

Tadqiqot UZ

**ЎЗБЕКИСТОН
ОЛИМЛАРИ ВА
ЁШЛАРИНИНГ
ИННОВАЦИОН
ИЛМИЙ-АМАЛИЙ
ТАДҚИҚОТЛАРИ
МАВЗУСИДАГИ КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛЛАРИ**

2021

- » Ҳуқуқий тадқиқотлар
- » Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар
- » Тарих саҳифаларидаги изланишлар
- » Социология ва политологиянинг жамиятимизда тутган ўрни
- » Иқтисодиётда инновацияларнинг тутган ўрни
- » Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар
- » Педагогика ва психология соҳаларидаги инновациялар
- » Маданият ва санъат соҳаларини ривожланиши
- » Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши
- » Техника ва технология соҳасидаги инновациялар
- » Физика-математика фанлари ютуқлари
- » Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар
- » Кимё фанлари ютуқлари
- » Биология ва экология соҳасидаги инновациялар
- » Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари
- » Геология-минерология соҳасидаги инновациялар

**31 MART
№26**

CONFERENCES.UZ

**"ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ТАДҚИҚОТЛАР"
МАВЗУСИДАГИ РЕСПУБЛИКА 26-КЎП ТАРМОҚЛИ
ИЛМИЙ МАСОФАВИЙ ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛЛАРИ
10 - ҚИСМ**

**МАТЕРИАЛЫ РЕСПУБЛИКАНСКОЙ
26-МЕЖДИСЦИПЛИНАРНОЙ ДИСТАНЦИОННОЙ
ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИИ НА ТЕМУ "НАУЧНО-
ПРАКТИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ"
ЧАСТЬ-10**

**MATERIALS OF THE REPUBLICAN
26-MULTIDISCIPLINARY ONLINE DISTANCE
CONFERENCE ON "SCIENTIFIC AND PRACTICAL
RESEARCH IN UZBEKISTAN"
PART-10**

ТОШКЕНТ-2021

УУК 001 (062)
КБК 72я43

"Ўзбекистонда илмий-амалий тадқиқотлар" [Тошкент; 2021]

"Ўзбекистонда илмий-амалий тадқиқотлар" мавзусидаги республика 26-кўп тармоқли илмий масофавий онлайн конференция материаллари тўплами, 31 март 2021 йил. - Тошкент: «Tadqiqot», 2021. - 134 б.

Ушбу Республика-илмий онлайн конференция 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналишлари бўйича Ҳаракатлар стратегиясида кўзда тутилган вазифа - илмий изланиш ютуқларини амалиётга жорий этиш йўли билан фан соҳаларини ривожлантиришга бағишланган.

Ушбу Республика илмий конференцияси таълим соҳасида меҳнат қилиб келаётган профессор - ўқитувчи ва талаба-ўқувчилар томонидан тайёрланган илмий тезислар киритилган бўлиб, унда таълим тизимида илғор замонавий ютуқлар, натижалар, муаммолар, ечимини кутаётган вазифалар ва илм-фан тараққиётининг истиқболдаги режалари таҳлил қилинган конференцияси.

Масъул муҳаррир: Файзиев Шохруд Фармонович, ю.ф.д., доцент.

1. Ҳуқуқий тадқиқотлар йўналиши

Профессор в.б., ю.ф.н. Юсувалиева Рахима (Жахон иқтисодиёти ва дипломатия университети)

2. Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар

Доцент Норматова Дилдора Эсоналиевна (Фарғона давлат университети)

3. Тарих саҳифаларидаги изланишлар

Исмаилов Ҳусанбой Маҳаммадқосим ўғли (Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Таълим сифатини назорат қилиш давлат инспекцияси)

4. Социология ва политологиянинг жамиятимизда тутган ўрни

Доцент Уринбоев Хошимжон Бунатович (Наманган муҳандислик-қурилиш институти)

5. Давлат бошқаруви

PhD Шакирова Шохида Юсуповна (Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги "Оила" илмий-амалий тадқиқот маркази)

6. Журналистика

Тошбоева Барнохон Одилжоновна (Андижон давлат университети)

7. Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар

Самигова Умида Хамидуллаевна (Тошкент вилоят халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш ҳудудий маркази)

8.Адабиёт

PhD Абдумажидова Дилдора Рахматуллаевна (Тошкент Молия институти)

9.Иқтисодиётда инновацияларнинг туган ўрни

Phd Вохидова Мехри Хасанова (Тошкент давлат шарқшунослик институти)

10.Педагогика ва психология соҳаларидаги инновациялар

Турсунназарова Эльвира Тахировна (Навоий вилоят халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш ҳудудий маркази)

11.Жисмоний тарбия ва спорт

Усмонова Дилфузахон Иброхимовна (Жисмоний тарбия ва спорт университети)

12.Маданият ва санъат соҳаларини ривожлантириш

Тоштемиров Отабек Абидович (Фарғона политехника институти)

13.Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши

Бобохонов Олтибой Раҳмонович (Сурхандарё вилояти техника филиали)

14.Тасвирий санъат ва дизайн

Доцент Чариев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

15.Муסיқа ва ҳаёт

Доцент Чариев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

16.Техника ва технология соҳасидаги инновациялар

Доцент Нормирзаев Абдуқайом Раҳимбердиевич (Наманган муҳандислик-қурилиш институти)

17.Физика-математика фанлари ютуқлари

Доцент Соҳадалиев Абдурашид Мамадалиевич (Наманган муҳандислик-технология институти)

18.Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар

Т.ф.д., доцент Маматова Нодира Мухтаровна (Тошкент давлат стоматология институти)

19.Фармацевтика

Жалилов Фазлиддин Содиқович, фарм.ф.н., доцент, Тошкент фармацевтика институти, Дори воситаларини стандартлаштириш ва сифат менежменти кафедраси мудири

20.Ветеринария

Жалилов Фазлиддин Содиқович, фарм.ф.н., доцент, Тошкент фармацевтика институти, Дори воситаларини стандартлаштириш ва сифат менежменти кафедраси мудири

21.Кимё фанлари ютуқлари

Раҳмонова Доно Қаххоровна (Навоий вилояти табиий фанлар методисти)

22. Биология ва экология соҳасидаги инновациялар

Йўлдошев Лазиз Толибович (Бухоро давлат университети)

23. Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари

Доцент Сувонов Боймурод Ўралович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш мухандислари институти)

24. Геология-минерология соҳасидаги инновациялар

Phd доцент Қаҳҳоров Ўктам Абдурахимович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш мухандислари институти)

25. География

Йўлдошев Лазиз Толибович (Бухоро давлат университети)

Тўпламга киритилган тезислардаги маълумотларнинг хаққонийлиги ва иқтибосларнинг тўғрилигига муаллифлар масъулдир.

© Муаллифлар жамоаси

© Tadqiqot.uz

PageMaker\Верстка\Саҳифаловчи: Шахрам Файзиев

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

ПЕДАГОГИКА ВА ПСИХОЛОГИЯ СОҲАЛАРИДАГИ
ИННОВАЦИЯЛАР

1. Amonova Dilora O‘QITUVCHI FAOLIYATIDA INNOVATSIYANING O‘RNI.....	10
2. Axmedova Oydin Qudratilloevna BOSHLANG‘ICH SINFLARDA ONA TILI DARSLARIDA FE‘L SO‘Z TURKUMINI O‘RGATISH METODIKASI VA SAMARALI YO‘LLARI.....	11
3. Po‘latova Gulbahor Nusratullayevna BOLA SIFATLARINI SHAKLLANTIRISHDA XALQ PEDAGOGIKASI AN‘ANALARIDAN FOYDALANISHNING SAMARASI.....	13
4. Yo‘ldosheva Dilnoza Normurodovna SAVOD O‘RGATISH DAVRIDA “ALIFBE” DARSLIGI VA O‘QUVCHILARNING O‘QISHIGA QO‘YILADIGAN DASTUR TALABLARI”.....	15
5. Zayniddinova Sabohat BOSHLANG‘ICH TA‘LIMDA AKTDAN FOYDALANISHNING SAMARASI	17
6. Hamroyeva Nilufar G‘ayratovna BOSHLANG‘ICH SINFLARDA O‘QUVCHILARIDA O‘QISH MADANIYATINI SHAKLLANTIRISH YO‘LLARI.....	19
7. Бакиева Фотима Рахматуллаевна ОПРЕДЕЛЕНИЕ СТРУКТУРЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ ИНФОРМАТИКИ И ИКТ.....	21
8. Каримов Комилжон Абдурахимович ТАЪЛИМ УСУЛИНИ ТАНЛАШНИНГ АСОСИЙ МЕЗОНЛАРИ.....	24
9. Саломова Раъно Вассиевна ИННОВАЦИОН ТЕХНОЛОГИЯЛАРНИ ТАЪЛИМ ТАЪЛИМ ЖАРАЁНИГА ЖОРИЙ ЭТИШ.....	26
10. Nazarova Orzigul Muxtorovna PEDAGOGIKA SOHALARIDAGI INNOVATSIYALAR.....	28
11. Nurboeva Charos Normo‘minovna BOSHLANG‘ICH SINFLARDA МАТЕМАТИКА O‘QITISH METODIKASINING DIDAKTIK TAMOYILLARI	30
12. Д.Т.Усмонова РАЗВИТИЕ ЗНАНИЙ УЧАЩИХСЯ ПРИ ОБУЧЕНИИ ХИМИИ В ШКОЛЕ.....	32
13. Abduraximova Adolat Abdurashitovna RINOLALIYA TASHXISIGA EGA BO‘LGAN BOLALARNI TEKSHIRISH USULLARI.....	34
14. Akbarova Nigora Narimmatovna PROFESSIONAL TA‘LIMDA O‘RTA TIBBIY XODIMLARNI KASBIY FAOLIYATGA TAYYORLASHDA AMALIY TA‘LIM METODLARI	36
15. Aminjonova Zulayho Qosimovna BOSHLANG‘ICH SINFLARDA ONA TILI FANINING O‘QITILISHI	38
16. Bobomurodova Yulduz Mansurovna BOSHLANG‘ICH SINFLARIDA МАТЕМАТИКА O‘QITISHNI ZAMONAVIY TARZDA AMALGA OSHIRISH IMKONIYATLARI.....	39
17. Eshchanova Rahima Xadjiyevna, Rajapova Fotima Madrahimovna BOSHLANG‘ICH SINFLARDA O‘QISH DARSLARI JARAYONIDA PEDAGOGIK TEKNOLOGIYALARNI QO‘LLASH USULLARI	41
18. Xo‘jamova Yulduz Yusupovna MILLIY BAYRAMLARIMIZNING NAZARIY ASOSLARI.....	43
19. Ismoilova Gulruh Rajab qizi INTERFAOL TA‘LIM METODLARI ASOSIDA INFORMATIKA DARSLARINI LOYIHALASH VA REJALASHTIRISH AMALIYOTI	44

20. Isroilova Maftuna Ismoil qizi BOSHLANG'ICH TA'LIM O'QUVCHILARINI O'QITISHDA DARSDAN TASHQARI MASHG'ULOTLARINING AHAMIYATI.....	46
21. Jalolova Gulchiroy Hikmatovna BOSHLANG'ICH SINFLARDA MATEMATIKA FANINING O'QITILISHI	47
22. Karimova Barno Abdusalamovna BOLALAR SEREBRAL FALAJLIKDA LOGOPEDIK MASHG'ULOTLARINING AHAMIYATI	48
23. Latipova Gulshoda Xayrullo qizi BOSHLANG'ICH SINFLARDA DARS O'TISHDA INTERFAOL O'YINLARDAN FOYDALANISH	50
24. Malikova Dilfuza Abduxalim qizi O'QUVCHILARNING MATEMATIKA TO'GARAKLARIDA MASALA YECHISH KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH YO'LLARI	51
25. Mehmonova Zarina Imomovna TABIY FANLARNI O'QITISHDA INNOVATSION PEDAGOGIK TEKNOLOGIYALAR	52
26. Muxitdinova Zulxumor Shomurodovna MATEMATIKA DARSLARIDA O'QUVCHILARNING TANQIDIY VA MANTIQUIY FIKRLASHINI RIVOJLANTIRISH.....	54
27. Otajonova Oysha Ko'palovna BOSHLANG'ICH SINFLARDA MATEMATIKA DARSLARIDA DIDAKTIK O'YINLARDAN FOYDALANISH	56
28. Palvanova Nigora Rustamovna KIMYO DARSLARIDA YANGI INTERFAOL METODLARDAN FOYDALANISH.....	58
29. Axmedova Dilrabo Quدراتilloyevna 1-4 SINFLARDA O'QUVCHILARIGA KO'P XONALI SONLARNI O'TISH METODIKASI.....	59
30. Po'latova E'tibor Obidovna TA'LIM TIZIMINI SHAKLLANTIRISHDA KREATIVLIKNING AHAMIYATLI JHATLARI	61
31. Safarova Ruxsora ISTE'DODLI BOLALARNI TARBIYALASHGA YORDAM BERADIGAN SHARQ TA'LIM TIZIMINING SURLARI.....	63
32. Uljayeva Guldiyora Tolibovna BOSHLANG'ICH TA'LIMDA AXBOROT TEKNOLOGIYALARI VA MULTIMEDIALI DARSLARNI TASHKIL ETISH	64
33. Yakubova Shaxnoza, Sobirova Shodmonjon BOLALARDA "ENUREZ" KASALLIGINI UCHRASHINING PSIXOLOGIK SABABLARI.....	66
34. Yusupova Sayyora BOSHLANG'ICH SINFLARDA INTERFAOL METODLAR	68
35. Бакоева Махфуза Ахтамовна РОЛЬ БОГАТОГО НАУЧНОГО НАСЛЕДИЯ АЛИШЕРА НАВОИ ВОСПИТАНИИ МОЛОДЕЖИ	70
36. Жумаева Мохичехра Шербоевна ИННОВАЦИЯ В ПЕДАГОГИКЕ И ПСИХОЛОГИИ НА ФОНЕ ПАНДЕМИИ	72
37. Зарипова Насиба СОВРЕМЕННЫЕ МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ.....	74
38. Рахимов Анвар Рустамович ПРОФЕССИОНАЛ ТАЪЛИМ ЎҚУВЧИЛАРИНИНГ ИҚТИСОДИЙ МАДАНИЯТИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ПЕДАГОГИК ШАРТ-ШАРОИТЛАРИ	77
39. Самандарова Феруза Ўктам кизи НЕТРАДИЦИОННЫЕ ФОРМЫ И МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ.....	79
40. Гули Баходировна Собирова СУЩНОСТЬ СЛОВСОЧЕТАНИЯ И СЕМАНТИКИ.....	81

41. Abloyarov Anvar Negmatullayevich TA'LIM JARAYONIDA MA'NAVY TARBIYA MASALASI	83
42. Allaberganova Dilafruz Ro'zmatovna MILLIY TAOM TAYYORLASH TEXNOLOGIYASI	85
43. Asatova Rashida Erkinovna BOSHLANG'ICH TA'LIMDA O'QUVCHILARNI MILLIY ISTIQLOL G'OYASI ASOSIDA VATANGA SADOQAT RUHIDA TARBIYALASH.....	87
44. Bobojonova Saida Sattorjonovna BOSHLANG'ICH TA'LIM SIFATINI OSHIRISHDA ILG'OR PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARNING O'RNI.....	89
45. Dushmanova Sanobar Urunbayevna, Qodirova Yulduz Salayevna BOSHLANG'ICH TA'LIMDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH YO'LLARI.....	91
46. Esanova Maftuna Axmatkulovna O'QISH DARSLARIDA O'QUVCHILARDA KOMPETENSIYALARINI SHAKLLANTIRISHDA MULTIMEDIYA VOSITALARIDAN FOYDALANISH	93
47. Комилова Феруза СОҒЛОМ ТУРМУШ ТАРЗИНИ ҚАРОР ТОПТИРИШ ТАЪЛИМ-ТАРБИЯ ТИЗИМИ- НИНГ МУҲИМ КОМПОНЕНТИ СИФАТИДА.....	95
48. Kubeyeva Asemay Begaliyevna BOSHLANG'ICH TA'LIM-O'QITISHNING ASOSIY POYDEVORI.....	97
49. Mamazokirova Zarifaxon Xabibillayevna BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARINING YOSH XUSUSIYATLARI VA ONA TILINI O'RGANISH IMKONIYATLARI.....	99
50. Minovarova Madina Muslim qizi, Ahmedova Anorxon Nasilbaevna ALISHER NAVOIYNING TARIXIY MEROSI	101
51. Nurova Rayxan Beknazarovna SIFATLI TA'LIMDA INTERFAOL USULLARNING AHAMIYATI	103
52. Hasanova Feruza Gadoyevna BARKAMOL SHAXSNI TARBIYALASHDA OILANING O'RNI.....	106
53. Qalandarov Orifjon Baxriddin o'g'li INFORMATIKA VA AXBOROT TEXNOLOGIYALARI FANINI O'QITISHNI INTERFAOL USULLAR BILAN FAOLLASHTIRISH.....	108
54. Qaytarov Sag'dulla Qurbonali o'g'li ZAMONAVIY TA'LIMDA O'QITUVCHI INNOVATSION TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISHI	110
55. Qo'ldosheva Nigora Ne'matovna, Xazratqulova Nasiba Ne'matovna INTERFAOL METODLARNING TA'LIM VA TARBIYA JARAYONIDAGI O'RNI.....	112
56. Ro'ziyeva Nazira Yodgorovna MAKTABGACHA TA'LIM MUASSASASI TARBIYALANUVCHILARINING O'QISHGA QIZIQISHINI AQLIY SHAKILLANTIRISH	114
57. Sayitova Aziza Sayemovna INNOVATSIYON TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA DARSLARNI TASHKIL ETISH	116
58. Toxirova Sabohat Rustamovna, Raximova Nodira PSIXOLOGIYA TARIXI.....	118
59. Xo'jamova Fazilat Qulmurodovna, Xolova Malika Iskandarovna ONA TILI FANIDA GRAMMATIKAGA OID AYRIM TAYANC BILIMLARNI TAQQOSLAB O'RGANISHNING AHAMIYATI.....	120
60. Галияхметова Зульфия Фаритовна СОВМЕСТНАЯ РАБОТА УЧИТЕЛЯ С РОДИТЕЛЯМИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ	122
61. Маткаримова Дилноза АМАЛИЙ ДАРСЛАРДА “ҲАРАКАТ” ТЕХНОЛОГИЯСИНИ ҚЎЛЛАШ	123
62. Насырова Аксынгуль Макаровна ТИПЫ УРОКОВ РУССКОГО ЯЗЫКА	125

63. Пиржанова Гулсанем Аяпбергеновна СИСТЕМА ПОДГОТОВКИ ПЕДАГОГА К ПЛАНИРОВАНИЮ И РЕАЛИЗАЦИИ ПРО- ЦЕССА ОБУЧЕНИЯ РУССКОМУ ЯЗЫКУ	127
64. Z.K. Yusupova MEANS OF IMPLEMENTING REMOTE CONTROL PROGRAMS IN METHODS OF TEACHING ENGLISH IN UZBEKISTAN	129
65. Jumaboyev Nabi Pardaboyevich, Mirzayeva Durdoni Akbar qizi BOLA DUNYOQARASHI SHAKLLANISHIDA TASVIRIY SAN'ATNING ROLI	131
66. Umrzoqov Islom Abduqayum o'g'li, Berdibekova Dilnoza Baxromovna GEOGRAFIYA VA BIOLOGIYA FANLARINI O'QITISHDA NOAN'ANAVIY METODLARNING O'RNI VA AHAMIYATI	132

ПЕДАГОГИКА ВА ПСИХОЛОГИЯ СОҲАЛАРИДАГИ ИННОВАЦИЯЛАР

О‘QITUVCHI FAOLIYATIDA INNOVATSIYANING O‘RNI

Amonova Dilora

Navoiy viloyati Qiziltepa tumani
16-maktab ona -tili va adabiyot fani o‘qituvchisi

Annotatsiya: ushbu maqolada o‘qituvchining bilim samaradorligini oshirishda yangi innovatsiyalarning o‘rni haqida fikr yuritilgan.

Kalit so‘zlar: ta’lim sifati, innovatsiyalar, yangi pedagogik usullar, ta’lim sifati.

Mamlakatimiz ta’lim-tarbiya tizimida qayta tiklanish va yangilanish jarayonlari yuz bermoqda. Qayta tiklanish bugundan o‘tmishga, yangilanish bugundan kelajakka tomon intilishlar zamiridagi voqelik bo‘lib, o‘tmish va zamonaviy maktab o‘rtasida vorislik o‘rnatish yo‘li bilan ta’limni raqobatbardosh ijtimoiy institutga aylantirishni taqozo etdi. Talimni sifatli olib borishning omillaridan biri bu o‘qituvchining o‘z ustida ishlashidir. O‘quvchilarga hozirgi zamon talabiga javob beradigan darajada ta’lim berish uchun o‘qituvchining o‘zi ham bilimni oshirib borishi, kasbiy soha bilan birgalikda ijtimoiy sohalardagi yangiliklardan voqif bo‘lishi kerak. Buning uchun u muntazam o‘qishi yangi adabiyotlarni ular asosida topshiriqlarni avval o‘zi ishlab chiqishi zarur. Bundan tashqari u doimo izlanishda bo‘lishi, o‘zi ham tadqiqotlar olib borishi yaxshi samara berdi.

O‘qituvchining innovatsion faoliyati to‘g‘risida fikr yuritar ekanmiz, innovatsiya tushunchasi dastlab AQSHda madaniyatshunos olimlar tomonidan aniqlangan va paydo bo‘lgan. Innovatsion jarayon-yangilikni kiritilishi va shart-sharoitlarni, tizimini yangi sharoitlarga, ko‘rsatkichlarga muvaffaqiyatli o‘tishni ta’minlovchi o‘zgarishlar bilan ifodalanadi.

Innovatsiya-bu ma’lum bir faoliyatda shakl, metodlar, muammolarni yechishdagi yangicha yondashuv, yangi texnologiyalarni ta’lim jarayoniga qo‘llash orqali yuqori natijalarni ta’minlash. Bir so‘z bilan aytganda, jarayonga konseptual yondashuvdir. Ta’lim muassasasida yoki jamoada innovatsiya masalasi muhokama etilganda o‘quv-tarbiyaviy ishlar faqat didaktik tizim sifatida qaralmasdan, balki ijtimoiy omil sifatida bolalarning atrof-muhitga jabl etilganligi orqali ham qaraladi. Ota-onalar, o‘qituvchilar va o‘quvchilar o‘rtasida yuzaga keladigan munosabatlar orqali har bir ta’lim muassasasida tashkil topadigan ma’lum psixologik muhit yangilanib boradi. Bunda har bir o‘qituvchi o‘z faoliyatidagi muammolarni tushunib yetishi va ijodiy imkoniyatlarini rivojlantirishi lozimdir. O‘qituvchi ham ta’lim jarayonini olib borar ekan, u o‘zining innovatsion faoliyatida quyidagi jihatlarga e’tibor berishi lozim:

- shaxsiy kasbiy innovatsion faoliyatida bilimdonlik, ijodkorlik, mahoratlilik, kompetentlik, intellektual salohiyatlilik, raqobatdoshlik, axborot texnologiyalari bo‘yicha malakani egallagan, faol, fan yangiligidan xabardor, DTS talablarini to‘la bajarishini ta’minlay oladigan fazilatlariga ega bo‘lishi lozim;

- ilmiy-pedagogik innovatsion faoliyat olib borish, yangi ilmiy izlanishlar asosida yangi ishlanmalar yaratish, ilmiy tadqiqot olib borish, ilmiy maqola, ilmiy rahbarlikni olib borish nazarda tutiladi;

- psixologik-pedagogik, metodologik innovatsion faoliyatni olib borish, yangi-yangiliklarni yaratish, topish, bazasini yaratish, tadbiq etish, tarqatish, yangiliklar ustida ish olib borish, yangi texnologiyalarni joriy qilish, reproduktiv, kreativ, reaksiya asosida ishyuritishni bilishi lozim. O‘qituvchining innovatsion faoliyat yuritishi hozirgi davr talabi bo‘lib, bu faoliyat uning bilishga intilishi, jamoada o‘z mavqeyini ko‘rsatishi, o‘z-o‘zini tarbiyalashi, mustaqil ta’lim olishi va o‘z-o‘zini rivojlantirishi bilan xarakterlanadi. Shunday qilib, bugungi kun o‘qituvchisi innovatsion faoliyat yuritish orqali ta’lim sifati oshirishga o‘z ijobiy ta’sirini ko‘rsatadi. O‘qituvchilarda esa, yangilikka intiluvchanlik orqali yangiliklarni izlab topish uchun ko‘nikma va malakasi shakllanadi. O‘qituvchilar uzluksiz o‘z mahoratlari ustida ishlash ko‘nikmasiga ega bo‘ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Innovatsiyalar olami Toshkent TDPU 2010 y
2. Yangi pedagogic texnologiyalar va ularni ta’limda qo‘llash TATU 2018
3. Ta’lim va Tarbiya 2013 T

BOSHLANG'ICH SINIF ONA TILI DARSLARIDA FE'L SO'Z TURKUMINI O'RGATISH METODIKASI VA SAMARALI YO'LLARI

Axmedova Oydin Qudratilloevna
Navoiy viloyati Qiziltepa tumani
18-maktab boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya: ushbu maqolada fe'l so'z turkumini boshlang'ich sinf o'quvchilariga o'rgatishning samarali usullari haqida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: fe'l zamonlari, shaxs -son qo'shimchalari, grammatik bog'lanish, grammatik usullar, fe'l zamonlari.

Fe'l ustida ishlashda izchillik, bo'limlar orasidagi bog'lanish, dastur materialining hajmi, turini har bir sinfda o'rganish usullari va vositalari shu so'z turkumini o'rganish vazifasi, fe'lning lingvistik xususiyatlari va kichik yoshdagi o'quvchilarning bilish imkoniyatlariga qarab belgilanadi.

"Fe'l" mavzusini o'rganishda asosiy vazifalar: so'z turkumi sifatida fe'l haqida dastlabki tushunchani shakllantirish, o'quvchilar nutqini fe'llar bilan boyitish hamda og'zaki va yozma nutqda fe'ldan to'g'ri foydalanish ko'nikmasini o'stirish, o'quvchilarning aqliy faoliyatini rivojlantirish, grammatik mavzu bilan bog'liq holda ayrim imloviy qoidalarni o'zlashtirish hisoblanadi. Bu vazifalar bir biri bilan bog'liq holda hal etiladi. Fe'lning lingvistik xususiyatlari xiyla murakkab, shuning uchun boshlang'ich sinf o'quvchilari faqat uning muhim nazariyalari bilan tanishtiriladi. Material tanlashda shu materialning nutq va imloga oid vazifalarni hal qilishda qanchalik zarurligi hisobga olinadi. Fe'l ustida ishlashga tayyorgarlik savodga o'rgatish davrida boshlanadi. Bu davrda o'quvchilarning diqqati fe'lning leksik ma'nosiga qaratiladi; fe'l uchun tipik hisoblangan leksik-grammatik ma'noni, ya'ni predmetning harakatini bildirishni umumlashtirish imkonini beradigan aniq material yig'iladi. Fe'l ustida ishlash mashqlarini "Alifbe"dagi so'z va mashqlarni o'qish, rasmga qarab gap tuzish bilan bog'lab o'tkaziladi. Bunda o'qituvchi o'quvchilar gap tuzishda mazmunga mos fe'lni topishga, so'z nimani bildirishini va qanday so'roqqa javob bo'lishini aniqlashga yordam beradigan sharoit yaratadi. Masalan, bolalar kuzda meva va sabzavotlarni, daraxtlarni kuzatib yoki rasmlarni ko'rib, gapni mazmunga mos so'zlar bilan to'ldiradilar: Kuzda mevalar nima qiladi?... (pishadi), sabzavotlar nima qiladi?... (yetiladi), daratl barglari nima qiladi?... (sarg'ayadi). Bolalar nima qilyaptilar?... (dam olyaptilar),..(o'ynayaptilar), (ishlayaptilar). Fe'lni o'rganishda maqsadga qaratilgan ishlar harakatni bildirgan so'zlar mavzusini o'rganishdan boshlanadi (1-sinf, o'quv yilining 2-yarmi). Fe'l leksik ma'nosi bilan grammatik ma'nosi (harakat bildirishi) mos keladigan (nima qilyapti?) yugurayapti, arralayapti, sakrayapti, (nima qildi?) yugurdi, arraladi, sakradi, (nima qiladi?) yuguradi, arralaydi, sakraydi kabi misollardan foydalanish bilan o'quvchilar o'zlari bajargan harakatlarni aytishni so'rab, ular bergan javobini (fe'lni) so'roqlari bilan xattaxtaga yozib, suhbat o'tkazish bilan tushuntiriladi.

O'quvchilarni so'roq berish bilan holat bildiradigan uxlayapti, o'ynayapti, faxrlanadi kabi fe'llarni ham tanlashga o'rgatib borish muhim ahamiyatga ega. Bunday mashqlar o'quvchilarda predmet harakatini keng ma'noda tushunish ko'nikmasining shakllana borishiga yordam beradi. Dastur o'quvchilarda so'zlarga so'roq berib, ularni bir-biridan farqlash ko'nikmasini shakllantirishni talab etadi. Buning uchun o'qituvchi fe'lning har xil shakllaridan foydalanib, maxsus mashqlar o'tkazadi. Nima? so'rog'iga javob bo'lgan so'z bilan nima qildi? (nima qilyapti?, nima qiladi?) so'rog'iga javob bo'lgan so'zlar taqqoslanadi: nima? so'rog'iga javob bo'lgan so'zlar guruhi predmetni bildirishi, nima qildi? so'rog'iga javob bo'lgan so'zlar esa predmet harakatini bildirishi aniqlanadi. Taqqoslash ot va fe'lni ajratishga o'rgatadi, ularning nutqda bir-biriga ta'sir etishini aniqlashga imkon beradi. DTSga muvofiq, boshlang'ich sinflarda morfologiyadan: ot, sifat, son, fe'l, kishilik olmoshi sintaksidan: gap, ega, kesim, ikkinchi darajali bo'lak, uyushtir bo'lak, undalma kabi tushunchalarni, so'z yasalishidan: o'zak, qo'shimcha, o'zakdosh so'zlar kabi tushunchalarni shakllantirish ustida ish olib boriladi.

O'quvchilarni fe'l zamonlarini ongli qo'llashga o'rgatish maqsadida matnlardan foydalaniladi. Bunda fe'l zamonini aniqlash va biror fe'l shaklidan foydalanishni asoslash, shuningdek, fe'l zamonini o'zgartirish, fe'llarni muayyan bir zamonda ishlatib hikoya tuzish topshiriladi. Dasturga ko'ra, bu sinfda fe'llarda shaxs-son haqida tushuncha beriladi. O'quvchilarda o'zbek tilida III shaxs: so'zlovchi (I shaxs), tinglovchi (II shaxs), o'zga (III shaxs) mavjudligi haqidagi dastlabki

ko‘nikma „Otlarning egalik qo‘shimchalari bilan o‘zgarishi” va „Kishilik olmoshlari” mavzulari o‘rganilayotganda hosil qilingan. “Fe’llarda shaxs-son” mavzusi shu ko‘nikmaga asoslangan holda tushuntiriladi.

Suhbat asosida kishilik olmoshlari III shaxsni, birlik va ko‘plikni bildirishi eslatilgach, o‘quvchilarga men olmoshini qatnashtirib gap tuzish topshiriladi. Ular tuzgan gap o‘qituvchi rahbarligida tahlil qilinadi (Men kitobni o‘qidim). Suhbat asosida xulosa chiqariladi: Fe’llar shaxs-son qo‘shimchalari bilan o‘zgaradi.

Shaxs-son qo‘shimchalari zamon qo‘shimchalaridan keyin qo‘shiladi. Fe’llarda shaxs-son haqidagi ko‘nikmani shakllantirish uchun mazmunga mos shaxs-son qo‘shimchalarini qo‘yish, berilgan fe’llarni hozirgi, o‘tgan, kelasi zamonda shaxs-son qo‘shimchasi bilan tushlash, fe’llarni so‘z turkumi jihatdan tahlil qilish mashqlaridan foydalaniladi. Bu sinfda fe’llarning yozilishi haqida ham ko‘nikma hosil qilinadi. Mavzuni tushuntirish uchun fe’llar ko‘proq bo‘lgan matn tanlanib, matnni o‘qish, so‘roq berib fe’llari topish va qanday yozilganini aytish topshiriladi. O‘quvchilar o‘qituvchi rahbarligida vazifani bajaradilar.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ona tili o‘qitish metodikasi Qosimova D Tdpu 2001
2. Ona tili metodlari D.Hasanova TDYU 2011
3. Ona tili darslik 3-sinf
4. Ona tili darslik 1-2 sinf

BOLA SIFATLARINI SHAKLLANTIRISHDA XALQ PEDAGOGIKASI AN'ANALARIDAN FOYDALANISHNING SAMARASI

Po'latova Gulbahor Nusratullayevna

Navoiy viloyati Qiziltepa tumani

XTB boshlang'ich ta'lim metodisti

telefon:906465704

Annotatsiya: ushbu maqolada bolaning axloqiy sifatlarini shakllantirishda xalq pedagogikasining o'rni haqida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: insofilik, mehnatsevarlik, rostgo'ylik, kamtarlik, diyonatlilik, e'tiqodlilik, tug'ishganlarga nisbatan mehr-oqibatlilik, ilm olishga qiziqish, tabiatga nisbatan oqilona munosabatni shakllantirish, milliy qadriyatlar, madaniy meros, xalq og'zaki ijodi namunalarini o'zlashtirish, badiiy tafakkurni boyitish.

Ta'lim tizimining ajralmas qismi bo'lgan maktabgacha ta'lim jarayonining bosh vazifasi bog'cha tarbiyalanuvchilarni har tomonlama tarbiyalashdan iborat bo'lib, bunga ta'limning interfaol usullaridan unumli foydalanibgina erishish mumkin. Ta'lim jarayoni bir-birini davom ettirish, to'ldirish, takomillashtirish bilan bog'liq. Inson butun umri davomida ta'lim oladi, o'rganadi, izlanadi va xulosa qiladi. Shunga ko'ra maktabgacha ta'lim muassasalari tarbiyachilarining dars ishlanmalarida dars mobaynida tinglovchilarni faollashtirish usullari, vositalari aniq ko'rsatilmog'i lozim. Darsning maqsadi, asosan, tinglovchilarni mantiqiy fikrlashga undash, o'z fikrini mustaqil bayon etish, umumiy qabul qilingan tartibga rioya qilish, mavzu asosida yakuniy mulohaza yuritish, tegishli tavsiyalar tuzishga qaratilmog'i kerak. Demak, biz har bir mashg'ulot o'tish barobarida o'z oldimizga bir qancha vazifalarni qo'yishimiz lozim bo'ladi. Bunda xalq pedagogikasi bolalarda odob-axloq ko'nikmalarini shakllantirish, ular qalbida insofilik, mehnatsevarlik, rostgo'ylik, kamtarlik, diyonatlilik, e'tiqodlilik, tug'ishganlarga nisbatan mehr-oqibatlilik, ilm olishga qiziqish, tabiatga nisbatan oqilona munosabatni shakllantirish, milliy qadriyatlar, madaniy meros, xalq og'zaki ijodi namunalarini o'zlashtirish, badiiy tafakkurni boyitish, bola shaxsida ijobiy fazilatlarini tarkib toptirish kabi maqsadlarni o'z oldiga qo'yadi. Shuningdek xalq pedagogikasi maktabgacha yoshdagi bolalarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash, ongida yangicha dunyoqarash va milliylikni mujassamlashtirish, milliy istiqloq g'oyasi, madaniy-ma'rifiy tushunchalar haqida ilk ma'lumot berish, oila mahalla va pedagogic jamoa hamkorligida bola shaxsida axloqiy sifatlarini tarkib toptirish, talim-tarbiya jarayonida pedagogik talablar hamohangligiga erishish, milliy urf-odatlardan oqilona foydalangan holda bola tarbiyasiga yondashish kabi ilg'or g'oyalarni olg'a suradi.

Tarbiya jarayonida har bir pedagog xalq pedagogikasining mazmunini to'liq anglamog'i kerak va undan oqilona foydalanmog'i shart. Xalq pedagogikasining mazmuni xalq pedagogikasi zaminida uyda o'zini tutish, ota-onasining aytganiga quloq solish, akaukalariga nisbatan g'amxo'rlik ko'rsatish, to'g'riso'z bo'lish, mehnat qilish va ilm olishga qiziqish, bo'sh vaqtini bekor o'tkazmaslik, tozalikka rioya qilish, kattalar oldida odob saqlash, hayvon, o'simliklarni parvarishlash, bog'lar barpo qilish, atrofdagilar bilan muomala me'yorini bilish, ularga rioya qilish, topishmoq, maqol, tez aytish, ovutmachoslarni bilish va o'rinli ishlata olishga o'rgatish kabilarni o'z ichiga oladi. Bunda xalq pedagogikasining mohiyati alohida o'rin tutib, u xulqida o'zbekona xislatlarni tarkib toptirish, rivojlantirish, mustahkamlash, faollashtirish, bola shaxsida vatanparvarlik, odoblilik, xushmuomalalilik, sabrlilik, orastalik, tejamkorlik kabi hislatlarni shakllantirish, buyuk ajdodlarning ma'naviy meroslarini e'zozlaydigan, qiziqib o'rganadigan qilib tarbiyalash, milliy bayramlarni bilish, ularda ishtirok etishdan zavqlanishga erishish nita'minlaydi. Xalq pedagogikasi an'analari, uning mazmuni, maqsad, vazifalari va mohiyati bilan tanishtirish orqali pedagoglarda bola tarbiyasiga sharqona yondashuvni takomillashtirishga erishiladi. Bundan tashqari, pedagoglar maktabgacha ta'lim muassasalaridagi ta'lim-tarbiya jarayoniga ota-onalar, mahalla, jamoatchilikni keng jalb etish yo'llari bilan tanishadilar. O'zaro hamkorlikning usul-uslublarini hayotga tatbiq etadilar.

"Bolalarning yosh xususiyatlariga mos keladigan, tabiat va jamiyatdagi voqea-hodisalar xususida yosh kitobxon tushunchasi darajasida ma'lumot beradigan sho'x va o'ynoqi, tarbiyaviy ahamiyat kasb etadigan asarlarni tushunish qon-qonimizga singib ketgan. Shu sababli ham shoir-u

noshirlarimiz hazilkash, sho‘x, o‘yinqaroq, topqir bolakaylar haqida hazilhuzulga boy yumoristik she‘r-u hikoyalar, doston-u qissalar bitadilar: nabotot va hayvonot dunyosini bolalarning hayratomuz nigohi bilan qayta-qayta kashf qiladilar: parranda, darrandalarni misol qilib, ibratomuz ertag-u masallar yozadilar: Vatan - kindik qoni to‘kilgan muqaddas Ona tuproqqa sadoqat, ustozlar va ota-onalar hurmatini sharaflash ruhidagi she‘r-u dostonlar yaratadilar; bolalarni ilm-ma‘rifat nuridan bahramand bo‘lishgachorlovchi - maktab, kitob va boshqa turli o‘quv qurollarini madh etuvchi asarlar bitadilar va hokazo. Albatta, bu mavzularning har biri ham umrboqiyligi va bolalar adabiyotida doimo sezilarli mavqe kasb etishi isbot talab qilmaydigan haqiqatdir. Biroq ana shu haqiqatlarni har bir avlod qanday qayta kashf qilyapti va bu kashfiyotlarning badiiyat darajasi qanday degan savol doimo oldimizda ko‘ndalang turishi ham tabiiydir. Bolalar adabiyoti, nazarimizda, hayotning o‘zi qadar qadimiy bo‘lib, onaning birinchi bolasiga aytgan ilk allasidan boshlanib, xalq og‘zaki ijodida bolalarning tili burro bo‘lishiga yo‘naltirilgan tez aytishlar, fikrini, zehnini charxlashga yo‘naltirilgan topishmoqlar, o‘yin qo‘shiqlaridan masallar-u ertaklargacha bo‘lgan qanchadan qancha aynan bolalarga mo‘ljallangan janrlar tarzida namoyon bo‘ladi. Aslida esa ularning barchasi o‘tib kelayotgan yosh avlodning ma‘naviy kamoloti manfaatlariga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Pedagogika K.Hashimov Namdu 2011
2. Pedagogika tarixi 2007 TDPU
3. Xalq an‘analari va milliy o‘yinlari

SAVOD O'RGATISH DAVRIDA "ALIFBE" DARSLIGI VA O'QUVCHILARNING O'QISHIGA QO'YILADIGAN DASTUR TALABLARI

Yo'ldosheva Dilnoza Normurodovna
Navoiy viloyati Qiziltepa tumani
18-maktab boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya: ushbu maqolada savod o'rgatish davrida o'quvchilarga qo'yiladigan talablar haqida so'z yuritilgan.

Kalit so'zlar: jadidlar, hijo, rus-tuzem, Ustodi avval, alifbo davri.

Turkistonda ochilgan rus-tuzem maktablari savod o'rgatishda ma'lum darajada ijobiy rol o'ynadi. Jadidlar "hijo" usulidan voz kechib, "tovushli usul"ni qo'llashdi. Bunda alifboning har bir harfiga muayyan tovush muvofiq kelgan bo'lib, shu tufavli o'zlashtirish tezligi ancha oshar edi. Rus-tuzem maktablarining o'zbekcha sinflarida o'zbekcha xat-savod o'rgatish metodi 1900-yildan boshlab asta-sekin isloh qilindi. Hijo metodidan tovush metodigao'tildi. 1900- yillardan rus-tuzem maktabi o'zbekcha sinflarining peshqadam muallimlari tovush metodi asosida tuzilgan tatarcha alifbedan foydalanganlar. Bu kitobning tili va mazmuni o'zbekcha sinflarga mos kelmasdi. Birinchi marta tovush metodi asosida toshkentlik Saidrasul Saidazizov 1902 yilda "Ustodi avval"ni yaratdi. "Ustodi avval" nashr qilingandan keyin o'zbekcha xat-savod o'rgatishda yangi davr boshlandi. Tovush metodi savod o'rgatishning eski usulidan tamomila farq qilib, o'qitishni osonlashtirdi, ta'limni bola tushunadigan, anglaydigan ta'limga, faol ta'limga aylantirdi.

"Ustodi avval" 3 bo'limdan iborat: 1-bo'lim, hozirgi atama bilan ataganimizda, alifbe davridir. Muallif bu bo'limda arab alfavitidagi harflarni alfavit tartibida emas, balki harf orqali ifodalangan tovushning talaffuzi oson-qiynligini, harflarning yozilishi soda yoki murakkabligini e'tiborga olgan. Muallif har bir harfning yozuvda bir necha xil shaklda kelishi xat-savod o'rgatishni qiynlashtirishini hisobga olgan. Alifbe davrining boshida deyarli har doim bir xil shaklda qo'llanadigan harflarni bergan. Shakli yozilish o'rniga qarab turlicha bo'ladigan harflarning so'z boshida, so'z o'rtasida, so'z oxirida va alohida yozilish shaklini berib, ularga mos misollar keltirilgan. Masalan, "q" harfini tanitish uchun qor, uyqu, oq so'zlarni, "g" harfini tanitish uchun g'or, uyg'oq, tog' so'zlarini tanlagan. Muallif soddadan murakkabga tamoyiliga amal qilib, alifbe davrini asta-sekin murakkablashtira borgan.

Kitobning alifbe qismiga, asosan, o'zbek tilining lug'at qismidagi so'zlardan tanlab olgan. "Ustodi avval"ning 2-bo'limi alifbedan keyingi davrdir. Bu bo'limda hikoya, masal va 50 maqola berilgan. Ularning ayrimlarida bilim targ'ib qilinsa, boshqalari tarbiyaviy mazmunda. S. Saidazizov kitobining 3-bo'limini "Alifboi Qur'on" deb atagan va o'z oldiga bolalarga "Qur'on"ni tushunib olishga o'rgatishni maqsad qilib qo'ygan. Abdulla Avloniyning "Ikkinchi muallim" kitobi "Birinchi muallim" kitobining uzviy davomidir. Yuqoridagi ma'lumotlardan ko'rinib turibdiki, buyuk shaxslar doimo o'z xalqini ilmi bo'lishida asosiy manbaa "Alifbe" ekanligini anglab, savod o'rgatishga doir kitoblarni sifatini oshirishga harakat qilishgan.

Boshlang'ich ona tili ta'limining davlat ta'lim standrti va o'quv dasturining

"Boshlang'ich ta'lim sohalarining maqsad va vazifalari"da quyidagilar belgilab berilgan: O'quvchilar o'zlashtirishi zarur bo'lgan bilim, ko'nikma va malakalari"da 1-sinfda quyidagilar belgilangan: "hikoya, she'r, ertak, topishmoq, maqol, rivoyat, tez aytish janrlarini farqlash; she'riy va nasriy asarlarni farqlash; badiiy asar mavzusini anglash" bilimi, o'qilgan matndagi so'zlarning ma'nolarini izohlay olish; o'qilgan matn mazmunini ko'rgazmalar vositasida to'liq qayta hikoyalash; tayyor reja asosida asarni to'liq qayta hikoyalay olish; asar qahramonlarining xatti-harakatlarini aniqlash va elementar baholay olish" ko'nikmalari, so'z tarkibida tovushlarni to'g'ri talaffuz qilish; so'zlarni bo'g'inlab to'g'ri o'qish; hikoya, she'r, ertak, topishmoq, maqol, rivoyat, tez aytish janrlaridagi asarlarni ifodali o'qish; minutiga 25-30 so'zni o'qish; o'qigan asari yuzasidan o'z fikr-mulohazalarini elementar bildira olish; o'quv yili yakunida 5 ta she'rni yoddan aytib bera olish" malakalari".

Savod o'rgatish jarayoni ikki davrni: alifbogacha tayyorlov davri va alifbo (asosiy) davrga ajratiladi. Bu ikki davr ichida bolalarning fonematik eshitish qobiliyatlari o'stiriladi, o'quvchilarning atrof-muhit haqidagi tasavvurlari boyitiladi, nutqi o'stiriladi. Savod o'rgatish darslari o'quvchilarning umumiy kamolotiga, ularda do'stlik, o'rtoqlik kabi milliy qadriyatlarni

shakllantirish, jamoa ichida o'zini boshqarish, mehnatsevarlik, halollik, rostgo'ylik, o'qishga ongli munosabatda bo'lish kabi ijobiy xususiyatlarni tarbiyalashga ko'maklashuvi lozim.

“Alifbe” darsligida berilgan yangi so'zlar matn, hikoyacha va she'rlardan foydalanib, o'quvchilarni so'z ma'nosi bilan atroflicha tanishtirish, she'riy va nasriy matnlarni yodlatish, qayta hikoyalashga e'tibor beriladi.

Savod o'rgatish dasturi talabiga ko'ra bu davrda o'quvchilar, asosan, quyidagi tushuncha, malaka va ko'nikmalarni egallaydilar:

* o'quv predmeti mazmuni asosida tashkil etiladigan dars haqidagi amaliy ko'nikma; darsning muayyan vaqt oralig'ida davom etishi; dars jarayonida o'quvchining tutgan pozitsiyasi haqida tushuncha;

* rasm mazmunini anglash, rasm mazmuni asosida mantiqiy izchillikka ega bo'lgan matn tuzish;

* darslik bilan ishlash, og'zaki nutq haqida tushuncha;

* yozma nutq, gap haqida tushuncha;

* so'z va bo'g'in haqida tushuncha;

* unli va undosh tovush haqida tushuncha;

* maktab partasida to'g'ri o'tirish;

* darslikdan foydalanishga oid ilk o'quv ko'nikmalarini shakllantirish.

Alifbe davri o'qishga o'rgatish unli va undosh tovushlar, ularning talaffuziga xos farqlanish haqida ma'lumot berish, harf va tovush munosabatiga oid tushunchalar bilan o'quvchilarni tanishtirish, kesma harf va bo'g'inlar asosida so'z hosil qilish, tuzilgan so'zlarni to'g'ri o'qish, so'zlarni avval bo'g'inlab, so' ngra bo'g'inlab ravon o'qishga o'rgatish, tinish belgilariga rioya qilib, ifodali o'qishga o'rgatish, o'qish jarayonida amal qilinishi lozim bo'lgan gigiyena qoidalariga rioya qilishga o'rgatish orqali amalga oshiriladi.

Foydalanilgan Adabiyotlar:

1. Alifbe kitobi darslik 1-sinf 2020 T
2. Savod o'rgatish metodikasi X.G'ulomova TDPU 2009
3. Savodga o'rgatish metodlar G'ulomova X S.Matjon 2008

BOSHLANG'ICH TA'LIMDA AKTDAN FOYDALANISHNING SAMARASI

Zayniddinova Sabohat

Navoiy viloyati Qiziltepa tumani
31-umumiy o'rta ta'lim maktabi
boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya: boshlang'ich sinf o'quvchilarining AKT dan foydalanish madaniyatini shakllantirishda hamkorlikdagi faoliyat orqali, sinfdan tashqari ishlardan foydalanish yo'llari haqida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: kitob, o'qish madaniyati, kutubxona, sinfdan tashqari ishlar, hamkorlik, munozara, qiziqish, ehtiyoj, davra suhbat, suhbat.

Aytish joizki boshlang'ich ta'limda kichik yoshdagi o'quvchilarning diqqatlari mustahkam emas, ular ko'pincha diqqatlarini bir faoliyat turidan ikkinchisiga qaratishni bilmaydilar. Biroq o'quvchining o'ziga doskada har qanday obyekt, geometrik shakllar, yozuvlarni bajarish, rangi, kattaligi, shaklini o'zgartirish imkoniyati berilganda diqqati kuchayadi. Masalan, matematika darsida kompyuter vositalari, interfaol doskadan foydalanilishi bilan bolalarning qiziqishlari ortishi kuzatiladi va shu bilan birga, darsning jadalligi oshadi. Barcha o'quvchilar dars jarayoniga jalb qilinadilar. Material hajmining ko'rliigi bolalarni qiynamaydi, balki faoliyat o'yin shakli metodikasi bo'yicha faol o'qishga imkon beradi. Bu juda muhim omil, chunki olti-to'qqiz yoshli bolaning faol faoliyat turi o'yin hisoblanadi.

Interfaol doska - matematika faniga o'qitish jarayonini ko'rgazmali, yorqin, chaqqon qiluvchi juda qulay uskunadir. Ta'lim jarayonini jadallashtirish boshlang'ich maktab o'quvchilari uchun muhim hisoblanadi. Uskunalar bilan jihozlangan kabinetda o'quvchilar va o'qituvchi uchun ham ishlash qiziqarli. Hozirgi zamonaviy jamiyatda sodir bo'layotgan axborotlashtirish jarayonlari ta'lim tizimini jadal takomillashtirishni, davlat, ijtimoiy va shaxsiy ehtiyojlar hamda manfaatlarini hisobga oluvchi ta'lim maqsadlarini aniqlashni talab qilmoqda. Shu sababli yangi ta'lim standartlarining rivojlantiruvchi imkoniyatlarini ta'minlash ustivor yo'nalish bo'lib qolmoqda. Yangi ijtimoiy talablar o'quvchilarni umummadaniy, shaxsiy va idroklari rivojlanishi kabi ta'lim maqsadlarini belgilab bermoqda.

O'quvchilarning faqatgina fanlar aniq bilim va malakalarini o'zlashtiribgina qolmay, balki "o'qishga o'rgatish" malakasini ta'minlovchi "universal o'quv harakatlari" to'plamini shakllantirish zamonaviy ta'lim tizimining muhim vazifasi hisoblanadi. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalar (AKT) - foydalanuvchi manfaatlarini yo'lida axborotlarni to'plash, qayta ishlash, saqlash, tarqatish va foydalanish maqsadlarida birlashtirilgan metodlar, ishlab chiqarish jarayonlari va dasturiy-texnik vositalar to'plamidan iboratdir.

Bir qator olimlarning ta'kidlashicha ta'lim sohasida qo'llaniladigan AKT vositalaridan foydalanish quyidagi masalalarni amalga oshirishni o'z maqsadi qilib qo'yishi kerak:

1. O'quvchilarning fikrlashlari tizimligini ta'minlash va rivojlantirish;
2. Bilim olish, ko'nikma va malakalarini rivojlantirish hamda mustahkamlashda o'quvchining idrok etish faoliyati barcha turlarini qo'llab-quvvatlash;
3. Ta'lim jarayoni yaxlitligini saqlab qolgan holda o'quv jarayonini individuallashtirish tamoyilini amalga oshirish.

AKT ta'lim vositalarini qator ko'rsatkichlari bo'yicha turlarga ajratish mumkin:

1. Hal qilinadigan pedagogik masalalari bo'yicha:
 - tayanch tayyorgarlik ta'minlovchi vositalar (elektron darsliklar, ta'lim tizimlari, bilimlarini nazorat qilish tizimlari);
 - amaliy tayyorgarlik vositalari (masalalr to'plamlari, praktikumlar, virtual konstruktorlar, imitatsion modellashtirish dasturlari, trenajyorlar);
 - yordamchi vositalar (ensiklopediyalar, lug'atlar, adabiyotlar, rivojlantiruvchi kompyuter o'yinlari, multimediyali o'quv mashg'ulotlari);
 - kompleks vositalar (masofali o'quv kurslari).
2. Ta'lim jarayonini tashkil qilish funksiyalari bo'yicha:
 - axborot-ta'lim (elektron kutubxonalar, elektron kitoblar, elektron davriy nashrlar, lug'atlar, o'quv kompyuter dasturlari, axborot tizimlari);

- interfaol (elektron pochta);
- izlanish (kataloglar, izlash tizimlari).

АКТ турли та'лим vositalaridan та'лим jarayonida foydalanish bir necha jihatlarini ko'rsatish mumkin:

1. Motivatsion jihati. АКТни qo'llash o'quvchilarning qiziqishlarini oshirishga va ijobiy motivatsiyasini shakllantirishga yordam beradi, chunki o'quvchilarning individual ta'lim imkoniyatlarini va ehtiyojlarini maksimal hisobga olish, o'quv mashg'ulotlari mazmuni, shakllarini tanlash keng imkoniyatlari, o'quvchilarning ijodiy imkoniyatlarini ochib berish, o'quvchilarning zamonaviy axborot texnologiyalarini o'zlashtirishlariga yordam beradi.

2. Mazmunli jihati. АКТ imkoniyatlaridan interfaol jadvallarni, plakatlar va o'quv fani alohida mavzulari va bo'limlari bo'yicha boshqa raqamli o'quv resurslarini, individual testlar mini-darslarini yaratishda foydalanilishi mumkin.

Foydalanilgan Adabiyotlar :

1. Boshlang'ich sinflarda АКТning samarasi. Toshkent TDPU 2008
2. АКТ fan sifatida Toshkent TATU 2021 Isoqov I
3. Boshlang'ich sinf metodikasi 2011 yil

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA O'QISH MADANIYATINI SHAKLLANTIRISH YO'LLARI

Hamroyeva Nilufar G'ayratovna

Navoiy viloyati Qiziltepa tumani
31-maktab boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya: boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish madaniyatini shakllantirishda hamkorlikdagi faoliyat orqali, sinfdan tashqari ishlardan foydalanish yo'llari haqida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: kitob, o'qish madaniyati, kutubxona, sinfdan tashqari ishlar, hamkorlik, munozara, qiziqish, ehtiyoj, davra suhbat, suhbat.

Kitob - insonni e'zgulikka chorlovchi xilqat. Yashash tarzi, kasb-kori, millatidan qat'iy nazar, haqiqiy inson bo'laman degan, komillik, dunyoni anglash ilinjida bo'lgan inson borki kitob o'qiydi, mutolaa orqali bilim doirasini kengaytiradi, o'zini tarbiyalaydi. Bugungi kunda yosh avlodni har tomonlama barkamol insonlar etib tarbiyalash mamlakatimizda ustuvor soha hisoblanadi. Darhaqiqat, yosh avlod ta'lim-tarbiyasi asrlar davomida xalq donoligi bilan rivojlanib, sayqallanib kelmoqda. Bobolar o'giti, otalar jasorati, onalar allasi bilan tarbiyalanayotgan sog'lom bolalargina davlatimizning buguni, ertasi va kelajagidir. Yurtboshimiz SH. Mirziyoyev nazarda tutganlaridek, "Beshinchi vazifa - kitoblarni chop etish va tarqatishdagi muammolarni hal qilishdir. Bu o'rinda, eng avvalo, yoshlar va axoli o'rtasida mamlakatimizning boy tarixini, uning betakror madaniyati va milliy qadriyatlarini keng targ'ib kilish, jahon ilm-fani va adabiyoti yutuqlarini yetkazish uchun zarur muhit va shart-sharoit yaratish haqida bormokda" Sog'lomlik nafaqat jismoniy, balki, ma'naviy, ruhiy yetuklikda ham namoyon bo'ladi: "Ma'naviyat insonga havodek, suvdek zarur. Sahrodagi sayyoh har doim buloqdan chanqog'ini bosadi. Huddi shuningdek inson ham necha-necha azoblar va qiyinchiliklar bilan ma'naviyat chashmasini izlaydi. Yer, oila, ota-ona, bolalar, qarindosh-urug'lar, qo'ni-qo'shnilar, xalq mustaqil davlatimizga sadoqat, insonlarga hurmat, ishonch, xotira, vijdon, erkinlik ma'naviyatning ma'nosi ana shunday..." Birinchi Prezidentimiz I. A. Karimov ta'kidlaganlaridek, ma'naviyat insonga suv va havodek zarur, inson ma'naviyatsiz insoniyligini yo'qotadi. Ma'naviyat esa inson qalbiga kitob mutoala qilish roqali singadi va rivojlanib boradi. Ijtimoiy-pedagogik nuqtai nazardan o'quvchilarda kitobxonlik madaniyatini shakllantirish muammosi ham bir qator olimlar tomonidan tadqiq qilingan. Jumladan, o'quvchilarning o'qish texnikasini bosqichma-bosqich rivojlantirib borish muammosi R.Safarova, T. G'afforova, Q.Abdullayeva, Sh.Nurullayeva, A.Umarov kabi olimlar izlanishlarida namoyon bo'ladi. O'zbek kutubxonashunos-olimlaridan E.Yo'ldoshevning bolalar kitobxonligi va maktab kutubxonalari hamkorligi muammosiga bevosita aloqador ilmiy izlanishlari alohida e'tiborga molikdir.

Maktab kutubxonasining o'qituvchilarga kutubxona xizmati ko'rsatishdagi faoliyati masalalari M.Mahmudov, D.A.G'aniyevaning ilmiy ishlarida o'z aksini topgan. Yuqoridagi ilmiy izlanishlarni hisobga olgan holda biz ko'proq sinfdan tashqari ishlarni tashkil etishda boshlang'ich sinf o'quvchilarida kitobxonlik ko'nikmasini shakllantirishda oila va maktab hamkorligini tashkil etishni tavsiya etmoqchimiz. Chunki, jamoat tashkilotlari o'quvchilar bilan darsdan tashqari vaqtlarda olib boriladigan xilmaxil mashg'ulotlarni o'qituvchilar yordamida tashkil qiladilar. Sinfdan tashqari ishlar o'z mazmuniga ko'ra juda xilma-xil: ijtimoiy-siyosiy, ilmiy, ijtimoiy foydali, badan tarbiyasog'lomlashtirish ishlari bo'ladi. Sinfdan tashqari ishlar uch xil shaklda: ommaviy, to'garak va individual shakllarda tashkil qilinadi.

Ommaviy shakllar: Ertaliklar, maktab kechalari, bolalar bayramlari, ko'riklar, quvnoqlar va topqirlar to'garagi, sayr, sinf yoki maktab muzeylari, bolalar ishlarining ko'rgazmalari va hokazolar. To'garaklar ma'lum bir fan yuzasidan tashkil etiladi va shu fan doirasida kitobxonlik o'quvchilarning qiziqqan fanlari yuzasidan tashkil etish mumkin. Sinfdan tashqari individual ish: har bir o'quvchi mayl va qobiliyatlarining rivojlanishiga yordam beradi. Bu ishda sinfdan tashqari o'qish katta ahamiyatga ega. Maktabda har bir sinf uchun sinfdan tashqari o'qish dasturi bor. O'quvchining nima o'qiyotgani va o'qigan narsalarini qanday idrok qilayotganini o'qituvchi bilishi juda muhim. Shuning uchun o'qituvchining sinfdan tashqari o'qishga rahbarligi eng yaxshi kitoblarni targ'ib qilish va o'quvchilarda o'qilgan darsliklarni to'g'ri, chuqur idrok etishni rivojlantirishdan iborat.

O'quvchilarni kitobga muhabbatini shakllantirishda

sinfdan tashqari ishlar doirasida “Kim ko‘p kitob o‘qiydi!”, “Kitobsevarlar bellashuvi” kabi viktorinalar tashkil etish ishlarini ommalashtirish ijobiy natija beradi. Bunda go‘liblar aniqlanib, ota-onalar yig‘ini tomonidan tashkil etilgan sovg‘alar, maktab ma‘muriyati tomonidan faxriy yorliqlar nominatsiyalar bo‘yicha tashkil etilishi o‘quvchilarni bevosita kitob bilan ishlashga o‘rgatadi. Sinfdan tashqari ishlarni hamkorlikda amalga oshirishni tashkil etishning ahamiyati esa o‘quvchilarimizni kitobdek, oliyjanob, saxiy, xolis do‘st bilan oshno qilish, ular o‘rtasidagi doimiy, mustahkam aloqani o‘rnatishdan iborat. Bizning fikrimizcha nafaqat kutubxonachilar, balki, pedagoglar bilan hamkorlikda bola tarbiyasiga ma‘sul ota-ona, bobo-momolarimiz ham bolalar mutolaasi haqida bilim va malakaga ega bo‘lishlari kerak.

O‘qituvchi kichkintoylarga ertaklarni o‘qishni tavsiya etar ekan, ularning ma‘nosini to‘liq anglab olishlari uchun ertaklar haqida gapirib berishi, kerakli xulosalarni bayon etishi lozim.

O‘qituvchilarning bu kabi ishlarni tashkil etishi kichik yoshdagi o‘quvchilarni o‘qitilayotgan darslarni yaxshi o‘zlashtirilishi, kitobni eng yaqin do‘st tutishi, o‘qish madaniyatini shakllantirish orqali ma‘naviy dunyosi boyib borishiga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mirziyoyev SH.M. Tanqidiy tahlil, qat‘iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik - har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo‘lishi kerak Mamlakatimizni 2016 yilda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning asosiy yakunlari va 2017 yilga mo‘ljallangan iqtisodiy dasturning eng muhim ustuvor yo‘nalishlariga bag‘ishlangan Vazirlar Mahkamasining kengaytirilgan majlisidagi ma‘ruza 2017 yil 14 yanvar, Toshkent - “O‘zbekiston” NMIU,- 2017

2. Karimov I.A. O‘zbekiston buyuk kelajak sari. -T.: “O‘zbekiston”, 1998 682bet

3. Yo‘ldoshev A. Kutubxonada bolalar o‘qish madaniyatini tarbiyalash: O‘quv qo‘llanma. T., 1986.- 48 b.

ОПРЕДЕЛЕНИЕ СТРУКТУРЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ ИНФОРМАТИКИ И ИКТ

Бакиева Фотима Рахматуллаевна

DEFINITION OF THE STRUCTURE OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE COMPUTER SCIENCE TEACHERS

Bakiyeva Fotima Rakhmatullayevna

Рассматривается проблема определения профессиональной компетентности бакалавров – будущих учителей информатики и ИКТ. Приводятся определение и структура выделенной компетентности. В структуре профессиональной компетентности отмечены три составляющие: предметная, методическая и ИКТ-составляющая. Рассматривается предметное наполнение каждой составляющей.

Ключевые слова: компетентностный подход, профессиональная компетентность учителя информатики и ИКТ, структура профессиональной компетентности.

The article considers the problem of definition of professional competence of bachelors – future teachers of computer science. We present the definition and the structure of the competence. Three components of professional competence are noted, related to the subject, methodology and ICT, respectively. Substantive content of each component is given.

Keywords: competence-based approach, professional competence of a computer science teacher, structure of professional competence.

Булажак informatika va AKT o'qituvchilari - bakalavrlarning kasbiy vakolatlarini aniqlash muammolari ko'rib chiqilmoqda. Ajratilgan vakolatning ta'rifi va tuzilishi berilgan. Kasbiy kompetensiya tarkibida uchta tarkibiy qism: predmetli, uslubiy va AKT komponentlari qayd etilgan. Har bir komponentning mavzu mazmuni ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: kompetensiyaga asoslangan yondashuv, informatika va AKT o'qituvchisining kasbiy kompetensiyasi, kasbiy kompetensiyaning tuzilishi.

Предметом нашего исследования является не обобщенное понятие профессиональной компетентности, а профессиональная компетентность бакалавра – будущего учителя информатики и информационных и коммуникационных технологий (ИКТ). Данный выбор обусловлен тем, что именно к учителям информатики и ИКТ предъявляются повышенные требования (это объясняется важностью самого предмета «Информатика и ИКТ»). Обобщив рассмотренные в ряде работ определения, под профессиональной компетентностью будем понимать обобщенную характеристику различных качеств специалиста, сформированных в результате опыта деятельности в данной сфере, отражающих имеющийся опыт в знаниях и умениях, а также способность к саморазвитию и решению новых профессиональных задач. Структура профессиональной компетентности учителя информатики и ИКТ в различных исследованиях представлена неоднозначно, и необходимо выделение ее составляющих. На основе анализа ряда педагогических и методических работ [3; 4; 5] мы предлагаем в профессиональной компетентности учителя информатики и ИКТ выделить следующие составляющие:

- предметная составляющая;
- методическая составляющая;
- ИКТ-составляющая.

Предметная составляющая – это совокупность знаний, умений и навыков, опыта творческой деятельности непосредственно по предмету «Информатика».

Методическая составляющая – совокупность знаний, умений и навыков, опыта творческой деятельности в области методов, приемов, педагогических технологий и принципов формирования знаний, умений учащихся по информатике.

ИКТ-составляющая появляется в результате насущной необходимости использования педагогом в своей деятельности средств информационных и коммуникационных технологий. Важность ИКТ-компетентности подчеркивается во многих современных исследованиях [4; 6] и не может быть не рассмотрена в рамках данной работы. В классификации

компетенций, разработанной в 2003 г. по заказу Европейской комиссии и Европейской ассоциации университетов, компьютерная грамотность и навыки управления информацией отнесены к важнейшим инструментальным компетенциям. ИКТ-компетентность включает, наряду с конкретными элементами знаний и умений, «деятельностные индивидуальные способности и качества, определяющие возможности и умения:

- самостоятельно искать, собирать, анализировать, представлять, передавать информацию;
- моделировать и проектировать объекты и процессы, в том числе собственную индивидуальную деятельность;
- моделировать и проектировать работу коллектива;
- принимать правильные решения, творчески и эффективно решать задачи, которые возникают в процессе продуктивной деятельности;
- ориентироваться в организационной среде на базе современных информационных и коммуникационных технологий;
- ответственно реализовывать свои планы, квалифицированно используя современные средства информационных и коммуникационных технологий;
- использовать в своей практической профессиональной деятельности современные информационные и коммуникационные технологии» [7].

Таким образом, ИКТ-составляющая профессиональной компетентности учителя информатики и ИКТ оказывает влияние и на предметную, и на методическую составляющие, так как без нее невозможно решать профессиональные задачи, разрабатывать современное методическое обеспечение учебно-воспитательного процесса, организовывать саморазвитие как учителя, так и учащегося. Нами было выполнено распределение учебных предметов по трем составляющим. Например, формирование предметной составляющей профессиональной компетентности осуществляется при изучении студентами следующих учебных предметов:

- теоретические основы информатики;
- численные методы;
- информационные системы;
- исследование операций и методы оптимизации;
- архитектура компьютера;
- компьютерное моделирование;
- программирование;
- основы искусственного интеллекта;
- методы и средства защиты информации;
- операционные системы;
- сети и интернет-технологии;
- компьютерная графика;
- web-программирование;
- решение олимпиадных задач;
- основы эксплуатации ЭВМ;
- электронный учебник;
- высокоуровневые методы программирования. Формирование методической составляющей профессиональной компетентности осуществляется при освоении обучающимися следующих учебных предметов:
- педагогика;
- психология;
- методика обучения и воспитания (информатика);
- современные средства оценивания результатов обучения;
- диагностические программные средства в процессе обучения информатике;
- организация дистанционного обучения информатике в «Moodle»;
- реализация профильной дифференциации обучения информатике в школе;
- использование элементов нечеткой математики для решения педагогических задач;
- психология педагогического процесса.

Наличие и функционирование информационно-образовательной среды является одним из определенных нами организационно педагогических условий формирования профес-

сиональной компетентности учителя информатики и ИКТ. Среди других условий можно отметить:

– модернизацию методической работы учебного заведения, включающую высокий профессиональный уровень преподавателей, наличие методической базы по учебным предметам, относящимся ко всем трем составляющим;

– вариативность методической работы преподавателей с учетом уровня профессиональной компетентности будущего учителя информатики и ИКТ. Реализация названных организационно педагогических условий определяет дальнейшее направление нашей работы, нацеленной на формирование высокого уровня сформированности профессиональной компетентности учителя информатики и ИКТ.

Список литературы

1. Холодная М.А. Психология интеллекта: парадоксы исследования. Томск: Изд-во Томского ун-та; М.: Барс, 1997. 370 с.
2. Равен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация. М.: Когито-Центр, 2002. 400 с.
3. Короповская В.П. Непрерывное формирование ИКТ-компетентности педагога в условиях информационного образовательного пространства школы: Дис. ... канд. пед. наук. Н. Новгород: ВГИПУ, 2010. 233 с.
4. Кручинина Г.А. Готовность будущего учителя к использованию новых информационных технологий обучения: Монография. М.: Изд-во МПГУ им. В.И. Ленина, 1996. 176 с.
5. Хеннер Е.К. Формирование ИКТ-компетентности учащихся и преподавателей в системе непрерывного образования. М.: БИНОМ, Лаборатория знаний, 2008. 188 с.

ТАЪЛИМ УСУЛИНИ ТАНЛАШНИНГ АСОСИЙ МЕЗОНЛАРИ

Каримов Комилжон Абдурахимович

педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD),
Педагогик инновациялар, касб-ҳунар таълими
бошқарув ҳамда педагог кадрларини қайта тайёрлаш
ва уларнинг малакасини ошириш институти

тадқиқотчиси
komiljon_karimov@mail.ru
Телефон: 91-101-19-85

Аннотация. Мазкур мақолада таълим-тарбия жараёнини ташкил этишда таълим усулини танлашнинг асосий мезонлари ҳақида маълумотлар ёритиб берилган.

Калит сўзлар: педагог, талаба, ўқув дастурлари ва адабиётлар, услуб, усул, мезон

Таълимнинг замонавий дидактик тизимида таълим усулини танлаш таълимнинг мақсад ва вазифаларидан, мураккаблик даражасидан, машғулот материалларининг янгилиги ва мазмунидан, таълим оловчиларнинг ёши ва салоҳиятидан ҳамда педагогнинг касбий маҳоратидан келиб чиқиб амалга оширилиши мақсадга мувофиқдир.

Педагог дастлаб фаннинг ўрганилаётган машғулоти жараёнида ўз олдига қандай мақсад ва вазифалар қўйилишини, бу мақсад ва вазифаларга эришишда таълимнинг қандай услуб ва усулларидан фойдаланишини аниқ белгилаб олиши муҳим аҳамият касб этади.

Ҳозирги кунда ўқув дастурларида ва ўқув адабиётларида машғулот давомида, таълим беришнинг бирор бир усулини танлаш бўйича аниқ тавсиялар ва йўриқномалар мавжуд эмас. Адабиётларда келтирилган педагогларга қаратилган услубий йўриқнома ва кўрсатмалардан ҳамма вақт ҳам намуна сифатида фойдаланиш мумкин эмас, улар педагогнинг шахсий изланиш ва тадқиқотларига таянч бўлиши мумкин, зеро таълимнинг муваффақияти асосан таълим усулининг оқилона танланишига боғлиқдир.

Таълим усуллари тўғри танлашга ўргатишга етарлича эътибор қаратилмаяпти, аслида бу вазифа таълим муассасаларига педагогларни тайёрлаб берувчи олий таълим муассасалари зиммасига юклатилган.

Меҳнат фаолиятини юритаётган педагогларда таълим усуллари тўғри танлаш бўйича юзага келадиган муаммоларнинг асосийлари қуйидаги шартшароитларга боғлиқ бўлади:

- биринчидан, таълим усуллари ҳақида етарли даражада билимларга эга бўлмаганлик,
- иккинчидан, таълим усуллари таълим - тарбия жараёнларини яхшилаши ва уларнинг аниқ йўналишларининг ривожланишида тутган ўрни ҳақида кенг қамровли тушунчаларга эга бўлмаганлиги (масалан, фанга нисбатан алоҳида қизиқиш ўйғотиш, мустақил шуғулланишга ўрганиш),
- учинчидан - у ёки бу кўринишдаги дидактик вазифаларни ҳал қилишда ўқув адабиётларида турли таълим усуллари тўлиқ ёритилмаганлигида.

Бирор бир таълим усулининг қўлланилиш сабаблари шу машғулот мақсадларига ва вазифаларига мос келиш ёки мос келмаслигига асосланади.

Масалан талабаларнинг хотирасини мустаҳкамлаш учун, ўрганилаётган объектнинг асосий белгилари ва аломатларини эслаб, қолиш учун, таълимнинг кўргазмали қуроллар орқали амалга ошириладиган усули энг самарали ҳисобланади.

Агар ўқитувчи томонидан машғулот жараёнида жамият ва табиатда содир бўладиган воқеа ва ҳодисалар ҳақида талабаларда билимларни шакллантириш мақсади қўйилса, дарсда оғзаки маъруза усулидан, мустақил ўзлаштириш ва репродуктив таълим усулларидан фойдаланиш мақсадга мувофиқдир.

Таълим усуллари таълим муаммолари устида тадқиқот ишларини олиб боровчи аксарият педагог тадқиқотчилар, реал шарт – шароитларда таълим усуллари танлашга таъсир кўрсатувчи қатор омилларга эътибор қаратадилар. Уларнинг асосийлари таълим жараёни кечадиган шарт – шароитлар, талабанинг шахсий фазилатлари ва педагогнинг шахсий қобилияти ҳамда таълим усул ва услубларини қанчалик чуқур билиши билан боғлиқ деб ҳисоблайдилар.

И.Я.Лернер томонидан таълим усуллари танлаш ва уларнинг амалга оширилишига

кўмаклашувчи услубларнинг уйғунлашуви юзасидан қуйидаги босқичлар тавсия этилган:

1. Таълим мақсадларини тўлиқ қамраб олувчи, ўқув материалларига тўлиқ мос келувчи фаннинг бирор бўлими ёки мавзусида таълим мақсадлари ва ўрнини белгилаб берадиган усул - мақсад жиҳати.

2. Ўқув материалларида умумдидактик (назарий) даражада таълим мазмунининг турлари ҳақида тушунчаларни алоҳида ажратиб олиш - мазмун жиҳати.

3. Ажратиб олинган ҳар бир таълим мазмуни турига мос келувчи унинг самарали ўзлаштирилишини таъминловчи таълимнинг дидактик усулини танлаш - гностик ва психологик жиҳат.

4. Ўқув материални шакллантириш мантиқига мос равишда ва унда мазмун турларининг алмашувидан келиб чиқиб дидактик таълим усуллариининг алмашинувини тўғри танлаш -мантиқий усул.

5. Ўқув материали асосида ҳар бир таълим усулига мос равишда мавжуд таълим воситаларини тўғри танлаш - моддий – манбаавий жиҳат.

6.Юқоридаги жиҳатларга мос равишда ва таълим усуллариининг алмашиниш тартибига асосан талабаларнинг эмоционал – эҳтиёжий муҳитнинг уйғунлашувини эътиборга олган ҳолда, таълим усуллариини тўғри танлаш ва уларни ўзаро уйғунлаштириш - бошқарув, тарбиявий жиҳат.

Ю.К.Бабанский таълим усуллариининг мақбулини танлаш мезонларини асослаш учун, таълим жараёнини ташкил этишда таълим усуллариини танлаш қандай ўрин эгаллаши муҳимлиги деб ҳисоблайди.

Таълим жараёнини режалаштиришда ҳар бир педагог қуйидагиларни амалга ошириши лозим.

1. Мавзу бўйича дастур ва услубий кўрсатмалардан фойдалангандан кейин, мавзуни ўрганишнинг мақсад ва вазифаларини белгилаб олиш (умум илмий ва политехник хусусиятга эга бўлган билим, кўникма ва малакаларни шакллантириш, ўқув – билув фаолиятини ривожлантириш вазифаси).

2. Дарсликдан мазкур мавзу бўйича ўқув материалининг мазмуни билан танишиб, мақсад ва вазифаларидан келиб чиқиб, машғулотнинг асосий илмий ва тарбиявий ғояларини аниқлаб, дарс давомида талаба томонидан ўзлаштирилиши лозим бўлган билим, кўникма ва малакалар белгилаб олинади.

3. Билимларни эгаллаш қонуниятлари, тизимлилик принциплари, кетмакетлик, таълимнинг ҳаётга боғлиқлигига, назариянинг амалиётга бевосита алоқадорлигига ҳамда мавзуни тўлақонли очиб бериш учун қандай машғулот турлари ва вақтини аниқлаб, мавзунинг қайси саволларини мустақил таълимга қолдириш мумкинлигини аниқ белгилаб олиш керак.

4. Дастур бўйича мавзуга ажратилган вақт меъёрларидан келиб чиқиб ўтиладиган машғулотларнинг сони ва кетма – кетлигини тўғри танлаш тақозо этилади.

5. Ҳар бир машғулотнинг тақвим режасини тузиб, унинг асосий мақсадларини шакллантириб, машғулотни ўрганишда ҳал қилинадиган муаммоларни белгилаб олиш лозим.

6. Ўқув машғулоти шаклини тўғри ташкил этиш, яъни машғулотни гуруҳда ёки кичик гуруҳларда ўтказилиш тартибини белгилаб олиш муҳим ўрин тутди.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Ишмухамедов Р.Ж. ва бошқ. Таълимда инновацион технологиялар. – Тошкент, “Истеъдод”, 2008

2. Исмаилова З.К. Педагогика. Дарслик. – Тошкент, Молия-иқтисод, 2008.

3. Химматалиев Д.О. касбий фаолиятга тайёргарликни диагностика қилишда педагогик ва техник билимлар интеграцияси. Монография. – Тошкент, Ўзбекистон, 2018

ИННОВАЦИОН ТЕХНОЛОГИЯЛАРНИ ТАЪЛИМ ТАЪЛИМ ЖАРАЁНИГА ЖОРИЙ ЭТИШ

Саломова Раъно Вассиевна

Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини
механизациялаш муҳандислари институти
мустақил изланувчиси
r.salomova@gmail.com
Телефон: 90-248-03-31

Аннотация. Мазкур мақолада инновацион таълим технологиялари, уларнинг мазмун-моҳияти ва таълим жараёнига жорий этишда самарадорлик натижалари ҳақида маълумотлар ёритиб берилган.

Калит сўзлар: таълим жараёни, анъанавий педагогика, интернет, электрон почта, компьютер, инновацион таълим.

Ўзбекистон Республикасида таълим соҳасида кенг қўламли ислохотлар олиб борилмоқда. Баркамол авлодни шакллантиришнинг педагогик психологик, маънавий-иқтисодий, ижтимоий-ҳуқуқий омиллари педагог-ўқитувчиларнинг рақобатбардошлилик, касбий малака ва педагогик маҳоратини кучайтириш давр талаби бўлиб қолмоқда. Анъанавий педагогика ва методикани танқидий таҳлил қилиш билан бирга ундаги ғоялар замонавий педагогик технологияларга сингдирилиб, янги педагогик технологиялар яратилди. Талабанинг ҳамкорлигида таълим олиш хусусиятлари билан боғлиқ бўлган таълим олиш тамойиллари ва таълимда лойиҳалаштириш янги методлари топилмоқда. Таълимда замонавий педагогик технологияларни қўллаш имкониятини берувчи кутубхона фаолияти, электрон ҳисоблаш машиналаридан, жумладан интернет, тармоғидан ва электрон почта хизматидан фойдаланиш кенг йўлга қўйилди.

Бу муаммоларни ечиш учун берилган маълумотларнинг сифатини ошириш ва бундан ташқари, мультимедия электрон дастурларида бир қатор имкониятлар яратиш лозимки, улар ёрдамида кўпгина параметрларни ўзгартириш мумкин. Мана шундай имкониятлар биз 90 минутга мўлжаллаб тайёрлаган мультимедия электрон дастурида ўз аксини топган. Мультимедия электрон дастурининг самарадорлигига эришиш компьютер билан ўзаро мулоқотнинг психологик томонларини ҳисобга олиш асосида амалга оширилиб, амалга оширилади.

Илмий техника ютуқлари ва илғор тажрибаларга асосланган техника, технология, бошқарув ва меҳнатни ташкил этиш каби соҳалардаги янгиликларнинг қўлланилиши инновацияни акс эттиради. Инновация янгиланишни, ўзгаришни амалиётга жорий этиш жараёни ва фаолияти бўлиб, инглиз тилидан таржима қилинганда инновация киритилган янгилик, ихтиро деган маъноларни англатади. Инновацион таълим тарбияда янги сифат кўрсаткичига эришиб, юқори самара беради ва ижодкорликка йўналтиради, ҳамда таълим технологияларини янги сифат босқичига кўтариш, шунингдек, замонавий ёндошувларни ташкил қилиб бориш таъминланади.

Демак, инновацион таълим

- 1) Таълим соҳасига киритилган ва киритилаётган янгиликлар;
- 2) Янгиланган, янги технологиялар асосида ташкил этилган таълим жараёнидир.

Инновацион таълимни жорий этишда даставвал, педагогик

янгиликларнинг вужудга келиши, уларнинг жадал ўзгартирилиши ва амалиётга тадбиқ қилиниши учун инновацион муҳит вужудга келиши керак. Инновацион муҳит асосида, қабул қилинган ва қисмларга ажратилган инновацион педагогик ғоя, фикрлар мажмуи сифатида инновацион педагогик лойиҳа ишлаб чиқилади ҳамда тегишли тартибда тасдиқланади. Тасдиқланган инновацион ўқув лойиҳаси – инновацион ўқув режа деб аталади ва инновацион ўқитишни амалга оширишга замин бўлиб хизмат қилади.

Инновацион ўқитиш:

- янги сифат ўқитиш тизими;
- ўқувчиларни янги киритилган технологиялар асосида ўқитиш жараёни.

Таълимнинг амалга ошириш жараёнига инновацион технологияларни киритиш

қуйидагиларга асосланади:

- таълим жараёнида иштирок этувчи ўқувчи шахси устиворлигини таъминлаш;
- таълим мақсадининг натижага эришувини (кафолатланганлигини) амалга ошириш;
- таълим жараёни бошқарилувчи жараён эканлигидан келиб чиққан ҳолда унинг мақсадли бошқарилувига эришиш;
- таълим мазмунини таъминловчи восита, усул шакллари технологиясини ягона бир тизимга келтириш. Таълим самарадорлигини оширувчи омилларни тўхтовсиз таҳлил қилиш, мутахассисларнинг узлуксиз малакасини ошириш ҳамда қўйиладиган услубларнинг нечоғлик мослигига тўғри баҳо бериштамойилларни белгилашимиз ва таълимнинг олиниши зарур бўлган натижасини ифодалай олишимизга кўрсатадиган йўл ҳисобланади.

Юқоридагилардан келиб чиқиб, таълимда инновациялар – муҳим ва тизимли ўз-ўзини ташкил этувчи янги таълим бўлиб, улар ташаббуслар ва янгиликлар хилма-хиллиги асосида вужудга келади, ҳамда улар таълим эволюцияси учун истикболли ва унинг тараққиёти учун, шунингдек таълимнинг янада ҳар томонлама маданий кўламининг тараққиётига ижобий таъсир этади.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Сластенин В. А., Подымова Л. С. Педагогика: инновационная деятельность. - М., 1997
2. Левина М. М. Технологии профессионального педагогического образования: Учебное пособие для студентов высших педагогических учебных заведений. -М, 2006
3. Хуторской, А. В. Педагогическая инноватика: учеб. пособие для студ. высш. учеб. завед. - М.: Академия, 2008.

PEDAGOGIKA SOHALARIDAGI INNOVATSIYALAR

Nazarova Orzigul Muxtorovna

Navoiy viloyati Zarafshon shahar

13- sonli ayrim fanlar chuqur o'rganiladigan

ixtisoslashtirilgan maktab boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Telefon :+998936611272 Email.orzigulnaz1972@inbox.uz

Annotatsiya: Bugungi rivijlanib borayotgan davrda farzandlarimizni yanada jaxon andozalariga mos ravishda o'qitish zarur. Buning uchun har –bir o'qituvchi ma'suliyat bilan o'z ishiga yondashishi lozim. Farzandlarimiz bizning kelajagimiz.

Kalit so'zlar: Ijodkor, innovatsion texnologiya, samaradorlik.

Bugun kadrlar tayyorlash milliy dasturida belgilangan vazifalarni amalga oshirish uchun ijodiy pedagogika ,ijodkor o'qituvchiga ehtiyoj nihoyatda ortib bormoqda. Ajoyib maktab qurilishi mumkin ,zamonaviy mexanizm bilan bezatilishi mumkin. yangi o'quv darsliklarni nashr qilinishi mumkin ,lekin bularning hammasi hali yetarli emas .Maktabga haqiqiy pedagog ,o'qituvchi kirib kelgandagina ,ular jonlanadi ,ijodiy pedagogikaning mash'alasi yonadi. Pedagogik nazariyot va tizimli ko'rgazmali qurollar jonlanadi .

Bugun ta'lim muassasasiga ijodkor o'qituvchi kerak. Prezidentimiz “ Zamonaviy bilim berish uchun ,avvalo o'qituvchining o'zi ana shunday bilimga ega bo'lishi kerak “ deganda aynan ijodkor ,fidokor pedagoglarni nazarda tutgan.

Men ham o'z faoliyatim jarayonida har bir darsimni jonli ,jozibali ,qiziqarli va albatta o'quvchilar uchun yetarlicha tushinarli bolishi va kelajakda o'quvchilarim Vatan oldidagi burchlarini oqlashlarini xoxlayman. Shuning uchun o'zimning ta'limning rivojlanishi uchun o'z takliflarim bilan o'rtoqlashmoqchiman.

Boshlang'ich ta'lim sifat va samaradorligini oshirishda tizimga zamonaviy pedagogik va A K T ni keng tadbiiq etish ,o'qituvchi ijodkorligini va kasbiy mahoratini takomillashtirish, ilg'or ish tajribalarini ommalashtirish, ta'lim berishning samarali yechimini joriy etish lozim deb o'ylayman.

Boshlang'ich sinf o'qituvchisi kasbiy faoliyatini doimo ongli tahlil etishi, meyorlarga nisbatan tanqidiy yondashuvda bo'lishi, kasbiy yangilikka shaylikni o'zida mujassamlashtirishi, dunyoda ijodiy yaratuvchanlikda bo'lishi, o'z imkoniyatlarini ro'yobga chiqarishi, o'z turmush tarzini va intilishlarini kasbiy faoliyatda mujassam etishi lozim deb xisoblayman.

Boshlang'ich sinf o'qituvchisi har bir bolaga individual yondashishning yangi talqinini ishlab chiqishi talab etiladi ,ya'ni shaxsning ijobiy men kompetensiyasini shakllantirish ,nimaga vaqanday o'qitish ,ta'lim berish kerakligini anglashi, bilimlar maktabini tarbiya maktabiga aylantirish, bolaning individualligini rivojlantirish, induvidual va jamoaviy tarbiyani uyg'unlikda olib borish kabi sifatlarga ega bo'lish kerak. Ta'lim yangi bosqichga ko'tarilmoqda o'quvchilar fikr darajasi kengaymoqda, axborot olish osonlashmoqdabumday o'sish jarayonida o'qitishda innovatsion texnologiyalardan foydalanmaslikdarsning samaradorligini pasaytirib yuboradi.

Oshpazlar bir xil guruchdan osh pishirishadi lekin ba'zi mahoratli oshpazlar taomni o'ta puxtalik bilan tayyorlab maqtovga sazovor bo'lishadi, nonvoylar ham bir hil undan non yopsalarda, ularning ba'zilarining shakli va mazasi ajralib turadi. Bularning hammasi kasbiy mahorat evaziga amalga oshiriladi. O'qituvchi ham o'z kasbiga puxta yondashgan holda darslarni tashkil etsabir umr hurmat e'tiborda bo'ladi.

Bugungi kunda axborot ko'lami juda kengayib ketdi. Agar o'qituvchi o'z ustida ishlamas avvalgi o'rgangan bilimlari yetarli bo'lmay qoladi. Dars mavzularini kundalik xayotdagi keskin voqealar bilan bog'lab o'tilsa turli innovatsion texnologiyalardan foydalanilsa dars esda qolishiga erishilishi mumkin. O'qituvchi o'quvchilarga innovatsion usullardan foydalanib ,fanlar aro bo'g'lagan holda ekologik –gigiyenik bilimlar bilan darsni to'ldirishi zarur.

Innovatsiya – (inglizcha) yangilik ,yangilik kiritish degan ma'nolarni ifodalaydi. Texnologiya esa (yunoncha) “texnos” san'at va “logos” fan degan so'zlardan olinib ,innovatsion texnologiya ta'lim –tarbiya shakllari ,metodlari va usullariga yangicha yondashish degan ma'noni ifodalaydi. Innovatsion texnologiyalar o'qituvchi faoliyatiga yangilik, o'zgarishlar kiritishdir. Innovatsion texnologiyalardan foydalanishda o'qituvchiga quyidagi bilimlarni bilish taqazo etiladi:

AKT bo'yicha bilim, ko'nikma, malakaga ega bo'lish;

YaPT (yangi pedagogik texnologiya) bo'yicha xorijiy tajribalardan boxabar bo'lishi;
Ta'lim jarayonini tashkil etishda didaktik o'yinlardan interfaol metodlardan foydalanish mahorati;

Ilg'or pedagogik texnologiyalar bo'yicha bilimlarni o'zlashtirib borishi;

Bilimlarni ko'nikma vamaalakalarga aylantirish texnologiyasi shakllangan bo'lishi;

Dars jarayonida harakatli o'yinlardan unumli foydalana bilishi;

Imkoni bo'lsa darsni internet tarmog'iga bog'lab o'ta olishi;

O'z ustida tinmay ishlashi va har sohaga oid yangiliklarni kuzatib borishi va boshqalar.

O'qituvchi innovatsion texnologiyalarga asosanib darsni o'tar ekan, turli texnik vositalardan ham (kompyuter, proyektor, electron doska va hakazo) foydalanishi mumkin. O'qituvchining faoliyatida innovatsiyalar qanchalik ko'p bo'lsa, mazmun shunchalik oshadi. Ta'limda innovatsion texnologiyalar va interfaol metodlar haqidagi tasavvurlar barqaror va mukammal shaklga ega emasligini ham etirof etish kerak. Har bir o'qituvchi ta'limga individual tarzda yangilik kiritishi mumkin. Innovatsion texnologiyalar o'qituvchi o'z faoliyatidan qoniqmasligidan kelib chiqadi.

"Faoliyatni yangilash 3 bosqichda ya'ni tayyorgarlik, rejalashtirish, joriy etish bosqichlarida amalga oshadi."-degan edi mashhur pedagog A.Nikolskaya. Innovatsion texnologiyalardan asosiy maqsad o'qituvchi va o'quvchi mushtarakligiga erishish, o'quvchilarni fanga qiziqtirish, ta'limga bo'lgan munosabatni o'zgartirish, o'rganilgan bilimlarni ilmiy sharoitlarda qo'llay olish ko'nikmasiga ega bo'lish, AKT va didaktik materiallarni mavzu bilan uyg'unlashtirish kabilarni keltirish mumkin.

Xulosa qilib aytganda innovatsion texnologiya –bu ilmiy izlanishlar, ishlanmalar yaratish, tajriba-sinov ishlari olib boorish, boshqa fan texnika yutuqlaridan foydalangan holda o'quvchilarga yangi bilimlarni berishdan iboratdir.

Darslarni tashkil etishda interfaol metodlardan foydalanishga doir ushbu maqola bilan darslarni samarali tashkil etish uchun foydalanishingiz mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Qosimova K. Boshlang'ich sinflarda ona tili o'qitish metodikasi. –T: "O'qituvchi", 1984 y.
2. M.Toshbekova "Innovatsion texnologiyalar" ma'ruzalar matni, Namangan 2013 y.
3. www.ziyonet.uz ta'lim portali

BOSHLANG‘ICH SINFLARDA МАТЕМАТИКА О‘QITISH METODIKASINING DIDAKTIK TAMOYILLARI

Nurboyeva Charos Normo‘minovna

Navoiy viloyati Zarafshon shahar

13-sonli ayrim fanlar chuqur o‘rganiladigan

ixtisoslashtirilgan maktabi boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi

Tel: +998933172825 Email:nurboycharos@gmail.com

Annotatsiya: Boshlang‘ich sinflarda matematika fani o‘qitish bo‘yicha didaktik tamoyillari haqida fikr yuritilgan

Kalit so‘zlar: Slayd shou, videolavhalar, animatsiyalar, videoroliklar

Har bir darsdan turli xil didaktik maqsadlar ko‘zlanadi. Ular orasida bittasi bosh maqsad bo‘lib hisoblanadi va uni darsning asosiy didaktik maqsadi deyiladi. Har bir alohida darsning maqsadi darslar tizimining maqsadini aniqlab, uning yordamida o‘qitilayotgan mavzuning mazmunini o‘quvchilarga ochib beradi. Bu holda yangi tushunchalar bilan o‘quvchilarni tanishtirish bo‘lsa, ikkinchi holda tanishtirilgan tushunchani kengaytirish va chuqurlashtirish, uchinchisida, biror malaka va ko‘nikmalarni hosil qilish, to‘rtinchisida, bilim, malaka va ko‘nikmalarni tekshirish va h.k. bajariladi. Har bir darsda yuqorida aytilganlarning bir nechitasi yoritilishi mumkin. O‘tilganlarni takrorlash oldin o‘tilgan darslarni yangi tizimga solish, shu bilan bilimlarni tekshirishni o‘z ichiga oladi. Yangi materialni bayon qilish har doim mashqlar bajarish bilan davom ettiriladi. Maktablar tajribasi darsning ma‘lum tizimini yaratdiki, ko‘pchilik o‘qituvchilar bu tizimga rioya qilib, ma‘lum yaxshi natijalarga erishmoqda. Odatda darsning boshida uy vazifasi tekshiriladi yoki o‘tgan mavzu takrorlanadi, so‘ngra o‘tgan mavzu yuzasidan savol-javob o‘tkaziladi. Shundan keyin yangi material bayon etiladi va uni mustahkamlash uchun o‘quvchilarga misol va masalalar yechdiriladi yoki nazorat savollari beriladi. Dars oxirida uyga vazifa va unga ko‘rgazmalar beriladi. Ba‘zan, bu maqsadlardan bittasiga bag‘ishlanishi mumkin.

2. Matematikadan dars turlari.

Boshlang‘ich sinflarda matematikadan quyidagi dars turlarini ko‘rsatish mumkin.

1) O‘quvchilarni yangi tushunchalar bilan tanishtirish, yangi bilim va ko‘nikmalarni hosil qilish darslari (Bu darslarda hisoblash, grafik yoki masala yechish bilimlari hosil qilinadi);

2) turli xil mashqlar yordamida yangi bilim, malaka, ko‘nikmalarni mustahkamlash darslari;

3) o‘tilganlarni takrorlash, umumlashtirish darslari;

4) keyingi bosqichda xatolarning oldini olish maqsadida bilim, malaka va ko‘nikmalarni tekshirish darslari. Har bir darsda turli xildagi didaktik maqsadlar amalga oshirilishi mumkin: uy vazifasini tekshirish; darsning va mavzuning maqsadini bayon qilish; oldin o‘tilganlarni takrorlash yoki bolalarning hayot tajribasini esga tushirish yo‘li bilan O‘quvchilarni yangi materialni o‘zlashtirishga tayyorlash; og‘zaki hisoblash uchun maxsus mashqlar, yangi materialni o‘rganish (darsning asosiy bo‘limi); bolalarning oldin o‘zlashtirilgan bilim va ko‘nikmalarini mustahkamlash; o‘rganilgan bilimlarni hisoblash; mashq, bilim va malakalarni qo‘llash (darsning asosiy bo‘limi); o‘quvchilarni mustaqil ishlatish va uni tekshirish; oldin o‘zlashtirilgan materiallarni takrorlash; uyga vazifa berish; darsni xulosalash. Darsning asosiy qismlarini turli xilda va turli metodlar bilan birga qo‘shib olib borish mumkin. O‘qituvchi dars rejasini tuzishda quyidagilarni e‘tiborga olishi kerak. Shu dars qanday qismlardan iborat bo‘lishi, ularni qanday ketma-ketlikda joylashtirish, ular o‘rtasida O‘quv materialini qanday taqsimlash, bu qismlar bir-biriga qanday bog‘lanishda, ular darsning asosiy didaktik maqsadini amalga oshirishda yetarli miqdorda yordam berishini hisobga olishi kerak.

Boshlang‘ich sinfdan matematika darsining har bir qismi umumiy didaktik masalalarni bajarishga qaratilmog‘i kerak. Darsning qismlari asosiy didaktik maqsadga qarab o‘zaro bog‘langan bo‘lishi kerak. Alohida dars turlarining tarkibini qarab chiqamiz. Masalan: O‘quvchilarni yangi tushunchalar bilan tanishtirish, yangi bilim va ko‘nikmalarni hosil qilish darslari. Darsning borishi. Darsni maqsadga muvofiq shunday boshlash kerakki, barcha O‘quvchilarni o‘quv vazifalarini faol bajarishga darhol tortadigan bo‘lsin. Shu maqsadda uncha katta bo‘lmagan mustaqil ishlarni kartochkalarga yozib borish kerak, bu esa O‘quvchilardan masala shartini yozmasdan hisoblash natijalarinigina yozishni talab qiladi. Bunday mustaqil ishlar o‘quvchilarni yangi materialni

o'zlashtirishga tayyorlaydi. Darsning birinchi qismida agar uy vazifasi mazmun jihatdan yangi materialga bog'liq bo'lsa, uni tekshirish ham mumkin. Agar uy vazifasi yangi mavzuga bog'liq bo'lmasa, yangi mavzuni o'tishda o'quvchilar uni qo'llamasa, u holda yangi bilimlarni bayon qilish darsida uy vazifasini tekshirish shart emas. Shunday qilib darsning birinchi qismi o'quvchilarning faolligini va diqqatini yo'naltirishga qaratilmog'i lozim, bu bosqichga uncha ko'p vaqt sarf qilmaslik kerak.

O'quvchilar diqqatini yo'naltirish usullaridan yana biri darsning mavzusi va maqsadini aniq tushunarli e'lon qilishdir. Bunda albatta o'quvchilarning qiziqishini orttirish va muammoli vaziyat yaratish zarur. Masalan: O'quvchilar faqat hisoblashning og'zaki usuli bilan tanish bo'lsalar, ularga ikkita uch xonali sonlarni qo'shish tavsiya qilinsa, bunday holatda o'quvchilar o'zlarining ortiqcha bilim va malakalarini qo'llaydilar. O'quvchilar ma'lum qiyinchiliklardan o'tadilar. Shunday qilib, oldindan o'rganilgan hisoblash jarayonlari bilan bu misolni bajarish qiyin emasligiga ishonch hosil qiladi. Yangi og'zaki usulni o'zlashtirish kerak. Dars ana shu usulga bag'ishlangan bo'ladi. Ikkinchi holda darsda o'quvchilar bilan qisqacha suhbat bilan olib borilishi mumkin. Bunday darsdan bir xonali sonlarni ko'paytirishni tushuntirishda foydalanish mumkin. Yangi o'quv materialini o'zlashtirishga o'quvchilarning faol tayyorlash maqsadida oldin o'zlashtirilgan materiallar takrorlanadi, takrorlash xarakteridagi materiallar ko'pincha og'zaki hisoblash orqali bajariladi. Shuningdek, yangi materialni o'zlashtirishga qaratilgan misol va masalalarni mustaqil yechish ham mumkin.

Darsning ikkinchi qismida yangi matematik tushuncha beriladi yoki arifmetik misollarning yangi turi yechiladi. Bu o'quvchilarning bayoni yoki suhbatlari orqali olib boriladi. Bazan o'quvchiga buni mustaqil tanlab olish ham tavsiya qiladi. Masalan, oldin o'tilgan mavzuga bog'liq holda masala yoki misol yechish maqsad qilib olingan bo'lsa, u holda o'quvchilar bu misollarni mustahkamlash, mustaqil yechish orqali o'zlarining bilim va malakalarini oshirishlari mumkin.

Yangi materialni mustahkamlash. Bu bosqichda o'quvchilarga keltirib chiqarilgan, xulosa, muhokamalarni esga olish, undan keyin mustahkamlash xarakteridagi vazifa berilishi kerak. Bu vazifani bajarish yordamida o'tilgan yangi bilim mustahkamlanadi va birinchi bor amaliyotga tatbiq qilinadi. Birinchi vazifalar odatda jamoa bo'lib bajariladi. Ba'zan esa misol-masalalar mustaqil bajarilgandan keyin, o'quvchilardan birortasi doskaga chiqib shu qoidaning to'g'riligini misol, masala yechish orqali ko'rsatib beradi. O'quv materialining murakkabligiga qarab har qaysi bosqichda rasional bo'lgan yo'l topiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Bikbayeva N. U., Sidelnikova R.I., Adambekova G. A. Boshlang'ich sinflarda matematika o'qitish metodikasi. O'rta maktab boshlang'ich sinf o'qituvchilari uchun metodik qo'llanma. — T.: «O'qituvchi», 1996.
2. Ahmedov M., Abdurahmonova N., Jumayev M. 1-sinf matematika darsligi. — T.: «Turon-Iqbol», 2009.
3. Ahmedov M., Abdurahmonova N., Jumayev M., Ibragimov R. O'qituvchi kitobi. Birinchi sinf matematika darsligi uchun metodik qo'llanma. — T.: «Turon-Iqbol», 2008
4. <http://ziyonet.uz/>-Ta'lim va fan qidirish tizimi

РАЗВИТИЕ ЗНАНИЙ УЧАЩИХСЯ ПРИ ОБУЧЕНИИ ХИМИИ В ШКОЛЕ

Д.Т.Усмонова
ТДПУ имени Низами

Аннотация: В данной статье рассмотрено основные вопросы по подготовке школьного урока химии, применение выполнения формирующих заданий для практического применения знаний и одновременно приобретение практического опыта профессиональной деятельности для повышения эффективности процесса обучения химии

Ключевые слова: методика, термин, педагогика, химия, анализ, химический язык, химические терминология, нестандартные задания

Развитие интереса школьников к предмету химии, их познавательной активности, самостоятельности и любознательности - важнейшая задача современной школы. Этому вопросу уделяется большое внимание в методической литературе и практике общеобразовательной школы.

Знание химической терминологии, умение толковать термины и названия не только с точки зрения энциклопедической, но и с точки зрения их этимологии, способствует более осознанному овладению химическими понятиями и законами, развитию интереса к химии. При введении в обиход каждого нового термина необходимо, чтобы учащиеся не только поняли значение слова, но и запомнили его как буквенное целое, а также уяснили происхождение слова.

К тому же ознакомление с происхождением химических терминов и названий, с их историей обогащает словарь учащихся. К сожалению, учителя химии еще недостаточно внимания уделяют толкованию новых, впервые вводимых в обиход химических терминов и названий, забывая, что отсутствие этимологического анализа ведет не только к плохому запоминанию новых слов, но и к поверхностному овладению теми понятиями, которые обозначаются этими словами.

В связи с вышесказанным возникает потребность в освещении роли этимологического анализа в формировании интереса учащихся к науке химии, в развитии их познавательной активности. Знания даны человеку в форме языка. Для выражения научных знаний используются естественные и искусственные языки науки. К ним относится и химический язык, содержащий в своем составе химическую терминологию, номенклатуру и символику. В отличие от языка химической науки, школьный химический язык более простой, приспособлен к целям обучения. Без химического языка невозможно изучение основ химии. Он широко и активно используется на всех этапах обучения предмету и является важным показателем знаний учащихся. С помощью химического языка передаются и усваиваются химические понятия, осваиваются разные способы познавательной деятельности, необходимые для осуществления учения. Химический язык вносит существенный вклад в реализацию развивающей функции обучения. Особенно велика его роль в развитии мышления учащихся и формировании их творческой деятельности, так как все операции с химическим языком являются умственными. Наиболее часто при оперировании химическим языком используются анализ, синтез, сравнение, абстрагирование и другие мыслительные операции.[1]

Химический язык вносит важный вклад в реализацию воспитательной функции обучения. Он может использоваться как активное средство формирования научного мировоззрения учащихся, поскольку позволяет раскрыть многие мировоззренческие вопросы. Например, символически выраженная периодическая система химических элементов Д.И. Менделеева используется для подтверждения законов диалектики.

В процессе обучения химический язык является и предметом, и средством изучения. Прежде чем превратить язык науки в орудие обучения, им нужно овладеть. Для этого необходимо познакомить учащихся с существующими классификациями языка науки. Химический язык представлен, прежде всего, знаками - заместителями предмета или явления, используемыми для приема или передачи информации об этом предмете или явлении.

Учителю необходимо готовить школьников к возможным изменениям языка науки в процессе развития самой химии. Важно показать им, что химический язык - не застывший

конгломерат слов, символов и названий, а живое средство для обозначения научных понятий, предметов и явлений. В наше время все большее количество людей включается в атмосферу химических знаний. Химический язык становится достоянием не только химиков, но людей разных профессий. Если химический язык усвоен хорошо, он является активным средством формирования и усвоения понятий, фактором быстрого обучения школьников. [2]

Вывод периодического закона, например, можно осуществлять с помощью химических знаков. Методически верным считается вывод периодического закона с использованием карточек, на которых записан знак элемента, атомная масса и валентность элемента в высшем оксиде и водородном соединении (для неметаллов). В этом случае учитель рассчитывает на абсолютное знание учащимися существа понятий, выраженных в знаке химического элемента. Весь остальной процесс формирования понятия о периодическом изменении свойств элементов будет зависеть от характера употребления знаков учащимися.

Использованная литература:

1. Матвеева Э.Ф. Методика преподавания химии (инновационный курс): Учебно-методическое пособие /Э.Ф. Матвеева; Астраханский государственный университет. 2015г
2. Фаязов Д.Ф. Формирование умений учащихся пользоваться химическим языком // Химия в школе. 1983. № 2.

RINOLALIYA TASHXISIGA EGA BO'LGAN BOLALARNI TEKSHIRISH USULLARI

Abduraximova Adolat Abdurashitovna
Toshkent shahar 522-KTIMTT defektologi

Annotatsiya: Maqolada rinolaliya tashxisiga ega bo'lgan bolalarni tekshirishning bir qancha usul va vositalariga oid fikrlar berilgan.

Kalit so'zlari: nutq, rinolaliya, ochiq rinolaliya, yopiq rinolaliya, aralash rinolaliya.

Har qanday millatning ravnaqi bevosita o'z farzandlarining aqliy va jismoniy yetukligiga bog'liqdir. Bola shaxsining har tomonlama rivojida esa nutq katta ahamitga ega. Chunki nutq kishilararo aloqa quroli, barcha sohalarda qudratli muomala vositasidir. Nutq – insonning muloqot, fikrlash va faoliyat jarayonida muhim psixik vazifani bajaradi.

Bola nutqi kattalarning samimiy munosabati va yoqimli ovoizdan ta'sirlanish asosida vujudga keladi. Uning rivojlanishi tushunarli, aniq, ravon bo'lish uchun ham kattalarning samimiy g'amxo'rliqi, tez-tez muloqotda bo'lishi, eng asosiysi, oilada sog'lom psixologik muhitni saqlashi, maktabgacha ta'lim muassasalarida bolaning ehtiyojlarini imkon qadar qondirishi, unga e'tiborli va mehribon bo'lishi talab etiladi. Afsuski, turli sabablarga ko'ra nutqida nuqsoni bo'lgan bolalar ham uchrab turadi.

Nutqdagi nuqsonlarning asosiy turlari quyidagilar: **alaliya-** tug'ma soqovlik, **afaziya-**miya chayqalishi, boshning shikastlanishi tufayli tilsiz bo'lib qolish, **afoniya** -tovush talaffuzini yo'qotish, **rinolaliya-**nutq apparatining anatomik va fiziologik kamchiliklari sababli ovoz tembri va tovushlar talaffuzidagi buzilishdir.

Nutq buzilishining hayotda eng ko'p uchraydigan turi- rinolaliyadir. **Rinolaliya** - bu artikulyatsion apparat a'zolarida tug'ma yoki orttirilgan nuqsonlarning bo'lishi yoki artikulyatsion apparat a'zolarida burun, burun halqum sohasida falajlanishlarning kuzatilishi, burun suyagining qiyshayishi, burun sohasidagi turli xil o'simtalar, odenoidlar, poliplar bo'lishi natijasida yuzaga keladigan og'ir nutq nuqsonlari hisoblanadi.

Rinolaliya bo'yicha dastlabki ilmiy ishlar shifokorlar tomonidan yozilgandir. Ularning harakatlari tanglay bo'rtmasini to'liq tiklashga qaratilgan edi, qayta hosil qilingan tanglay pardasi yetarli darajada uzun va harakatchan bo'lishi va halqumning orqa devori uchun birika olishi lozim. Bu samaraga erishish nutqdagi manqalikni yo'qotishga imkoniyat yaratadi yoki uni bartaraf qiladi.

Rinolaliyada tovushlar artikulyatsiyasi, fonatsiya, tovush hosil bo'lish mexanizmlari jiddiy ravishda normadan chetga chiqadi. Normal fonatsiya bo'lganda kishida **m, n** tovushlaridan tashqari nutqdagi hamma tovushlarni talaffuz qilish vaqtida burun-halqum va burun bo'shlig'ining bo'g'iz va og'iz bo'shlig'idan ajralish ro'y beradi. Tanglay-halqum birlashish funksiyasining buzilish xarakteriga ko'ra rinolaliya uch shaklga ajratiladi.

Yopiq rinolaliya. Yopiq rinolaliya nutq tovushlarini talaffuz qilish vaqtida fiziologik burun rezonansining pasayishi natijasida yuzaga keladi.

Ochiq rinolaliya. Rinolaliyaning ochiq formasiga og'iz bo'shlig'ida hosil bo'luvchi tovushlar dimog'da talaffuz etiladi.

Aralash rinolaliya. Rinolaliyaning bu turi burun rezonansining patologik kamayganligi holida havoning burundan chiqib ketishi bilan izohlanadi, oqibatda barcha nutq tovushlarining artikulyatsion va akustik tomondan buzilishi kuzatiladi. Ovoz tembri ahamiyatli darajada o'zgaradi.

Rinolaliyada nuqsonni korreksiya qilish tibbiy va ruhiy-pedagogik vositalar yordamida amalga oshiriladi. Odatda, davolashning xirurgik metodlari qo'llanadi. Radikal urnoplastikaning maqsadi tanglay yoriqliklarini bartaraf etish (**fissurorafiya**), yumshoq tanglayni uzaytirish (**retrotranpozitsiya**), halqum aylanasi o'rnini qismini toraytirish (**mezafaringkonstrinsiya**). Xirurgik aralashuv birinchi navbatda ovqatlanishni yaxshilash va bolani normal nafas olishini tiklash uchun zarurdir.

Nutq nuqsonlarini tekshirish bilan birga artikulyatsiya a'zolarini tekshirish jarayonida rinolaliyadagi nutqning tovush tomonidan buzilishlarini keltirib chiqaradigan turli xarakterdagi va murakkablikdagi nuqsonlar aniqlanishi mumkin. Artikulyatsiya apparatining tuzilishidagi anatomik nuqsonlar organik displaziya va displaziya bo'lgan tovushlar talaffuzining turli buzilishlarini keltirib

chiqaradi. Qattiq va yumshoq tanglayda yoriqlarning bo‘lishi (rinolaliya) ovozning manqalanishi va ko‘p tovushlar talaffuzining buzilishiga olib keladi. Ba’zi hollardagina rinolaliyada faqatgina ovoz tembri buzilib, ammo tovushlar talaffuzi nisbatan me’yorda bo‘lishi kuzatiladi.

Rinolaliyada nutq faoliyati strukturasi fonetiko-fonematik tizim nuqsoni buzilishning asosiy, yetakchi zvenosi bo‘lib hisoblanadi. Nutqni fonetik jihatdan jihozlashni buzilishi birlamchi hisoblanib, u nutqning leksik-grammatik tuzumining shakllanishiga birmuncha ta’sir qiladi, lekin chuqur sifat o‘zgarishlari odatda rinolaliyaning boshqa nutq buzilishlari bilan birga kelishida kuzatiladi. Bolalardagi rinolaliya tashxisini aniqlash quyidagi usullarda amalga oshiriladi:

I. Nutqni tekshirish. Tekshirish jarayonida fonematik eshitish (nutqdagi tovushlarni idrok etish) holati, alohida so‘zlarning ma’nosini, jummalarni va so‘zlab berilgan yoki o‘qib berilgan kichik hikoyaning mazmunini tushunish aniqlanadi.

II. Fonematik eshitish. Fonematik eshitishni tekshirish nutqdagi tovushlarning differensiyasini aniqlashga qaratiladi. Dastlab fiziologik eshitishning saqlanganligiga amin bo‘lish lozim. So‘ngra bolaga bir-biridan keskin farq qiladigan, shuningdek, o‘xshash tovushlarni boshqa tovushlar orasidan ajratish taklif etiladi. masalan, unli tovushlar **a, o, u** ichidan **u** ni, **b, d** tovushdan **d** ni ajratish. Bola ushbu tovushlarni eshitganida qo‘lini ko‘tarishi lozim.

III. Lug‘at boyligi. Lug‘at boyligini tekshirishda bolaning so‘zni (tovush kompleksi sifatida), predmetning belgisi, harakatiga moslash va nutqda undan to‘g‘ri foydalanish ko‘nikmasi aniqlanadi.

Shunday qilib, logopedik ishlarning tavsiya qilinayotgan tizimida artikulyatsiya organlarining maxsus gimnastikasidan foydalaniladi (faqatgina nutq tovushlari uchun zarur bo‘ladigan harakatlar mashq qilinadi); shu bilan bir vaqtda artikulyatsion praksisni rivojlantirishga yordam beradigan qo‘shimcha mashqlar ham ko‘zda tutiladi.

Xulosa qilib shuni aytishimiz mumkinki, rinolaliya tashxisiga ega bolalarni tekshirishda logopedik ishlarning o‘z vaqtida amalga oshirib borish lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Shomahmudov R, Mo‘minova L R. Bolalar nutqidagi nuqsonlar va ularni bartaraf etish. – T.: 1995
2. G‘oziyev E. Ontogenez psixologiyasi. – T.: 2002
3. Shomahmudova R., Mo‘minova L R. Bog‘cha va kichik maktab yoshidagi bolalar talaffuzidagi nuqsonlarni tuzatish. – T.: 1981

PROFESSIONAL TA'LIMDA O'RTA TIBBIY XODIMLARNI KASBIY FAIOLIYATGA TAYYORLASHDA AMALIY TA'LIM METODLARI

Akbarova Nigora Narimmatovna,
Pedagogik innovatsiyalar, kasb-hunar ta'lim
boshqaruv hamda pedagog kadrlarini qayta
tayyorlash va ularning malakasini oshirish
instituti mustaqil izlanuvchisi
n_akbarova@gmail.com
Telefon (90)-566-36-84

Annotatsiya. Mazkur maqolada professional ta'limda o'rta tibbiy xodimlarni kasbiy faoliyatga tayyorlashda o'qitish metodlari va ularning mazmun-mohiyati kabi masalalar yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: metod, o'qitish metodi, ko'rgazmali metod, mashq, o'quv amaliyoti, muammoli-zlanuvchan metod.

Professional ta'limda o'rta tibbiy xodimlarni kasbiy faoliyatga tayyorlashda o'qitish metodlari muhim ahamiyat kasb etib, o'quv jarayonining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi.

Ta'lim metodi - ta'lim jarayonidagi ta'lim beruvchi va ta'lim oluvchining muayyan o'quv maqsadlarini amalga oshirishga qaratilgan birgalikdagi hamkorlik yo'lidir.

Ta'lim metodlari quyidagilarga ko'ra:

- a) bilim olishning asosiy manbai bo'yicha (og'zaki, ko'rgazmali va amaliy);
- b) o'qituvchi faoliyati shakllari bo'yicha (o'qitish metodlari) va o'quvchilar faoliyatining shakllari bo'yicha (ta'lim (olish) metodlari);
- c) fikrlash, eslab qolish va bilim olish faolligining xarakteri bo'yicha (reproduktiv, izohli-ko'rgazmali, muammoli-izlanishli, tadqiqotli);
- d) xulosa chiqarish turlari bo'yicha (induktiv, deduktiv)
- e) o'quvchilarning o'quv-bilish faoliyatlariga ko'ra passiv, faol va interfaol metodlar bo'yicha tasniflanadi.

O'qitishning og'zaki, ko'rgazmali va amaliy metodlari. Agar o'quvchilar asosiy o'quv axborotini o'qituvchining og'zaki mulohazalari va isbotlari jarayonida yoki darslik matnlari asosida olsalar, bunday metodlar

Og'zaki: tushuntirish, hikoya, suhbat, bayon, izoh, va hokazo metodlar jumlasiga kiradi. Og'zaki metodlardan foydalanish jarayonida ko'rgazmali qurollardan foydalanish mumkin. Ammo, ular yordamchi o'rin o'ynaydilar.

Ko'rgazmali metodlar deganda ta'lim jarayonida qo'llaniladigan ko'rgazmali qurollar va texnika vositalariga ko'p darajada bog'liq bo'lgan o'quv materialini o'zlashtirish shakllari tushuniladi.

Mashqlar, mustaqil topshiriqlar, amaliy va laboratoriya ishlari asosida o'quv materialini egallash shakllari ta'limning amaliy metodlari jumlasiga kiradi.

O'quvchilarning o'quv materialini egallashlari asosan xotiraning eslash funksiyasiga asoslangan metodlar reproduktiv metodlar deyiladi.

Izohli-ko'rgazmali metodlar yangi mazmunni o'rganishning turli shakllarida foydalaniladi. Izohli-ko'rgazmali metodlar ikki qismga bo'linadi: birinchi qismda nazariy ma'lumotlar berilsa, ikkinchi qismda og'zaki tarzda ham, ko'rgazmali qurollar yordamida ham ma'lumotlar beriladi.

Muammoli-izlanishli metodlar. O'quvchilar ongida muammoli vaziyat yoki ilmiy izlanishlarni tashkil etuvchi metodlar muammoli-izlanishli metodlar deyiladi.

Mashq usuli -o'tilgan materiallarni amaliyotda qo'llash maqsadida, reja bilan tashkil etilgan amallarni ko'p marotaba bajarishdir.

Bu usulning asosiy funksiyalari: o'rgatuvchi va rivojlantiruvchi. Ushbu usulning afzalligi shundan iboratki, u, ko'nikma va malakalarni samarali shakllanishini ta'minlaydi, kamchiligi-motivatsion funksiyani sust bajari-shidadir.

Mashq quyidagi turlari mavjud: maxsus; sharhlangan; yozma; og'zaki; ishlab chiqarish – mehnat; laboratoriya - amaliy.

Sharhlangan mashqlar o'quv jarayonini faollashtirishga, o'quv vazifalarini ongli ravishda bajarilishiga xizmat qiladi. Ularning mohiyati shundan iboratki, o'qituvchi va o'quvchilar bajarilayotgan ishlarni sharhlaydi, natijada ular o'zlashtiriladi va tushunib yetiladi. Avval bunga

eng yaxshi o'quvchilar jalb etiladi, keyin esa materialni tushuntirishda butun guruh ishtirok etadi. Sharhlangan mashqlar usuli o'quv mashg'ulotining yuqori sur'atini ta'minlaydi, materialni barcha o'quvchilar tomonidan ongli ravishda, mustahkam o'zlashtirilishiga yordam beradi.

Og'zaki mashqlar ta'lim oluvchilarning nutq madaniyati va mantiqiy tafakkurini taraqqiy ettirish, ularning bilish imkoniyatlari bilan bog'liq.

Yozma mashqlar. Ularning asosiy vazifasi – kerakli ko'nikma vamaalakalarni shakllantirish, chuqurlashtirish va mustahkamlashdan iborat.

Shuning uchun, ular yetarli miqdorda va har xil bo'lishi kerak.

Grafik mashqlar matematika, fizika, chizmachilik, geografiya, rasm darslarida, ishlab chiqarishni o'rganish jarayonida ishlatiladi.

Laboratoriya-amaliy mashqlar mehnat qurollaridan, laboratoriya asbob-uskunalaridan (jihozlar, o'lchov apparatlari) foydalanish malakalarini egallashga imkon beradi, konstruktorlik-texnik mahoratni rivojlantiradi.

Ishlab chiqarish - mehnat mashqlari o'quv va ishlab chiqarish xarakteridagi alohida ishlab chiqilgan tarmoqni tashkil etadi. Ular oddiy va murakkab bo'ladi: birinchisi – alohida mehnat usullarini bajarish mashqlari, ikkinchisi – ishlab chiqarish – mehnat ishlarini butunligicha yoki ularning talay qismini (stanoklarni sozlash, detal qismlarini tayyorlash va h.k.) ko'zda tutilgan.

O'quv amaliyotlari- bitta umumkasbiy yoki kasbiy fandagi nazariy bilimlarni amaliy mustahkamlash, ish usullari va operatsiyalarini amaliy bajarib o'rganish bo'yicha ko'nikma hamda malakalarni shakllantirish maqsadida dastur asosida, ta'lim beruvchi nazorati ostida o'quv ustaxona va laboratoriyalarida, poligonlarda amalga oshiriladi.

O'quv amaliyoti mashg'ulotlari quyidagi bosqichlarda o'tkaziladi:

1. Tashkiliy qism
2. Kirish yo'l-yo'rig'i
3. Joriy yo'l-yo'riq
4. Yakuniy yo'l-yo'riq

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Olimov K., Abduquddusov O., Uzoqova L., Ahmedjonova M., Jalilova D. «Kasb ta'limi uslubiyati» o'quv qo'llanma. – Toshkent, TFI, 2006. 197-bet.

2. Xodjaboyev A.R, Qosimov. Sh.U. Amaliy kasbiy ta'limni tashkil qilish va o'tkazish metodikasi.- Toshkent, 2007.

3. Xodjaboyev A.R, Xusanov I. Kasbiy ta'lim metodologiyasi. –Toshkent, 2007.

BOSHLANG‘ICH SINFLARDA ONA TILI FANINING O‘QITILISHI

Aminjonova Zulayho Qosimovna

Navoiy viloyati Qiziltepa tumani 12-umumta’lim maktabi

Boshlang‘ich ta’lim fani o‘qituvchisi

Telefon: +998 90 717 76 33

Annotatsiya: Ushbu maqola boshlang‘ich sinflarda ona tili fanini o‘qitishning afzallik tomonlari, o‘quvchilarga o‘zbek tilini o‘rgatish yo‘llari, nutqni, o‘qish va yozishni, grammatika va imloni o‘zlashtirib olishi yo‘llari haqida ma’lumot beriladi.

Kalit so‘zlar: metod, ona tili, davlat ta’lim standarti, metodika

Boshlang‘ich sinflarda ona tili o‘qitish metodikasi fanining predmeti o‘quvchilarga o‘zbek tilini o‘rgatish yo‘llari va vositalari, ona tilini egallash, ya’ni nutqni, o‘qish va yozishni, grammatika va imloni o‘zlashtirib olish to‘g‘risidagi ilmdir.

Boshlang‘ich sinflarda ona tilining o‘qitish metodikasi quyidagi bo‘limlarni o‘z ichiga oladi:

Savod o‘rgatish metodikasi. Bu bo‘limda o‘quvchilarga o‘qish va yozishni o‘rgatish asosiy vazifa hisoblanadi.

“Alifbe” ga asoslangan holda qisqa muddatda o‘quvchilar o‘qish, yozishga o‘rgatiladi, so‘ng o‘qish va yozish ko‘nikmasi takomillashtiriladi, bora-bora malakaga aylantiriladi. O‘qish va yozish malakasi nutqqa oid malaka. O‘qish va yozish malakasi nutq faoliyatining boshqa turlari bilan ham bog‘liq. Malakaning shakllanishi uchun bir faoliyat bir necha marta takrorlanishi mumkin. Yozuvda o‘quvchi tovushni harfga, o‘qishda esa harfni tovushga aylantirishdek murakkab murakkab aqliy faoliyatni bajaradi.

O‘qish metodikasi. Bu bo‘limda o‘quvchilarni ravon, to‘g‘ri, tez(me’yorida), ongli va ifodali o‘qish malakalari o‘rgatiladi

O‘quvchi matnni to‘g‘ri, tez, tushunib o‘qish, mazmunini o‘zlashtirish bilan ilk bor o‘qish darslarida tanishadi. O‘qish darslari orqali o‘quvchilarning Davlat ta’lim standarti talablari bo‘yicha o‘zlashtirishlari ko‘zda tutilgan o‘qish ko‘nikmalari hamda bilimlarni egallashlariga yo‘l ochiladi. O‘qish darslari savod o‘rgatish davrida o‘quvchilarni bo‘g‘in, so‘z va gaplar bilan tanishtirish va ularni o‘qish, rasmlar asosida hikoya qilish tarzida uyushtirilsa, o‘qish texnikasi egallangandan so‘ng o‘qish muayyan mavzular bo‘yicha tanlangan badiiy, axloqiy-ta’limiy, ilmiy-ommabop asarlar kiritiladi.

Grammatika, fonetika, so‘z yasashini o‘rganish. Bu bo‘lim harfiy elementlarni to‘g‘ri yozishga va husnixatga o‘rgatishga, grammatik tushunchalar, boshlang‘ich imlo malakalarini shakllantirishga xizmat qiladi.

Nutq o‘stirish metodikasi. Bu bo‘lim boshlang‘ich sinflarda alohida o‘rin tutadi.

O‘quvchilar birinchi navbatda tilni, nutqni o‘quv predmeti sifatida anglaydilar, ular xohlagan va qiziqarli narsa va hodisalar haqida o‘ylab, rejali nutq tuzish zarurligini ham tushuna boshlaydilar. Ular o‘zining grafik shakli bilangina emas, balki leksikasi, sintaktik va morfologik shakli bilan ham og‘zaki nutqdan farq qiladigan yozma nutqni ham egallaydilar. Metodika bolalar nutqini boyitishi, sintaktik va bog‘lanishli nutqini o‘stirishni ham ta’minlashi kerak. Shuni aytib o‘tish kerakki, bog‘lanishli nutq maktablarda alohida bo‘lim sifatida o‘rganilmaydi, u til fanining boshqa bo‘limlari bilan bog‘langan holda shakllantiriladi. Inson hayotida muhim ahamiyatga ega bo‘lgan o‘qish faoliyati barcha predmet darslarida amalga oshiriladi. Lekin o‘qishga o‘rgatish yo‘l-yo‘riqlarini o‘qish metodikasi ishlab chiqadi. O‘qish metodikasi kichik yoshdagi o‘quvchilarning umumiy rivojlanishi, psixologiya, xususiy metodika sohasidagi yutuqlar asosida takomillashtirilib boriladi.

Foydalaniladigan adabiyotlar:

1. Davlat ta’lim standarti. 2020-y
2. B. To‘xliyev, M. Shamsiyeva. O‘zbek tili o‘qitish metodikasi. Toshkent. 2006-y.

BOSHLANG'ICH SINFLARIDA MATEMATIKA O'QITISHNI ZAMONAVIY TARZDA AMALGA OSHIRISH IMKONIYATLARI

Bobomurodova Yulduz Mansurovna

Navoiy viloyati Zarafshon shahar
13-sonli ayrim fanlar chuqur o'rganiladigan
ixtisoslashtirilgan maktabi boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich sinflarda matematika ta'limi jarayonini tashkil etishning zamonaviy usullari ko'rsatib o'tilgan. Matematika darslarini tashkil etishning zamonaviy usullari haqida tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: boshlang'ich ta'lim, metod, uslub, pedagogik texnologiya

Boshlang'ich sinf o'quvchilariga matematikadan samarali ta'lim berilishi uchun o'qituvchi boshlang'ich sinflarda matematika o'qitish metodikasini egallab, chuqur o'zlashtirib olmog'i lozim.

Respublikamizda mustaqillikning dastlabki kunlaridan boshlab jamiyatni isloh qilish va yangilash jarayonining eng muhim bug'ini jamiyatdagi demokratik o'zgarishlarning, iqtisodiyotni barqaror rivojlantirishning, respublikaning jahon hamjamiyatiga integratsiyalashuvining zarur va majburiy sharti sifatida ta'lim sohasini isloh qilish siyosati izchillik bilan amalga oshirilmoqda. Bugungi kunda Kadrlar tayyorlash milliy dasturi yosh avlodga uzluksiz ta'lim berish va uni tarbiyalash jarayonini yaxlit qamrab oladigan yagona ta'lim tizimi hisoblanadi. Ta'lim tizimining har bir bo'g'ini alohida o'ringa ega.

"Kadrlar tayyorlash milliy dasturi" da maktab ta'limini rivojlantirish davlat umummilliy dasturi talablarida "ta'lim tarbiya jarayonini shakllantirish ta'lim mazmunini aniqlash, ta'lim tarbiya jarayonini amalga oshirishning didaktik qonuniyatlari va prinsiplarini ishlab chiqish, davlat ta'lim standartlarini takomillashtirish, o'quv dasturlari, darsliklarning yangi avlodi, o'quv metodik majmualar yaratish" vazifasini hal qilish takidlab o'tilgan.

Metodik masalalar har bir darsda yuzaga keladi, Shu bilan birga odatda, ular bir qiymatli yechimga ega emas. O'qituvchi darsda yuzaga kelgan metodik masalaning mazkur o'quv vaziyati uchun eng yaroqli yechimini tez topa olishi uchun bu soxada yetarlicha keng tayyorgarlikka ega bo'lishi talab etiladi.

Matematika boshlang'ich ta'lim metodikasining predmeti quyidagilardan iborat:

1. Matematika o'qitishdan ko'zda tutilgan maqsadni aniqlab asoslash (nima uchun matematika o'qitiladi, o'rgatiladi)

2. Matematika o'qitish mazmunini ilmiy ishlab chiqish (nimani o'rgatish) bir tizimga keltirilgan bilimlar darajasini o'quvchilarining yosh xususiyatlariga mos keladigan qilib qanday taqsimlansa, fan asoslarini o'rganishda izchillik ta'minlanadi, o'quv ishlariga o'quv mashg'ulotlari beradigan yuklama bartaraf qilinadi, ta'lim mazmuni o'quvchilarning aniq bilim olish imkoniyatlariga mos keladi.

3. O'qitish metodlarini ilmiy ishlab chiqish (qanday o'qitish kerak) ya'ni, o'quvchilar hozirgi kunda zarur bo'lgan iqtisodiy bilimlarni, malaka, ko'nikmalarni va aqliy faoliyat qobiliyatlarini egallab olishlari uchun o'quv ishlari metodikasi qanday bo'lishi kerak?

4. O'qitish vositalari-darsliklar, didaktik materiallar, ko'rgazmali qo'llanmalar va o'quv-texnika vositalaridan foydalanish (nima yordamida o'qitish)

5. Ta'limni tashkil qilishni ilmiy ishlab chiqish (darsni va ta'limning darsdan tashqari shakllarini qanday tashkil etish).

Boshlang'ich sinf o'qituvchisi matematika fanidan tuzilgan dasturga binoan o'quvchilarga quyidagi bilimlarni berishni nazarda tutadi:

- Butun nomanfiy sonlarni raqamlash;
- Asosiy miqdorlar va ularning o'lchov birliklari;
- Arifmetik amallar;
- Matnli masalalar;
- Algebraik material(tenglik, tengsizlik va b.q.)
- Geometrik material;

O'quvchilarning matematik bilimlarni o'zlashtirishi faqat o'quv ishida to'g'ri metod tanlashga

bog‘liq bo‘lmasdan, balki o‘quv jarayonini tashkil qilish formasiga ham bog‘liqdir. Dars deb dastur bo‘yicha belgilangan, aniq jadval asosida, aniq vaqt mobaynida o‘qituvchi rahbarligida o‘quvchilarning o‘zgarish soni bilan tashkil etilgan o‘quv ishiga aytiladi. Dars vaqtida o‘quvchilar matematikadan nazariy malumotga, hisoblash malakasiga, masala yechish, har xil o‘lchashlarni bajarishga o‘rganadilar, ya’ni darsda hamma o‘quv ishlari bajariladi.

Matematika darsining o‘ziga xos tomonlari, eng avvalo, bu o‘quv predmetining xususiyatlaridan kelib chiqadi. Bu xususiyatdan biri shundan iboratki, unda arifmetik material bilan bir vaqtda algebra geometriya elementlari ham o‘rganiladi. Matematika boshlang‘ich kursining boshqa o‘ziga xos tomoni nazariy amaliy masalalarning birgalikda qaralishidir. Shuning uchun har bir darsda yangi bilimlar berilishi bilan unga doir amaliy o‘quv malakalar sngdiriladi. Taniqli olim J.Ikromov o‘zining “Язык обучения математики” kitobida “Maktab o‘quvchilarining matematik madaniyati shakllanishi bir necha davrga bo‘linadi”, -deb ta’kidlaydi. Birinchi navbatda ular ob‘yektiv tushunchalarning birgalikda tashkil etadigan mazmuni —*matematik reallikni* aniqlab oladilar. Bunda ob‘yektlarning aniqlik xususiyatlari bilan tarixiy jihatlar o‘rtasidagi bog‘liqlik alohida ahamiyat kasb etadi.

Bu yerda matematik reallik jumlasiga e’tibor qaratadigan bo‘lsak ushbu reallikni o‘quvchilar matematik hisob kitoblarning turmush jarayonidagi ahamiyatini bevosita bilganlarida ya’ni kundalik turmush bilan bog‘liq misol va masalalarni bevosita bajarganlaridagina his qiladilar. Demak kundalik turmush bilan bog‘liq holda matematika o‘qitishni tashkil etish o‘quvchi faoliyatida muhim ahamiyatga egadir. Kundalik turmush bilan bog‘liq misollar yechish asosida o‘quvchi matematik bilimlar shunchaki o‘zlashtiriladigan bilimlar emas balki hayotiy zaruriyat sifatida o‘zlashtirilishi lozimligi to‘g‘risida xulosa qiladilar.

Odatda darsda bir necha didakik materiallar amalga oshiriladi: yangi materialni utish; o‘tilgan materialni mustaxkamlash; bilmilarni mustaxkamlash; bilimlarni umumlashtirish, tizimlashtirish; mustaxkam o‘quv va malakalar xosil qilish va xokazo. Matematika darslarining o‘ziga xos yana bir tomoni Shundaki, bu-o‘quv materialining abstraktligidir. Shuning uchun ko‘rgazmali vositalar, o‘qitishning faol metodlarini sinchiklab tanlash, o‘quvchilarning faolligi, sinf o‘quvchilarining o‘zlashtirish darajasi, kabilarga ham bog‘liq.

Birgalikda ishlash bilish faoliyatining faollashuviga yordam beradi, o‘quvchilarda o‘zaro nazorat qilish va o‘zaro yordam berish sifatlarini shakllantiradi, tarbiyaviy vazifani ado etadi.

Tarbiyaviy vazifalarning hal etilishida darsning ayrim tarbiyaviy o‘rinlari emas, balki butun o‘quv jarayoni ta’lim mazmuni, o‘quv ishi usullari, darsni puxta tashkil etilishi yordam berishini unutmash kerak.

Adabiyotlar ro‘yxati:

1. Karimov.I.A. “O‘zbekistonning siyosiy ijtimoiy va iqtisodiy istiqbolining asosiy tamoyillari” T-O‘zbekiston 1995 y 74 bet
2. Prezident Islom Karimovning O‘zbekiston Respublikasi Mustaqilligining 20 yilligiga bag‘ishlangan tantanali marosimdagi ma’ruzasi. Adolat gazetasi 2011 yil 1 sentabr № 38 son.
3. Бикбаева. Н.И. Левенберг. Л.Ш. “2-синфда математика” Т-“Укитувчи” 1988 й 343-бетлар
4. Бабанский.Ю.К “Хозирги замон умумий таълим мактабида укитиш методлари” Т-Укитувчи 1990 й 227 бет

BOSHLANG'ICH SINIF O'QISH DARSLARI JARAYONIDA PEDAGOGIK TEKNOLOGIYALARNI QO'LLASH USULLARI

Eshchanova Rahima Xadjiyevna

Rajapova Fotima Madrahimovna

Urganch shahar 14-son umum ta'lim maktabining

boshlang'ich ta'lim o'qituvchilari

Electron pochta: eshchanovarahima@mail.ru.

Tel:+998 914324014

Annotatsiya: Ta'lim metodlarini to'g'ri tanlash va ulardan o'rinli foydalanish - ta'lim samarasini ta'minlashga yordam beradi. Shu sababli ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilari o'qish darslarini yaxshi o'zlashtirish maqsadida pedagogik texnologiyallarni qanday qo'llashni ko'rib chiqamiz.

Kalit so'zlar: izohli o'qish, izlanish metodi, reklama metodi, ifodali o'qish.

“Kadrlar tayyorlash Milliy dasturi”da ta'lim berishning ilg'or pedagogik texnologiyalarini, zamonaviy o'quv-uslubiy majmualarini yaratish kabilar umumiy o'rta ta'limning asosiy vazifalaridan biri sifatida ta'kidlangan.

Pedagogik texnologiya usullaridan foydalanish o'qituvchi va o'quvchi faoliyati doirasini aniq belgilab beradi. O'qitish metodi deganda ta'lim jarayonida o'qituvchi va o'quvchilarning kutilgan maqsadga erishishga qaratilgan birgalikdagi faoliyati tushuniladi. O'qitish usullari ta'lim jarayonida o'qituvchi va O'quvchi faoliyatining qanday bo'lishini, o'qitish jarayonini qanday tashkil etish va olib borish kerakligini belgilab beradi. O'qish darsining samaradorligi ko'p jihatdan ta'lim metodlarining to'g'ri tanlanishiga bog'liq. Binobarin, fanning o'zi kabi o'qish metodlari ham doimiy rivojlanishda bo'ladi. Masalan, eski maktablarda o'qish quruq yod olish metodi asosida o'rgatilgan bo'lsa, hozir izohli o'qish asosida olib boriladi. Hozir maktablarda o'qish izohli o'qish metodi asosida olib borilayotgan ekan, quyidagicha savol tug'iladi: izohli o'qish nima?

Izohli o'qishga XIX asrning 60-70-yillarida rus pedagogi K. D. Ushinskiy asos slogan, u o'qishda o'quvchilarni “ongli, tushunib, o'ylab o'qishga” o'rgatishni alohida ta'kidlaydi va uni “Izohli o'qish” deb nomlaydi. Izohli o'qish quyidagi tamiyillarga to'liq amal qilingandagina muvofaqiyatli bo'ladi:

1. o'qishni hayot bilan bo'g'liq holda tashkil etish.
2. o'qishning ongli va ta'sirchan bo'lishi uchun o'quvchilarning hayotiy tajribalariga, taassurotlarga asoslanish.

Boshlang'ich sinf o'qish darslarida asosan she'rlar, masallar, ertaklar, hikoyalar, afsonalar, maqol va topishmoqlar, ilmiy-ommabop asarlar o'qib o'rganiladi. Tabiiyki, ularning har biri o'ziga xos shakl, uslub va mazmunda yaratiladi. Shuning uchun ham har bir janrga mansub asarlarni o'ziga xos usulda o'qib o'rganish taqazo qilinadi.

Ifodali o'qish intonatsiya – ohang yordamida asarning g'oyasi va jozibasini to'g'ri, aniq, yozuvchi niyatiga mos ravishda ifodalay bilishdir.

Izlanish metodi. Bu metod asardagi voqea va tafsilotlar asosida o'quvchilarga savol-topshiriqlar tuzishda, qahramonlarga baho berishda keng qo'llanilarigan usuldir.

O'qish darslarida reproduktiv metod keng qo'llaniladi. Xo'sh bu usulni qachon qo'llash mumkin?

Bu usullar o'quvchilarning yangi tushuncha, hodisa va qonunlarni bilishdagi ijodiy faolliklari darajasini baholash asosida qismlarga ajratiladi. Reproaktiv usullar o'quvchilarning o'quv materiallarini mustahkamroq eslab qolishlarini ta'minlash, bilishga doir faoliyatni bevosita boshqarish, kamchiliklarni tez aniqlash uchun amaliy ko'nikma va malakalarni tarkib toptirish maqsadida qo'llaniladi. Masalan, o'qituvchi dastlabki darslarda o'zi asar matnini qismlarga bo'ladi, yozuvchi yoki shoirning aytmoqchi bo'lgan muhim fikriga o'quvchilar diqqatini jalb qiladi, uni aniqlab ko'rsatadi, o'quvchilar bilan birga tasvir vositalariga yuklatilgan ma'noni ochib, o'quvchilarga ko'maklashadi. Bularning bari o'quvchilar uchun bir ko'rsatma vazifasini o'taydi. Shundan so'ng o'quvchilar o'qituvchining ko'rsatmalari yordamida yuqorida ko'rsatib o'tilgan vazifalarni o'zlari mustaqil ravishda bajaradilar.

Yuqorida ta'kidlangan metodlardan tashqari, boshlang'ich sinf o'qish darslarida zamonaviy pedagogik texnologiya sullaridan "Aqliy hujum", "Tarmoqlash", "Guruhlar bilan ishlash", "Blis texnologiyasi", "FSMU texnologiyasi" kabilardan ham foydalanish yaxshi samara beradi. Shuni ta'kidlab o'tish kerakki, har bir darsda qanday metoddan foydalanish, darsda qanday usullarni qo'llash o'qituvchi o'qituvchi tomonidan oldindan belgilab olinishi va puxta ishlab chiqilishi lozim. Pedagogik texnologiyaning afzalligi zamon sinovidan o'tib, interfaol usullarning sifat va samaradorligini oshirishda muhim omil ekanligi o'z isbotini topmoqda. Bu borada, pedagogik texnologiyalar muvofaqqiyatlarni kafolatlovchi omilligini ta'kidlagan holda, izlanishlarimiz, bir qancha tajribalarimizni pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etish orqali olib bordik va bir qancha natijalarga erishdik. O'qish darslarini pedagogik texnologiyalar asosida qurish o'quvchilar bilimni oshirish, og'izaki nutqini o'stirish maqsadida "Reklama" metodidan foydalandik. Bu metod boshlang'ich sinf o'qish darslarida qo'llanilsa o'quvchilarning kitob o'qishga bo'lgan ishtiyoqi, og'zaki nutqi shakllanadi, so'z boyligi oshadi, har bir mavzuga savol tuza olishga, erkin va mustaqil fikrlashga o'rganadilar. Ushbu metod orqali o'quvchilar ertaklarni, badiiy asarlarni reklama qiladilar. Reklama qilish jarayonida ertak, asar qahramonlariga xos sifatlarni ochib beradilar. Ya'ni asarni o'qib, asardagi voqea-jarayonlarni reklama qiladilar.

Foydanilgan adabiyotlar:

1. Bozorova M, Norpo'latova X. "Ta'limni faollashtiruvchi metodlar", Metodik qo'llanma TermDU ilmiy kengashida ko'rib chiqilib nashrga tavsiya qilingan, 2010 yil
2. Ibragimov R. Boshlang'ich maktab o'quvchilarida bilish, faoliyatini shakllantirishning didaktik asoslari. Diss. T., 2001-yil

MILLIY BAYRAMLARIMIZNING NAZARIY ASOSLARI

Хо‘jamova Yulduz Yusupovna
Buxoro viloyati G‘ijduvon tumani
22-sonli MTT mudirasi
yuxujamova@gmail.com

Annotatsiya: Maqolada o‘zbek xalq milliy bayramlarining xususiyatlari hamda navro‘z bayramining urf-odatlarining ahamiyati xususida fikrlar berilgan.

Kalit so‘zlari: bayramlar, milliy bayramlar, Navro‘z, sumalak, urf-odatlar.

Har bir xalqning ijtimoiy-madaniy hayotida azaliy an‘ana, urf-odat, marosim, bayramlar alohida o‘rin tutadi. Ular kishilar turmush tarzining o‘ziga xos hosisasi sifatida namoyon bo‘ladi.

Insoniyat yaratilibdiki, uning turmush tarzida bayramlar alohida ahamiyatga ega bo‘lib kelmoqda. Insoniyat hayotini bayramsiz, an‘ana, marosim, urfodatlarsiz tasavvur qilib bo‘lmaydi. Bayramlar jamiyatning ma‘naviy go‘zalligini, xalqning yashahs tarzi, turmush sharoitini dunyoga ko‘z-ko‘z qiluvchi asosiy vositadir. Bayram hayotning eng nafis va nafosatli xislatlarini namoyish etuvchi ko‘zgudir.

Filologiya fanlari doktori, professor U.Qoraboyev **“O‘zbek xalq bayramlari”** kitobida o‘zbek bayramlarining xususiyatlari haqida to‘laqonli fikr bildirib, *“O‘zbek bayramlari mohiyatan boshqa xalqlar bayramlaridan farq qilmaydi, ular ham orzu, mehnat, kurash ifodasi, an‘analar, go‘zallik ko‘zgusi, tinchlik hamjihatlik, tenglik, hayotning davomi, muhim qismidir”* – deb ta‘kidlaydi. Odatda, bayram deganda biror-bir muhim hodisa, voqea, sanani ko‘pchilik bo‘lib, ko‘tarinki ruhda, xursandchilik bilan nishonlash tushuniladi. Shu boisdan Beruniy bayramlarni hayotdagi *“eng muhim kunlar”* desa, Mahmud Qoshg‘ariy *“shodlik va xursandchilik kuni”* deb ta‘riflaydi. Bayram insoniyatning bosib o‘tgan yo‘llarini chuqur anglashga, g‘alabalardan fahrlanishga, ertangi kun uchun rejalar tuzishga, kelajakka umid bog‘ilashga yordam beradi. Shu boisdan ham, bayram arafasida kishilar bir-birlarini tabriklashadi, yaxshi istaklar bildirishadi. Bayramlar istalgan paytda yoki o‘z-o‘zidan vujudga kelmaydi. Bayram ommada unga nisbatan extiyoj tug‘ilganida, muayyan bir asos, sabab paydo bo‘lganida, u maxsus uyushtirilganidagina ta‘sirchan tadbirga aylanadi. Milliy bayramlarimiz ichida Navro‘z nayrami alohida ahamiyatga ega desak mubolag‘a bo‘lmaydi. Tabiatda tun va kunning teng bo‘lishi, bahorning kirib kelishi, dalalarda ish boshlanishidan darak beruvchi, xalq tomonidan keng nishonlanuvchi Navro‘z bayrami o‘tgan davrlarda muayyan taqiqlarga duch kelsa-da, u xalq istagi bilan qayta tiklandi va 1990-yildan boshlab, mamlakatimizning rasmiy bayramiga aylantirildi.

Yurtimizga mavsumlar kelinchagi bahor fasli tashrif buyurdi. Zamin uyg‘ondi, barchamiz intiqib kutgan Navro‘z ayyomi – yashnash va yasharish pallasi kirib keldi. Ota-bobolarimiz Navro‘z kunlari mohiyatida bag‘rikenglik, olam va odamlarga mehr-muhabbat mujassamlashgan rang-barang udum-marosimlar o‘tkazishgan.

Navro‘z taomlari ayniqsa, o‘ziga xos quvvatbaxsh bo‘lgan. Sumalak tayyorlash esa odat tusiga kirgan. Sumalak xalqimizning ardoqli shodiyonasi-Navro‘zning ko‘rkidir. Sumalak Navro‘zning shoh taomi bo‘lib, u ilk ko‘klam darakchisi, baraka, hosildorlik, to‘kin-sochinlik, ahillik, tan sihatlik va ezgulik timsolidir.

Mir Alisher Navoiy hazratlari ham:

***Har tuning Qadr o‘lubon,
Kar kuning o‘lsun Navruz.***

Deb bu sanani inson hayotining eng chiroyli kunlariga nisbat berib, alohida yod etganlar.

Respublikamiz Mustaqillikka erishganidan keyin boshqa qadriyatlar qatori Navro‘z bayrami ham o‘zining asl maqomini tikladi; bayramlardan biri sifatida keng nishonlanmoqda.

Bayram – har bir fuqaro va butun jamiyat hayotini aks ettiruvchi o‘ziga xos ijtimoiy hodisadir. Bayram – bu voqelik bilan san‘atni uyg‘unlashtiruvchi, u yoki bu real hayotiy voqeani badiiy bezab ko‘rsatuvchi o‘ziga xos antiqa hodisa hisoblanadi. Navro‘z bayramida tashqari *“Qovun sayli”*, *“Gul sayli”*, *“Suv sayli”* *“Olma sayli”* *“Qum sayli”* *“Lola sayli”* *“Qushlar bayrami”* bizning milliy bayramlarimiz hisoblanadi.

Osmonimiz musaffo, tonglar faraxbaxsh, kundan-kunga harorati, nurlarini mo‘l sochayotgan quyoshga bag‘rini ochgan diyorumiz yaxshilikka, gullarga to‘lmoqda. Yurtimiz tinch, osoyishta, barcha sohada taraqqiyoti bardavom bo‘lsin.

INTERFAOL TA'LIM METODLARI ASOSIDA INFORMATIKA DARSLARINI LOYIHALASH VA REJALASHTIRISH AMALIYOTI

Ismoilova Gulruh Rajab qizi

Navoiy viloyati Zarafshon shahar 13-sonli ayrim fanlar
chuqur o'rganiladigan ixtisoslashtirilgan maktabi
informatika va axborot texnologiyalari fani o'qituvchisi
Tel:+998936645658 Email:GuliruxIsmoil85@mail.com

Anotatsiya : Informaika va axborot texnologiyalar darsida interfaol ta'lim metodlaridan foydalanish usullari haqida so'z yuritilgan .

Kalit so'zlar: Slayd shou , videolavhalar , animatsiyalar , videoroliklar

Ta'lim-tarbiya tizimini takomillashtirish maqsadida bu sohada yangi, zamonaviy innovatsion pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlarni o'quv jarayoniga samarali joriy etishni ta'minlash dolzarb vazifalardandir. Barkamol insonni shakllantirishga imkon beruvchi o'quv-tarbiya jarayoni sifatini oshirishning muhim vazifasi ta'lim samaradorligini ta'minlashdir. Ta'lim samaradorligi ta'lim mazmunining asosiy maqsad va vazifalarga mosligi, uning ilmiy jihatdan asoslanganligi, izchilligi, turmush bilan bog'liqligi, shuningdek, ta'lim mazmuniga mos metodlar, shakllar va vositalar majmuasi tanlanishi bilan ta'minlanadi.

Bunday natijaga erishish o'quv jarayonida interfaol metodlarni qo'llashni taqozo etadi. Quyida informatika fanida foydalanishi mumkin bo'lgan interfaol metodlar va grafik organayzerlardan ayrimlarini keltirib o'tamiz.

Metodlar juda xilma-xildir. Biz ulardan ba'zilarini tashkil etish va ularni o'tkazish tartibi haqida to'xtalamiz. O'quvchilarda mantiqiy, aqliy, ijodiy, tanqidiy, mustaqil fikrlashni shakllantirishga, qobiliyatlarini rivojlantirishga, kelajakda raqobatbardosh, yetuk mutaxassis bo'lishlariga yordam beradigan tavsiyalar beramiz.

Keltirilgan tavsiyalardan foydalanuvchi o'qituvchilar o'quv jarayonini tashkil etish uchun havola etilgan metodlarni xuddi shu tartibda o'tkazishlari shart emas. Har qaysi o'qituvchi bu metodlar asosida ularning umumiy shaklini olgan holda o'zlarining darslarini o'qitish texnologiyalarini yaratishlari, berilgan metodlarni to'liq yoki ularning ba'zi bir bosqichlari, elementlarini ishlatishlari mumkin.

«BUMERANG» METODI

Metodning tavsifi. Ushbu metod o'quvchilarni dars jarayonida, darsdan tashqarida turli adabiyotlar, matnlar bilan ishlash, o'rganilgan materialni yodida saqlab qolish, so'zlab berish, fikrini erkin holda bayon eta olish, qisqa vaqt ichida ko'p ma'lumotga ega bo'lish hamda dars mobaynida o'qituvchi tomonidan barcha o'qivchilarni baholay olishga qaratilgan.

Metodning maqsadi. O'quv jarayoni mobaynida tarqatilgan materiallarning o'quvchilar tomonidan yakka va guruh holatida o'zlashtirib olishlari hamda suhbat-munozara va turli savollar orqali tarqatma materiallardagi matnlar qay darajada o'zlashtirilganligini nazorat qilish va baholash jarayoni mobaynida har bir o'quvchi tomonidan o'z baholarini egallashiga imkoniyat yaratish.

Metodning qo'llanishi. Amaliy mashg'ulotlar hamda suhbat-munozara shaklidagi darslarda yakka tartibda, kichik va jamoa shaklida foydalanilishi mumkin.

Mashg'ulotda foydalaniladigan vositalar. O'quvchi dars jarayonida mustaqil o'qishlari, o'rganishlari va o'zlashtirib olishlari uchun mo'ljallangan tarqatma materiallar (o'tilgan mavzu yoki yangi mavzu bo'yicha qisqa matnlar, suratlar, ma'lumotlar).

Mashg'ulotni o'tkazish tartibi.

Ushbu metod bir necha bosqichda o'tkaziladi:

- o'quvchilar kichik guruhlariga ajratiladi;
- o'quvchilar darsning maqsadi va tartibi bilan tanishtiriladi;
- o'quvchilarga mustaqil o'rganish uchun mavzu bo'yicha matnlar tarqatiladi;
- berilgan matnlar o'quvchilar tomonidan yakka tartibda mustaqil o'rganiladi;
- har bir guruh a'zolaridan yangiguruhtashkil etiladi;
- yangiguruh a'zolarining har bir guruh navbati bilan mustaqil o'rgangan matnlari bilan axborot almashadilar, ya'ni bir-birlariga so'zlab beradilar, matnni o'zlashtirib olishlariga erishadilar;

- berilgan ma'lumotlarning o'zlashtirilganlik darajasini aniqlash uchun guruh ichida ichki nazorat o'tkaziladi, ya'ni guruh a'zolari bir-birlari bilan savol-javob qiladilar;
- yangi a'zolar dastlabki holatdagi guruhlariga qaytadilar;
- darsning qolgan jarayonida o'quvchilar bilimlarini baholash yoki to'plagan ballarini hisoblab borish uchun har bir guruhda "guruh hisobchisi" tayinlanadi.

O'quvchilar tomonidan barcha matnlar qay darajada o'zlashtirilganligini aniqlash maqsadida o'qituvchi (yoki opponet guruh) o'quvchilarga savollar bilan murojaat etadilar, og'zaki so'rov o'tkazadilar;

- savollarga berilgan javoblar asosida guruhlar to'plagan umumiy ballari aniqlanadi;
- har bir guruh a'zosi tomonidan guruhdagi matn mazmunini hayotga bog'lagan holda bittadan savol tuziladi;
- guruhlar tomonidan tayyorlangan savollar orqali savol-javob tashkil etiladi («guruh hisobchilari» berilgan javoblar bo'yicha ballarni hisoblab boradilar);
- guruh a'zolari tomonidan to'plangan umumiy ballar yig'indisi aniqlanadi.

Foydalangan internet saytlar

1. <http://ziyonet.uz/>-Ta'lim va fan qidirish tizimi
2. <http://www.ref.uz/>-Mustaqil ish, referat va yozma ishlar qidirish tizimi
3. www.google.uz-axborot qidirish tizimi

BOSHLANG‘ICH TA‘LIM O‘QUVCHILARINI O‘QITISHDA DARSDAN TASHQARI MASHG‘ULOTLARNING AHAMIYATI

Isroilova Maftuna Ismoil qizi,
Navoiy shahar 8-umumta‘lim maktab
Boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi

Mamlakatimizda yosh avlodni har tomonlama yetuk va barkamol etib tarbiyalashga alohida e‘tibor qaratilgan. Bugungi kunda maktab oidida turgan asosiy talab – yosh avlodga mustahkam bilim berish, ularning barcha fanlarni chuqur egallashi o‘zlashtirgan bilimlarini hayotga tatbiq eta olishidan iborat.

Yurtimizda uzluksiz ta‘lim tizimining joriy etilishi natijasida mustaqil fikrlovchi, tafakkuri va iqtidorini to‘la namoyon qiluvchi barkamol avlodni tarbiyalash umummilliy maqsadga aylandi. O‘z – o‘zidan ayonki, ushbu jarayonda o‘quvchilarning darsdan bo‘sh vaqtlarini to‘g‘ri va mazmunli tashkil etish muhim o‘rin egallaydi.

Bugungi kunda xalq ta‘limi vazirligi tomonidan umumta‘lim maktablarida ta‘lim sifatini oshirish, sinfdan va darsdan tashqari mashg‘ulotlarni tashkil qilish, ma‘naviy- ma‘rifiy, madaniy tadbirlar samaradorligini oshirish o‘quvchilarning bo‘sh vaqtlaridan unumli foydalanishga qaratilgan bir qator chora tadbirlar amalga oshirilmoqda. Buning natijasi o‘laroq yurtimizdagi barcha umumta‘lim maktablarida sinfdan va darsdan tashqari fan to‘garaklari, sport seksiyalari faoliyat ko‘rsatayapti.

Darsdan tashqari mashg‘ulotlarni samarali tashkil etish boshlang‘ich ta‘limning kompetensiyaviy yodashuv asosida belgilangan vazifalarni amalga oshirishga yordam beradi. O‘quvchilarning nazariy bilimlaridan amaliyotda mustaqil va samarali foydalana olish ko‘nikmalarini hosil qilishda darsdan tashqari mashg‘ulotlar muhim o‘rin tutadi.

Boshlang‘ich ta‘lim o‘qish darsligida asosan she‘rlar, kichik – kichik hikoyalar, ertaklar berilgan. Sinfdan tashqari tashkil etilgan “Qo‘g‘irchoq teatri” to‘garagida o‘quvchilarning o‘qishi savodxonligini oshirish bilan bir qatorda aktyorlik qobiliyatlari ham shakllantirib boriladi.

Bu to‘garakda ishtirok etish bilan birga o‘quvchilar hayotda nima yaxshi –yu, nima yomon ekanligini tushunib boradilar.

Boshlang‘ich sinf ona tili fanidan olgan bilimlarini mustahkamlash maqsadida o‘quvchilar “Husnixat” to‘garagiga jalb qilinadi. Bunda o‘quvchilar nafaqat chiroyli yozishni, balki o‘zlari ham kichik – kichik hikoyachalar yozishni organadilar. “Qiziqarli matematika” to‘garagida esa o‘quvchilar matematika fanidan olgan nazariy ma‘lumotlarini qayta mustahkamlaydilar.

Sinfdan tashqari to‘garaklarda zamonaviy pedagogik usullardan foydalanish o‘quvchi bilimining o‘shishida, tafakkur dunyosining kengashida, xotirani charxlashda muammoga kreativ yondashishga muhim sabab bo‘ladi. Masalan, o‘qituvchi ona tili to‘garagida mavzularni oz fursatda takrorlash uchun “Svetafor” metodidan foydalansa, o‘quvchilar bilim sifatining o‘shishida yuqori natijaga erishadi.

“Svetafor” metodidan foydalanish tafsiloti: Katta bir bo‘lim o‘rganilgandan so‘ng o‘qituvchi u bo‘yicha tezislarni tayyorlaydi (5-7 ta mavzuning murakkabligiga qarab). Tezislar navbatma – navbat doskaga yoziladi, (tasviri tushiriladi yoki oldindan tayyorlangan plakatlar shaklida ilib qo‘yiladi). O‘quvchilarga o‘ylash uchun vaqt beriladi. So‘ng tezis bilan rozi bo‘lgan har bir o‘quvchi yashil kartochkani ko‘taradi; rozi bo‘lmagan - qizil kartochkani; ikkilanayotgan yoki qaror qabul qilishda betaraf bo‘lishni xohlayotgan o‘quvchilar sariq kartochkani yuqoriga ko‘taradi. Ishtirokchilar fikri bir –biriga mos keladigan bo‘lsa, o‘qituvchi navbatdagi tezisga o‘tadi. Agar tezis muhokamani talab qilsa ishtirokchilardan o‘z qarorlarini asoslab berish iltimos qilinadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Boshlang‘ich sinf darsliklari.
2. R.J.Ishmuhamedov. Innovatsion texnologiyalar yordamida ta‘lim samaradorligini oshirish yo‘llari.- Toshkent 2004.

BOSHLANG‘ICH SINFLARDA MATEMATIKA FANINING O‘QITILISHI

Jalolova Gulchiroy Hikmatovna

Navoiy viloyati Qiziltepa tumani 12-umumiy o‘rta ta’lim maktabi

Boshlang‘ich ta’limi fani o‘qituvchisi

Telefon: +998 90 253 13 53

Annotatsiya: Ushbu maqola boshlang‘ich sinflarda matematika fanining o‘qitilishi va kompetensiyalari, metodlari va afzallik tomonlari bo‘yicha ma’lumot beriladi.

Kalit so‘zlar: matematika, metodika, kompetensiya, didaktik materiallar, bilim, ko‘nikma, malaka

Ayni paytda mamlakatimizda matematika faniga juda ham katta e’tibor berilmoqda. Ayniqsa, boshlang‘ich ta’lim tizimida o‘z ko‘lami ahamiyati jihatidan nihoyatda katta bo‘lgan o‘zgarishlarni amalga oshirmoqda. Maktab ta’limi oldiga tamoman yangi maqsadlarning qo‘yilishi matematika o‘qitish mazmunining tubdan o‘zgarishiga olib kelmoqda. Maktabda matematika fanining o‘qitilishining maqsadi o‘quvchilarga ularning psixologik xususiyatlarini hisobga olgan holda matematik bilimlar tizimini berishdan iboratdir. Bu matematik bilimlar tizimi ma’lum usullar, ya’ni metodlar orqali o‘quvchilarga yetkaziladi.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilariga matematikadan samarali ta’lim berilishi uchun o‘qituvchi boshlang‘ich sinflarda matematika o‘qitish metodikasini egallab, chuqur o‘zlashtirib olmog‘i zarur. Matematika boshlang‘ich ta’lim metodikasining predmeti quyidagilardan iborat:

1. Matematika o‘qitishdan ko‘zda tutilgan maqsadni asoslash (nima uchun matematika o‘qitiladi, o‘rgatiladi).

2. Matematika o‘qitish mazmunini ilmiy ishlab chiqish bir tizimga keltirilgan bilimlar darajasini o‘quvchilarning yosh xususiyatlariga mos keladigan qilib qanday taqsimlansa, fan asoslarini o‘rganishda izchillik ta’minlanadi.

3. O‘qitish vositalari – darsliklar, didaktik materiallar, ko‘rgazmali qo‘llanmalar va o‘quv-texnika vositalaridan foydalanish.

4. Ta’limni tashkil qilishni ilmiy ishlab chiqish (darsni va ta’limning darsdan tashqari shakllarini qanday tashkil etish).

O‘qitishning maqsadlari: 1. Oqitish mazmuni; 2. O‘qitish shakllari; 3. O‘qitish metodlari; 4. O‘qitish vositalari.

O‘qitishning maqsadi, mazmuni, metodlari, vositalari va shakllari metodik jihatlarining asosiy tarkiblarida murakkab, uni o‘ziga xos grafik bilan tasvirlash mumkin. Matematika o‘qitish metodikasi boshqa fanlar, eng avvalo, matematika fani - o‘zining tayanch fani bilan uzviy bog‘liq. Hozirgi zamon matematikasi natural son tushunchasini asoslashda to‘plamlar nazariyasiga tayanadi. O‘qitishning samaradorligining zarur va muhim sharti o‘quvchilarning o‘rganilayotgan materialni o‘zlashtirishlari ustidan nazoratdir.

Boshlang‘ich sinflarda matematikadan quyidagi dars turlarini ko‘rsatish mumkin: a) o‘quvchilarni yangi tushunchalar bilan tanishtirish, yangi bilim ko‘nikmalarni hosil qilish turlari (bu darslarda hisoblash, grafik yoki masala yechish bilimlari hosil qilinadi); b) turli xil mashqlar yordamida yangi bilim, malaka, ko‘nikmalarni mustahkamlash darslari; d) o‘tilganlarni takrorlash, umumlashtirish darslari; e) keyingi bosqichda xatolarning oldini olish maqsadida mustaqil bilim, malaka, ko‘nikmalarni tekshirish darslari. Har bir darsda turli xildagi didaktik maqsadlar amalga oshirilishi mumkin: uy vazifasini tekshirish; darsning va mavzuning maqsadini bayon qilish; oldin o‘tilganlarni takrorlash bilan o‘quvchilarni yangi materialni o‘zlashtirishga tayyorlash. O‘qituvchi dars rejasini tuzishda quyidagilarni e’tiborga olishi lozim. Dars qanday qismlardan iborat bo‘lishi, ularni qanday ketma-ketlikda joylashtirish, ular o‘rtasida o‘quv materialni qanday taqsimlash, bu qismlar bir-biriga qanday bog‘lanishda, ular darsning asosiy didaktik maqsadini amalga oshirishda yetarli miqdorda yordam berishini hisobga olishi kerak.

Foydalaniladigan adabiyotlar:

1. M. E. Jumayev. Boshlang‘ich sinflarda matematika o‘qitish metodikasi. “Fan va texnologiya”. Toshkent. 2004-y.

2. B. Toshmurodov. Boshlang‘ich sinflarda matematika oqitishni takomillashtirish. “O‘qituvchi” 2000-yil.

BOLALAR SEREBRAL FALAJLIKDA LOGOPEDIK MASHG'ULOTLARINING AHAMIYATI

Karimova Barno Abdusalamovna

Toshkent shahar Olmazor tumani

MTB tasarrufidagi 522-KTIDMTT logoped-o'qituvchisi

Annotatsiya: maqolada bolalarda uchraydigan markaziy nerv sistemasi kasalligi ya'ni bolalar serebral falaji hamda uning klinik belgilari, davolash usullariga oid fikrlar berilgan.

Kalit so'zlari: bolalar serebral falaji, nerv sistemasi, logoped, nutq nuqsoni.

Bolalar Serebral falaji — bu bosh miya harakatlantiruvchi zonalar va bosh miyadagi harakatni yo'naltiruvchi yo'llarni zararlanishi bilan kechadigan markaziy nerv sistemasi kasalligidir. Bolalar Serebral falajida miyaning harakat va nutq sistemasida erta organik buzilishlar kuzatiladi.

Butun jahon miqyosida DSP kasalligi har 1000 ta bolaning 1,7-7 tasida kuzatiladi. Chala tug'ilgan bolalarda bu ko'rsatkich 10 barobar yuqori bo'ladi. So'ngi izlanishlarda chala tug'ilgan bolalarning 40-50 % ida ushbu patologiya kuzatilishi o'rganilgan.

Pediatriya sohasida bolalar serebral falaji kasalligi yetakchi muammolar qatorida turadi. Bunga sabab ekologiyaning yomonlashuvi, neonatologiya sohasining rivojlanishi, chala tug'ilgan bolalarning yashab qolishi kasallikning keng tarqalishi va dolzarb mavzu ekanligini anglatadi.

Bolalar serebral falajligining klinik ko'rinishida harakat buzilishlari yetakchi hisoblansa, ular koordinatsiya buzilishlari bilan giperkinezlar, ayrim guruh mushaklarining markaziy falajligi bilan karakterlanadi. Harakat buzilishlari ko'pincha nutq va psixik buzilishlari, epileptikform tutqanoqlar bilan uyg'unlashib ketadi. Bolalar Serebral falajida harakatni buzilishi asosiy nuqson hisoblanib, u o'ziga xos motor anamaliyani rivojlanishini ko'rsatadi, bu esa o'z navbatida bola asab-psixik funksiyasini rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Bolalar Serebral falaji klinikasida nutq buzilishi asosiy o'rinni egallaydi. Bolalar serebral falajida nutq buzilishi chastotasi 80%ni tashkil etadi. Nutq buzilishlarining o'ziga xos tomonlari miyani qay darajada zararlanishiga qarab belgilanadi. Serebral falajga ega bolalarda ba'zi miya sohasidagi zararlanish bilan birga bosh miya po'stloq qismining buzilishlarini ikkilamchi rivojlanmaganligi yoki kech shakllanganligi ham namoyon bo'ladi. Bu miyaning ontogenetik tomondan yosh bo'lgan bo'limlari bo'lib, u insondagi psixik va nutq faoliyatini shakllanishida muhim ahamiyatga ega. Bolalar serebral falajida nutqni kech rivojlanishiga sabab, miyaning po'stloq bo'limlarini sekin shakllanishigagina emas, balki ularda amaliy faoliyatni yetarli emasligi, atrof-muhit haqida bilim va tasavvurlarni yetishmasligidir. Tarbiyaning noto'g'ri kechishi nutq rivojlanishini orqada qolishini murakkablashtiradi. Bu bolalar hayotining birinchi yillarida turli davolash muassasalarida bo'ladi, agarda u yerda pedagogik ishga yaxshi ahamiyat berilmasa bolaning nutqiy rivojlanishi kechikishi mumkin. Bundan tashqari, bolalarning onasidan uzoqda bo'lishi salbiy emotsional holat, yangi muhitga o'rgata olmaslik nutq rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Uy sharoitida kattalar bolani juda avaylab hamma majburiyatni o'z zimmlariga oladilar. Bu bolalarda faoliyat va nutqiy muloqotga bo'lgan talabni shakllantirmay qo'yadi. Bolalar Serebral falajida nutq buzilishlari patogenezida harakat patologiyasi muhim o'rin tutadi. Bu bolalar bilan logopedik ishni tashkil qilishda nutq va harakat buzilishlarini klinik va patogenetik umumiylikni tushunish ahamiyatli hisoblanadi.

Bolalar serebral falajining ko'pgina holatlarida po'stloq osti markazlari buzilishi bilan bog'liq giperkinetik shakli uchraydi. Kasallik klinikasida ixtiyorsiz harakatlar – giperkinezlar namoyon bo'ladi va bunday holat bola hayajonlanganda, qo'rqanda yaqqol yuzaga chiqadi. Bolalar serebral falaji turli xil ko'rinishda va turlicha og'irlik darajasida kechadi. Kasallikning klinik belgilari bosh miya strukturasi zararlangan sohasi va chuqurlik darajasiga bog'liq bo'ladi. Ba'zida bolalar serebral falaji belgilari bola dunyoga kelishi bilan yuzaga chiqadi. Ko'pincha kasallik bir necha oy o'tgach pediatr ko'rigida bolaning jismoniy rivojlanishdan ortda qolishi bilan aniqlanadi.

DSPning asosiy klinik belgisi bolalarning harakat doirasidagi yangi harakatlarni bajara olmasligi va yangi qobiliyatlarni o'zlashtira olmasligidir. Serebral falaji kuzatiladigan bola boshini uzoq muddat tutib tura olmaydi, o'yinchoqlar uni qiziqitirmaydi, boshini bura olmaydi, qo'l va oyoqlarini erkin harakatlantira olmaydi, o'yinchoqlarni ushlay olmaydi. Bolani qo'lga olib oyoqlarini yerga tirasa oyoq kafti bilan to'liq turmaydi, oyoqlarining uchigina yerga tegib turadi.

Miyachaning zararlanishi natijasida atonik-astatik bolalar serebral falaji shakllanadi. Kasallik belgilari statika va koordinatsiya, mushaklar atoniyasi ko‘rinishida namoyon bo‘ladi.

Hozirgi kunda bolalar serebral falaji davosi topilmagan kasalliklar qatoriga kiradi. Ammo, o‘z vaqtida boshlangan davu muolajalari ta‘sirida bolalar ruhiy jihatdan ham jismoniy jihatdan o‘z tengdoshlariga yetib olishga erishish mumkin. Barcha muolajalar bola 8 yoshga kirguniga qadar olib borilgani maqsadga muvofiqdir. Serebral falajli bolalar bilan olib boriladigan logopedik ishlar artikulyatsion ko‘nikmalarni, fonematik idrok va analizni rivojlantirishga qaratilgan bo‘lishi kerak. Logoped bolaning onasini bola bilan birgalikda bo‘ladigan o‘yinlarga jalb qilishi lozim. Bu jarayonda esa uning nutqi birmuncha rivojlanib boradi.

Bolalar Serebral falajida harakat doirasida kamchiliklar kuzatilsa ham bolalar ijtimoiy hayotga moslashib ketishlarining imkoni bor. Bunda ularning ota-onasi va yaqinlarining roli katta. Bolalarda ijtimoiy adaptatsiyani shakllantirishda reabilitolog, defektolog, logoped, psixolog va pedagoglar muhim ahamiyat kasb etadi. Bunday kasallikdan aziyat chekadigan bolalar maxsus bog‘chalar, maktablarda hayotga bo‘lgan moslashuvchanliklarini oshirib boradilar

Xulosa qilib shuni aytishimiz mumkinki, kasallikni vaqtida aniqlab, diagnostika qilish va davolashni iloji boricha ertaroq boshlash muhimdir. Erta davolash bolalar serebral falajini muvaffaqiyatli davolash garovidir. Bolalar serebral falajining davolash quyidagi shartlarga asoslanishi lozim: erta boshlash, bosqichlilik, izchillilik va kompleks davolash.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Po‘latxo‘jayeva M R. Defektologiyaning klinik asoslari. – T.: 2013
2. Sodiqova Q., Aripova S., Shaxmurova G. Yosh fiziologiyasi va gigiyenasi. – T.: 2009
3. Бернштейн Н.А. Физиология движений и активность. – М.: 1990

BOSHLANG‘ICH SINFLARDA DARS O‘TISHDA INTERFAOL O‘YINLARDAN FOYDALANISH

Latipova Gulshoda Xayrullo qizi

Navoiy viloyati, Zarafshon shahri
13-AFCHO‘I maktabi Boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi

Annotatsiya: boshlang‘ich sinflarda o‘qitish zamirida bolalarning aqliy, axloqiy tarbiyalariga, muomala odoblariga, nutqlarning ravon, nafis, ifodali bo‘lishiga, o‘quvchilar ruhiy faoliyatini rivojlantirishga xizmat qiladi. O‘quvchilarning ruhan tetik, qalban jasur, jismonan sog‘lom bo‘lib o‘qishlariga erishiladi.

Kalit so‘zlar: o‘qish sifati, to‘g‘ri o‘qitish, ifodali o‘qish, o‘qish texnikasi.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun birinchi masala bu savodxonlikka erishish. Savodxonlikka erishish uchun o‘qish, yozish hamda matematikaning boshlang‘ich bilimlarini bilish kiradi.

Boshlang‘ich sinflarda o‘qitilayotgan ona tili o‘qish darslari adabiyot fanining tarkibiy qismi hisoblanadi. Dasturlarning o‘qish va nutq o‘stirish bo‘limida o‘tkaziladigan mashg‘ulotlar mazmuniga; o‘quvchilarni to‘g‘ri, ravon, ma‘lum darajadagi tezlik bilan ifodali o‘qishga o‘rgatish; bolaning ona - Vatan, uning tabiati kishilar mehnatidagi qahramonlik, jasurlik, milliy istiqloq g‘oyalarini ular ongiga singdirish kabi bilimlarni boyitish orqali o‘quvchilarning bilim, ko‘nikma malakalari kengaytiriladi, shakllanadi va mustahkamlanadi.

O‘qish darslarini Davlat talablari asosida hayotiy tajribalarga, kuzatishlarga suyanib, hayotga bog‘lab o‘tishi uning ta’sirchanligi ongli idrok etishlarini ta’minlaydi. O‘qish va nutq o‘stirishning ta’limiy - tarbiyaviy maqsadlari, sinflar bo‘yicha o‘qish mazmunini o‘qish ko‘nikmalarining og‘zaki va yozma nutqlarini rivojlantirish usullarini, o‘qish mashg‘ulotlarining yozma nutq bilan bog‘lanish kabi masalalar aniq kiritilgan.

O‘qish darslar davomida o‘quvchilar so‘zdagi harflarni bir-biriga bog‘lab yozish, so‘z va gaplarni kichik hamda bosh harflarni alifbe kitobida berilgan tartibda yozishga o‘rgatiladi.

Boshlang‘ich sinflarda o‘qish darslari yuqori sinflardagi o‘zbek adabiyoti, tarix, geografiya, biologiya va boshqa fanlarni o‘zlashtirish uchun dastlabki asosni yaratadi. Shuning uchun boshlang‘ich sinflardagi o‘qish darslariga jiddiy e’tibor talab qilinadi. O‘qish darslarini talabdagidek olib borish uchun o‘qituvchi asosan quyidagilarga e’tibor berishi lozim. 6-10 yoshdagi bolalar bir soatga mo‘ljallangan saboqni sabr toqat bilan tinglay olmaydilar. Ularning ruhiy tuzulishi qoyil harakatda, xayoli o‘yinda bo‘ladi. 10-15 minutdan ortiq davom etadigan gaplarni tinglay olmaydilar. Shu tugayli bu sinflarda ta’lim-tarbiya vazifalari, asosan o‘yin, ashula, qisqa muddatli qiziqarli suhbat, hikoyalash va ifodali o‘qish orqali amalga oshiriladi.

Ifodali o‘qish turli badiiy va amaliy matnlarni puxta o‘zlashtirishning muhim metodlaridan biri sifatida o‘qituvchi uchun kalit rolini bajaradi. Ifodali o‘qish darslarda o‘quvchilarning zerikishiga yo‘l qo‘ymaydi, aksincha, faollashtiradi, badiiy asarlarga qiziqishini kuchaytiradi, adabiyotga havas uyg‘otadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Boshlang‘ich sinflarni o‘qitish metodikasi. 2020. Toshkent.

О‘QUVCHILARNING МАТЕМАТИКА ТО‘GARAКЛАРИДА MASALA YECHISH KO‘NIKМАLARINI SHAKLLANTIRISH YO‘LLARI

Malikova Dilfuza Abduxalim qizi

Navoiy viloyati Zarafshon shahar 13-sonli
ayrim fanlar chuqur o‘rganiladigan ixtisoslashtirilgan maktabi
matematika fani o‘qituvchisi
Tel:+998936645254 E-mail:Malikdifuza@mail.com

Annotatsiya : O‘quvchilarning matematika to‘garaklarida masala yechish usullari haqida so‘z yuritilgan. Tajribalar asosida masalalar yechishning soda usullari ko‘rsatib o‘tilgan.

Kalit so‘zlar: Slayd shou , videolavhalar , animatsiyalar , videoroliklar

Matematika fani o‘quv fanlar ichida eng murakkabi bo‘lib har bir insoning hayotida muhim ahamiyatga ega. Matematika inson hayotida aqliy faoliyatning tahlil qilish , taqqoslash , umumlashtirish, aniqlik kiritish, o‘hshashini topish kabi murakkab vazifalarni bajarish ko‘nikmalarini shakllantirib boradi. SHuning uchun o‘quvchilarni masalalar yechishning turli xil usullar bilan yondashi yo‘llarini tushintirib borish lozim. Bugungi kun talabi ta‘lim mazmunini takomillashtirish masalasiga jiddiy e‘tibor qaratilmoqda.

Hozirgi kunda Respublikamizning turli hududlarida matematika faniga ixtisoslashtirilgan maktablar sinflar tashkil qilish kundan kunga ortib bormoqda va bu islohatlar juda ko‘p javxalarda o‘zining ijobiy samarasini berib kelmoqda. Ixtisoslashtirilgan maktablar sinflarda o‘quvchilarning bilim olishi uchun berilgan mavzularni tushinib olishi uchun dars mashg‘ulotlari uchun soatlar yetarli ajratilgan bo‘lib, oddiy maktablarda mavzularni yetarli tushinib olish uchun vaqt kam ajratilgan bo‘lib, bir mavzuni tushunmasdan ikkinch mavzuga o‘tib ketiladi o‘tilgan mavzu mukammal o‘tilmaydi. Biz bu holatda qanday yo‘l tutishimiz kerak. O‘quvchilarimiz yuqori sinfga o‘tganda oddiy masaladan murakkab masalalarni hisoblashga o‘tishadi. Bunday hollarda o‘quvchilarda bo‘shliq xosil bo‘lmasligi uchun biz o‘qituvchilar xozirdan harakat qilishimiz kerak.

Bilamizki boshlang‘ich sinf darslaridagi masalalar asosan arifmetik usul bilan ishlanadi. yuqori sinflarda masalalarning yechilishi formulalar yordamida algebraik (tenglama tuzib) yechish usulidan keng foydalaniladi shuning uchun biz boshidan ikkala usulni ham o‘quvchilarimizga tushuntirib borsak o‘quvchilarni o‘qitish samaradorligi yanada yuqori cho‘qqilarga chiqadi.

Boshlang‘ich sinflarda o‘quvchilarga tushunarli bo‘lishi uchun masalalarni arifmetik va algebraik usullarda yechishga oida namunalarni k‘rib chiqamiz. Biz o‘qituvchilar o‘quvchilarimiz bilimiga befarq bo‘lmaylik doimo ularni bilimini nazorat qilib turaylik shunda ko‘zlagan maqsadimizga erishamiz.

Foydalangan internet saytlar:

1. <http://ziyonet.uz/>-Ta‘lim va fan qidirish tizimi
2. <http://www.ref.uz/>-Mustaqil ish, referat va yozma ishlar qidirish tizimi
3. www.google.uz-axborot qidirish tizimi

TABIY FANLARNI O'QITISHDA INNOVATSION PEDAGOGIK TEKNOLOGIYALAR

Mehmonova Zarina Imomovna

Buxoro viloyat Xalq Ta'limi Boshqarmasi
Metodik xizmat bo'limi, Tabiiy fanlar metodisti.

Annotatsiya: ushbu maqolada tabiiy fanlarni o'qitishda pedagogik texnologiyalarning o'rni haqida bayon etilgan.

Kalit so'zlar: tabiiy fanlar, ishchi dastur, interfaol usullar, o'qituvchi, o'quvchi

Tabiiy fanlarni o'qitishda innovatsion pedagogik texnologiyalar asosida o'qitish, dars jarayonida interfaol usullar va videoroliklar yordamida dars o'tish o'quvchilarning fanga, mavzuga qiziqishini oshirish va mustaqil fikrlash hamda ularda bilim, ko'nimalar hosil bo'lishiga xizmat qiladi. Demak, ta'lim-tarbiya sifati va samaradorligi o'quvchining o'quv mazmunini o'zlashtirishga yo'naltirilgan mustaqil mutolaa bilan samarali shug'ullanishi, mustaqil fikr yuritishi va tafakkur faoliyati bilan bog'liq. Interfaol metodlarda dars jarayonini olib borishda o'quvchilarda quyidagi xususiyatlarning rivojlanishini ko'rsatish mumkin. O'quvchi o'qitilmaydi, uni mustaqil o'qish, o'rganish ishlashga o'rgatiladi. Bunda o'quvchilar mustaqil ravishda tahlil qilish orqali o'zlashtirishga, ijodiy mulohaza yuritishga, shaxsiy xulosalar asosida erkin fikr yuritishga o'rgatiladi. Bizga yot fikrlarga qarshi fikr yurita olish, o'z pozitsiyasini himoya qila olish ko'nikmalari shakllantiriladi. O'quvchiga bilimlar tayyor holda berilmasdan, bilimlarni darsliklardan, internetdan, turli boshqa manbalardan izlash, topish, qayta ishlash orqali uning bilim olish malakasi shakllantiriladi. Olgan bilimlari orqali ijodiy mushohada yuritish, imkoniyati yaratiladi. O'quvchini darsliklar bilan ishlash, o'qish, o'rganish, konspekt yozish, qo'shimcha adabiyot, ma'lumotnomalar va ensiklopediyalardan foydalanib mustaqil o'zlashtirish ko'nikmalarini egallashga o'rgatiladi. Guruhdagi barcha o'quvchilarning o'z qobiliyatlari darajasida albatta o'zlashtirishlari kafolatlanadi. Bunda o'quvchining o'zlashtirganligi olgan bilimlarini hayotda, amaliy faoliyatda foydalana olish ko'nikma va malakalari bilan belgilanadi. Barcha o'qituvchi-o'quvchilar interfaol metodlar asosida ishlashni o'rganib, uni o'z o'quv-biluv faoliyatlariga olib kira olsalar barcha o'quvchilar bir xil natijalarga erisha oladilar.

Interfaol asosida dars jarayonini tashkil etilganda:

- O'quvchining o'zaro faolligi oshadi, hamkor, ijodkorlikda ishlash ko'nikmalari shakllanadi.
- O'quv reja, dastur, darslik, standart me'yor, qo'hanmalar, mavzu mazmuni bilan ishlash malakalari shakllanadi.
- Ta'lim mazmunini, matnini mustaqil mutolaa qilish, ishlash, o'zlashtirish kundalik shaxsiy ishlariga aylanadi.
- O'quvchi erkin fikr bildirish, o'z fikrini himoya qilish, isbotlay olish, tasdiqlay olishga odatlanadi.

Eng muhimi o'quv jarayonida didaktik motivlar vujudga keladi. Ya'ni o'quvchining ehtiyoj, xohish, istagi qondiriladi. O'quv-biluv jarayonida o'quvchining manfaatdorligi oshadi. Bu holat o'quvchini o'quv maqsadlariga erishishda yuqori bosqichga ko'taradi. O'qituvchilarni o'z ustilarida mustaqil ishlashlari, ijodiy izlanishlari orqali ta'lim samaradorligini oshirishga oid yordam beradigan omil - darslarni tahlil qilish. "Bir soatlik yaxshi dars - buyuk bir asardir". Zero, bugun bizning Vatanda yuqoridagi vazifalarni sifatli darajada bajarish, ya'ni sog'lom va barkamol avlodni tarbiyalash, ularni har tomonlama rivojlangan shaxslar etib voyaga yetkazish uchun barcha shart-sharoitlar va imkoniyatlar yaratilgan. O'qituvchilarning darslarda zamonaviy axborot-kommunikatsion texnologiyalar, innovatsion, interfaol usullardan foydalanganlari bois samaradorlikka erishyaptilar. "Ustoz-shogird" tizimi asosida ustoz sifatida yosh o'qituvchilarga metodik yordam ko'rsatish, ustoz-shogird tajribalarini yoyish bilan bir qatorda ilg'or pedagogik texnologiyalar, interfaol, innovatsion usullar, multimediya vositalariga asosan ochiq darslar namoyish etishadi.

O'qituvchining darsga tayyorgarligi natijalarini o'rganish va tahlil qilish jarayoni shuni ko'rsatdi-ki, o'qituvchining shogirdlarini darsda faol qatnashishi, puxta bilishi, o'quv-qobiliyat mahoratiga doimiy e'tibor qaratishi hamkorlik saviyasini oshirar ekan, shu o'rinda alohida takidlash joizki, o'qituvchi o'quvchini o'zining talab va shartlariga bo'ysunuvchi,

itoat etuvchi shaxs deb hisoblamasdan balki uning mustaqilligini, o'ziga xosligini e'tirof etgan holda hamkorlik munosabatida bo'lishi darkor, qolaversa u o'quvchilar bilan dars yuzasidan munosabatlarini tahlil qilishi, taqqoslab bilim berib borishi kerak. "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun, "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi", "Maktab ta'limini rivojlantirish Davlat umummilliy dasturi"ni ta'lim jarayoniga tatbiq etish bilan birga, ta'limda sifat va samaradorlikka erishish va shu orqali modernizatsiya qilingan ta'lim standartlarini to'liq bajarilishini ta'minlashi dolzarb muammolardan biridir. Bugungi kunda bir qator rivojlangan mamlakatlarda o'quvchilarning o'quv va ijodiy faolliklarini oshiruvchi hamda ta'lim-tarbiya jarayonining samaradorligini kafolatlovchi pedagogik texnologiyalarni qo'llash borasida katta tajriba to'plangan bo'lib, ushbu tajriba asoslarini tashkil etuvchi metodlar interfaol metodlar nomi bilan yuritilmoqda. Zamonaviy ta'limni tashkil etish, ayniqsa, interfaol metodlardan foydalanish asosida dars jarayonlarini tashkil etishga qo'yiladigan talablardan biri ortiqcha ruhiy va jismoniy kuch sarf etmay, qisqa vaqt ichida yuksak natijalarga erishishdir. Interfaol usullarni o'quv jarayonida liberalizatsiya qilish, demokratlashtirish, hamkorlik ham ijodkorlikni tashkil etishni taqozo etmoqda. Bir so'z bilan aytganda, o'quv jarayoni markazida o'quvchi bo'lmog'i lozim va o'quv jarayoni unga qaratilgan, yo'naltirilgan bo'lishi talab etilmoqda. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim o'quvchining o'quv mehnatini tashkil etishni harakatlantiruvchi kuch bo'lib xizmat qiladi. Bunday ta'lim o'qituvchi va o'quvchiga doimiy ijodiy izlanish, uzluksiz o'z ustida ishlash imkoniyatini beradi. Bu holatning ijobiy kechishi ta'limda sifat va samaradorlikning kafolatidir. Darslar jarayonida interfaol usullardan foydalanish o'z mohiyatiga ko'ra sub'yektiv xususiyatiga ega, ya'ni har bir pedagog ta'lim va tarbiya jarayonini o'z imkoniyati, kasbiy mahoratidan kelib chiqqan holda ijodiy tashkil etishi lozim.

Shakl va vositalar yordamida darslarni tashkil etishni quyidagi interfaol metodlar kafolatlaydi:

- pedagogik faoliyat (ta'lim-tarbiya jarayonining) samaradorligini oshirishi;
- o'qituvchi va o'quvchilar o'rtasida o'zaro hamkorlikni qaror toptirishi;
- o'quvchilar tomonidan o'quv predmetlari bo'yicha bilimlarning puxta egallanishini ta'minlanishi;
- o'quvchilarda mustaqil, erkin va ijodiy fikrlash ko'nikmalarining shakllantirilishi;
- o'quvchilarning o'z imkoniyatlarini ro'yobga chiqarishlari uchun zarur shart- sharoitlarni yaratishi;
- ta'lim-tarbiya jarayonida demokratik va insonparvarlik g'oyalarining ustivorligiga erishishni kafolatlashi zarur.

Ta'lim jarayonida interfaol usullardan foydalanishning turli vositalari va ularning ta'siri o'z-o'zidan yuzaga chiqmaydi. Interfaol usullarni to'g'ri, o'z vaqtida va unumli qo'llashga bog'liq. Shunday ekan, ta'lim jarayonida interfaol usullarning samarali qo'llanilishi quyidagi omillar bilan kafolatlanadi:

- mazkur usulni qo'llash uchun oldindan puxta tayyorgarlik ko'rish va rejalashtirish lozim;
- ushbu usulni qo'llash uchun tegishli vaziyat yaratilishi zarur;
- interfaol ta'lim jarayoni umumpedagogik talablar asosida, hissiyot-ehtiroslarga berilmagan holda, do'stona, samimiyatli ravishda tashkil etilishi;
- individual yondashuv jarayoni o'quvchining erkin fikr yuritish, o'zining ichki kechinmalarini ijodiy bayon qilishlari uchun tegishli sharoitning yaratilishi;
- interfaol metodlar turli shakllarda amalga oshirilishi zarur.

МАТЕМАТИКА ДАРSLARIDA О‘QUVCHILARNING TANQIDIY VA MANTIQUIY FIKRLASHINI RIVOJLANTIRISH

Muxitdinova Zulxumor Shomurodovna

Navoiy viloyati Zarafshon shahar

13-sonli ayrim fanlar chuqur o‘rginladigan

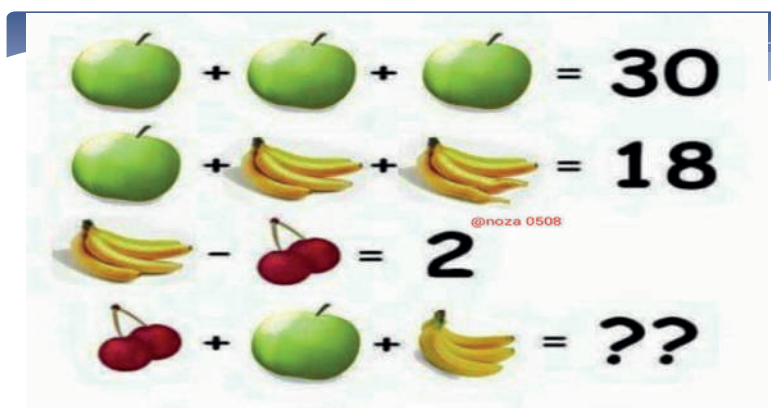
ixtisoslashtirilgan maktabi boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi

Tel:+998933150605 Email:muxitzulxumor@gmail.com

Annotatsiya: Boshlang‘ich sinflarda tanqidiy va mantiqiy fikrlash haqida so‘z yuriltgan. Mantiqiy fikrlashni bola tarbiyasidagi o‘rni pedagogic jihatdan tahlilga tortilgan.

Kalit so‘zlar: Slayd shou, videolavhalar, animatsiyalar, videoroliklar

Bugungi globallashuv davrida yosh avlodni teran fikrlash dunyoqarashini, tanqidiy va mantiqiy fikrlash doirasini rivojlantirish boshlang‘ich sinfdanoq amalga oshirib matematik savodxonligini oshirishga katta etibor berilmoqda. Chunki O‘zbekiston ham ta’limda jahon standartlariga javob beradigan ta’limni yo‘lga qo‘yib kelmoqda. Boshlang‘ich matematika kursida narsalar, ularning xossalari, o‘xshashlik va farqlari, ularni joylashuvi va xossalari boyicha to‘plamlarga ajratish ularni sanog‘ini katta kichikligini taqqoslashni orgatish bilan mantiqiy va tanqidiy fikrlashga o‘rgatamiz. Matematika faniniga qiziqtirish uchun sodda mantiqiy savollar berib topqirlik tez fikrlash xotira diqqat, kuzatuvchanlik mashqlarini o‘rgatamiz.

MANTIQUIY SAVOLLAR

1. Nima yengilroq : 100kg temir yoki 100kg paxta ? (ikkovi teng)
2. Yilda eng kalta oy qaysi ? (May - chunki 3ta harfdan iborat)
3. 3ta tayoqchadan, sindirmasdan, 4ta qilish mumkinmi ? (tayoqchalardan 4 sonini yasang)
4. Ovqat qilishdan oldin qozonga nima tashlanadi? (nazar)
5. Och qoringa nechta tuxum yeyish mumkin? (bitta, chunki birinchi tuxumdan keyin och qoringa bo‘lmaydi)
6. Qaysi yil atiga bir kun bo‘ladi? (Yangi yil)
7. Qanday idishdan ovqatlanishmaydi? (Bo‘sh)
8. Mashina ketayotganda qaysi g‘ildiragi aylanmaydi ?(zaxira g‘ildiragi)
9. Yumiq ko‘zlar bilan nima ko‘rish mumkin? (tush)
10. Quyosh qaysi davlatdan chiqadi ? (quyosh chiqmaydi yer aylanadi)
11. Jo‘jani bolasi nima deyiladi ? (jo‘jani bolasi yo‘q)
12. Echki olti yoshdan kegin nima bo‘ladi (yetti yoshga kiradi)
13. Quduqqa tushgan qush qanday chiqadi? (ho‘l bo‘lib)
14. Avtobusdan tushishdan oldin nima qilish kerak ? (avval chiqish kerak)
15. Qora mushuk uyga qachon oson kiradi ? (eshik ochiq qolganda)

Shu kabi savollar bolalarni fikirlash doirasini kengaytirib kundalik faoliyatida ham qo'llash malakalarini shakillantirishga katta yordam beradi deb o'ylayman. Ta'lim sohasidagi yangilik bo'lgan Prezident maktablariga o'quvchilarni qabul qilishda ham o'quvchilar tanqidiy va mantiqiy savollar yordamida saralab olindi. Shunday ekan o'quvchilarni bosh vaqtlarini mazmunli tashkil etish uchun mental arifmetika va mantiqiy savollar orqali maetmatika faniga qiziqtirib bilim, ko'nikma va malakalarini shakillantirishga etibor berish kerak deb o'ylayman. Zero "Farzandlarimiz bizdan ko'ra kuchli bilimli va albatta baxtli bo'lishlari shart."

Foydalangan adabiyotlar:

1. Bikbayeva N. U., Sidelnikova R.I., Adambekova G. A. Boshlang'ich sinflarda matematika o'qitish metodikasi. O'rta maktab boshlang'ich sinf o'qituvchilari uchun metodik qo'llanma. — T.: «O'qituvchi», 1996.
2. Ahmedov M., Abdurahmonova N., Jumayev M. 1-sinf matematika darsligi. — T.: «Turon-Iqbol», 2009.
3. Ahmedov M., Abdurahmonova N., Jumayev M., Ibragimov R. O'qituvchi kitobi. Birinchi sinf matematika darsligi uchun metodik qo'llanma. — T.: «Turon-Iqbol», 2008

BOSHLANG‘ICH SINIF MATEMATIKA DARSLARIDA DIDAKTIK O‘YINLARDAN FOYDALANISH

Otajonova Oysha Ko‘palovna

Xorazm viloyati

Urganch shahar 18-son maktabning

boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi

Telefon: +998 97 5163460

Annotatsiya: ushbu maqola boshlang‘ich sinflarda matematika darslarida didaktik o‘yinlardan foydalanishlari haqida ma’lumot keltirilgan.

Kalit so‘zlar: didaktik o‘yinlar, integratsiya, bilim, ko‘nikma, dars samaradorligi.

O‘yin jarayonida bola faqat tashqi muhit hodisalari bilan tanishib uni his etib qolmasdan balki voqea va hodisalarga o‘z munosabatini bildiradi. O‘yin bola faoliyatida ijodkorlikni yanada boyitib aqliy va jismoniy faoliyatini tashkil qilishda muhim hisoblanadi. Didaktik o‘yinlar asosida tashkil qilingan darslarda integratsiya ya’ni fanlar aro bog‘lanish yaqol ko‘zga tashlanadi. Matematika darsida “Sayohat dars” didaktik o‘yinini misol qilib oladigan bo‘lsak, matematika darsini bir vaqtning o‘zida ona tili va tabiat fanlari bilan bog‘lash mumkin O‘yinning turlari juda ko‘p bo‘lib, aksariyat bolalar faoliyatida didaktik o‘yin faoliyati ko‘proq uchraydi.

Didaktik o‘yinlar xilma-xil materiallar asosida tashkil qilinib, ular bolalarning aqliy va jismoniy kamol topishida g‘oyat katta tarbiyaviy ahamiyatga egadir. Didaktik o‘yinlarning ta’lim-tarbiya jarayonida foydalanish o‘quvchilarning fan asoslarini o‘rganishni yanada yengillashtirishi shak-shubhasizdir. Dars jarayonida didaktik o‘yinlarni tanlash uning maqsadi va mohiyati tarbiyaviy va ta’limiy xususiyatiga e’tibor berish asosiy hisoblanadi.

Tajriba shuni ko‘rsatadiki, didaktik o‘yinlar ham jihatlik va intizomlilikni tarbiyalashga yordam beradi, chunki har bir o‘yin g‘alaba qozonishga intilish bilan bog‘liq bo‘lib, o‘yin shartlari va qoidalariga qat’iy va izchil rioya qilishni talab etadi. “Kim aniqroq va tezroq”, “Bush kelma”, “Eng yaxshi hisobchi”, “Ko‘rganni eslab qolish diktanti” singari o‘yinlarni o‘tkazish paytida o‘quvchilar sinf xonasida jimjitlik bo‘lishiga o‘quvchilarning o‘zlarini tuta bilishlariga, raqamlarga zehn bilan qarashlariga erishadilar. Shuningdek, didaktik o‘yinlar bolalarda do‘stlik, birodarlik, mehnatkashlik hissini tarbiyalash va taraqqiy ettirishga yordam beradi. “Kim turgan saf yaxshiroq”, “Zanjircha”, “Norvoncha”, “Bilgan kishi sanashni davom ettiraversin” singari o‘yinlar o‘tkazilayotganda bolalar o‘z o‘rtoqlari, o‘zi turgan saf va o‘z sinflarining sharafi uchun kurashadilar.

Didaktik o‘yinlarda tirishqoqlik, matonatlilik, boshlagan ishni oxirigacha etkaza bilish singari eng kerakli irodaviy sifatlar tarbiyalanadi. Masalan, “Estafeta”, “Doiraviy misollar” o‘yinida berilgan misollarning hammasini echish kerak, aks holda, oxirgi sonning birinchisiga to‘g‘ri kelish - kelmasligini bilib bo‘lmaydi. Ana shuning o‘zi bolalarni faollashtirib yuboradi va ular misolni echmay qo‘ymaydilar. “Dukoncha” tipidagi o‘yinda o‘yinchoqlar “sotib olish” ning o‘zi bilan ish bitmaydi, balki bir necha o‘yinchoqlar narxini hisoblab (qo‘shib) chiqishga, necha pul “qaytarib” berish kerakligi haqida o‘ylab ko‘rishga ham to‘g‘ri keladi. Quyida keltirilib o‘tayotgan didaktik o‘yinlarimiz bolalar bilan ishlash jarayonida boshlang‘ich sinf o‘qituvchilari uchun kerakli vosita bo‘la oladi va didaktik o‘yinlar asosida dars o‘tish bugungi kunda ancha yaxshi natija bermoqda.

«Estafeta» o‘yini Didaktik topshiriq: O‘quvchilarning matematika darslarida faolligini oshirish. O‘yin topshirig‘i: O‘quvchilarning topqirlikka, chaqqonlikka, ziyraklikka oid bilim, malaka va ko‘nikmalarini mustahkamlash. O‘yin bayoni: Bu o‘yin uchun quyidagi jihozlarni tayyorlash lozim: magnit doska, qalin qog‘ozdan yasalgan qayiqchalar, ularning cho‘ntakchasiga solib qo‘yish uchun misollar yozilgan varaqlar. O‘qituvchi o‘yinning sharti bilan tanishtiradi. Kim quyidagi misolni birinchi yechsa, o‘sha o‘quvchi oldinda suzib ketayotgan bo‘ladi, g‘oliblar shu tariqa ketma -ket aniqlanadi, solning javobini tez topsa, o‘sha ketay o‘quvchilarni rag‘batlantirib borilsa, o‘quvchilarda qiziqish shuncha ortadi. Mehnat darsida turli xildagi ko‘rsatmali ko‘rgazmalar (kema) yasatish ayni muddao bo‘ladi.

O‘qituvchining o‘yin musobaqa darslarini yil fasllariga moslab tashkil qilishi katta tarbiyaviy ahamiyatga ega. Dars jarayonida bir xil o‘yindan ko‘p marta foydalanish o‘quvchilarni

zeriktiradi, shuning uchun ko'p va har xil o'yinlardan unumli foydalanilsa, o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishlari va faolliklari shunchalik ortadi. «Estafeta» o'yinini «Doiraviy misollar» o'yini tarzida ham o'tkazib borish katta ahamiyat kasb etadi. Ta'limda didaktik o'yinlar asosida o'quv jarayonini tashkil qilish metodikasi an'anaviy o'quv uslubidan tubdan farqlanib, u bo'lajak o'qituvchilar va o'quvchitalabalar uchun:

- o'quv materiallarini obrazlar ko'rinishida taqdim etish;
- differensial va individual o'qitish jarayonini tashkil qilish;
- o'qish jarayonini baholash, teskari aloqa bog'lash;
- o'z-o'zini nazorat qilish va tuzatib borish;
- o'quvchi-talabalarda fanni o'zlashtirish uchun sratetik ko'nikmalar hosil qilish;
- o'quvchilarning mutsaqil ishlashlari uchun yangi sharoit yaratish;
- masofadan o'qitish tizimini o'quv adabiyotlari sifatida qo'llash;
- ta'lim tizimida o'quv -laboratoriya ishlarini bajarishda tejamkorlikka erishish kabi imkoniyatlarni yaratadi.

Bu boradaga izlanishlar ta'lim tizimidagi zamonaviy didaktik o'yinlarni joriy qilish bilan bog'liq ekanligini, ulardan maqsadli foydalanish o'quv jarayonining samaradorligini oshirishga olib kelishini ko'rsatmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati

1. Ishmuhamedov R. O'quv jarayonida interfaol uslublar va pedagogik texnologiyalarni qo'llash uslubiyati. – T.: RBIMM, 2008.
2. Ibragimov X. Pedagogika nazariyasi. – T.: 2008.

KIMYO DARSLARDA YANGI INTERFAOL METODLARDAN FOYDALANISH.

Palvanova Nigora Rustamovna
Urganch tumanidagi 19- sonli o'рта ta'lim
maktabining kimyo fani o'qituvchisi

Annatsiya: Umumiy ta'lim maktablari kimyo ta'limida o'quvchilarning bu fan bo'yicha bilim, ko'nikma va malakalarini shakillantirish, ularda mustaqil bilim olish fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishda zamonaviy didaktik o'yinlarning muhim ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zi: Didaktik, texnologiya, zamonaviy, fikr, o'quvchi, ta'lim.

Bugungi kunda mustaqil taraqqiyot yo'lidan borayotgan mamlakatimizning uzluksiz ta'lim tizimini isloh qilish va takomillashtirish, yangi sifat bosqichiga ko'tarish, unga ilg'or pedagogik va axborot texnologiyalarini joriy qilish hamda ta'lim samaradorligini oshirish davlat siyosati darajasiga ko'tarildi. "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun va "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi"ning qabul qilinishi bilan uzluksiz ta'lim tizimi orqali zamonaviy kadrlar tayyorlashning asosi yaratildi.

Didaktik o'yinlarsiz mavzular mazmunini o'quvchilarga teran yetkazish mushkul. Shu bois kimyofanini o'qitishda didaktik o'yin texnologiyalaridan foydalanish darsning muvaffaqiyatli o'tishini ta'minlaydi.

Didaktik o'yin o'qitish usuli bo'lib, umuayyan ta'limiy maqsadlarga erishishga, ya'ni o'tilgan o'quv materiallarini aniqlash, mustahkamlash va chuqurlashtirishga qaratilgan Didaktika ta'limning nazariy jihatini (ta'lim jarayonning mohiyatini, tamoillari, qonuniyatlari, o'qituvchi va o'quvchi faoliyati mazmuni, ta'lim maqsadi, shakli, metod va vositalari natijasi, ta'lim jarayonini takomillashtirish yo'llari va hakoza muammolarni o'rganadi. Quyida ulardan ba'zilarini e'tiboringizga havola etamiz.

1. "Elementlar olamiga sayyohat" o'yini. Bunda o'qituvchi hohlagan elementini nomini aytadi har bir o'quvchi stol ustidagi element belgisi yozilgan kartochkani olib elementni ko'rsatadi.

"Mo'jizalar olami" O'quvchilarga tajribalar asosida moddalarni aniqlash va tajribani izohlash vazifasi beriladi.

Masalan:

1. Probirkalardan birida kislotani aniqlang. (javob: lakmus yoki metiloranjning qizarishidan bilish mumkin).

2. Asosni toping. (javob: lakmus yoki fenoltaleinning qizarishidan bilish mumkin).

4-shart "Asbob va jihozlar makoni" Bundao'quvchilardan asbob va jihozlardan keraklisini topish va animasi uchun ishlatilishini aytib berish so'raladi.

5- shart "Bilimdonlar qasri" Bu shartda o'quvchilarga bittadan masala beriladi.

1. Tarkibi quyidagicha bo'lgan moddaning formulasini aniqlang:

K-39,67%, Mn – 27,87%, O- 58,5%

2. 2,6 L CO dagi atomlar sonini aniqlang:

3. $3,01 \cdot 10^{23}$ ta kislorod normal sharoitda qanday hajmni egallaydi:

6- shart "Pantomima" Bu shartda o'qituvchi ikki guruhdan chiqqan bittadan o'quvchiga kimyo laboratoriyasidagi jihozlar nomini o'qitadi. O'quvchilar o'z guruhlariga bu jihozlarning shaklini qollari bilan ko'rsatadi, guruh a'zolari bu qaysi jihoz ekanligini aytadi, bu shartda ham vaqt belgilanadi

Masalan:

1. Kolba, tarozi, qisqich gugurt, shisha tayoqcha

2. Probirka, varonka, stakan, termometr, shtativ

7- shart "Ochilmay qolgan sirlar" Bu bekatda o'quvchilarga krossvord beriladi. Tez va to'g'ri bajargan guruh g'olib bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Tolipov O', No'monova N. Ta'lim-tarbiya jarayonida zamonaviy pedagogik texnologiyalar. G'G' Xalq ta'limi. - Toshkent, 2002. - N 3.23-29b.

2. Zunnunov A., Maxkamov U., Didaktika (Ta'lim nazaryasi). O.O'Yu uchun qo'llanma. - Toshkent. Sharq, 2006. - 132

3. Begmatov U.E. Umumiy o'рта maktablarda kimyodan darsdan tashqari ishlarni dars bilan boqlashning nazariy-metodologik asoslari. Diss...kand.ped.nauk. T.2004. - 152.

1-4 SINFLAR O'QUVCHILARIGA KO'P XONALI SONLARNI O'TISH METODIKASI

Axmedova Dilrabo Qudratilloevna

Navoiy viloyati Qiziltepa tumani
18-maktabning boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya: ushbu maqolada matematika fanida ko'p xonali sonlarni yangi metodlar asosida o'tish ochib berilgan.

Kalit so'zlar: nomerlash, natural sonlar, arifmetik amallar, yozma qo'shish va ayirish, komponentlar.

Ko'p xonali sonlarni alohida qilib berilishiga sabab, 1000 dan katta sonlarni tushunchasiga emas, balki sinflar tushunchasiga ham tayanib hosil qilinadi, nomlanadi, yoziladi. Bu muhim tushunchani ochib berish kerak.

Nomerlashning o'ziga xos xususiyatlari bor: ko'p xonali sonlar faqat xona Masalalarni qarab chiqish tartibi quyidagicha: nomerlash, yozma qo'shish va ayirish, yozma ko'paytirish va bo'lish. Ishning o'ziga xos tomoni shundan iboratki, ko'rsatilgan barcha masalalarni o'rganishda o'qituvchi o'quvchilar o'qitishning bundan ilgari bosqichlarida hisoblash sistemalari, natural sonlar qatori, arifmetik amallar, ularning xossalari, amallar orasidagi o'zaro bog'lanish, komponentlar o'zgariganda natijalarning o'zgarishiga nisbatan to'plagan kuzatishlari va ayrim xulosalarini umumlashtirishga erishadi.

Bu bilimlar ko'p xonali sonlarni o'qish va yozish, og'zaki va yozma hisoblashlarni bajarish uquv va malakalarini hisoblash uchun asos bo'ladi.

Bu mavzuda o'qituvchining vazifasi quyidagilardan iborat.

- a) predmetlarni bittalab, o'ntalab, yuztalab, guruhlarga birlashtirib sanash;
- b) 1000 ichida sonlarni o'qish va yozish hamda ularni natural qatorda kelish tartibini bilish; v) sonlarni yuzlik, o'nlik va birliklardan hosil qilish.
- g) o'ngdan chapga hisoblaganda, birliklar, o'nliklar, yuzliklar qaysi o'rinda turishini bilish;
- d) sonni xona qo'shiluvchilari yig'indisi ko'rinishida yoza olish va xona birliklarini bilish. 1000 ichida sonlarni raqamlashni o'rganish natijasida o'quvchilar quyidagi bilimlar, malakalar va ko'nikmalarni egallab olishlari kerak.

1. 1000 ichida sonlarni raqamlashni, sonning hosil bo'lishini, o'zidan oldingi va keying sonlar bilan aloqadorligini bilish.

2. Har bir sonni sonlar qatoridagi o'rini bilish.

3. Sonlarning o'rni qiymatlarini bilgan holda o'qish va yoza olish.

4. Taqqoslash.

5. Sonni xona yig'indisi ko'rinishida yoza olish.

6. Sonlarning natural ketma-ketligini bilgan holda qo'shish va ayirishni bajarish.

7. Uch xonali son va uchinchi xona birliklari tushunchasini bilish.

Ko'p xonali sonlarni raqamlashni o'rganish natijasida o'quvchilar:

1. Millionlar sinfi ichida natural qator sonlarining nomlarini o'zlashtirib olishlari, ularning qanday hosil bo'lishini tushunishlari, ularning o'nli tarkiblarini bilib olishlari kerak.

2. Sinflarning nomlarini va har bir sinf ichida xonalarni bilishlari kerak.

3. Millionlar sinfi ichida har qanday sonni o'qiy olishlari va yoza olishlari kerak.

4. Sonlarni taqqoslay olishlari kerak.

5. Har qanday sonni xona qo'shiluvchilarining yig'indisi shaklida tasvirlay olishlari (berilgan sondagi birliklarning, o'nliklarning va h.k.);

6. Umumiy sonni topa olishlari, mayda birliklarni yirik birliklar bilan va aksincha, yirik birliklarni mayda birliklar bilan almashtira olish.

7. Sonlarni 10, 100, 1000 marta kattalashtira oldigan va nollar bilan tugaydigan sonlarni 10, 100, 1000 marta kamaytira oladigan bo'lishlari kerak.

1000 dan katta sonlarni nomerlashni o'rganish o'ziga xos xususiyatga ega.

Bundan oldingi barcha sonlarni o'rganishda o'rinli bo'lgan predmetlarni bevosita sanashga asoslangan holda ko'p xonali sonlarni hosil qilish, ularni og'zaki nomerlash mumkin emas. Predmet ko'rgazmalilikni shartli ko'rgazmalilikka almashtirishga to'g'ri keladi: son cho'tga solinadi yoki

nomerlash jadvalida belgilanadi. Ikkala holda ham ko'rgazmalilik sonni hosil qilish va belgilashni namoyish etadi va shartlilik elementiga ega bo'ladi:

- cho'tdagi bir xil soqqalar, ayni bir xil raqamlar cho'tda va nomerlash jadvalida joylashishiga qarab yozuvda har xil sonni bildiradi (masalan, 333333 soni va 3 birlik, 3 o'nlik, 3 yuzlik va hokazo).

Darsda ko'rgazmali vositalardan foydalanayotganda buni hisobga olish zarur.

Ikkinchi o'ziga xos xususiyati shundan iboratki, 1000 dan katta sonlarni nomerlash birliklarni ikki yoklama guruhlashga asoslanadi: quyi xonaning 10 birligi undan keying yuqori xonaning 1 birligini tashkil etadi, quyi sinfnig 1000 birligi undan keying yuqori sinfnig 1 birligini tashkil etadi. II sinf birligi - ming va bu birliklar bilan ularni I sinf birliklari kabi o'nliklarga, yuzliklarga, mingliklarga guruhlab sodda birliklar kabi sanash mumkin. Masalan, agar minglarni sanab 115 ni, keyin birlarni sanab 125 ni hosil qilsak, 115125 soni hosil bo'ladi. Birliklarni sinflar boyicha guruhlashning mavjudligi ko'p xonali sonlarni nomerlashni o'rganish tartibiga ma'lum iz qoldiradi: bolalarni bir yo'la minglar sinfining uchta xona birliklari bilan tanishtirish maqsadga muvofiq, bunda bu birliklarning hosil bo'lishi va atalishi I sinf birliklarining hosil bo'lishi va atalishi bilan o'xshash ekanini ta'kidlash kerak; so'ngra II sinf xona sonlarining hosil bo'lishi va yozilishini (5 ming, 20 ming, 600 ming) va II sinf birliklaridan tuzilgan sinf sonlari (25 ming, 320 ming, 761 ming)ni (ya'ni yaxlit mingliklarni) qarash va nihoyat, to'rt xonali, besh xonali va olti xonali sonlarni nomerlashni o'rganishga kirishish kerak. Bu yerda sanoq sistemasining g'oyasi o'z aksini topadi: mingliklar xuddi oddiy birliklar kabi sanaladi, ko'p xonali sonlarni nomerlashni o'rganish esa mazkur holda 1000 ichida nomerlashga doir bilimlarga tayanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Matematika o'qitish metodikasi TDPU Jumayev M 2008T
2. Matematik xossalar TDPU Jumayev M 2011 T

ТА'ЛИМ ТИЗИМИНИ ШАКЛЛАНТИРИШДА КРЕАТИВЛИКНИНГ АҲАМИЯТЛИ ЖИНАТЛАРИ

Po'latova E'tibor Obidovna
Sam DU 1-kurs magistranti
Telefon:+998973943606

Annotatsiya: Mazkur maqolada O'zbekistonda ta'lim tizimining mazmun mohiyati, ta'lim jarayonida yoshlarni kreativ fikrlashga undaydigan omillar, kreativlik shaxsni shakllantirishdagi o'rnini to'g'risida bayon etilgan.

Kalit so'zlar: «XXI asr – intellektual asr», Talant, Qobiliyat, Geniallik, Kreativlik, Inson taffakkurini, Axborotlashtirilgan asr, Shaxs, Ta'lim tizimi.

Hozirgi davrda O'zbekistonning ta'lim tizimi dunyo ta'lim tizimi makoniga kirib bormoqda. Bu esa o'z navbatida juda muhim va mas'uliyatli vazifani yuqori malakali, raqobatbardosh, yuksak ma'naviyatga ega kadrlarni yetishtirishda davlat va jamiyat bir tan, bir jon bo'lib amalga oshirishni talab etadi, shundagina ko'zlangan ulug' maqsadga erishish mumkin bo'ladi. Ta'limning davlat nazoratida bo'lishi tabiiy xoldir. O'zbekiston Konstitutsiyasida har bir fuqaro ta'lim olish xuquqiga ega deb belgilangan. Qabul qilingan davlat qonunlari oldingilaridan farqli ravishda xalq ta'limining Yangi qoidalari, tamoyillari, ular asosida ta'lim-tarbiyaning mazmuni, shakl va usullari bu sohada erishilgan ilg'or tajribalar asosida ishlab chiqildi, davlat ta'lim standartlari yaratildi va ular asosida ta'lim jarayoni amalga oshirilmoqda.

Hozirgi globallashuv va tezkor axborot tizimi davrida o'quvchi yoshlarni, kreativlik fazilatlarini shakllantirish, ularni yangi-yangi tashabbuslar bilan chiqishi hamda tevarak-atrofdagi bo'ladigan voqea-hodisalarga befarq bo'lmasligi, ularga nisbatan odilona munosabatda bo'lib, to'g'ri xulosa chiqarishi orqali mustaqil fikrga ega bo'lishga tayyorlash bugungi kunning muammosi bo'lib kelmoqda. «XXI asr – intellektual asr» ya'ni «Aql-zakovat asri» ning yuzaga kelishlarining barchasi, kishilik jamiyat taraqqiyotiga mos, unda yashovchi ilg'or kreativ insonlar, ya'ni kreativ shaxs faoliyati natijasida yuzaga kelishining guvohi bo'lamiz.

Inson o'zini qobiliyatlari orqali namoyon qiladi. Bu qobiliyatlar uning shaxsiy xususiyatlari bo'lib, unga muayyan turdagi faoliyat bilan samarali shug'ullanishga imkon beradi. Qobiliyatlar muayyan tabiiy iste'dodlar negizida vujudga keladi. Iste'dod – bu asab tizimining tug'ma, anatomik-fiziologik xususiyatlari bo'lib, qobiliyatlar rivojlanishining individual-tabiiy asosini tashkil etadi.

Odatda qobiliyatning quyidagi turlari farqlanadi: intellektual (aqliy, fikrlashga oid), badiiy, tashkilotchilik, kommunikativ (muloqotga oid) va hokazo. Yuqori darajada rivojlangan turli qobiliyatlarning yig'indisi *iste'dodlilik* deyiladi. *Qobiliyat rivojlanishining muayyan darajalari bo'lgan talant va geniallik* haqida ham fikr yuritish mumkin. *Talant* – yetuk qobiliyatlar bo'lib, bunda inson faoliyati mukammalligi, originalligi bilan ajralib turadi. *Geniallik* – qobiliyat va talant rivojining oliy darajasidir. Geniallik sifat jihatidan yangi, takrorlanmas ijod namunalari yaratish, ijodning avval ma'lum bo'lmagan yo'llarini topish bilan bog'liqdir¹. Bugungi kunda ijodkorlik, yaratuvchanlik, yangilik yaratishga qaratilgan faoliyat kreativ faoliyat deb tushuniladi.

Kreativlik so'zi (inglizcha “create” – yaratuvchanlik, ijodkorlik) so'zidan olingan bo'lib, inson shaxsining ijodkorlikka bo'lgan qobiliyati, ijodkorlik iste'dod darajasi, individning an'anaviylik yoki odat tusiga kirgan fikrlash sxemasidan uzoq bo'lgan, prinsipial yangi g'oyalarni yaratishga tayyorlikni xarakterlovchi, shuningdek, muammolarni o'zgacha tarzda bartaraf etish, iqtidorning mustaqil faktori sifatida qabul qilingan ijodiy qobiliyatlaridir². Amerikalik olim D. Veksler “Kreativlik fikrning shunday turiki, u shaxsga bir muammo yoki masala yuzasidan birdaniga bir nechta yechimlar paydo bo'lishini taqozo etadi va shablonli, zerikarli fikrlashdan farq qilib, narsa va hodisalar mohiyatidagi o'ziga xoslik, noyoblik sifatlarini anglashga yordam beradi”³ - deb ta'rif beradi.

¹ Nishonova S. Sharq Uyg'onish davri pedagogik fikr taraqqiyotida barkamol inson tarbiyasi. Ped. fan. dokt. diss. - T.: 1998.-B. 42.

² Usmonboyeva M., To'rayev A. Kreativ pedagogika. – Toshkent: TDPU, 2016. – B. 6.

³ Drapeau P. Sparking student creativity (practical ways to promote innovative thinking and problem solving). – Alexandria – Virginia, USA: ASCD, 2014. – pp 16.

Kreativ shaxs bo‘lish, bizning misolimizda esa, kreativ o‘quvchi bo‘lish – bugungi dunyoda afzalliklarga ega bo‘lish, masalan, boshqa o‘quvchilar ichida ajralib turish, boshqalarga qaraganda qiziq suhbatdosh bo‘lish, hayotda uchraydigan qiyinchiliklardan noodatiy tarzda chiqib ketish demakdir. Kreativlik rivojlanishining sistemalilik faktori ta’limning ijtimoiylashuvi bo‘lib hisoblanadi. Kreativlikning dastlabki ko‘rinishlari har bir insonga xos. Biroq, u o‘sayotgan, tarbiyalanayotgan, ta’lim olayotgan muhitdagi turli xil ta’qiqlar, sotsial shablonlar ijodiy faoliyatning blokirovka (yopilish)siga olib keladi. Inson taffakkurini o‘rganish psixologiyada asosiy e’tibor qaratiladigan muammolardan biri bo‘lib, u juda murakkab jarayon hisoblanib, shu sababdan doimiy ravishda ilmiy-tadqiqotlarni olib borishni talab etadi.

Xulosa o‘rnida ta’kidlab o‘tish lozimki, mazkur tadqiqot yurtimiz yoshlarida barcha muammoli vazifa va vaziyatlarga yangicha qarash va ushbu topshiriqlarning original ravishda yechimini topishga va jamiyat hayotida ahamiyatga molik barcha sohalarga kreativ yondashish jarayonida yechimi topilmagan muammolardan xalos bo‘lish, yangi kashfiyot va texnologiyalar ixtiro qilish va ijodkorona yondashuv imkoniyatini yaratadi. Oldimizdagi muammolarga yangicha nazar tashlash va ularni hal etish sur’atini jadallashtirish kerak hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Nishonova S. Sharq Uyg‘onish davri pedagogik fikr taraqqiyotida barkamol inson tarbiyasi. Ped. fan. dokt. diss.- T.: 1998.-B. 42.
2. Usmonboyeva M., To‘rayev A. Kreativ pedagogika. – Toshkent: TDPU, 2016. – B.6
3. Drapeau P. Sparking student creativity (practical ways to promote innovative thinking and problem solving). – Alexandria – Virginia, USA: ASCD, 2014. – pp 16.

ISTE'DODLI BOLALARNI TARBIYALASHGA YORDAM BERADIGAN SHARQ TA'LIM TIZIMINING SIRLARI

Safarova Ruxsora

Navoiy viloyat Qiziltepa tuman

30-umumiy o'rta talim maktabi Tarbiya fani o'qituvchisi.

Sharqdan kelgan 15 yoshli o'quvchilar ko'pincha dunyodagi boshqa o'quvchilarga qaraganda matematika, o'qish va fan bo'yicha yaxshiroq ko'rsatkichlarni namoyish etadilar.

Keksalarini, madaniyatini hurmat qiladigan va har tomonlama yaxshi inson bo'lgan iste'dodli va aqlli bolani tarbiyalash Sharq mamlakatlarida asosiy maqsaddir. Ammo bu mamlakatlar bunga qanday erishmoqdalar?

Bunga erishish uchun Osiyo mamlakatlarida o'nlab yillar davomida amal qilingan ba'zi noyob qoidalar mavjud.

Ular hayotdagi eng muhim narsa ta'lim ekanligiga ishonmaydilar. Balki ta'lim va tarbiya birga berilishi kerak deb hisoblaydilar.

Ushbu e'tiqod faqat dastlabki 2 yilga tegishli. Bu davrda hissiyotlar juda muhim, shuning uchun bolalar mehr va g'amxo'rlik bilan tarbiyalanadi. Jismoniy aloqa ham juda muhimdir: ota-onalar ko'pincha kerak bo'lmaganda ham bolalarini olib yurishadi.

Bu yerda odamlar ma'lum bir yoshgacha bolalar hech narsani tushunmasligiga ishonishmaydi. Bolalar javob berolmasa ham, ular tug'ilishidan ancha oldin ma'lumot olishni va tahlil qilishni boshlaydilar. Shuning uchun ham ota-onalar farzandlari juda yoshligida ham yaxshi o'rnak bo'lishga harakat qilishadi.

G'arbiy ta'lim tizimidan farqli o'laroq, Sharqda ota-onalar narsalarni taqiqlamaydilar. Agar bola xavfli yoki yomon ish qilsa, kattalar shunchaki e'tiborlarini boshqa narsaga qaratishga harakat qilishadi. Sharqiy tizimda taqiqlar bolaning izlanishga bo'lgan qiziqishini to'xtatishi mumkin deb hisoblashadi.

Bolaga xavf va nima uchun ba'zi narsalardan qochish kerakligi haqida xabar beriladi, ammo hech kim hech narsani taqiqlamaydi. Shunday qilib, kelajakda bu bolalar yanada ijodiy fikrlash tarziga ega, ular noyob echimlarni tasavvur qilishlari mumkin, ular muhim qoidalarga rioya qilishadi va kattalarni hurmat qilishadi.

Masalan, g'arbiy ota-onalar: "O'zingizga ozor bermang", deyishardi. Va Sharqda ular: "Boshqalarni xafa qilma", der edilar. 3 yoshdan oldin bolalarni boshqa odamlarni, hayvonlarni hurmat qilish, haqiqatni izlay olish, o'zlarini boshqarish va tabiatga g'amxo'rlik qilishni o'rgatishadi.

Bolalar boshqa odamlar bilan yashashlari, ularga yordam berishlari va ularning manfaatlarini inobatga olishlari uchun tarbiyalanadilar. Yaponiyada odamlar bu yondashuv barkamol jamiyat va hukumat rivojlanishi uchun juda muhimdir, deb hisoblashadi. Shu sababli bolalarni jamoaning bir qismi bo'lishga o'rgatishadi.

2-3 yoshida bolalar bir nechta sport turlari bilan shug'ullanadilar va tarbiyaviy mashg'ulotlarda qatnashadilar.

BOSHLANG‘ICH TA’LIMDA AXBOROT TEXNOLOGIYALARI VA MULTIMEDIALI DARSLARNI TASHKIL ETISH

Uljayeva Guldiyora Tolibovna

Navoiy viloyati Zarafshon shahar

13-sonli ayrim fanlar chuqur o‘rganiladigan

ixtisoslashtirilgan maktabi boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi

Tel:+998933165631 Email:GuldiyoraTolibova@gmail.com

Annotatsiya: Boshlang‘ich sinflarda darslarni integratsiyalashdagi muvaffaqiyatlar haqida so‘z yuriltilgan

Kalit so‘zlar: Slayd shou, videolavhalar, animatsiyalar, videoroliklar

Boshlang‘ich ta’lim tizimida yangi pedagogik texnologiyalar, shu jumladan, axborot texnologiyalari bilim olish motivini rivojlantirishga katta yordam beradi. Axborot texnologiyalari asosida tashkil etilgan darslar tashkiliy usullari, o‘tkazish metodlariga ko‘ra o‘quvchi ehtiyojiga mos tushishi kerak. Chunki bunday darslar bola ruhiyatiga yaqinroq bo‘ladi. O‘quvchilarning o‘quv materiallarini o‘zlashtirishga bo‘lgan qiziqish, xohish va istaklarini qo‘zg‘atish asosida maqsadga erishish motivasiya bo‘lib, bu o‘qituvchi va o‘quvchilarning o‘zaro ichki yaqinlashuvidir.

Axborot kommunikatsion texnologiyalar - bu bilim, dalil va qonunlarni taqdim etishda barcha imkoniyatlarni o‘zida jamlab olgan usul va metodlar demakdir. Har qanday texnologiya- bu axborot texnologiyalari bo‘lib, uning negizini ma’lumotlarni qabul qilish va qayta ishlash tashkil etadi.

Boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi o‘quv texnologiyasining bevosita yetkazuvchisi sifatida, yangiliklardan boxabar bo‘lgani holda, dars jarayonini qiziqarli olib borishi lozim. Boshlang‘ich sinflarda axborot texnologiyalaridan foydalanish o‘quvchilarning kayfiyati, qiziqishlari, hayot tarzi, dunyoqarashi, tafakkuri, aqliy va kasbiy ko‘nikmalarini namoyon qiladi. Internet texnologiyalarining kirib kelishi o‘quvchilarga axborot manbalaridan foydalanish imkonini beradi, mustaqil ishlar samaradorligini oshiradi, ijodkorlik, malaka va ko‘nikmalarni egallash va mustahkamlash uchun yangi imkoniyatlar beradi, ta’limning yangi shakllari va metodlarini amalga oshirishga sharoit yaratadi.

Kadrlar tayyorlash Milliy dasturining asosiy talablaridan biri axborot texnologiyalarini ta’lim jarayoniga keng tatbiq etib, o‘quvchilarni mustaqil bilim olishga, erkin fikrlashga o‘rgatishdan iboratdir.

Boshlang‘ich ta’lim jarayonida multimediyadan foydalanish o‘qituvchiga:

- darsni zamonaviy tarzda modellashtirish;
- bilimlarni chuqurlashtirish uchun qo‘shimcha ma’lumot va axborotlarga ega bo‘lish;
- nazariy va mustaqil ishlashni tayyorlash imkonini beradi.

Boshlang‘ich ta’lim jarayonida multimediyadan foydalanish o‘quvchilarga:

- fanga qiziqish uyg‘otish, o‘z bilimlarini nazorat qilish va mustahkamlash;
- ensiklopedik ko‘rinishdagi axborotlarni tezkor olish;
- mavzuni o‘rganishda o‘zi uchun qulay bo‘lgan tezlik va o‘zlashtirish darajasini tanlash;
- zamonaviy axborot - kommunikatsion texnologiyalarga jalb qilish, uni egallash va unga doimiy ishlashga bo‘lgan ehtiyojni shakllantirish imkoniyatlarni beradi.

Multimedia - bu obyekt va jarayonlarni an’anaviy matn shaklida emas, balki fotorasm, video, chizma, animatsiya, ovoz yordamida namoyish qilishdir. Multimedial darslar quyidagi didaktik masalalarni hal qilishga yordam beradi:

- fan bo‘yicha asosiy bilimlarni o‘zlashtirish;
- o‘zlashtirilgan bilimlar izchilligini ta’minlash;
- o‘z - o‘zini nazorat ko‘nikmasini shakllantirish;
- bilim olishga bo‘lgan ehtiyojini rivojlantirish;
- o‘quvchilarni o‘quv material ustida mustaqil ish olib borishlarida o‘quv – metodik yordam ko‘rsatish.

Boshlang‘ich sinflarda fanlarni multimedia texnologiyalari asosida o‘qitish kata samara beradi. Buning uchun esa mashg‘ulotlarning har bir mavzusi bo‘yicha dars ishlanmalari yaratilishi lozim. Ana shu ishlanma asosida barcha mavzularga oid axborot texnologiyalari vositalari

yordamida bayon etilishi lozim bo'lgan nazariy va amaliy materiallarning elektron taqdimoti shakli tayyorlanadi. Dars ishlanmalariga taqdimot slaydlar tayyorlanib, videoprojektorlar orqali o'quvchilarga tushuntirilsa maqsadga muvofiq bo'ladi. Multimediali taqdimot nafaqat matnli va ko'rgazmali balki ovozli, animatsiyali bo'lishi o'quvchilartomonidan mavzuni mukammal o'zlashtirishda katta ahamiyatga ega bo'ladi.

Axborot - kommunikatsiya texnologiyalarining ta'lim jarayoniga joriy etilishidan asosiy maqsad - aynan zamonaviy axborot muhiti uchun xarakterli bo'lgan o'quv faoliyatlarining yangi turlarini yaratishdir.

Xulosa qilib shuni aytish joyizki, ta'lim-tarbiya jarayonini tubdan isloh qilishdan ko'zlangan bosh maqsadimiz- barkamol insonni shakllantirish orqali o'z kelajagimizni ta'minlashdan iboratdir. Darhaqiqat, kelajagimiz egalari bo'lmish yosh avlodni tarbiyalash, biz pedagoglardan ma'suliyat talab qiladi. Ayniqsa, kelajak avlodda mustaqil fikrlash, mantiqiy fikr yuritish kabi ko'nikmalarni hosil qilish bugungi kun o'qituvchisining asosiy vazifasidir

Foydalangan adabiyotlar:

1. Tolipov U.K., Sharipov Sh.S. O'quvchi shaxsi ijodkorlik faoliyatini rivojlantirishning pedagogik asoslari. – T., Fan, 2012
2. Yo'ldashev J. G., Usmonov S.A. Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni amaliyotga joriy qilish. – T: Fan va texnologiya, 2008.

BOLALARDA “ENUREZ” KASALLIGINI UCHRASHINING PSIXOLOGIK SABABLARI

Yakubova Shaxnoza
Urganch davlat universiteti
Sobirova Shodmonjon
Urganch davlat universiteti

Annotatsiya: Bu maqolada “Enurez” kasalligi qanday kasallik ekanligi haqida, bu kasallik belgilarining ko‘proq bolalarda uchrashi va bolalarda namoyon bo‘lishining psixologik sabablari yoritilgan.

Kalit so‘zlar: Enurez, psixika, bola, tarbiya, kasallik, konfliktlar, ota-ona.

Yurtimizda qilinayotgan o‘zgarishlar, islohatlarning bari kelajagimiz egalari bo‘lmish bolalarning erkin rivojlanishi, taraqqiy etishi, bilim olishda muvaffaqiyatlarga erishishi eng asosiysi ruhiy sog‘lom shaxs sifatida tarbiyalanishiga qaratilgan.

Albatta ta‘lim va tarbiya borasida bolalarda ko‘nikma va malakalarni shakllantirishda eng avvalo oila ildamchi qadam hisoblanadi. Oilada bolaning kamoloti, ruhiy salomatligi, jismoniy rivojlanishi ota-onaning o‘zaro munosabatlari bilan ham belgilanadi. Ba‘zi paytlarda ota-onalar tomonidan bolalarida “Enurez” kasalligidan shikoyat qilib qolishadi. “Enurez” kasalligi bu - uyqu vaqtida ixtiyorsiz peshob ajratish kasalligi hisoblanadi. Ota –onalar tomonidan bolalarida bu kasallik uchrab qolganida shifokor oldiga borib maslahatlashib, bolani diagnostik tekshiruvlardan o‘tkazganlarida ko‘p hollarda bolalarda bu kasallik bilan kasallanish belgilari manfiy chiqishini guvohi bo‘lib qolishadi. O‘shanda ota –onalarda unda nima uchun bunday deb o‘zlarida savol paydo bo‘ladi. Ko‘pgina tadqiqotchilar enurez xususan nemis olimi A. M. Veynning ta‘kidlashicha, enurez paydo bo‘lishida bolalarning ruhiy kayfiyati, bolalarda asabiylik holatlari, bolalar ehtiyojining qondirilish darajasi ham muhim ekanligini ta‘kidlaydi. Odatda ota-onalar bu kasallik belgilari bolalarida namoyon bo‘lganda faqat bolalarining fiziologik sabablarini inobatga olib psixologik tomonlarini e‘tiborga olmay qo‘yishadi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatganki Ruhiy omillar, oiladagi ziddiyatlar, maktabda vazifalarning og‘irlik qilishi, turar-joy o‘zgarishi kabi sabablar bolalarda bu kasallikning rivojlanishiga sabab bo‘lishi ko‘rsatilgan. Oilada asabi buzilib turganda alamini bolasidan oladigan, tergayveradigan ota – onalarning farzandlarida bunday kasalliklar uchrashi tabiiy. Psixologlarning fikriga ko‘ra 5 yoshgacha bo‘lgan bolani qattiq nazorat ostiga olish, tergaysh mumkin emas. Chunki ularda hali fikrlash qobiliyati to‘liq rivojlanmagan bo‘ladi. Oilada ota-onalar bolani muntazam tergayverishi natijasida, kunduzi shunday ruhiy taranglik ta‘sirida asabi buzilib yuradi.

Natijada kechasi bolada qattiq ruhiy zo‘riqish natijasida enurez holati kuzatilishi mumkin. Oilada er-xotin yoki qaynona-kelin o‘rtasidagi janjallar ham bolaga ta‘sir ko‘rsatadi. Kattalar «bola o‘ynab yuribdi, e‘tibor bermaydi» deb o‘ylashadi. Aslida esa har bir gapimiz, o‘zaro munosabatlarimiz ham bolaga ta‘sir qilishini hisobga olishimiz kerak. Jahon sog‘liqni saqlash tashkiloti ma‘lumotlariga ko‘ra, enurezdan aziyat chekuvchilarning 40 foizida ruhiy buzilishlar kuzatiladi. Bola enurezdan aziyat cheksa, asabiy, do‘stlariga qo‘shilolmaydigan bo‘lib qolishi, fanlardan o‘zlashtirishi susayishi mumkin. Chunki u doim shuni o‘ylab siqilib yuradi. Agar davolanmasa, ulg‘aygan sari bolada bu kasallik qolmasa, u ko‘pchilikka qo‘shilolmaydi, mehmonga borishdan bosh tortadi, chunki qo‘rqadi. O‘g‘il bolalar, hatto harbiy xizmatga olinmaydi. Bu bola uchun juda katta ruhiy jarohat. Enurez asab tizimini shunday holatga olib keladiki, ayrimlar hatto uylanmaslikka qaror qilishi mumkin. Qizlarda esa turmushga chiqqach, oilasi buzilishi hollari kuzatiladi. Qiz bolada hayz davri boshlansa, kasallik o‘tib ketadi» deb hisoblaydiganlar ham bor. Aslida esa hammada ham bunday bo‘lavermasligini inobatga olish kerak. Ruhiy jihatdan paydo bo‘lgan enurezda yani bolaning muntazam asab buzilishlari natijasida yuzaga kelgan belgilarni ota –onalar farzandlarini suv sportiga bergan holda ruhiy o‘zgartirishlar kiritishi mumkin. Suzish bola asabini tinchlantiradi, butun organizmini chiniqtiradi. Bu sport turi bilan yilning issiq oylaridagina emas, balki yil davomida shug‘ullanish kerak. Shunda natijasi bilinadi. Bolada enurez holati kuzatilganda u o‘zida boshqacha nuqsonlar bor deb o‘zini noqulay his qiladi. Shunday holatlarda ota-onalar quyidagilarga diqqat qaratishi lozim.

1. Farzandingizni aybdorlik hissidan xalos eting! Farzandingizda bo‘ladigan holat uchun,

dilbandingiz yomon bola emasligini aniq-ravshan tushuntirishga harakat qiling.

2. Bolani jazolamang! U enurezga chalingani uchun aybdor emas va buning uchun sizdan kam qayg'urayotgani yo'q. Unga tagini ho'llab qo'ygani uchun na so'z, na nigoh bilan gina qilmang. Tushuning, bu bolaga yordam bermaydi. Tagini ho'llab qo'yishni xohlaydigan bola bo'lmaydi. Farzandingiz to'shagini ho'llab qo'ysa, «obbo, o'ring yana ho'l-ku!» kabi gaplarni aytmang. Yaxshisi, hech nima demang. E'tiboringizni faqat muvaffaqiyatlarga qaratishingiz kerak.

3. Bola har kuni bir xil vaqtda uyquga ketishga odatlansin. Kechqurun birgalikda kitob o'qing, rasm chizing. Kechasi televizor tomosha qilmagani, kompyuter o'yinlari o'ynamagani ma'qul.

4. 4 yoshdan bolaga onalar psixoterapiyani qo'llashlari mumkin. Bu uxlashdan oldin amalga oshiriladi. Bola uyquga ketishidan oldin kaftingizni peshanasiga qo'yib, unga «hojatga chiqqim kelsa, albatta uyg'onib, hojatxonaga boraman. To'shagim quruq bo'ladi» kabi gaplarni jiddiy va shoshmasdan ayting. Agar bola bu gaplarni takrorlasa, yana-da yaxshi. «O'z-o'zini ishontirish» mashqini kuniga 5-7 martadan 1-2 oy davom ettiring.

5. Bolani kechasi uyg'otish mumkin emas. Bu tarzda bolada hech qachon peshobi qistaganda o'zi uyg'onish refleksi shakllanmaydi. U o'z peshob pufagini o'zi sezishga o'rganishi kerak. Majburan uyg'otish orqali esa bu refleks paydo bo'lishiga faqatgina xalaqit berasiz.

6. «Quruq tunlar» uchun farzandingizni rag'batlantiring.

7. Bola bilan birga taqvim tuting. Odatiy mitti taqvimchaga «ho'l» va «quruq» tunlarni birgalikda belgilab boring. Qurug'ini qizil, ho'lini ko'k qalam bilan belgilang. Ham qiziqarli, ham foydali.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Shabalov N.P. Detskie bolezni. Sankt-Peterburg, Moskva Xarkov. 2000
2. D. Abdullaeva, R. Yorqulov, N. Atabaeva "Oila psixologiyasi" 2015 Toshkent

BOSHLANG'ICH SINFLARDA INTERFAOL METODLAR

Yusupova Sayyora

Xorazm viloyati Urganch tumani

15 – maktab boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya: ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qitishda interfaol metodlar va ularning qo'llash texnologiyasi haqida yoritilgan.

Kalit so'zlar: Aqliy hujum, Munozara, Debat, O'z o'ringni top, Kichik guruhlarda ishlash, Tanqidiy fikrlash.

Bugungi zamon talabi o'z fikrini ravon va lo'nda, go'zal va ifodali bayon qiluvchi nutqiy savodxonligi yuqori bo'lgan o'quvchini shakllantirishdan iboratdir. O'quvchilarning mustaqil fikrlash qobiliyatining rivojlanishi berilayotgan ta'lim sifatining samaradorligining yuqori bo'lishini ta'minlaydi, binobarin, erkin fikrlash barkamol shaxs sifatining bir ko'rinishi hisoblanadi.

Bu borada o'quvchilarning nutqi ravon hamda tiniq fikrga ega bo'lishlarida ona tili fanining o'rni beqiyos. Endilikda bu masalaning yechimi sifatida darslarda o'quvchining passiv tinglovchi bo'lib qolmay bevosita dars jarayonida faol ishtiroki ta'minlanishi, o'qituvchi esa ma'ruzachi emas, dars jarayoni va o'quvchilar faoliyatini boshqaruvchi shaxs sifatida namoyon bo'lishiga alohida e'tibor qaratilmog'i kerak.

O'quvchilar nutqining ravonligini ta'minlashda ona tili darslarida grammatika grammatika uchun emas, grammatika amaliyot uchun tamoyiliga asoslanyapti. Dars jarayonlarini olib borishda har bir pedagog o'quvchilar faolligini ta'minlashda va ularning nutqini erkin bayon qila olishlari uchun turli grammatik o'yinlar, muhokamali topshiriqlar, testlar, rasmi topshiriqlar, rebuslar va shu kabilardan samarali foydanmog'i lozim. O'quvchilarni yanada darsga qiziqishini oshirish, ularning nutq boyligini o'stirishda imkon darajasida videodarslar, audiodars hamda kompyuter texnikasidan foydalanish maqsadga muvofiq.

Yangi pedagogik texnologiya bo'yicha o'qituvchi ta'limni tashkil etadi, nazorat qiladi. Bu borada buyuk ma'rifatparvar Abdulla Avloniyning quyidagi so'zlari fikrimizning dalili bo'la oladi: "Fikr tarbiyasi eng kerakli, ko'p zamonlardan beri taqdir qilinub kelgan, muallimlarning diqqatlariga suyalgan muqaddas bir vazifadur".

Bizning ta'lim tizimimizda ham yetakchilik qilayotgan chet el didaktikasining interfaol metodlari - Aqliy hujum, Munozara, Debat, O'z o'ringni top, Kichik guruhlarda ishlash, Tanqidiy fikrlash kabilarda bilish bilan birgalikda mustaqil o'z fikrini bayon qila olish ko'nikmalariga ahamiyat beriladi.

Maktab ona tili ta'limining bosh maqsadlaridan biri o'quvchilarda mustaqil va ijodiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirib borishdir. Shuningdek, ona tili ta'limi jarayonida og'zaki va yozma nutqni rivojlantirish eng muhim omillardan. U izchillikni, tizimlilikni talab etadi. Ayni paytda ta'lim jarayonida pedagogik texnologiya unsurlari keng joriy etilib, o'zining muayyan samarasini berayotgan ekan, nutq o'stirishda va savodxonlikni tarkib toptirishda qo'llash mumkin bo'lgan ayrim pedagogik texnologiyalar haqida to'xtalib o'tamiz.

"Rasmlar so'zlaganda" video lug'at-diktanti. O'qituvchi slaydga yozilishi va aytilishi qiyin bo'lgan narsa-buyumlarning rasmlarini joylaydi va ijtimoiy tarmoq orqali o'quvchilarning telegramdagi guruhiga jo'natadi. O'quvchilar ularning nomlarini to'g'ri yozishga harakat qiladilar. Rasmlarga qarab o'quvchilar barcha so'zlarni yozib bo'lgach, o'qituvchi so'zlar yozilgan lug'atni jo'natadi va o'quvchilar o'zlari yozgan so'zlarni tekshirib oladilar hamda zarur holda xatolarini tekshiradilar. Bu usulni barcha so'z turkumlariga moslashtirgan holda o'tkazish mumkin.

"So'zsiz suratni izohlash" metodi. O'quvchilarga faqatgina rasmlargina mavjud bo'lgan izohlarsiz suratlar jo'natiladi. Ular har bir rasmlarni kuzatib, gap tuzadilar va yozadilar. Tuzgan matnlarida xalq maqollari, hikmatli so'zlar va she'riy parchalardan foydanishlari mumkinligi ta'kidlanadi. Bu orqali ularning tasavvurlari kengayadi, ijodiy fikrlash qobiliyati rivojlanadi. Ona tili va o'qish fanlaridan olgan nazariy bilimlarini amaliyotda mustaqil va samarali foydalana olish ko'nikmalari hosil bo'ladi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'rganilgan bilimlar yuzasidan nazorat qilish, olingan bilimlar o'quvchilar yodida uzoq saqlab qolish maqsadida test usullaridan keng foydalaniladi. Bundan tashqari ovozli xabarlar orqali o'qituvchi o'quvchilari bilan muntazam aloqada bo'lishi, kunlik onlayn darslarning samaradorligida alohida o'rin tutadi. O'qituvchi o'z fikrlarini sinfda qanday bayon etsa, masofadan turib ham o'quvchilarga sinf muhitini yaratishi kerak bo'ladi. Albatta, bunda o'qituvchi mahorati, yangi – yangi g'oyalarni o'ylab topishi, boshlang'ich ta'limda muhim o'rin tutadi. Kichik maktab yoshidagi o'quvchilar masofaviy ta'limda ham ustozining darslarini kutishi, ishtiyoq bilan topshiriqlarni bajarishi ko'p jihatdan o'qituvchi ijodkorligiga bog'liq ekanligi qisqa muddatli onlayn darslarda o'z isbotini topdi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Al-Beruniy. Javohirat.- T.: Meros, 1991.- 78 b.2. Boshlang'ich ta'lim jurnali, T., "Avto-Nashr" MCHJ. 2011. 4-son.- 12 b.3. Yangiklardan boxabar qiluvchi Lex.uz sayti <https://lex.uz/>

РОЛЬ БОГАТОГО НАУЧНОГО НАСЛЕДИЯ АЛИШЕРА НАВОИ ВОСПИТАНИИ МОЛОДЕЖИ

Бакоева Махфуза Ахтамовна,
Учитель русского языка школы №18
Навайская область Кызылтепинский район

Аннотация. В статье раскрыто научный анализ богатого наследия Алишера Навои – неопределимый вклад узбекского народа в сокровищницу мировой культуры. А личность Алишера Навои – образец действенного служения отечеству и своему народу.

Ключевые слова: стихи, поэзия, поэма, веры, аскетизм, личность.

Низомиддин Мир Алишер Навои - (9 февраля 1441г – 3 января 1501г.) - султан узбекской литературы, учёный, поэт, государственный деятель, гуманист, великий мыслитель внёсший неопределимый вклад в развитие духовности и мировой культуры. Богатое наследие Алишера Навои – неопределимый вклад узбекского народа в сокровищницу мировой культуры. А личность Алишера Навои – образец действенного служения отечеству и своему народу. Алишер Навои писал стихи в 17 жанрах восточной поэзии. Значительное место занимают газели: - 2600 узбекских и 550 персидских включены в 5 диванов, один из которых персидский. В течении всей жизни писал газели, поэмы о любви и почитании ума, справедливости, веры в бога, демократии и гуманизме, о знании и искусстве, меценатстве, о своих учителях, об аскетизме и других прекрасных черт выдающихся личностей. Им написаны 6 поэм, 6 касид (од), множество рубаи, мусаддас и др. В общей сложности 45 тысяч строк стихов на узбекском и более 12 тысяч строк стихов на персо-таджикском языках.

«Все его стихотворения на родном языке были собраны в громадный сборник «Сокровища мыслей». Все его поэмы были собраны в сборник, который он назвал «Хамса - Пятерица»- пишет Николай Тихонов в предисловии к переводу на русский язык десяти томного собрания сочинений Алишера Навои [1, стр. 19].

О любви пишется много. Объектом главной любви Алишера Навои был Бог. Это любовь «вечностью запечатлена». Что значит «на свитке сердца»? Исследования последних лет показали, на сердце по форме, по выходящим и входящим кровеносным сосудам можно прочесть слово «Аллах» на арабском языке [3, стр. 15-16]. Все остальное, кроме любви к Богу, активному служению ему, которое подразумевает служение Родине, людям – «тлен и прах». Алишера Навои служил людям - морально, физически и материально, прилагая все усилия. Его донимали «докучные дела», т.е. государственная работа отнимала много сил и времени.

Служение материально: он оплачивал налоги в казну за народ, строил больницы, общежития, школы, бани, каналы, кормил и одевал нуждающихся.

Многие поэты, готовя свои собрания сочинений, знали важность начала книги. Знали роль и значения того, с чего начинается книга. Первое стихотворение – дает настрой читателю, определяет лицо всей книги. Она ведет читателя в мир автора, устанавливает взаимопонимание, вызывает интерес и втягивает читателя в удивительный, загадочный мир мыслей, мысли - форм, воображений и представлений поэта о жизни, природе, о себе. Дают понять, что у слова есть свои недра. Магия поэтического слова должна быть выражена с самого начала. Первая страница у Алишера Навои - высокий трамплин, с которого искатель должен прыгнуть на избранный им путь жизни. Он должен осмыслить, что он может и на что способен. Книга ещё является одним из путей духовной связи людей, одним из источников образования людей, вместе с тем, служит специализации людей на пути овладения любого дела – специальности. Она позволяет проникнуть в сокровенные глубины духа автора. А у Алишера Навои ещё и в сокровенные тайны суфизма и его суфийского пути. Вроде эпоха Алишера Навои давно миновала, прогресс человечества – компьютеры радио, кино, телевидения, самолёты и другие сделали доступным глобальную связь интеллектуалов. Однако, человечество волнует дух поэзии Алишера Навои, его личность, его философские взгляды, жизненный путь.

Среди работ Алишера Навои есть и нравственно-дидактическое произведение «Смятение праведных», где, подводя итоги жизненного опыта, мудрости и уроков жизни высказывает

свои мысли по целому ряду социально-политических и нравственно-этических вопросов. Выполнение назидания Алишера Навои и его мнений, а также руководство ими подняло бы человечество на высокую степень духовности, нравственного совершенства и благоустройства жизни людей. Эта первая книга «Хамсы» - «Пятерицы».

Рахмат Маджиди пишет: «Следует отметить, что созданные «Хамсы» после Низами, как уже многократно доказано учеными, ни в коем случае не является подражанием гению первого его творца. Каждая новая «Хамса» является поэтическим ответом великим творениям Низами, Хосров Дехлави и Джами, в то же время были оригинальным художественным произведением, отражающим в себе основные идеи своей эпохи. Однако архитектоника, стиль, поэтические приемы, стихотворные размеры и сложные линии всех «Пятериц» остаются внешне сходными» [2, с.262].

В заключении можно сказать, основа творчества Алишера Навои – это создание в людях правильных, этических норм поведения, начиная от правителей, чиновников, духовенства, тружеников мужчин, женщин, детей, основанное на любви к Богу – Творцу, к человечеству, Родине, идеалам совершенства, особенно имеет большой роль воспитании молодежи.

Литература:

1. Навои Алишер. Сочинение в десяти томах. Т. 1. - Т.: 1968.
2. Навои Алишер. Сочинение в десяти томах. Т.3 - Т.: 1970.
3. Илохий мўъжизалар. - Т.: Чулпан 1995.

ИННОВАЦИЯ В ПЕДАГОГИКЕ И ПСИХОЛОГИИ НА ФОНЕ ПАНДЕМИИ

Жумаева Мохичехра Шербоевна,

учитель русского языка и литературы

СШУИОП№13 города Зарафшан Навоийской области.

Телефон:++998936124512 E mail :jumayevamoxi@inbox.uz

Аннотация: Общими чертами педагогических и психологических инновационных технологий является сочетание технологического подхода и внедрение различных новшеств. В статье рассмотрены основные изменения инноваций в педагогике и психологии на фоне пандемии коронавируса.

Ключевые слова: инновационные технологии, пандемия, карантин, онлайн обучение, учебный процесс.

Использование инновационных технологий является одной из доминирующих тенденций развития человечества. Инновационные технологии связаны с общими процессами в обществе, глобальными проблемами, интеграцией знаний и форм социального бытия. Инновационные технологии развиваются на грани общей инноватики, методологии, теории и истории педагогики, психологии, социологии и теории управления, экономики образования. Сегодня все очевиднее становится тот факт, что традиционная школа, ориентированная на передачу знаний, умений и навыков, не может обеспечить полноценное развитие каждой личности. Специфическими особенностями инновационного обучения является его открытость будущему, способность к предвидению на основе постоянной переоценки ценностей, конструктивные действия в обновленных ситуациях.

Педагогические технологии связаны прежде всего с обеспечением эффективного учебного процесса, внедрением образовательных инноваций и тому подобное. Инновационная технология предусматривает сочетание технологического подхода и внедрение новых идей - инноваций.

Какие же инновации внедрились в образование после COVID-19?

Пандемия коронавируса поменяла привычный уклад жизни. Введение режима самоизоляции стало неожиданным для огромного количества граждан, которые оказались заперты в своих квартирах. Резко оборвались все контакты, люди перестали общаться друг с другом. В этой ситуации неизбежна трансформация взглядов человека, а также изменение его образа жизни. Компании адаптируются к новым условиям быстро: интернет-магазины и курьерские службы уже ввели бесконтактную доставку, офисные работники ушли на карантин и работают дома. Коронавирус влияет и на образовательный процесс во многих странах. Ситуация в мире заставила даже самые консервативные школы изменить своим правилам.

Закрытие школ, даже временное, является проблематичным по многим причинам. Прежде всего, оно приводит к сокращению учебного времени, что, в свою очередь, влияет на успеваемость учащихся. Но всё же ведение онлайн уроков скоро может вполне стать нормой. Даже после отмены карантина и возвращения детей в школы технологии никуда не уйдут.

Как показала практика, школа оказалась не готова к быстрому переходу на дистанционное обучение. Отсюда сбои в трансляциях, перегрузка серверов, нечёткая картинка, отсутствие звука и прочие проблемы. Надо также учитывать, что дистанционная форма занятий неизбежно меняет характер обучения, а воспитательная составляющая практически сходит на нет. Исчезает и важный компонент учебного процесса – личный контакт педагога и ученика, который позволяет решить очень много проблем.

Педагогам необходимо в ближайшем будущем научиться удерживать внимание ребёнка на расстоянии, то есть через экран компьютера. Эта задача непростая, ведь многим учителям не удаётся поддерживать интерес к своему предмету даже во время обычных уроков. Для ребёнка, как и для педагога, важен сам образовательный процесс, так как именно он позволяет запустить процесс формирования нейронных связей в мозге, от которых зависит прочность усвоенных знаний.

«Мы все должны измениться».- мнение Шалвы Амоношвили о самоизоляции и обучении.

Педагог Шалва Амонашвили – настоящая легенда, учитель с большой буквой. Он является автором концепции гуманитарной педагогики, которая ориентирована на развитии личности ребёнка, при этом в воспитании не допускается авторитаризма и подавления ребёнка. По его мнению, учителя должны помнить, что их основная задача – дарит счастье, а только потом «вбивать» в головы учеников знания. Великий педагог призывает учителей помнить, что дети по своей природе хотят познавать, а не запоминать.

ЮНЕСКО призывает шире использовать программы дистанционного обучения для того, чтобы сохранить темп обучения и обеспечить права всех детей, независимо от материального положения их семей, правом на образование.

Для ребёнка очень важно, чтобы в его жизни присутствовал «учитель от Бога». Именно от учителя зависит, насколько хорошо будут учиться дети. Конечно, таких учителей очень мало, однако целеустремлённый преподаватель рано или поздно выйдет на нужный уровень. Если нет хорошего учителя, то никакие технологии программы не помогут детям привить любовь к знаниям. Учителям надо понять, что новые дети в старой педагогике не умеются. У них совершенно другой взгляд на жизнь. Современные дети нуждаются в искренней любви и увлекательном образовательном процессе. А вот всякие образовательные стандарты современным ученикам не нужны.

Список литературы:

1. Кияшко А. А. Инновационные педагогические технологии подготовки младших специалистов в высших учебных заведениях I-II уровней аккредитации: дис. канд. пед. наук: 13.00.04 / Кияшко Александр Александрович. - Ярославль, 2013. - 262 с.

2. Козлова А. А. Психотехнологии как средство формирования субъектной позиции клиента системы профконсультирования: дис. канд. психол. наук: 19.00.13 / Александра Александрова Козлова. - М., 2012. - 216 с.

3. Машкина Л. А. Подготовка студентов педагогических училищ и колледжей к использованию инновационных технологий в дошкольных учреждениях: дис... канд.пед. наук: 13.00.04 / Машкина Людмила Андреевна. - М.: 2014. - 175 с.

СОВРЕМЕННЫЕ МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ

Зарипова Насиба

русского языка и литературы СШУИОП №13
города Зарафшан Навоийской области.
Tel:+998936645859 Gmail:zarnasib1998@gmail.com

Аннотация: В этой статье идет речь о современных методах и подходах в организации и систематизации данных, применяемых на уроках русского языка и литературы.

Ключевые слова: кластер, постер, карта, диаграмма.

Одним из методических приемов, который можно использовать в группах, является прием «Фишбоун». Дословно он переводится с английского как «Рыбная кость» или «Скелет рыбы» и направлен на развитие критического мышления учащихся в наглядно-содержательной форме.

В основе Фишбоуна — схематическая диаграмма в форме рыбьего скелета. В мире данная диаграмма широко известна под именем Ишикавы (Исикавы) — японского профессора, который и изобрел метод структурного анализа причинно-следственных связей. Схема Фишбоун представляет собой графическое изображение, позволяющее наглядно продемонстрировать определенные в процессе анализа причины конкретных событий, явлений, проблем и соответствующие выводы или результаты обсуждения.

Схемы Фишбоун дают возможность:

- организовать работу участников в парах или группах;
- развивать критическое мышление;
- визуализировать взаимосвязи между причинами и следствиями;
- ранжировать факторы по степени их значимости.

С помощью схемы можно найти решение из любой рассматриваемой сложной ситуации, при этом возникают каждый раз новые идеи. Эффективным будет ее применение во время Мозгового штурма.

Схема включает в себя основные четыре блока, представленные в виде головы, хвоста, верхних и нижних косточек. Связующим звеном выступает основная кость или хребет рыбы.

Голова — проблема, вопрос или тема, которые подлежат анализу.

Верхние косточки (расположенные справа при вертикальной форме схемы или под углом 45 градусов сверху при горизонтальной) — на них фиксируются основные понятия темы, причины, которые привели к проблеме. Нижние косточки (изображаются напротив) — факты, подтверждающие наличие сформулированных причин, или суть понятий, указанных на схеме.

Хвост — ответ на поставленный вопрос, выводы, обобщения.

Прием Фишбоун предполагает ранжирование понятий, поэтому наиболее важные из них для решения основной проблемы располагают ближе к голове. Все записи должны быть краткими, точными, лаконичными и отображать лишь суть понятий. Индивидуальная работа. Всем учащимся раздается для анализа одинаковый текст и перед каждым ставится цель — заполнить схему «Рыбий скелет» на протяжении 10 минут. Затем проходит обсуждение результатов, обмен мнениями и заполнение общей схемы на доске.

Работа в группах. Каждая из групп получает свой текст. Чтение текста происходит индивидуально, а его обсуждение — в группах. Общая схема Фишбоун заполняется на основе мнений групп.

Примеры использования технологии Фишбоун в обучении

Пример 1.

Фишбоун на уроке литературы при изучении повести Б. Полевого «Повесть о настоящем человеке» с применением межпредметных связей.

Голова — легко ли совершить подвиг.

Верхние косточки — герои смелые, хочется жить; нужно защищать Родину;

Нижние косточки — мастерство летчика, выдержка героя, любовь к Родине.

Хвост — каждый человек может стать героем, если он патриот.

После составления фишбоуна можно предложить учащимся обозначить части речи или

выделить орфограммы в использованных словах (связь с русским языком), подготовить сообщение о великом летчике А. Мересьеве (связь с историей).

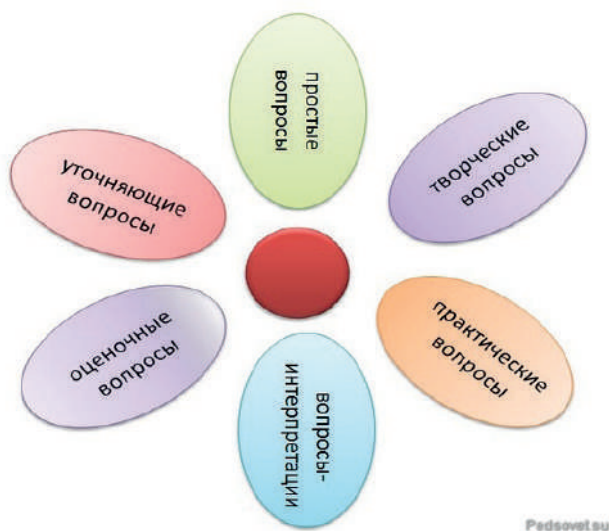
Пример 2.

Фишбоун на уроке истории по проблеме «Причины феодальной раздробленности Руси». Голова — причины феодальной раздробленности.

Верхние косточки — стремление феодалов к независимости; усложнение социальной структуры; благоприятная внешнеполитическая обстановка.

Нижние косточки — перестали делиться с Киевом; появилось дворянское сословие; отсутствие внешней угрозы. Хвост — феодальная раздробленность была неизбежной. Следующий метод работы на уроке. Схема вопросов - «Ромашка вопросов», или «Ромашка Блума» (по имени американского психолога и педагога Бенджамина Блума)

Учащиеся абсолютно всех возрастов, начиная с первоклассников, понимают значение всех типов вопросов. В любом возрасте дети могут привести свои примеры по каждому типу вопросов. Учащиеся любят такого рода занятия, похожие на игру, а игровая деятельность в процессе обучения является движущим фактором в познании

Шесть лепестков — шесть типов вопросов

Простые вопросы. Вопросы, ответами на которые будут какие-либо факты.

Уточняющие вопросы. Обычно начинаются со слов: «То есть ты говоришь, что...?», «Если я правильно понял, то ...?». Обычно задаются, чтобы уточнить подразумеваемую информацию, но не названную по каким-то причинам. Интерпретационные (объясняющие) вопросы. Обычно начинаются со слова «Почему?». В некоторых ситуациях (об этом говорилось выше) они могут восприниматься негативно — как принуждение к оправданию. В других случаях они направлены на установление причинно-следственных связей. «Почему листья на деревьях осенью желтеют?». Если ответ на этот вопрос известен, он из интерпретационного «превращается» в простой.

Творческие вопросы. Обычно с частицей «бы». Как изменился бы мир, если бы все ледники растаяли? Что бы ты сделал, если бы прилетел на Марс?

Оценочные вопросы. Нужны для выяснения оценочных критериев каких-либо событий. Почему умным быть лучше? Почему знание языков ценится высоко? Практические вопросы. Если речь идет о связи теории и практики. Как посадить семена цветов? Как работает пылесос?

Учащиеся абсолютно всех возрастов, начиная с первоклассников, понимают значение всех типов вопросов. В любом возрасте дети могут привести свои примеры по каждому типу вопросов. Учащиеся любят такого рода занятия, похожие на игру, а игровая деятельность в процессе обучения является движущим фактором в познании

Ментальные карты- это техника визуализации мышления. Применения мент карт очень разнообразны. Например, их можно использовать для того, чтобы зафиксировать, понять и запомнить содержание книги или текста, сгенерировать и записать идеи, разобраться в новой для себя теме, подготовиться к принятию решения.

МК – это способ записи, альтернативный по отношению к тексту, спискам и схемам.

Как составлять:

Возьмите лист бумаги и напишите в центре одним словом главную тему, которой посвящена карта. Заключите ее в замкнутый контур. От центральной темы рисуйте ветви и располагайте на них ключевые слова, которые с ней связаны.

Продолжайте расширять карту, добавляя к уже нарисованным ветвям подветви с ключевыми словами, пока тема не будет исчерпана.

Использованная литература:

1. Бершадская Е.А. Модель применения метода интеллект-карт в образовании.
2. Бершадская Е.А. Способы введения метода интеллект-карт в начальной и основной школе. Современные образовательные технологии.
3. Бьюзен Т. Суперинтеллект.

ПРОФЕССИОНАЛ ТАЪЛИМ ЎҚУВЧИЛАРИНИНГ ИҚТИСОДИЙ МАДАНИЯТИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ПЕДАГОГИК ШАРТ- ШАРОИТЛАРИ

Рахимов Анвар Рустамович,

Педагогик инновациялар, касб-хунар таълими
бошқарув ҳамда педагог кадрларни қайта
тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш
институти мустақил изланувчиси
anvar05@mail.ru

Аннотация. Мақолада профессионал таълим ўқувчиларининг иқтисодий маданияти-ни ривожлантиришнинг педагогик шарт-шароитлари ва уларнинг моҳияти каби масалалар ёритиб берилган.

Калит сўзлар: профессионал таълим, иқтисодий маданият, шарт, тизим, фаолият, мотивация, иқтисодий таълим.

Иқтисодий маданиятни ривожлантиришнинг назарий таҳлили ва моделлаштириш асосида педагогика фанида кам ривожланган мақсадли жараён эканлигини аниқладик. Профессионал таълим тизимини ислоҳ қилиш ва педагогика соҳасида таълим-тарбия, хусусан ўрта даражадаги мутахассисларни тайёрлаш мамлакат сиёсати ва иқтисодиётидаги ўзгаришлар билан боғлиқ. Таълим тизими унитар жиҳатдан хилма-хил бўлиб, кўп даражалли бўлади.

Фалсафада «шарт» тушунчаси муносабатларни ифодаловчи категория сифатида - объектга, унинг атрофидаги ҳодисаларга таъриф берилади. Тадқиқотимизда биз педагогик тизимни келтирамиз, шунинг учун «педагогик шарт-шароитлар» тушунчасидан фойдаланамиз. Педагогик шарт-шароитлар деганда таълим ва тарбия жараёнида профессионал таълим ўқувчиларни касбий-ижодий даражага эришишини таъминловчи чора-тадбирлар мажмуи тушунилади.

Тизим деганда маълум бир бутунликни, бирликни ташкил етувчи, бир-бири билан муносабат ва боғланишда бўлган элементлар мажмуи тушунилади. Тизимларда элементлар, жараёнлар ва уларнинг ўзаро таъсири фарқланади, шунинг учун тизимларнинг тузилиши ва вазифалари ҳақида таъкидлашимиз мумкин.

Демак, ўқувчиларнинг иқтисодий маданиятини самарали ривожлантиришда маълум билимлар тизими ва уларнинг ривожланишидаги мақсадларни ташкил етувчи умуммаданияти сифатида мавзу, жараён, ҳодиса сифатида қаралиши лозим.

Таълимнинг классик моделининг ўзгариши таълим парадигмаларини ўзгартиришнинг глобал тенденциясига боғлиқ. Тизимли ҳаракат; «умумий ва профессионал маданиятнинг адекват даражаси; ўқувчининг олами англаши, билим ва таълим дастурларининг замонавий адекват даражаси; жаҳон маданияти ва миллий ва шахсий интеграция; инсонни тарбиялаш – фуқарони замонавий жамиятда интеграциялашувидир».

Фаолият жараёнида иқтисодий маданиятни ривожлантиришни шахснинг ўз-ўзини англаши ва касбий тайёргарлигининг зарурий шarti деб ҳисобланади. Бозор иқтисодиёти шароитида ўрта даражадаги мутахассиснинг иқтисодий тайёргарлигига қатъий талаблар қўяди. Шунинг учун таълим олувчининг индивидуал-шахсий компонентлари «ўқитувчи-талаба» тизимида таълим воситаси сифатида яратилган тизимнинг етакчи элементи сифатида қаралади.

Иқтисодий таълимда индивидуал-шахсий ёндашув ўз ичига қуйидагиларни олади:

- психологик таркибларнинг, шахс тавсифларининг муҳимлиги;
- адекват тавсифга эга бўлган ўқитиш методларини ишлаб чиқиш, шахснинг хусусиятлари, ўқувчиларнинг эҳтиёжлари, мотивлари, қизиқишларини ҳисобга олиш.

Иқтисодий маданиятни ривожлантиришнинг биринчи босқичида энг муҳими иқтисодий билимларни аниқлаштириш, яъни дастурларнинг тузилиши ва курс мазмунини аниқлашдир. Ўқувчи иқтисодни ўрганишга кам тайёргарлик кўрган (барча мактабларда бу мавзунини ўрганиш жорий етилмаган). У одатдаги иқтисодий тушунчалар пул, нарх, бозор, қиймат ҳақида нотўғри фикрларга эга бўлиб, ҳаёт тарзининг муайян рад этилган мафқураси,

иқтисодий бошқарув тизими сифатида иқтисодиётга салбий муносабат таъсири остида тарбияланган бўлиши мумкин. Сўнгги йилларда мамлакат иқтисодий ривожланишида муваффақият билан белгиланган қарорлар иқтисодий таълим тизимида биринчи навбатда иқтисодий маданиятнинг муҳим элементи сифатида ижобий муносабатни ривожлантириш зарур. Бунга эса объектив иқтисодий қонунларнинг биргаликда ишлаши орқали эришилади. Ундан ташқари; бунга иқтисодий таълим олишга кўмаклашувчи ўқувчиларнинг мотивацияси, таълим муассасасининг кадрлар салоҳияти ва ўқувчиларни ўқитиш учун моддий-техник шарт-шароитлар киритилиши керак.

«Профессионал таълимда иқтисодий маданият» махсус курсида қуйидаги асосий бўлимларни ўрганиш кўзда тутилган: иқтисодиётни давлат томонидан тартибга солиш назарияси асослари; бюджет ва солиқни тартибга солиш; иқтисодиётнинг тузилиши ва ресурс салоҳиятини тартибга солиш; иқтисодиёт тармоқларини давлат томонидан тартибга солиш. Махсус курсни ўрганиш натижасида ўқувчи:

- бозорга иқтисодиётга ўтиш даврида иқтисодиётни давлат томонидан тартибга солиш тўғрисида тушунчага эга бўлиш;

- бозор иқтисодиёти шароитида иқтисодиётни давлат томонидан тартибга солиш тамойиллари ва шакллари билиш;

- иқтисодиётнинг турли тармоқларидаги иқтисодий аҳволни таҳлил қила олиш. Иқтисодий маданиятни ривожлантиришнинг асосий йўналишлари қуйидагилар:

1. Замонавий иқтисодий билимларнинг тузилишини чуқур таҳлил қилиш.

2. Унинг эволюциясининг асосий тенденцияларини аниқлаш.

3. Ўқувчиларнинг иқтисодий маданиятини ривожлантирувчи янги дастурларни шакллантириш.

Инсоннинг мотивацион фаолияти унинг эҳтиёжлар билан белгиланади. Профессионал таълим муассасаси ўқувчисининг эҳтиёжлари замонавий иқтисодий билимларни, иқтисодий маданиятни ривожлантириш ва ўқув жараёни учун дидактик воситаларни танлашдан иборат.

Таълим жараёнининг воситаларидан бири ўқувчилар амалиёти бўлса, иккинчидан ўқувчиларнинг моддий-техник базани яратишда иштирок этишидир. Иқтисодий жараёнларни лойihalаш, техник-иқтисодий асослаш, бизнес-режани ишлаб чиқиш, молиялаштириш манбаларини қидириш, меъёрий активларни ишлаб чиқиш, корхона рентабеллигини прогнозлаш, ҳамкорлар билан бизнес алоқаларини ўрнатиш ва бошқалар-буларнинг барчаси иқтисодий билим, иқтисодий маданият ва айни пайтда иқтисодий маданиятни ривожлантириш учун зарур шарт-шароитлар ҳисобланади.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Мамажонов И. Иқтисодий педагогика. Ўқув-услубий қўлланма. – Тошкент, ТДИУ, 2012.

2. Колдина М.И. Подготовка к научно-исследовательской деятельности будущих педагогов профессионального обучения в вузе : дис. канд. пед. наук: 13.00.08 / М.И. Колдина. – Нижний Новгород, 2009. – 189 с.

3. Химматалиев Д.О. Касбий фаолиятга тайёргарликни диагностика қилишда педагогик ва техник билимлар интеграцияси. Монография. – Тошкент, Ўзбекистон, 2018. – 168 б.

НЕТРАДИЦИОННЫЕ ФОРМЫ И МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

Самандарова Феруза Ўктам кизи
учитель русского языка и литературы
СШУИОП №13 города Зарафшан Навоийской области.
Телефон: +998936153454 E-mail: samanferuz@inbox.uz

Аннотация: Общими чертами педагогических и психологических инновационных технологий является сочетание технологического подхода и внедрение различных новшеств. В статье рассмотрены основные изменения инноваций в педагогике и психологии на фоне пандемии коронавируса.

Ключевые слова: инновационные технологии, пандемия, карантин, онлайн обучение, учебный процесс.

Не секрет, что русский язык является одним из самых сложных и, что скрывать, нелюбимых предметов в школе. Являясь одним из богатейших языков мира, русский язык предполагает множество исключений из существующих в грамматике русского языка правил, что для учащегося нерусской школы порой непонятно и труднообъяснимо.

Что нужно сделать учителю, работающему в национальной школе, чтобы сделать уроки русского языка и литературного чтения интересными, доступными, эффективными?

Я думаю, этому способствуют нетрадиционные методы проведения уроков. Нетрадиционными могут быть как сами формы уроков, так и этапы их; нетрадиционными могут быть и формы контроля знаний учащихся и даже само оценивание ответов.

Начнем с начала урока. Организационный момент является отправной точкой урока, который предназначен для создания у учащихся рабочей настроенности. Несмотря на то, что это самая короткая по времени часть урока, она требует от учителя творческого подхода, разнообразия, так как оргмомент настраивает учащихся на рабочий лад, имеет воспитательную цель, формирует у учащихся ряд компетенций.

Каким может быть оргмомент современного нестандартного урока?

Это может быть приветствие учащихся на разных языках мира, загадка, небольшая театрализация, начало урока в стихотворной форме, подбор эпиграфа к уроку, содержащий какое-либо высказывание или пословицу, связанную с темой урока. Учитель постепенно подводит учащихся к формулировке темы, к определению целей урока.

Хочу предложить несколько стихотворных организационных моментов, так как в национальной школе различные речевые разминки, четверостишия, входящие в организационный момент, лучше усваиваются учащимися.

В стране родного языка
Не всё известно нам пока,
Но путешествовать начнём
И сами до всего дойдём.

Долгожданный дан звонок –
начинается урок!
Тут затеи и задачи,
Игры, шутки, все для вас!
Пожелаем всем удачи –
За работу, в добрый час!
Можно напомнить в начале урока о «золотых его правилах»:
На уроке будь старательным
Будь спокойным и внимательным.
Все пиши, не отставая,
Слушай, не перебивая.
Говорите четко, внятно,
Чтобы было все понятно.
Если друг стал отвечать,
Не спеши перебивать.

Нетрадиционные способы организации творческой деятельности школьников.

Разнообразные формы проведения урока не только делают урок интересным, но и вызывают у учащихся удовлетворение от самого процесса труда. Рамки традиционного урока становятся тесными, поэтому рождаются новые формы организации обучения. Нетрадиционный урок – одна из таких форм организации обучения и воспитания школьников. Учащиеся охотно включаются в такие занятия, так как им нужно проявить не только свои знания, но и смекалку, творчество.

Большое распространение в современной методике преподавания получили уроки русского языка и литературы в нетрадиционной форме. Уроки в виде путешествий, интегрированные уроки, уроки, имитирующие работу различных организаций, таких, как урок-суд, урок-трибунал; уроки в виде различных телевизионных программ, интеллектуальные игры «Поле чудес», «Слабое звено», «Брейн-ринг» и т.д.

Такие уроки вызывают огромный интерес у учащихся. Как правило, на этих уроках проводится работа в малых группах, в которой принимает участие каждый, участники литературных игр получают не только удовольствие от игры, но и приобретают коммуникативные навыки

(коммуникативная компетенция); самоутверждаются в процессе игры (компетенция самосовершенствования), а самое, главное, обязаны знать материал (литературные тексты, правила по грамматике), по закреплению которых ведется урок (предметные компетенции).

Удачной формой современного урока является театрализованная игра, которая может проводиться на уроке и вне его. На курсах повышения квалификации в Ташкентском областном институте переподготовки и повышения квалификации работников народного образования слушателями был разработан нетрадиционный урок в виде телепередачи «Жди меня».

На сцене была создана студия, в которой происходила встреча М.А.Шолохова с героем его рассказа «Судьба человека» Андреем Соколовым. На уроке были показаны ужасы войны, показан диалог писателя с его героем, были сыграны несколько сцен, продемонстрированы видеофрагменты из х/фильма, прозвучали стихи и песни военных лет.

Актуальными стали и уроки-проекты, в которых участвуют школьники. Хочу рассказать об опыте учителя Жаркинбаевой Ойдин из Чиназского района Ташкентской области. Она использовала проектную деятельность учащихся при изучении произведений узбекских писателей на уроках русской литературы в 9 классе. Класс был поделен на три группы, состоящие из режиссера, оператора, гримера, актеров. Эти творческие группы должны были снять короткометражный фильм по рассказам Уткира Хошимова «Дорожное происшествие» и Шукура Холмирзаева «Жизнь вечна» и «Пастух». Фильмы были сняты на обычные телефоны. В работе над произведениями участвовали все учащиеся класса: роли хорошо сыграны, костюмы подобраны, было правильно подобрано место для съемок, а самое, главное, прочитан сценарий. В итоге, каждый из творческой группы справился со своими задачами.

Нетрадиционные методы, применение современных педагогических технологий помогут учителю-словеснику приобщить учащихся национальных школ к миру русского языка и литературы, полюбить его, свободно владеть им.

Литература:

1. Гусарова Е.Н. Современные педагогические технологии.- М.,2005.
2. Пидкасистый П.И., Портнов М.П. Искусство преподавания.- М.,1999.
3. Пидкасистый П.И., Хайдаров Ж.С. Технология игры в обучении и развитии.- М., 1996.
4. Санжадаева Г.С. Новые технологии на уроках литературы. – Улан-Удэ: Бэлиг, 2006

СУЩНОСТЬ СЛОВСОЧЕТАНИЯ И СЕМАНТИКИ

Гули Баходировна Собирова

соискатель института педагогических инноваций,
переподготовки и повышения квалификации
управленческих и педагогических кадров
профессионального образования
g.sobirova@mail.ru

Аннотация. В этой статье рассматриваются вопросы о сущности словосочетания и семантики при изучении английского языка.

Ключевые слова: английский язык, грамматика, словосочетания, дифференциальные признаки, глаголь

Основными дифференциальными признаками словосочетания в английском языке являются следующие.

Первым основным признаком словосочетания является конкретизация одного понятия другим определенным признаком, выраженным в определении и содержащим отношение говорящего к действительности.

Вторым основным признаком словосочетания является его двусоставность, поскольку абстрактного понятия (определяемого) к определенному признаку (определяющему).

Третьим признаком словосочетания является совокупность специфических форм грамматической связи: либо согласование определения и определяемого грамматической категории принадлежности, либо примыкание определения и определяемого при определенном их порядке: определение только в препозиции по отношению к определяемому, либо управление - определяемое выражено именем или функциональной неличной формой глагола при дополнении.

Четвертым признаком словосочетания является определенная логическая мелодия или интонация, которая, хотя и присуща каждому словосочетанию, но не определяет его, так как является общей и для предложения.

Существенные различия наблюдаются в ГСС при употреблении словосочетаний N of N, N in N в сочетании с глаголом. Это есть результат реализации не одной, а нескольких валентностей стержневого или зависимого компонента. Это есть проявление глубинности структуры языка, системно субординированных отношений его единиц, трансформируемости (функционального преобразования) единиц предшествующего, более низкого уровня в единицы последующего, более высокого уровня. При этом любое сложное словосочетание можно свести к ядерному (простому), структуры которого непременно включает 1) главный член, 2) зависимый член и 3) связующее средство.

Словосочетание четко противопоставляется как предложению, так и слову, с одной стороны, а также аналогичным по структуре устойчивым сочетанием слов и аналитическим синтаксическим построениям.

Однако не всё решено в изучении словосочетания и можно сделать вывод о том, что проблема словосочетания до сих пор продолжает оставаться одной из наиболее интересных и спорных лингвистических проблем. Это прежде всего вопрос отличия словосочетания от предложения. Если словосочетание выделяется как особая единица синтаксиса, то ей, в отличие от предложения, не присуща предикативность - основной признак предложения.

Приходится также признать, что до сих пор остаются нерешёнными проблемы сочинительных и предикативных словосочетаний. Нет однозначного решения и проблемы беспредложных словосочетаний, где наряду с подчинительными существуют сочинительные отношения между компонентами.

При этом словосочетание ближе к слову, чем к предложению, ибо само понятие словосочетания несоотносительно с понятием предложения. Многие словосочетания, приобретая статус устойчивых, структурно сближаются именно со словами. При этом словосочетание есть сложное наименование. Для него характерна та же номинативная функция, что и для слова. Как и слово, словосочетание в состоянии обладать целой системой форм. Вместе с тем неправомерно приравнивать любое словосочетание к отдельному слову.

Словосочетание (будучи расчленённым обозначением предмета или явления) всё же отличается от любого слова (даже сложного), которое есть неделимое на самостоятельные лексические значимости целое.

Неверной будет и точка зрения, что все виды синтаксических конструкций представляют собой результат «распространения» какого-либо слова в зависимости от деривационной актуализации его семантики, ибо само«распространение» слова не будет конечной имманентной причиной синтаксического конструирования, потому что зависит от тех связей реальной действительности, которые отражаются в общественном сознании и воспроизводятся в конкретном речевом акте.

Для исследования группы словосочетаний, расположенных между двумя полюсами - идиоматикой и свободными словосочетаниями, необходим диалектический подход к предмету исследования, предполагающий выявление семантических особенностей словосочетаний разной природы, позволяющее определить степень тяготения исследуемых сверхсловных образований к единицам языка или единицам речи. Эти словосочетания неоднократно подвергались исследованию: рассматривались факторы, определяющие их устойчивость, а также номинативные особенности словосочетаний этого типа, особенности семантики компонентов, характер связанного значения глагольного компонента в словосочетаниях типа V+N и др. [Н.А. Андромонова, 1995, с. 24; P.J. Binkert, 2004, с. 114-115].

Однако номинативные процессы, лежащие в основе формирования подобных словосочетаний, и механизмы становления значения словосочетания до настоящего времени не подвергались специальному исследованию. Прежде всего здесь речь идёт о конструкциях типа ГСС.

Список используемой литературы

1. Андромонова Н.А. Системность и несистемность в синтаксисе // Лингвистика на исходе XX века: итоги и перспективы. - Т.1. - М., 1995. -С. 23-24.
2. Анипкина Л.Н. Оценочные высказывания в прагматическом аспекте // Филологические науки. – М., 2000. - №2. - С. 58-65.
3. Арнольд И.В. Семантика. Стилистика. Интертекстуальность. СПб.: Изд-во С.Петербург, ун-та, 1799. – 444 с.

ТА'ЛИМ ЖАРAYONIDA МА'NAVIY TARBIYA MASALASI.

Abloyarov Anvar Negmatullayevich

Navoiy shahar 12-IDUM tarbiya fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Uzluksiz ta'lim-tarbiya tizimi jamiyatni tashkil etgan tizimning tarkibiy qismidir. Bu qismning samarali ishlashi ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlarning barcha jihatlariga o'z ijobiy ta'sirini ko'rsatadi. Ma'naviyat - jamiyatning, millatning yoki ayrim bir kishining ichki hayoti, ruhiy kechinmalari, aqliy qobiliyati, idrokini mujassamlantiruvchi tushuncha. Ma'naviyat keng ma'noga ega bo'lib, ma'rifat, madaniyat kabi tushunchalarni o'z ichiga oladi.

Kalit so'zlar: ma'naviyat, ma'rifat, aql-idrok, ma'naviy jasorat, ta'lim tarbiya uzluksiz ta'lim

Yuksak ma'naviyatli insonni shakllantirish jamiyatni rivojlantirishning muhim omili. Bu masalani yoritishda ma'naviyatning shaxs faolligini, mehnat unumdorligini oshirish, jamiyatda totuvlik, yakdillikni ta'minlash va umummilliy manfaatlarni uyg'unlashtirishdagi qudratli kuch o'rganiladi.

Markaziy Osiyo tarixida diniy va qomusiy bilimni siyosiy aql-idrok bilan ma'naviy jasoratni o'zida mujassam eta bilgan Imom al Buxoriy, at Termiziy, Xoja Bahovuddin Naqshband, Xoja Ahmad Yassaviy, al-Xorazmiy, Beruniy, Ibn Sino, Amir Temur, Mirzo Ulug'bek, Zahiriddin Bobur va boshqa buyuk ajdodlarimiz milliy madaniyatimizni rivojlantirishga ulkan hissa qo'shganlar, ularning nomlari, jahon sivilizatsiyasiga qo'shgan ulkan hissalarini butun dunyoga ma'lum.

Jamiyatning ma'naviy kamoloti o'z-o'zidan amalga oshmaydi. Har bir tuzum va davr ma'lum maqsad, g'oya va mafkuralar, talab va ehtiyojlar asosida kishilarning ma'naviy kamolotiga ta'sir ko'rsatadi. Ana shunga asosan, inson tarbiyasining biron tizim, shakl va mazmuni, insoniyligi kelib chiqadi. Jamiyat a'zolarining ma'naviy fazilatlarini, ta'lim tarbiyaning yo'llari va usullariga kishilarning milliy jihatlari, yashash va mehnat qilish sharoitlari, turmush tarzi kabilar ham ta'sir etadi. Ayniqsa, ma'naviy qadriyatlarimizni chuqur bilish, uning uzviyligini ta'minlash, har bir yosh avlodning muqaddas burchi ekanligini unutmasligimiz kerak.

Ma'naviyat - bu kishini, egallagan foydali bilimlari (bilim turidan qat'i nazar), uning hayotida takrorlanaverishi natijasida, ko'nikma va malaka bosqichlaridan o'tib ruhiga singib, uning hayot tarziga aylanib ketgan bosqichdagi ijobiy ijtimoiy sifatlardir. Demak, ma'naviyat asosini bilimlashkil qilgan ekan, bilim turlariga mos ravishda ma'naviyat turlarini sanab chiqsak bo'ladi. Bularga diniy ma'naviyat, axloq va odob ma'naviyati, dunyoni ilmiy bilish ma'naviyati, texnik ma'naviyat, kasbiy ma'naviyat va boshqalar kiradi. Axloq va odob ma'naviyati inson ijtimoiy mohiyatini eng ustki qavatini, ya'ni qobig'ini tashkil qilgani uchun, ba'zilar ma'naviyat deganda, kishining axloq va odobga oid bilimlarini uning hayot tarzida aks etishi deb tushunishadi. Bu ma'naviyatni tor ma'noda tushunishdir.

Ta'lim-tarbiya jarayonining izchil, uzluksiz, tizimli hamda, aniq ijtimoiy maqsad asosida tashkil etilishi, mazkur jarayonda, fanlararo aloqadorlik, shuningdek, dunyoqarashni shakllantirishda samarali sanaluvchi barcha mavjud omillarning birligiga tayangan holda ish ko'rish ko'zlangan maqsadga erishishning kafolatidir. Mazkur holat ma'lum ijtimoiy voqea-hodisalar mohiyatini turli nuqtai nazardan baholash, ularning rivojini ko'ra bilish, bir holatdan ikkinchi holatga o'tishini kuzatish, ularning o'zaro bog'liqligi va aloqadorligi, bir-birini taqozo etishini tushuna olish imkonini beradi.

Ta'lim-tarbiyani tashkil etish jarayonida fanlararo aloqadorlik, ijtimoiy va tabiiy omillarning o'zaro muvofiq kelishiga erishish omillari, atrof-muhit hamda ijtimoiy munosabatlar ta'sirida shaxs kamolotini ta'minlashga erishish imkoniyatlaridan unumli foydalanishga intilish maqsadga muvofiqdir. Ta'lim muassasalarida o'quv predmetlari sifatida tavsiya etilgan fanlar asoslarining o'quvchilar tomonidan chuqur o'zlashtirilishi ularda keng dunyoqarashni shakllantirishga yordam beradi. O'qituvchilar o'quvchilarda ilmiy dunyoqarashni shakllanishi xususida g'amxo'rlik qila borib, doimiy ravishda ular tomonidan o'zlashtirilgan ilmiy bilimlarni amaliyotda qo'llay olinishiga e'tibor berishlari zarur. Fan o'qituvchilari u yoki bu qonuniyatlar va ularning mohiyati

bilan o‘quvchilarni tanishtirib borar ekanlar, o‘quvchilarga turli hayotiy vaziyatlarda ulardan foydalanish yoki ularga tayanib ish ko‘rish lozimligini tushuntirib borishlari kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. I.A.Karimov —Barkamol avlod orzusi T.: —Sharq nashriyot-matbaa konserni bosh tahririyati- 1998 y.
2. Karimov I.A. Ozod va obod Vatan, erkin va farovon hayot pirovard maqsadimiz. – Toshkent, O_zbekiston, 2000. – 19-20-betlar.
3. Karimov I.A. O_zbekistonning o‘z istiqlol va taraqqiyot yo‘li. – Toshkent, O‘zbekiston, 1992, 65-bet.
4. O‘zbekiston Respublikasi —Kadrlar tayyorlash milliy dasturi. T.: — Sharq|| nashriyot -1997 y.
5. M.X.To‘xtaxo‘jayeva —Umumiy pedagogika T.: —Fan nashriyoti-2006 yil

MILLIY TAOM TAYYORLASH TEXNOLOGIYASI

Allaberganova Dilafruz Ro‘zmatovna

Xorazm viloyati Urganch tumanidagi
13-son maktab Texnologiya fani o‘qituvchisi
Telefon : +998990725446

Anotatsiya: Ushbu ilmiy maqola sog‘lom ovqatlanish tarzini shakllantirish, taom tayyorlashda texnika xavfsizligi va sanitariya-gigiena qodalariga rioya qilish, o‘zbek pazandachiligida yuzga yaqin suyuq va quyuq ovqat turlari mavjudligi bayon qilingan.

Kalit so‘zlar: o‘zbek milliy taomlari, masalliq, go‘sht, sabzavotlar.

O‘zbek pazandachiligida yuzga yaqin suyuq va quyuq ovqat turlari mavjud. Taomlar go‘sht va sabzavotlardan, go‘sht va don-dundan, go‘sht va xamir oshlardan iborat lazzatli, to‘qtutar, yevropacha shu xil ovqatlarga nisbatan ancha quyuqroq va koloriyali qilib tayyorlanadi. O‘zbek pazandachiligida suyuq ovqatlar ikki xil texnologik usulda tayyorlanadi: qaynatma va qovurma suyuq ovqatlar. Qaynatmasi go‘sht, sabzavot qaynatilgan sho‘rvalar asosida va sutga biron don yoki ugra (makaron mahsulotlari) solib pishiriladigan suyuq oshlardir. O‘zbek milliy taomlarining aksariyati qovurish usuli orqali tayyorlanadi. Qovurganda ham obdan qizartirib, masalliqni bir-biriga yaxshilab qorishtirib, yog‘da jazlab qovuriladi. Masalliqning uzoq pishadiganlari yog‘ga avval solinib, tez pishadiganlari keyin qo‘shiladi. Maromida jazlangach, suv quyib qaynatiladi.

Suyuq taomlarda sabzavotlarning barcha xili: sabzi, sholg‘om, piyoz, pomidor, kartoshka, karam keng qo‘llaniladi. Turp, lavlagi, baqlajon suyuq ovqatlarda kam ishlatiladi. Suyuq ovqatlar don va un mahsulotlarining barcha turidan tayyorlanadi. Taomga lazzat va bezak berish maqsadida oshko‘klardan foydalaniladi.

Qaynatma sho‘rva tayyorlash texnologiyasi

Kerakli jihozlar: qozon, chovli, cho‘mich, pichoq, taxtakach, qoshiq, sanchqi, kosa.

Masalliq: 0,5kg go‘sht, 1-2dona qizilsabzi, 2dona pomidor, 2-3dona piyoz, 2-3donakartoshka, shuningdek, tuz va zirovarlar, ko‘katlar kerak bo‘ladi.

Qo‘y go‘shtining yog‘liroq (to‘sh, qovurg‘a) qismlaridan 0,5 kg olib, uni xo‘randalar soniga qarab bo‘laklab olasiz. Kastrukaga 3 litrcha suv quyib, go‘shtni solasiz-da, qaynab chiqqandan keyin olovni pasaytirasiz. Go‘shtdan so‘ng 1-2 dona archilgan butun sabzi, 2 dona yuvilgan butun pomidor, 2-3 dona to‘g‘ralgan piyoz solib, 25-30 daqiqagacha miltillatib qaynatiladi. So‘ng 2—3 dona kartoshka archib, butunligicha, kattaroq bo‘lsa 2-3 ga bo‘lib solasiz va pishirishni oxiriga yetkazasiz. Kartoshka pishgach, olovni o‘chirasiz. Tuz sho‘rva pishishidan 5 daqiqa oldin solinadi.

Tayyor sho‘rvani dasturxonga tortishda kosalariga quyib, yuziga to‘g‘ralgan oshko‘k sepiladi. Go‘sht va sabzavotlarni chovlida suzib olib, har bir xo‘randa uchun likoplarga teng taqsimlaysiz. Yoki bitta laganga solib keltirsangiz ham bo‘ladi. Sho‘rva birinchi ovqat, go‘sht va sabzavotlar esa ikkinchi ovqat sifatida iste‘mol qilinadi.

Qovurma mastava tayyorlash texnologiyasi

Kerakli jihozlar: qozon, kapgir, cho‘mich, pichoq, taxtakach, qoshiq, \ sanchqi, kosa.

Kerakli masalliq: 500 g go‘sht, 100 g qo‘y yog‘i, 2 dona piyoz, 2 dona sabzi, 2-3 dona pomidor, 2 dona kartoshka, 1 piyola guruch. Ta‘bga ko‘ra tuz va ziravor, ko‘katlar kerak bo‘ladi. |

500 g go‘shtni olib, mayda-mayda qilib to‘g‘raysiz, 100 g qo‘y yog‘ini, to‘g‘rab, qizitilgan qozonga solasiz, eritasiz va jizzasini olib dog‘laysiz. Bunga go‘shtni solib jazlaysiz. Go‘sht o‘rniga qiymadan ham foydalansa bo‘ladi. 2 bosh piyozni mayda to‘g‘rab, go‘sht bilan qovurasiz, so‘ngra 2 dona sabzini kichik kubik shaklida, 2-3 dona pomidorni tilik qilib to‘g‘rab solasiz va tez-tez kovlab turasiz. Pomidorning seli chiqqach, 2 dona kartoshkani archib,

kichik kubik shaklida to‘g‘rab solasiz. So‘ngra qozonga 3 litrcha suv quyib, miltillatib qaynatasiz, ta‘bga ko‘ra tuz, ziravorlar solinadi.

Bir piyola guruchni tozalab, yaxshilab yuvib, qozonga solasiz va juda eziltirib yubormay pishirasiz. Tayyor bo‘lish muddati guruchni sol- ganingizdan keyin 15 daqiqa. Taom tayyor bo‘lgach, olovni o‘chirib, 5-7 daqiqa tindirib qo‘yasiz. Dasturxonga tortishda yuziga faslga qarab yalpiz, rayhon, kashnich, ko‘k piyoz to‘g‘rab sepasiz, alohida idishda qatiq beriladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘. O. Tohirov, D. S. Mirahmedova Texnologiya 5-sinf darsligi.

BOSHLANG'ICH TA'LIMDA O'QUVCHILARNI MILLIY ISTIQLOL G'OYASI ASOSIDA VATANGA SADOQAT RUHIDA TARBİYALASH

Asatova Rashida Erkinovna,
Navoiy shahar 8-umumta'lim maktab
Boshlang'ich ta'lim o'qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarini milliy ruh va vatanparvarlik g'oyalari asosida tarbiyalashda milliy istiqloq g'oyasining o'rni haqida ma'lumot keltirilgan.

Kalit so'zlar: milliy g'oya, milliy ruh, vatanparvarlik, Amir Temur, Shiroq, To'maris.

Mustaqillik tufayli jamiyatimizning barcha sohalarida bo'layotgan qator islohotlar, ijtimoiy o'zgarishlar, ma'naviy – ma'rifiy yo'nalishlarda ham o'z aksini topmoqda. Bugungi kunda barkamol, sog'lom va teran fikrli yosh avlod tarbiyasi, uning har tomonlama puxta, mukammal inson bo'lib yetishishiga erishish masalasiga har qachongidan ham jiddiyroq e'tibor berilmoqda.

Yosh avlodni yuksak ma'naviyatli shaxs sifatida tarbiyalash jamiyatda muhim ijtimoiy omil sifatida qaraladi. Barchamizga ayonki, inson qalbiga yo'l avvalo, ta'lim – tarbiyadan boshlanadi.

Ayniqsa o'sib kelayotgan yosh avlodni milliy g'oyamiz asosida o'z yurtini ulug'laydigan tinchligi, Vatanga sodiq xalqi farovonligi uchun xizmat qiladigan e'tiqodli farzadlar qilib tarbiyalashimiz lozim.

Mamlakatimizning doimiy taraqqiy etib borishi uchun avvalambor yosh avlodni barkamol, teran fikrleydigan, bilimli, ishbilarmon, o'z vataniga mehrlil qilib tarbiyalash masalasi davlatimiz siyosatining ustuvor vazifalaridan biri sifatida belgilangan. Ulkan islohotlar amalga oshirilayotgan yurtimizda o'z e'tiqodiga suyangan, tanlagan yo'lidan qaytmaydigan, vatan sha'nini har narsadan ustun deb biladigan axloqli, odobli yoshlarning bo'lishi davr talabidir. Buning sababi esa mustahkam e'tiqodga va mustaqil fikrga ega bo'lgan yoshlarga yurtimiz farovonligini yuksaklarga ko'tara oladi.

Bizga ma'lumki, ta'lim-tarbiya jarayoni uzoq davom etadigan, o'zida xalq an'alarini mujassamlashtirgan jarayon bo'lishi lozim. Shu borada o'quvchilarga ta'lim va tarbiya berishning asosiy omili dars jarayoni muhim ahamiyati egadir. Ushbu asosiy omil asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarda "Vatan", "Vatanparvarlik", "Vatanga e'tiqod tuyg'usi" shakllantirib boriladi.

Dars o'quv ishlarining markaziy qismi bo'lib, boshlang'ich sinf o'quvchilarini bilim, ko'nikma, malakalar bilan qurollantirish bilan birga, ularni milliy qadriyatlarimiz xaqida tushunchaga ega bo'lishida, milliy qadriyatlarda aks etgan axloqiy sifatlarni o'quvchilarda hosil qilishda uning roli va urni beqiyosdir.

Bizga ma'lumki, har bir dars umumiy didaktik talablarga javob berishi, jumladan darsda mavzuning xarakteridan kelib chiqib, xalqimizning boy pedagogik merosiga tayanishi, undan foydalanish imkoniyatlarini izlashi lozim.

Milliy istiqloq g'oyasi asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarida vatanga e'tiqodni tarbiyalashni maqsad qilib qo'yilgan darslarda boshlang'ich sinf o'qituvchisi Vatanga e'tiqodni tarbiyalashga alohida e'tibor berishi lozim. Ushbu maqsadga erishish uchun o'quvchilarning diqqatini quyidagi masalalarga qaratish lozim deb hisoblaymiz:

1. Dars jarayonida milliy va umuminsoniy qadriyatlar, ularning tarkibiy qismlari haqida boshlang'ich sinf o'quvchilarning bilim va qiziqish doiralarini hisobga olgan holda, elementar tushunchalar berishni yo'lga qo'yish;

2. "Vatan", "Vatanparvarlik", "Vatanga e'tiqod" tushunchalarining mazmun, mohiyati, funksiyalari haqida ma'lumotga ega bo'lishlari va ularning inson hayotidagi o'rni va rolga e'tiborni qarata olishi;

3. Xalqimiz tarixida o'tgan Vatanga e'tiqodli insonlarning faoliyatlari tahlilida o'quvchilarning Vatanga e'tiqoli qilib tarbiyalash;

4. Dars jarayonida boshlang'ich sinf o'quvchilarini Vatanga e'tiqodli qilib tarbiyalashda milliy va umuminsoiny qadriyatlarining mushtarakligini ta'minlay olish, pirovardida mamlakatimizda istiqomat qilayotgan boshqa millat vakillariga nisbatan hurmat va do'stona munosabatni tarbiyalashi lozim.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining ruhiy-ma'naviy holatini bilgan holda, axloqiy fazilatlarni yuksak darajada shakllantirish va milliy qadriyatlarga bo'lgan munosabatni o'zgartirish orqali

Vatanga e'tiqod tuyg'usini shakllantirish ham muhim ahamiyatga ega.

Bu ruhiy-ma'naviy holat darsliklarda aks etgan mavzu yuzasidan o'qituvchi tomonidan qilingan hikoya, suxbat yoki ko'rinish tarzida, xalq og'zaki ijodi namunalarini tinglaganda, ayniqsa, Vatani fidoiylarining qaxramonliklarini hikoya qilganda sodir bo'ladi. Bizga ma'lumki, bolalik deb atalmish bu davr o'zining ishonuvchanligi, taqlidchanligi, qiziquvchanligi hamda soddaligi bilan ular hayotida uchmas iz qoldiradi. Ular yuqoridagi voqealarni tinglaganlarida, o'sha qaxramonlarga o'xshagisi keladi, o'zlarining uyinlarida ularga taqlid qiladilar, ular albatta xalq himoyachisi va Vatanga e'tiqodli insonlar bo'lishga harakat qila boshlaydilar.

Xulosa sifatida shuni ham alohida ta'kidlashimiz joizki, yosh avlodni vatanparlik ruhida kamol toptirish, ularni Vatanga muhabbat ruhida tarbiyalash maqsadida maktablarda darslar madhiya bilan boshlanishi, tanaffuslar paytida va dars jarayonlarida Vatani haqida she'rlar, hikmatli so'zlar, maqollar aytilishining yo'lga qo'yilishi ham o'sib kelayotgan avlod qalbida milliy ruh va qadriyatlarga mehr-muhabbat uyg'otishda yana bir katta zamin hozirladi desak mubolag'a bo'lmaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasining ta'lim to'g'risidagi Qonuni va Kadrlar tayyorlash milliy dasturi, ta'lim-tarbiya va kadrlar tayyorlash tizimini tubdan isloh qilish, barkamol avlodni voyaga yetkazish to'g'risida Farmon. «Ma'rifat», 1997, 8-11 oktabr.
2. «Sog'lom avlod» davlat dasturi tug'risida: O'zbekiston Respublikasining Vazirlar mahkamasining 2000 yil 15-fevral. Xalq so'zi, T.: 2000, 16-fevral.
3. O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida»gi Qonuni. Barkamol avlod – O'zbekiston taraqqiyotining poydevori. – T.: 1998. B. 20-29.

BOSHLANG'ICH TA'LIM SIFATINI OSHIRISHDA ILG'OR PEDAGOGIK TEKNOLOGIYALARNING O'RNI.

Bobojonova Saida Sattorjonovna
Toshkent viloyati Oqqo'rg'on tumani
30-umumiy o'rta ta'lim maktabi
boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya: ushbu maqolada boshlang'ich ta'lim sifat va samaradorligini oshirishda innovatsion ta'lim metodlarining o'rni haqida bayon etilgan.

Kalit so'zlar: ta'lim, innovatsion faoliyat, ilg'or metodlar, bilim, ko'nikma, malaka.

Ta'lim jarayonida ilg'or pedagogik texnologiyalarni faol qo'llash, ta'lim samaradorligini oshirish, tahlil qilish va amaliyotda joriy etish bugungi kunning muhim vazifalaridan biridir. O'quvchilarning fikr doirasi, ongi, dunyoqarashlarini o'stirish, ularni erkin tinglovchi, erkin ishtirokchiga aylantirmoq nihoyatda muhimdir. O'qituvchi darsda boshqaruvchi, o'quvchilar esa, ishtirokchiga aylanmog'i lozim. Ana shu vazifani uddalashda innovatsion faoliyat ustunligi ko'p qirrali samara keltiradi.

Boshlang'ich ta'lim umumta'lim maktablarining bosh bo'g'ini bo'lganligi sababli ana shu jarayonda o'quvchi shaxsining mukammal rivojlanib borishiga ko'proq e'tibor berish lozim. Boshlang'ich sinf o'qituvchilarining ma'suliyatlari cheksizdir. Ular maktab ostonasiga endigina qadam qoygan o'quvchilarni maktab hayotiga ko'niktirib, zamonaviy bilim olishlariga yo'l ochib beradilar. Bolalarning o'qishga munosabatlari, aqliy salohiyatlari ana shu davrda shakllanadi. Bu ham boshlang'ich sinf o'qituvchilarining vazifasi ma'suliyatli ekanligini ko'rsatadi.

Pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etilgan darslar tashkiliy usullari, o'tkazish metodlariga ko'ra o'quvchi ehtiyojiga mos tushishi kerak. Chunki bunday darslar bola ruhiyatiga yaqinroq bo'ladi. O'quvchilarning o'quv materiallarini o'zlashtirishga bo'lgan qiziqish, xoxish va istaklarini qo'zg'atish asosida maqsadga erishish motivatsiya bo'lib, bu o'qituvchi va o'quvchilarning o'zaro ichki yaqinlashuvidir.

Boshlang'ich sinfda ta'lim jarayonida o'quvchilarning o'qish motivini rivojlantirish katta ahamiyatga ega. Boshlang'ich sinflarda ko'proq bolalarning yoshini, bilim saviyasini hisobga olish lozimligini unutmaslik kerak. Ularga oddiy, oson va vaqt kam sarflanadigan o'yin mashqlardan foydalanib darslar o'tish yaxshi samara beradi. Ko'proq atrof-muhit bilan bog'lab o'tilgan mashg'ulotlar bolalar ongini, dunyoqarashini, erkin fikrlash, bayon etish qobiliyatini, mustaqil ishlash ko'nikmasini rivojlantiradi.

O'quvchilarning o'zaro hamkorligi asosida dars samaradorligini oshirishi, mustaqil fikrlash, fikr-mulohaza yuritish, munosabat bildirish ko'nikmasini shakllantirish, ya'ni interfaol tushunchasini yuzaga keltirishi kerak. Bu usulda o'quvchi o'zi faol ishtirok etgan holda, yakka juftlikda, guruhlarda muammo va savollarga javob topishga harakat qiladi, fikrlaydi, baholaydi, yozadi, so'zga chiqadi, dalil hamda asoslar orqali qo'yilgan masalani yoritib berishga harakat qiladi. Bu esa o'quvchilarning xotirasida uzoq saqlanadi. Yangi mavzuni o'zlashtirishda tanqidiy, tahliliy yondosha oladi. O'qituvchi faqat yorug' ko'rsatuvchi, kuzatuvchi vazifasini bajaradi, xolos.

Innovatsion texnologiyalardan dars jarayonida foydalanishning o'ziga xosligi shundaki, ular o'qituvchi va o'quvchilarning birgalikdagi faoliyati orqali amalga oshiriladi. O'qitish jarayoni o'qituvchi va o'quvchilarni o'z ichiga oladi. O'qituvchining faoliyati materialini bayon qilish, o'quvchilarning fanga bo'lgan qiziqishlarini orttirish, fikrini teranlashtirish va e'tiqodini shakllantirish, o'quvchilarning mustaqil mashg'ulotlariga rahbarlik qilish, ularning bilim, ko'nikma va malakalarini tekshirish hamda baholashdan iborat.

Boshlang'ich sinflarda darslarda quyidagi metodlardan foydalanish mumkin:

"Baliq skeleti" metodi:

Bu usul orqali o'quvchilar mustaqil, keng, ijodiy, tanqidiy fikrlashga o'rganadilar. bu texnologiya baliq model chizmasi orqali namoyish etilib, bunda o'quvchilar o'rta tashlangan muammoni har tomonlama ochib berishga harakat qiladilar.

"Venn diagrammasi" metodi.

ushbu texnologiya ona tili, o'qish darslarida o'tilayotgan mavzu haqida o'z fikriga ega bo'lish,

matn bilan ishlash, o‘rganilgan materialni yodda saqlash, so‘zlab berish, fikrini erkin bayon etish, hamda dars mobaynida o‘qituvchi tomonidan barcha o‘quvchilarni baholay olishga qaratilgan metodlardan biridir.

Xulosa qilib aytganda, innovatsion texnologiyalardan foydalanib o‘tilgan darsda o‘quvchilar o‘z qobiliyati va imkoniyatlarini namoyon qilishga erishadilar, jamoa bilan ishlash imkoniga ega bo‘ladilar. Bu esa, darsning samaradorligini oshirib, ta’lim sifatini kafolatlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. “Barkamol avlod yili “ davlat dasturi. T. O‘zbekiston. 2010.
2. Pedagogika o‘qitish metodikasi T- 2008

BOSHLANG'ICH TA'LIMDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH YO'LLARI

Duschanova Sanobar Urunbayevna
Qodirova Yulduz Salayevna

Urganch shahar 14-son umum ta'lim maktabining
boshlang'ich ta'lim o'qituvchilari
Electron pochta: qodirovayulduz@mail.ru.
Tel:+998 995647039

Annotatsiya: Ta'lim jarayonida ilg'or pedagogik texnologiyalarni faol qo'llash, ta'lim samaradorligini oshirish, tahlil qilish va amaliyotga joriy etish bugungi kunning muhim vazifalaridan biridir.

Kalit so'zlar: motiv, baliq skeleti, Venn diagrammasi, innovatsion texnologiya

O'quvchilarning fikr doirasi, ongi, dunyoqarashlarini o'stirish, ularni erkin tinglovchidan erkin ishtirokchiga aylantirmoq nihoyatda muhimdir. O'qituvchi darsda boshqaruvchi o'quvchilar esa, ishtirokchiga aylanmog'i lozim. Ana shu vazifani uddalashda innovatsion faoliyat ustunligi ko'p qirrali samara keltiradi. Boshlang'ich ta'lim umumta'lim maktablarining bosh bo'g'ini bo'lgani sababli ana shu jarayonda o'quvchi shaxsining mukammal rivojlanib borishiga ko'proq e'tibor berish lozim. Boshlang'ich sinf o'qituvchilarining mas'uliyatlari cheksizdir. Ular maktab ostonasiga endigina qadam qo'ygan o'quvchilarni maktab hayotiga ko'niktirib, zamonaviy bilim olishlariga yo'l ochib beradilar. Bolalarning o'qishga munosabatlari, aqliy salohiyatlari ana shu davrda shakllanadi. Bu ham boshlang'ich sinf o'qituvchilarining vazifasi mas'uliyatli ekanligini ko'rsatadi. Pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etilgan darslar tashkiliy usullari, o'tkazish metodlariga ko'ra o'quvchi ehtiyojiga mos tushishi kerak. Chunki bunday darslar bola ruhiyatiga yaqinroq bo'ladi. O'quvchilarning o'quv materiallarini o'zlashtirishga bo'lgan qiziqish, xohish va istaklarini qo'zg'otish asosida maqsadga erishish motivatsiya bo'lib, bu o'qituvchi va o'quvchilarning o'zaro ichki yaqinlashuvidir.

Boshlang'ich sinfda ta'lim jarayonida o'quvchilarning o'qish motivini rivojlantirish katta ahamiyatga ega. Chunki motiv o'quvchilarni ta'lim jarayoniga qiziqtiradi, darsga faol qatnashishga, bilimlarni egallashga undaydi. Interfaol metodlar o'qish motivini rivojlantirishga katta yordam beradi. Boshlang'ich sinflarda ko'proq bolalarning yoshini, bilim saviyasini hisobga olish lozimligini unutmaslik kerak. Ularga oddiy, oson va vaqt kam sarflanadigan o'yin mashqlardan foydalanib, darslar o'tish yaxshi samara beradi. Ko'proq atrof-muhit bilan bog'lab o'tilgan mashg'ulotlar bolalar ongini, dunyoqarashini, erkin fikrlash, bayon etish qobiliyatini, mustaqil ishlash ko'nikmasini rivojlantiradi.

Innovatsion texnologiyalardan dars jarayonida foydalanishning o'ziga xosligi shundaki, ular o'qituvchi va o'quvchilarning birgalikdagi faoliyati orqali amalga oshiriladi. O'qitish jarayoni o'qituvchi hamda o'quvchilar faoliyatini o'z ichiga oladi. O'qituvchining faoliyati o'quv materialini bayon qilish, o'quvchilarning fanga bo'lgan qiziqishini orttirish, fikrini teranlashtirish va e'tiqodini shakllantirish, o'quvchilarning mustaqil mashg'ulotlariga rahbarlik qilish, ularning bilim, ko'nikma va malakalarini tekshirish hamda baholashdan iborat. O'z ishiga ixlos bilan qaragan o'qituvchida chinakkam ehtiros bo'ladi.

Darsning oldindan loyihasi, ya'ni texnologik xaritasi tuziladi. Texnologik xarita tuzish uchun o'qituvchi darsning har bir bosqichida amalga oshiriladigan ishlar, ularda o'qituvchining pedagogik va o'quvchilarning o'quv bilish faoliyatini tashkil etish, boshqarish va faollashtirish yo'llari, teskari aloqani amalga oshirish, ularga ajratilgan vaqtni aniq belgilash lozim. Dars texnologik xaritasining mukammal tuzilishi, maqsad va vazifalarini amalga oshirish, samaradorlikka erishish va bosqichlar o'rtasidagi uzviylikni ta'minlash, vaqtdan unumli foydalanish imkonini beradi.

“Baliq skeleti” texnologiyasi

Ushbu texnologiya baliq model chizmasi orqali namoyish etilib, bunda o'quvchilar o'rta tashlangan muammoni har tomonlama ochib berishga harakat qiladilar. Baliq skeleti chizmasi vatmanga chizilib uning tepa qismiga yechilishi kerak bo'lgan muammo yoziladi. Pastki qismiga muammoni hal etilish yo'llari yozib boriladi. Masalan, yo'l harakati darslarida “Yo'l qoidalari” mavzusida “Svetofor nima uchun kerak?” muammosi qo'yilsa, bolalar o'z fikrlari bilan baliq

skeletini boyitib boradilar. Bu usul orqali o'quvchilar mustaqil, keng, ijodiy, tanqidiy fikrlashga o'rganadilar.

“Venn diagrammasi”

Ushbu texnologiya ona tili, o'qish darslarida o'tilayotgan mavzu haqida o'z fikriga ega bo'lish, matn bilan ishlash, o'rganilgan materialni yodida saqlash, so'zlab berish, fikrini erkin holda bayon etish, hamda dars mobaynida o'qituvchi tomonidan barcha o'quvchilarni baholay olishga qaratilgan metodlardan biridir. Xulosa qilib aytganda, innovatsion texnologiyalardan foydalanib, o'tilgan darsda o'quvchilar o'z qobiliyati va imkoniyatlarini namoyish qilishga erishadilar, jamoa bilan ishlash malakasiga ega bo'ladilar, o'z g'alar fikrini hurmat qilishni o'rganadilar. Bu esa, darsning samaradorligini oshirib, ta'lim sifatini kafolatlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Axmedova M. Maktabgacha yoshdagi bolalarning o'zlashtirish darajasini aniqlash va tahlil qilish. Bola shaxsini rivojlantirishning dolzarb muammolari mavzusidagi II xalqaro anjuman. – T.: 2008.

2. O'zbekiston Respublikasining “Ta'lim to'g'risida”gi Qonuni Barkamol avlod – O'zbekiston taraqqiyotining poydevori.- T.: “Sharq”, 1999y

О'QISH DARSLARIDA О'QUVCHILARDA KOMPETENSIYALARINI SHAKLLANTIRISHDA MULTIMEDIYA VOSITALARIDAN FOYDALANISH

Esanova Maftuna Axmatkulovna
Sayxunobod tumani 12-umumta'lim
maktabi boshlang'ich sinf o'qituvchisi
+99891 509 63 89

Zamonaviy ta'limning yangi tizimi va mazmunini shakllantirish uchun ilg'or texnologiyalarni hamda o'quv-tarbiyaviy jarayonning didaktik ta'minotini yaratish, ta'lim mazmunini innovatsion yondashuvlar asosida tashkil etish kerak. Bu muhim vazifani ijobiy hal etilishi ta'lim jarayonini tashkil etishga nisbatan yangicha yondashuvni taqozo qiladi. boshlang'ich ta'lim tizimining barcha bosqichlarida ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishga xizmat qiluvchi omillarni izlab topish, bu borada eng maqbul omil deb topilgan ilg'or pedagogik va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini tatbiq etish zarurdir. Boshlang'ich ta'lim jarayoniga axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va multimedia vositalarining qo'llanilishi nafaqat o'qituvchi faoliyatiga, balki o'quvchi shaxsining har tomonlama rivojlanishi hamda shakllanishiga asos bo'lmoqda.

Multimedia vositalari o'qitish jarayonida foydalanish o'qitishning sifatini va samarasini oshirib o'rgatishning eng qulay usullaridan biri hisoblanadi. Multimedia vositalari bilan olib borilgan dars o'quvchining darsga bo'lgan qiziqishini va bilim olish saviyasini oshiradi.

Multimedia vositalari - kerakli fan, mavzu, darsni o'quvchining o'zi tanlab o'rganish imkonini beradi. O'qituvchining bevosita ishtirokisiz xam o'quvchi o'z ustida ishlash mumkin bo'ladi.

Hozirda multimedia degan so'z kundalik faoliyatimizda juda ko'p ishlatilmoqda. Ta'limda multimedia texnologiyasini tadbiq etish uchun dastlab, "Multimedia nima o'zi?" degan savolga javob beraylik. Ko'pgina mutaxassislar bu atamani turli xil izohlamoqdalar. Ularning fikrlarini umumlashtirib multimediaga shunday ta'rif berish mumkin:

Multimedia - bu informatikaning dasturiy va texnikaviy vositalari asosida axborotning an'anaviy va original turlari asosida o'quv materiallarini tinglovchilarga yetkazib berishning mujassamlashgan xoldagi ko'rinishidir.

Multimedia hozirda juda tez rivojlanayotgan zamonaviy axborot texnologiyasi bo'lib, u quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- an'anaviy axborot turlari:
- matn, jadval, turli xil bezaklar va original axborot turlari (nutq, musiqa, videofilmlardan parchalar, telekadrlar, animasiya ko'rinishidagi axborot turlari);
- video va audio axborotlarni kompyuterda qayta ishlash va aks ettirish uchun markaziy processorning harakatchanligi, ma'lumotlarni uzatish shinasining o'tkazish qobiliyati, tezkor va video-xotira, katta sig'imli tashqi xotira, hajm va kompyuter kirish-chiqish kanallari bo'yicha almashuvi tezligini taxminan ikki baravar oshirish talab etiladi;
- "inson-kompyuter- inson" interaktiv muloqotining yangi darajasining ta'minlanishi, muloqot jarayonida foydalanuvchi ancha keng va har tomonlama axborotlarni olishdir.

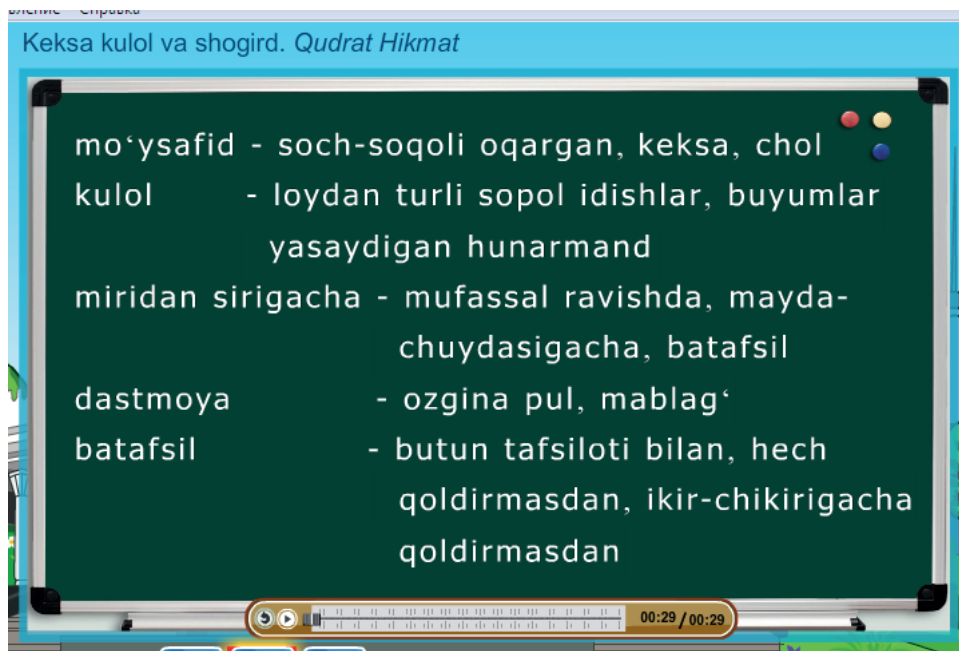
Darsliklarning multimedia ilovasida videolavhalar, interfaol metodlar, didaktik o'yinlar, mashq-topshiriqlar, rebus va krossvordlar berilgan bo'lib, o'quvchilarning amaliy tafakkur va tasavvurlarini shakllantiradi, mantiqiy fikrlash va hozirjavoblik qobiliyatlarini rivojlantiradi. o'qish darslarida lug'at ustida ishlash muhim ahamiyatga ega bo'lib, dars samaradorligini oshirishga yordam beradi hamda darslik materiallarini o'rganish bilan bo'g'liq holda olib boriladi.

Lug'at ustida ishlashda o'quvchilar matn ichidagi ma'nosini tushunmaydigan so'z va iboralar ochib beriladi. Shu bois so'z ma'nosini tushuntirishga ko'p vaqt sarflamaydi, asar mazmunini ochib

beruvchi zarur bo‘lgan so‘zlarga qisqacha izoh beriladi. Bu esa o‘quvchilar so‘z bo‘yigini oshiradi va ravon nutqni rivojlantiradi.

Demak, dars jarayonida o‘quvchilarda hamkorlikda ishlash, mustaqil izlanish, erkin firlash va muammoli vaziyatlarning yechimini topa olish ko‘nikmalari shakllanadi. Darslarning yangicha yondashuvlar asosida tashkil etilishi “O‘qish” fanini o‘qitishning sifat va samaradorligini oshiradi.

Ta’lim jarayonida multimediya vositalari yordamida darslarning samaradorligini oshirish asosida o‘quvchilarga ta’lim berish ularda kompetensiyalarni shakllantirish hozirgi kunning dolzarb masalalaridan biridir. Rivojlangan xorijiy davlatlarda o‘qitishning bu usulini ta’lim sohasining yo‘nalishlari buyicha tadbir qilmogda. Hozirda har bir darsni multimediya vositalarisiz tasavvur etish qiyin.

Adabiyotlar.

1. Boymurodova G. va b.q. O‘qish tili “3-sinf o‘qituvchilari uchun ilg‘or pedagogik va axborot kommunikatsiya texnologiyalarini amaliyotga joriy etish bo‘yicha metodik qo‘llanma T-2016.
2. Kenjaboev O. Zamonaviy axborot texnologiyalari. T. 1999.
3. [www arxiv.uz](http://www.arxiv.uz)
4. [www multimedia.uz](http://www.multimedia.uz)

СОҒЛОМ ТУРМУШ ТАРЗИНИ ҚАРОР ТОПТИРИШ ТАЪЛИМ-ТАРБИЯ ТИЗИМИНИНГ МУҲИМ КОМПОНЕНТИ СИФАТИДА

Комилова Феруза

Навоий вилоят Қизилтепа
тумани 2 умумий ўрта таълим
мактаби ўқитувчиси

Ушбу мақолада комил инсон тарбияси, таълим-тарбияни олиб бориш, Узлуксиз таълим тизимида бола тарбияси ривожлантиришининг узвийлиги ва узлуксизлигини таъминлаш концепцияси очиқ берилган.

Калит сўзлар: комил инсон, тарбияси, бола, ота-она, жисмоний тарбияни.

Комил инсон тарбияси – бу таълим-тарбия жараёнида орқали амалга оширилади ва педагогика асосида таркиб топтиради. Бунинг учун қуйидаги манбаларни чуқур ўрганиш, таҳлил қилиш, ўзлаштириш ва уларни ўз турмуш тарзимизда жорий этишимиз лозим:

“Авесто” даги “Эзгу фикр – эзгу сўз – эзгу амал” тузими бўйича фикр юрита олишликни амалга ошириш, яъни бунёдкорлик ғояларини талабалар онгига сингдириш методикасини эгаллаш ва ёшлар тарбиясида улардан фойдаланиш;

Қуръони Карим, Ҳадиси Шарифлардаги манбалар бўйича ёшлар онгига маънавий-руҳий поклик мезонлари ва тамойилларини сингдириш;

Абу Наср Фаробийнинг фозил одамлари ҳақидаги таълимоти асосида таълим-тарбия бериш;

Абу Райҳон Беруний, Аҳмад ал – Фароғоний, Абу Али ибн Сино ва Муҳаммад ибн Мусо ал – Хоразмийларнинг педагогик ва фалсафий қарашлари асосида таълим – тарбия бериш;

Юсуф Хос Ҳожиб ва Аҳмад Югнакий асарларида тасвирланган бенуқсон инсонлар ҳақидаги таълимотлари асосида таълим тарбия бериш;

Абдуллоҳ Ғиждивоний, Аҳмад Яссавий, Баҳовуддин Нақшбанд, Аз - Марғилоний, Нажимиддин Кубро Мотрудий, Сўфи Оллоёр ва бошқаларнинг комил инсон ҳақидаги таълимотлари асосида таълим – тарбия бериш;

Амир Темур “Тузуқлари”, муҳаммад Қозизоданинг “Ҳуқумдорга ўғитлари” асосидаги таълимотлари асосида таълим – тарбия бериш;

Алишер Навоийнинг адолатли жамият ва комил инсон таълимоти асосида таълим – тарбия бериш;

Ўзбек халқи педагогикаси намоёндаларининг баркамол инсон таълим – тарбияси ҳақидаги назариялари асосида таълим – тарбия бериш ва шу қабилар.

Бундай имкониятлар Ўзбекистоннинг ўз мустақиллигига эришиши натижасида ва эркин фикрлашга тўлиқ имкониятлар педагогикада соғлом ақл, ижод муҳит, миллий руҳият ва анъаналар, урф-одатлар, маросимларга мос тарзда таълим-тарбияни олиб бориш имкониятини яратилади.

Замонавий миллий педагогикамизда миллат руҳиятининг нозик жиҳатларига кириб бориш ва дунё тарбияшунослигида энг сўнгги ютуқларни ҳам ҳисобга олиш имконияти яратилади. Ана шу сабабли ҳам бугунги миллий педагогикамиз мунтазам равишда тараққий этмоқда ва унга баркамол авлодни шакллантиришдек муҳим вазифа қўйилган. Айни пайтда барча педагогик тадбирларда ёшлар таълим – тарбия жараёнининг объектигина эмас, балки субъекти, яъни ижрочиси ҳам эканлигига алоҳида эътибор берилмоқда. Бу таълим олувчилар ва тарбияланувчиларнинг мустақил ҳамда эркин фикрларини таъминлашга имкон бермоқда. Энг асосийси, ёшларда тарбиялаш ва ўқишга эҳтиёж уйғотишга йўналтирилган ҳолда таълим-тарбия ишлари олиб борилмоқда.

Демак, бугунги педагогика учун муайян билимлар йиғиндиси эмас, балки бола шахси бош қадриятига айланди. Шу сабабли ҳам бугунги ёшларга қўйиладиган талаб фақатгина билимли бўлиш эмас, балки изланувчан, ташаббускор, фидойи, интеллектуал салоҳиятли бўлишини ҳам талаб қилмоқда. Шу маънода замонавий миллий педагогикамиз олдида қуйидаги долзарб муаммоларни ҳал қилиш вазифаси турибди.

Узлуксиз таълим тизимида бола тарбияси ривожлантиришининг узвийлиги ва

узлуксизлигини таъминлаш концепциясини ишлаб чиқиш ҳамда баркамол авлодни шакллантиришга замонавий таълим технологиясидан самарали фойдаланишга эришиш. Бунда мустақиллик мафкурасини инсонлар онгига сингдириш усуллари, шакллари, йўллари, воситалари ва уларнинг ахборатли таъминотини ишлаб чиқиш, ҳаётга жорий этиш орқали ёшларда ўзлигини билаш, ўз – ўзини бошқара билиши, ўз-ўзини тарбиялай олиши каби хислатларни такомиллаштириш.

Таълим-тарбия соҳасидаги барча хатти-ҳаракатларимизни Ўзбекистон Республикаси Конститутцияси, “Кадрлар тайёрлаш миллий дастури”, “Таълим тўғрисида”ги Қонун ва бошқа шу каби давлат меъёрий ҳужжатлари асосида олиб боришга эришиш ва ҳ.к.

Ушбу муаммолар қаторини яна кўплаб давом эттириш мумкин, чунки таълим-тарбия жараёни ҳам мураккаб тузилмага эга бўлган жамият тараққиётига мос ҳолда ўзгариб турадиган динамик жараёндир. Шу сабабли ҳам бу борадаги илмий тадқиқот иши ҳам узлуксиз равишда ривожланиб, такомиллашиб бораверади.

XIX асрнинг иккинчи ярми ва XX аср бошларида яратилган педагогик асарларда соғлом турмуш тарзи масалаларининг ёритилишини таҳлил қилиш натижалари, ушни кўрсатдики, мазкур даврда яратилган асарларнинг аксариятида боланинг жисмоний жиҳатдан соғлом этиб тарбиялашга аҳамият қаратилган. Жумладан маърифатпарвар Абдулла Авлонийнинг куйидаги фикрини алоҳида қайд этиб ўтиш ўринли: «Баданнинг саломат ва қўвватли бўлмоғи инсонга энг керакли нарсадур. Чунки ўқимок, ўқитмок, ўрганмок, ўргатмок учун инсонга кучли, касалсиз жасад лозимдир». Мазкур фикр ўша даврда ҳам инсон саломатлиги масаласининг диққат марказда бўлганлигини англаш билан бирга бугунги кунда муҳим қийматга эга эканлигини кўрсатади.

Абдурауф Фитрат ижтимоий тарбия негизида жисмоний тарбияни ташкил этиш, шахснинг саломат ва бақувват қилиб тарбиялаш алоҳида аҳамият касб этишига урғу беради. Унинг «Раҳбари нажот» асарининг «Бола тарбияси» номли бобида бадан тарбияни ташкил этиш борасидаги куйидаги фикрлар илгари сурилган: «Бадан тарбиясига қадим замонлардан бошлаб катта аҳамият берилган. Инсоннинг бутун аъзоси саломат ва қувватга эга бўлмаса, унда инсон узоқ яшамайди. Агар инсоннинг танасидаги аъзоларидан бирига ҳалал тегса, у киши ишдан кўлини тортиб, бошқаларнинг муҳтожига айланади».

Юқоридаги соғлом турмуш тарзини шакллантиришга бўлган муносабатлардан хулоса қилиб шуни айтиш мумкинки, инсон бор экан, унинг саломатлиги, айниқса, ўсиб келаётган авлодни жисмоний жиҳатдан бақувват қилиб, фавқулодда рўй бериши мумкин бўлган ҳар қандай вазиятларга тайёрлаш масаласи доимо халқ эътиборида бўлган ва ҳар бир даврда мазкур масалага ўзига хос тарзда ёндошилган.

BOSHLANG‘ICH TA‘LIM-O‘QITISHNING ASOSIY POYDEVORI.

Kubeyeva Asemay Begaliyevna
Navoiy viloyati Zarafshon shahar
4-umumiy o‘rta ta‘lim maktabi
boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang‘ich ta‘lim o‘quvchilarning barkamol ulg‘ayishida asosiy poydevor ekanligi xususida so‘z boradi. Unda boshlang‘ich ta‘lim-o‘qitishning asosiy poydevori ekanligi yoritib berilgan.

Kalit so‘zlar: Pedagogik amaliyotchilik, ilmiy tadqiqotchilik, yelpig‘ich, interfaol yoki interaktiv

Boshlang‘ich ta‘lim-ta‘limning dastlabki bosqichi bo‘lib, o‘quvchilarning savod chiqarishida asosiy vosita hisoblanadi. Chunki o‘quvchining imlo savodxonligi, nutq o‘stirishi uchun boshlang‘ich sinfda olgan bilim, ko‘nikma va malakaning ahamiyati beqiyos. Shuning uchun, boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi katta mahorat egasi, san‘atkor, mehribon bo‘lish bilan birga zamon bilan hamnafas qadam tashlashi lozim. Bugun axborotlar oqimi shiddat bilan kuchayib borayotgan, kompyuter va umuman texnika olami inson hayotida tobora kengroq va mustahkamroq o‘rin olib borayotgan bir zamonda kitob o‘qish, kitobxonlik muammosining yanada dolzarblik kasb etishi sir emas. Zero, kitob va kitobxonlik inson ma‘naviy olamining ajralmas qismi ekan, uni o‘qishni o‘rganish, kitobxon ma‘naviyatini shakllantirish ta‘lim-tarbiya jarayonidagi eng asosiy vazifa bo‘lib qolaveradi. Shunga ko‘ra kitoblarni o‘qish uchun uni o‘qitish muhim ahamiyat kasb etadi. O‘quvchi ilk poydevorni boshlang‘ich ta‘limdan oladi. Shuning uchun ularni kitobga qiziqtirishni boshlang‘ich sinfdan boshlash lozim.

Shuningdek, o‘qituvchi darsga tayyorlanar ekan, har bir guruhga mos keladigan usul tanlamog‘i lozim. Hatto, bir o‘qituvchi bir xil usulda ikki xil guruhda dars o‘tib ham bir xil natijaga erisha olmaydi. Chunki, har xil xarakterli o‘quvchilarni bir xil usul bilan o‘qitib bir xil natijaga erishish mumkin emas. Buning uchun guruh o‘quvchilarining o‘ziga xos xususiyatlarini bilib, ularning nimalarga qodirligini aniqlab dars boshlash yaxshi natija beradi. Shuningdek, ta‘lim metodlari va ularning turlaridan unumli foydanish ham muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki, o‘qitishdan ko‘zlanadigan maqsad bu davlat ta‘lim standartlarida belgilangan bilim va ko‘nikmalarini o‘quvchiga yetkazishdan iborat. qachonki o‘quvchi tomonidan bilim qabul qilinsa va tushunib yetilsa yoki o‘quvchi malaka oshirish uchun mo‘ljallangan topshiriqlarni amalda namoyish etib bera olsagina o‘qitish muvaffaqiyatli kechdi deb hisoblasa bo‘ladi.

Ma‘lumki, ta‘lim olish (ma‘lumot olish) jarayoni – bu ma‘naviy va aqliy qobiliyatlarni tizimli rivojlantirib borish, bilim va tushunchalarni shakllantirish va olingan bilimdan foydalana olish qobiliyatini tarkib toptirishdan iborat jarayondir. Bu jarayon ta‘lim oluvchining o‘zi orqali yoki boshqa birov- ta‘lim beruvchining ko‘magida amalga oshirilishi mumkin. Ta‘lim olish jarayoni esa turli xil metodlarga(usullarga) tayangan holda kechadi. Ta‘lim metodi - bu ta‘lim oluvchi va ta‘lim beruvchining ma‘lum maqsadga qaratilgan, birgalikdagi faoliyatini tashkil qilishning muayyan tizimga solingan yo‘l-yo‘rig‘i.

О‘quvchi markazda bo‘lgan (interfaol yoki interaktiv) uslublar.

Odatda ushbu uslublardan biri yoki bir nechitasi ayrim o‘qitish modellarida birvarakayiga foydalaniladi. Odatda dars jarayoni ikki yoki undan ortiq asosiy uslublardan tashkil topadi va bu uslublar dars mavzusiga to‘la muvofiq bo‘lib, o‘quvchilarning bilim va tajribasi qay bosqichda ekanligiga qarab qo‘llaniladi.

O‘qituvchi markazda bo‘lgan uslub. Bu uslub orqali o‘qituvchi o‘zi egallagan ma’lumot va ko‘nikmalarni o‘quvchilarning sezgi organlari orqali uzatish yo‘llarini qidiradi. Bunda o‘quvchilarning ishtiroki passiv bo‘ladi, ya’ni ular tinglaydilar, kuzatadilar va ma’ruzalarni yozib boradilar.

Quyida bir nechtaga murojaat qilamiz.

“Juft-juft muloqot” usuli

Biror mavzu bo‘yicha yonma-yon o‘tirgan o‘quvchilarni o‘zaro muloqotga chorlash; o‘zaro fikr almashish va ularni ba’zilarini tinglash;

“Ovozga qo‘yish” usuli

Dars davomida bahsli vaziyatni keltirib chiqarish; yuzaga kelgan bahs munozarani boshqarish maqsadida, bahs yuritayotgan tomonlarning fikrlarini sinf bo‘yicha ovozga qo‘yish; har bir fikr bo‘yicha qarshi, rozi va betaraflarni aniqlash; tomonlarning dalillarini va fikrlarini tinglash; so‘ng yana ovozga qo‘yish; xulosalash;

“Savol berish orqali o‘qitish” usuli

O‘qituvchi o‘quvchilar oldiga savollarni ko‘ndalang qilib qo‘yadi va bu bilan ularni berilgan ma’lumotni yana takrorlashga undaydi. Shu tariqa ularni o‘qituvchi tomonidan qo‘llanilgan og‘zaki va boshqa aloqa uslublarini tushunib yetganliklari aniqlanadi.

“Ma’nodosh so‘zlar guldastasi” usuli.

1-guruh so‘z aytadi,2-guruh shunga ma’nodosh so‘zni topadi.

M: Bet-insonni yuzi, bet-kitobning sahifasi....

“So‘zdan gapga” usuli. O‘quvchilar so‘z, so‘z birikmasi va gap tuzadilar.

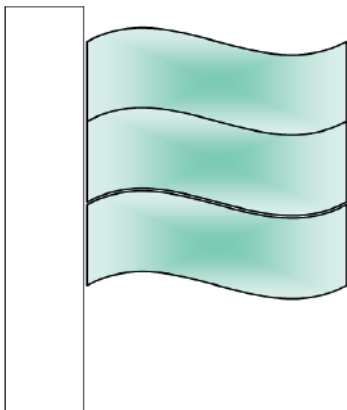
M:Kitob –qiziqarli kitob –kitob –bilim manbayi.

“Bilag‘on” usuli. O‘quvchilarga doira shakli tushirilgan tarqatmalar tarqatiladi. Har biriga alohida so‘z yozilgan bo‘ladi. Shu so‘z ishtirokida gaplar tuzish topshiriladi.M: Quyosh: Quyosh-zaminni yoritadi....

“O‘ynab gapirsang ham o‘ylab gapir” usuli. Bunda bir o‘quvchi so‘z aytib, ko‘ptokni 2-o‘quvchiga beradi, 2-o‘quvchi so‘z aytadi.M: tog‘,gul,dars...

“Ko‘chirma diktant” usuli. O‘quvchilar o‘zlari sevgan ertak kitoblaridan matn ko‘chiradilar. Matnni gaplarga, gaplarni so‘zlarga ajratadilar.

“Yelpig‘ich” sxemasi usuli. Bunda o‘quvchilar mavzuda o‘tgan so‘zlarni birma- bir qo‘llaridagi qog‘ozga yozib, so‘ng yozuv taxtasining tegishli joyiga yopishtiradi va yelpig‘ichni hosil qiladi. Shu bilan so‘zlar asosida mavzuni ochib beriladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. “Umumta’lim fanlar metodikasi” jurnali 2016- yil,1-son
2. Darsliklar
3. Internet saytlari.

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING YOSH XUSUSIYATLARI VA ONA TILINI O'RGANISH IMKONIYATLARI

Mamazokirova Zarifaxon Xabibillayevna

Paxtaobod tumani 35- umumiy o'rta ta'lim maktabi
Boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Anotatsiya: Maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarini sezgi, idrok, xotira, tafakkur kabi individual psixik xususiyatlar rivojlantirish borasida olib boriladigan pedagogik texnologiyalar usullar uslublar haqida yoritilgan.

Kalit so'zlar: Mantiqiy operatsiyalarni kuzatish, taqqoslash, guruhlash, umumlashtirish, sezgi, idrok, xotira, tafakkur kabi individual psixik jarayonlar.

Boshlang'ich sinflar uchun ona tili o'quv fanini o'rganish, asosan, asosiy mashg'uloti o'qish ekanligini anglagan, fikri, tushunchasi bog'cha yoshidagi bolalik davriga nisbatan ancha rivojlangan, eng muhimi, psixologik jihatdan o'qishga tayyor davr sanaladi. "Ta'limga psixologik tayyorgarlik deganda, - deb qayd qiladi E.G'oziyev, - bolaning ob'ektiv va sub'ektiv jihatdan maktab talabiga munosibligi nazarda tutiladi? Bu yoshdagi bolalarda idrok ancha o'tkirlashadi, o'qishga qiziquvchanligi oshadi, xayoli yorqinlashib, xotirasi chiniqadi, tafakkur doirasi nisbatan kengayib, ijodiy fikrlashga moyillik ortadi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida yaqqol obrazli xotira ancha taraqqiy etgan bo'ladi. Bu yoshda o'quvchilar ko'rgan, kuzatgan narsalarini xotirada uzoq vaqt saqlay oladi. Shu sababli ona tili mashg'ulotlarida ko'rsatmali vositalardan: diafil'm, o'quv fil'mlari va audiovizual vositalardan unumli foydalanishga jiddiy e'tibor qaratishga to'g'ri keladi. 7-11 yoshli bolalar o'qiganini yoki eshitganlarini etarli darajada tushunadi; o'z fikrlarini ona tilida izchillik bilan bayon qila oladi; mantiqiy operatsiyalarni kuzatish, taqqoslash, guruhlash, umumlashtirish singarilarni bemalol bajara oladi; o'rganganlari asosida umumlashma hosil qilishi mumkin. O'qituvchi kichik maktab yoshidagi o'quvchilar bilan qaysi yo'nalishda ish tutsa, ular tez shunga moslashadi. O'quvchini fanga qiziqtirish, undagi qobiliyatni yuzaga chiqarish kichik sinf o'qituvchisidan mohirlikni, o'ziga xos uslubiyatni, bolajonlikni talab etadi. Shu sababli ona tili mashg'ulotlarida o'qituvchi nafaqat qayta xotiralashga asoslangan o'quv topshiriqlardan, balki qisman ijodiy topshiriqlardan ham unumli foydalanishi lozim. Ijodiy topshiriqlar ustida ishlash bolalarning yoshi va bilim saviyasi oshgan sari asta-sekin murakkablashib boradi. Bola ilk bor maktabga qadam qo'ygan ekan, ma'lum so'z jamg'armasi bilan keladi. U oilada, bog'chada ko'p so'zlarni ishlatsada, hali ularning ma'nosini chuqur anglamaydi. 8-9 yoshli bolalar esa bir yildan ziyodroq tajribaga ega bo'lgan bolalar bo'lib, ularda dars jarayonida mustaqil xulosalar chiqarish ancha tarkib topgan bo'ladi. Mashhur psixolog V.A. Kruteskiyning ta'kidlashicha, bu davrda ular o'z oldilariga "Nima uchun bunday?" - "Nima uchun shu narsani o'rganish kerak?" degan savolni qo'ya oladigan bo'lishadi. Bu davrda ular "Nima uchun o'z ona tilimizni bilishimiz kerak?" degan savolga javob bera oladilar. Ona tilini o'rganish ularning nutqiy muloqot doirasini kengaytirishini, badiiy, ilmiy adabiyotlarni o'rganishlariga keng yo'l ochib berishini anglay boshlaydilar. Ma'lumki, boshlang'ich sinflardagi o'qish, avvalo, psixik jarayonlarning rivojlanishi uchun qulay shart-sharoitlar yaratadi. Ularda sezgi, idrok, xotira, tafakkur kabi individual psixik xususiyatlar ancha tarkib topadi. Boshlang'ich sinf o'quvchilari o'z idroklarining aniqligi, softligi, o'tkirligi bilan boshqa yoshdagi bolalardan ajralib turadi. Ular har bir o'rgatilayotgan til materiallariga sinchkovlik bilan qaraydilar, dars jarayonida duch kelinadigan so'zlarni tez qabul qiladilar. Boshlang'ich sinfda o'quvchilar idrokining yana bir xususiyati uning xilma-xilligi, yorqin bo'yoqlar, yaqqol tasvir va his - tuyg'uga boyligidir. Shuning ushuni bu yoshda o'quvchilar rangli tasvirlarni, his - tuyg'u uyg'otadigan rasmlarni yoqtiradilar. Ammo bu o'rinda shuni ta'kidlash lozimki, me'yorida ortiq rangli rasmlar bolani charchatib qo'yadi va rasmlarga tez-tez murojaat etish uni zeriktiradi. Shuning uchun 2,-3,4-sinflar uchun "Ona tili" darsliklarini haddan ziyod rasmlar bilan to'ldirish maqsadga muvofiq emas. O'quvchilarning o'qishi, bilim olish xususida gap ketar ekan, diqqatning qanchalik katta ahamiyatga ega ekanligini ham unutmaslik lozim. "Diqqat, -deb qayd qilinadi. "O'zbek tilining izohli lugat"da, - e'tiborini bir joyga to'plamoq, yig'moq, uni biror narsaga qaratmoq demakdir". Boshlang'ich sinf o'quvchilarining diqqati xususida fikr yuritilganda uni yetarli darajada barqaror emasligini unutmaslik lozim. Bu yoshdagi bolalar diqqatlarini muayan narsaga qaratib turishda qiynaladilar. Bolalar diqqatining barqarorligi,

psixologlar keltirgan ma'lumotlarga qaraganda, miyada tormozlanish bilan qo'zg'alishning o'zaro nomuvofiq harakat qilishidir. Ona tili mashg'ulotlarida o'quvchilarning ko'p hollarda tutulishi, to'xtab qolishi, so'zni burro, aniq talaffuz eta olmasligi, yozishda ba'zan harf, bo'g'in, so'zlarning tushib qolishi mana shu fiziologik holat tufayli sodir bo'ladi. Psixologiya fanidan olib borilgan qator tadqiqotlar boshlang'ich sinf o'quvchilarining darsda 30-35 daqiqadan ortiq o'z diqqatlarini muayan ob'ektga qarata olmasligini ko'rsatadi. Bu ona tili mashg'ulotlarida ta'lim usullarini tez-tez o'zgartirib turishni, o'quv topshiriqlarining rang-barangligini ta'minlashni taqozo etadi. Chunki ta'lim usuli yoki o'quv topshirig'i o'zgartirilishi bilan o'quvchilarning unga munosabati ham o'zgaradi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Barkamol-avlod O'zbekiston taraqqiyotining poydevori. (Prezident I.Karimovning O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi II sessiyasida so'zlagan nutqi, 2009 y 29 avgust) T, 2009 y, 63-b.
2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Umumiy ta'limini tashkil etish to'g'risida"gi 203-qarori, "Ma'rifat" ro'znomasi, 2012, 13 may. 26
3. Intrnet saytlari.

ALISHER NAVOIYNING TARIXIY MEROSI.

Minovarova Madina Muslim qizi

O'zbekiston Davlat Jahon Tillari Universiteti talabasi

Ilmiy rahbar: **Ahmedova Anorxon Nasilbaevna**

Annotatsiya: Maqolada tarixiy asarlar leksikasida atamalarni ifodalovchi martaba ("Ajam tarixi" va Alisher Navoiy tomonidan yozilgan "Payg'ambarlar va donishmandlar tarixi") turli guruhlariga bo'lingan: eng yuqori martaba vakili bo'lgan yuqori lavozimda leksikonlar; leksikalari vazifa uchun mas'ul shaxs tushunchasi; odamlar nomini ko'rsatuvchi leksikonlar san'at, madaniyat va fan.

Kalit so'zlar: Til tarixi, tilning rivojlanish bosqichlari, qadimiy turkiy tili, qadimiy o'zbek adabiy tili, terminologiyasi, ijtimoiy-siyosiy, haqoratli, funktsional va semantik tahlil.

Yozma yodgorliklar til va jamiyatni o'rganishda ayniqsa muhimdir uning rivojlanish bosqichlarini aniqlash. Tarixi bilan bog'liq til jamiyat va millat rivojlanib boraveradi, jamiyatda yuz bergan o'zgarishlar o'sha davrning yozma manbalarida aks etgan. Shu nuqtai nazardan, til tarixini o'rganish leksika, bir tomondan, har bir so'zning rivojlanish evolyutsiyasini tasvirlaydi, ikkinchidan, bu tilning so'z boyligini va uning ba'zi fonetik, morfologik va ba'zi vaqtlarda sintaktik xususiyatlar. Shuning uchun, kufrik tarixini o'rganish, umuman, til tarixini o'rganish uchun ham muhimdir. Shu maqsadda ushbu maqola tarixiy lug'at tarkibida alohida o'rin tutadigan mansab so'zlari asosida "Tarixi muluki Ajam" ("Tarix Ajam") va "Tarixi Anbiyo va hukamo" ("Tarix" payg'ambarlar va donishmandlar to'g'risida") Alisher Navoiy tomonidan yozilgan." Ajam tarixi "leksikasi tavsiflanadi faoliyati va shu kabi miqdoriy atamalar soni bo'yicha. O'zbekistonda ota-bobolarimiz qoldirgan moddiy va ma'naviy merosni bugungi avlodga etkazish bizga asrlar davomida bergan va ilmiy asosda o'rganish davlat siyosatiga ko'tarilgan. Kinga yozma yodgorliklarga murojaat qilish bilan bog'liq muammolarni hal qilishning muhim bosqichlaridan biridir Navoiy ijodiga qiziqish va uning tilini o'rganish uzoq tarixiy jarayondir ishlaydi. Ushbu yo'nalishda turklarda, ayniqsa o'zbek tilida olib borilgan jiddiy tadqiqotlar mavjud amalga oshirildi: ilmiy ishlar, lug'atlar, risolalar, maqolalar nashr etildi, konferentsiyalar o'tkazildi. Tilidagi tadqiqotlar hajmi va ko'lami bo'lsa ham shoirning asarlari ularni alohida aytib o'tishga hech qanday imkoniyat bermaydi, A.K.Borovkov, A.M.Shcherbak, B.Bafoev, H.Sulaymonov, P.Shamsiev, A.Hayitmetov, G.Ibragimov, Abdurahmonov, A.Rustamov, E.Fozilov, S.Ibrohimov, A.G'ulomov, X.Doniyorov, Xususan, shoir tilining fonetik va grammatik tuzilishi aks ettirilgan A.M.Shcherbak (Shcherbak, 1962), G'.Abdurahmonov (Abdurahmonov va Rustamov, 1984), E.Fozilov (Fozilov, 1969), B.Bafoev (Bafoev, 1968), U.Sanaqulov (Sanaqulov, 1971), F.Abdullaev (Abdullaev, 1968), S.Ashirboev (Ashirboev, 1990) va B.Yusufov (Yusufov, 2005) keng ko'lamli tadqiqotlar. A.Rustamovning (Rustamov, 1958) tadqiqotlari bag'ishlangan tufayli Navoiy asarlari tilining fonetik va morfologik xususiyatlarini o'rganish qadimgi o'zbek adabiy tilining eng qadimiy va qimmatbaho qo'lyozmalari, lingvistik belgilari edi va bu ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Navoiy she'riyatining muhim jihatlaridan biri uning ijodi, uslubi va adabiyoti, M.Shayxzoda (Shayxzoda, 1959), A. Hayitmetov (Hayitmetov, 1961), A. Rustamov (Rustamov, 1964) va Y.Ishoqov (Isxoqov, 1965) bu haqda o'z fikrlarini ilgari surdilar. Navoiy asarlarining tili nafaqat fonetik va grammatikasi bilan ajralib turadi tuzilishi, lekin leksik-semantik, frazeologik va uslubiy xilma-xilligi uchun. Ushbu sektor eng ko'p o'rganilgan deb hisoblanadi. Statistik usullar nuqtai nazaridan shoir asarlarining leksikasi aniqlash uchun ishlatiladi (Bafoev, 1983), leksik-semantik (Umarov, 1968), uslubiy (Hamidov, Xolboyeva, 2010), lingvopoetik xususiyatlari o'rganilgan, shu jumladan ba'zi tizimda olib borilgan atamalar va sinonimlarni o'rganish. A.Karimov (Karimov, 1973), Sh.Yoqubov (Yoqubov, 1994), Z.Hamidov (Hamidov, 1982), Sh.Egamova (Egamova, 2007) Tojiboeva (Tojiboeva, 2011) ilmiy tadqiqotlari ham bunda muhim rol o'ynaydi yo'nalish Alisher Navoiy asarlarini o'rganishdagi barcha mashaqqatli ishlar bu muhim qadamlardan biridir ushbu murakkab muammoni muvaffaqiyatli o'rganish. Biroq, biz ularni umuman ko'rib chiqq olmaymiz til hodisalari va ularning mohiyatini Navoiy asarlari tilida izohlash. Chunki Navoiy tili barcha davrlarning tili bo'lib, butun shoir asarlari bir-biridan farq qiladi ularning o'ziga xos lingvistik, she'riy va uslubiy xususiyatlari, shuning uchun asarlarini tasavvur qilish mumkin buyuk yozuvchi, shuningdek, har birini o'rgangandan so'ng o'zbek adabiy tilining eski lingvistik

tabiati ulardan alohida. Garchi asarlarning tiliga bag'ishlangan ko'plab monografik tadqiqotlar shoirning "Ajam tarixi" (Alisher) asarlarining leksikasi Alisher Navoiy yaratildi Navoiy, 1967) Peshdodidlar, Kayoniylar, Ashkoniylar va Eronni boshqargan Sosoniylar haqida va Payg'ambarlar va donishmandlar to'g'risida "Payg'ambarlar va donishmandlar tarixi" (Alisher Navoiy, 2000) monografik rejada o'rganilmagan. Shu nuqtai nazardan, funktsional-semantik, hozirgi va tarixiy asarlarning etimologik, semantik va uslubiy tahlili muallif tomonidan "Zubdat-ut tavorix" ("Tarix qaymog'i") tasvirlanganligi juda katta ahamiyatga ega. o'zbek tilshunosligidagi kamchiliklarni to'ldirish uchun ma'lum bir xizmat darajasi mavjud. Batafsil 3112 ta leksik birliklar tizimini tasnifi va tahlili (takroriy qo'llanmalar, birga) 26 677 bilan) "Payg'ambarlar va donishmandlar tarixi" da, 2418 (takroriy arizalar, bilan birga) 15 073) "Ajam tarixi" da XV asr o'zbek adabiy tilini to'ldirish va takomillashtirish lug'at, nazariy bilim va uning ma'lum jihatlari haqida dunyoqarash Daraja. Shu maqsadda ushbu maqola maxsus ma'noga ega bo'lgan martaba ifodalariga asoslangan Alisher Navoiyning tarixiy asarlari lug'atidagi o'rni. "Ajam tarixi" leksikasi faoliyati va shu kabi miqdoriy atamalarning soni bilan tavsiflanadi Eng yuqori martabani ifodalovchi yuqori lavozimdagi leksikonlar Ushbu guruhning 19 ta atamasi asarlarda uchraydi. Leksik pod (i) shoh (qirol) (DTS 396) fors-tojik tilidan kelgan fonetik variantlar podshoh / podsho sifatida ishlatilgan Navoiy asarlarida (ANATIL, II, 175). "Hukmning mutlaq kuchining sarlavhasi, shunday qilib ba'zi bir Sharq mamlakatlarida qirol unvoniga ega bo'lgan kishi", degan ma'noni anglatadi shoh (UTIL, 3,282), atama Navoiy asarlarida "Xudo" ma'nosida ishlatilgan, ammo bu atama ichida ko'rinmaydi biz o'rganayotgan asarlardagi keyingi ma'no (Alisher Navoiy, 1967, 186). Arabcha "Sulton" atamasi "oliy hukmdor, qirol" ma'nosida paydo bo'ladi (UTIL, 2, 584). Ko'plik shaklida u (Alisher Navoiy, 1967, 185) salotin shaklida ishlatiladi. Ushbu atama Markaziy Osiyoda qo'llanilgan mo'g'ullar istilosidan oldin buyuk davlatlarning eng yuqori iste'moli sifatida. Mo'g'uldan keyin Imperiya qulab tushdi, ular uni har bir sulolaning hukumat vakili unvoni sifatida ishlatishdi Chingiziyning. Bu nom Temuriylar davrida ham keng qo'llanilgan; oldingi holat edi tiklandi. Bu davrda Sulton faxriy unvonga ega edi; ular ushbu nomni ismga qo'shib qo'yishgan oxirgi temuriy Husayn Boyqaro (Dadabaev, 1991, 64-bet). Bunday holatga duch kelamiz "Ajam tarixi" matnida: Agar Abulqozi Sulton Husayn Bahodirxonda mulkahu bo'lsa Zal; u bunday ish bilan shug'ullangan (Alisher Navoiy, 1967, 236). Da yuqori mavqega ega bo'lgan so'zlar asarlar matnlari, sohibisarir (Alisher Navoiy, 1967, 196) taxt, podshoh, hukmdor, "sohibi davlat (Alisher Navoiy, 1967, 215), bu" bosh "degan ma'noni anglatadi. davlat, qirol, "sohibi ikhtiyor (Alisher Navoiy, 1967 213) -" tanlov, egasi Fors tilida eslatib o'tilgan deb nomlangan ish joyidagi mustaqil huquqlar Xulosa Alisher Navoiy asarlari matnidagi post, martaba kabi so'zlarni izohlash xizmat qiladi qadimgi o'zbek adabiyotida ma'muriy boshqaruv tuzilishining o'ziga xos xususiyatlarini ochib berish til, ba'zi bir joylarni to'ldirish terminologiya tarixiga tegishli bo'lib, undagi o'zgarishlarni kuzatish tilni rivojlantirish jarayoni, turkchaga xos uslubiy-semantik jihatlarni tahlil qilish leksika. "Tarixi muluki Ajam" ("Ajam tarixi") va "Tarixi Anbiyo va hukamo" ("Payg'ambarlar va donishmandlar tarixi") tarkibiga turli sohalarga tegishli so'zlar kiritilgan ijtimoiy hayot, ular alohida mavzu guruhlarini ajratish, funktsional-semantik jihatdan o'rganilgan leksemalarning xususiyati aniqlandi. Asarlar lug'atining tarixiy-etimologik tahlili asarlar matnida ishlatiladigan post, martabaning so'zlari asosan arabcha olinganligini ko'rsatdi, Fors-tojik va qisman mo'g'ul tili

Adabiyotlar:

1. Abdullaev, F.A. (1968). XV asr o'zbekadabiy tilining dialektal masalalari Navoiy va adabiy effekt masalasi]

2. Navoiy va adabiy ta'sir masalalari - Toshkent, -138-257 b. Abdurahmonov, G., & Rustamov, A. (1984). Alisher Navoiytilining grammatikasi foydalanish [Navoiy tilining grammatik xususiyatlari]. - Toshkent: Fan [Fan] -160 b. 3. Alisher Navoiy. (1967). Asarlar. 15 tomlik. 14-tom. Ishlar o'n besh o'n to'rtinchi jild. Fan [Fan] - Toshkent, -183-238 b. Alisher Navoiy. (2000) -20 sahifa

SIFATLI TA'LIMDA INTERFAOL USULLARNING AHAMIYATI

Nurova Rayxan Beknazarovna
Navoiy viloyati Zarafshon shahar
4-umumiy o'rta ta'lim maktabi
boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich ta'lim o'quvchilarning barkamol ulg'ayishida asosiy poydevor ekanligi sifatli ta'limda interfaol usullarning ahamiyati xususida so'z boradi. Unda boshlang'ich ta'limni o'qitishda ishlatiladigan interfaol usullarning ahamiyati ochib berilgan.

Kalit so'zlar: bilimlar shohsupasi, teskari test, topog'on, bilag'on, texnik vositalar...

Ta'lim sohasida olib borilayotgan keng ko'lamli islohotlar, ta'lim mazmunini takomillashtirishga oid qabul qilingan qarorlar ta'limni hayot bilan bog'lashni, o'qitish samaradorligini oshirishni, tez taraqqiy etib borayotgan jamiyat uchun har tomonlama rivojlangan barkamol avlodni tarbiyalab yetishtirishni talab qilayapti.

Har o'qituvchisi o'z mehnatini ijodiy mehnatga aylantirganda, pedagoglik ishining nazariyasini ham, amaliyotini ham astoydil o'rganib, boshqalarning tajribasidan foydalanib, o'zi ham tashabbuskorlik, ixtirochilik bilan ishlab, o'quvchilarni qiziqtirishi, ularning ishini faollashtirish, o'rganilayotgan materallarni hayot bilan bog'lagandagina o'quvchilarni o'qitish va tarbiyalashda chinakam muvaffaqiyatli natijalarga erishadi.

Yangi usullar va vositalarni izlab topish, o'z mehnatiga sidqidildan yondashish, darslarga har tomonlama puxta tayyorgarlik ko'rish, texnika vositalari va ko'rgazmali qurollardan o'rinli va samarali foydalanish, g'oyat ruhlanib ishlash, zavqlanib dars berish har bir o'qituvchiga xos bo'lmog'i darkor.

Quyida sizga taqdim etmoqchi bo'lgan usullarimiz sifatli ta'limni tashkil etishda yordam beradi.

“Bilimlar shohsupasi” usuli. Konvert ichidagi savolga guruhdan navbat bilan javob beradi.

Savol: Alisher Navoiy qachon va qayerda tug'ilgan?

Savol: otasining ismi nima?

Savol: Shoir o'zbek adabiy til rivojiga qanday hissa qo'shdi?

Shu tarzda o'quvchilar bilimlar shohsupasidan birin-ketin chiqib boradilar.

“Teskari test” usuli. Bunda o'quvchilarga mavzu bo'yicha noto'g'i savollar yozilgan testlar tarqatiladi. O'quvchilar uni to'g'rilashi kerak bo'ladi. Yoki, teskari ma'lumotlar ham aytish mumkin.

A. 1,2,4,6

B.1,2,3,5,7

S.1,2,3,4,5,7,9

D.2,3,4,6,7,8

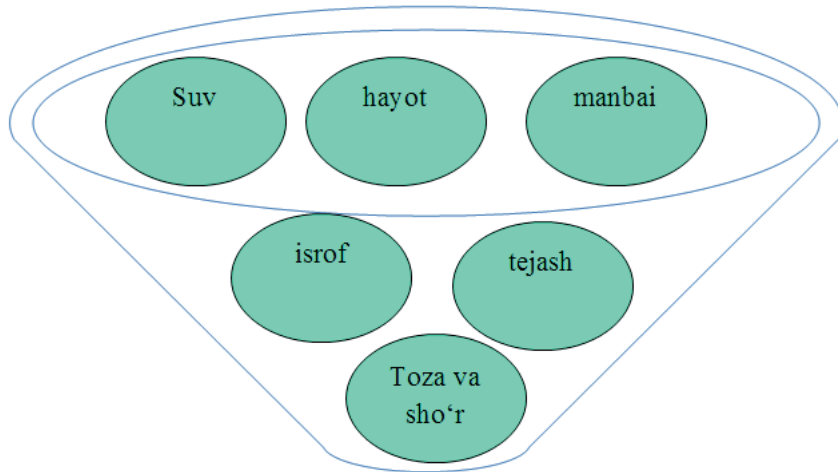
“Davom ettir” usuli. Nuqtalar o'rmini tegishli ma'lumotlar bilan to'ldiradi va gaplar yoki maqollar davom ettiriladi.

1)Sanamay.....

2)Onam.. men.... bordik.

3)Mehnat..... rohat.....

“Topog'on” usuli. Bunda doskaga doiralar chiziladi va o'quvchilar mavzuda o'tilgan so'zlarni yozadilar va shu so'zlarni tushuntirib beradilar.

«Charxpalak» usuli.

Mazkur usul guruhlarda ishlash usulining takomillashtirilgan ko‘rinishi bo‘lib, uning yordamida o‘quvchilar o‘rganiladigan material bo‘yicha ma’lum bilimga mustaqil ega bo‘lish, jamoa bilan ishlash malakasini ega bo‘lish, boshqalarni o‘qitish, axborot bilan almashish hamda jamoa bo‘lib qaror qabul qilish ko‘nikmalariga ega bo‘ladi.

“So'zlar charxpalagi” ning ochqichi:
Quyidagi “So'zlar charxpalagi” ostida yashirinib yotgan leksik birliklarni topib, ular tarkibida kelayotgan tovushlarni izohlang.

1	Yordam nomi.
2	Kichkina uycha.
3	Bug'doy chiqindisi.
4	“Darkor” so'zining ma'nodoshi.
5	Tuproq qotishmasi.
6	Teshikcha.
7	Xom paxta.

“Sirli sandiqcha” usuli. Bu usulda sandiqcha ichida turli jihozlar yashiringan bo‘ladi. O‘qituvchi ularga ta’rif beradi. O‘quvchilar topgach, sandiqchadan olib ko‘rsatiladi. Jihozlar topishmoq tarzida bo‘ladi.

Topishmoqlar:

Tilsiz, zabonsiz erur,
Hayotdan saboq berur.
Kutubxona bezagi,
Yosh, qariga kerakli.
Ezgulik aylar xitob,
Topdingmi? Javob...

(Kitob)

Bizga kerakdir har dam,
U yozar, emas qalam.
Har o‘quvchiga o‘rtoq,
Do‘stim, tezroq o‘ylab top.

(Ruchka)

Xulosa qilib aytganda, hozirgi kun o‘qituvchisi ta’lim berayotgan bosqichdagi bitiruvchilarga

DTS fan yuzasidan qo‘yiladigan talablarni yaxshi bilishi va ta’lim jarayonini shunga yo‘naltirishi, ya’ni mavzular, modullarni shu talablardan kelib chiqib loyihalashtirishi kerak bo‘ladi. Qo‘yilgan ta’lim maqsadini amalga oshirish va ko‘zda tutilgan natijalarga erishish bo‘yicha faoliyat tizimi va mazmunini ishlab chiqish uchun o‘qituvchi quyi bosqichdagi ta’lim mazmuni va talablarini ham bilishi, ya’ni ta’lim uzluksizligi va uzviyligi bilan ham yaxshi tanish bo‘lishi talab etiladi. Shuningdek, albatta, metodika fanining oltin qoidasi sanaladigan kimga? nimani? nima maqsadda? Qay tarzda? berish kerakligini yaxshi anglab olishi, so‘ngra ushbu rejalashtirilgan materiallarni berishda zamonaviy ta’lim texnologiyalari vositasida tashkil etiladigan yangi o‘qitish modelidan foydalanish taqozo etiladi. Buning uchun ta’lim jarayonida nafaqat ta’lim beruvchi va ta’lim oluvchilar hamkorligidan iborat faol usullarni, balki ta’lim oluvchilar o‘rtasidagi hamkorlikni ham ta’minlovchi interfaol usullardan ham foydalanishi, ya’ni o‘quv dialogi va polilogi loyihasini ishlab chiqishi kerak bo‘ladi. Shundagina u o‘z oldiga qo‘ygan maqsadiga erishadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Til ta’limining xalqaro kompetensiyaviy talablarini o‘zbek tiliga joriy etishga doir mulohazalar // Til va adabiyot ta’limi, 10- son. – T., 2015. 15-16- b.
2. Darsliklar.
3. Internet saytlari.

BARKAMOL SHAXSNI TARBIYALASHDA OILANING O'RNI

Hasanova Feruza Gadoyevna

Navoiy viloyati Qiziltepa tumani
18-maktab boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya: ushbu maqolada barkamol shaxsni tarbiyalashda ota-onaning o'rni haqida so'z yuritilgan.

Kalit so'zlar: burch, barkamol shaxs, iqtidorli yoshlar, yetuk farzand, kasb-hunar, xarakter-xususiyat.

Oila mustahkam bo'lishi, unda tarbiyalanayotgan farzandlarning jismoniy va ma'naviy jihatdan barkamolligi masalasi barcha davrlarda dolzarb ahamiyat kasb etgan. O'zbekistonda esa ushbu masalaga istiqloq yillarida nihoyatda katta ahamiyat b'arilmoqda. Har bir ota-ona o'z burch va mas'uliyatlarini anglab yetgandagina oilada farzand tarbiyasida ijobiy natijalarga erishish mumkin. Mamlakatimizning yetuk olimlari barkamol, izlanuvchi, iqtidorli yoshlarni tarbiyalashni oila psixologiyasining turli jabhalarida ishonchli usullari yordamida tadqiq etib k'almog'dalar. Shu o'rinda alohida e'tirof etish joizki, istiqlolimizning dastlabki yillaridanoq oilaning jamiyat va davlat hayotidagi maqomini yuksaltirish, yosh avlod tarbiyasiga alohida e'tibor qaratildi. Avvalo, farzandlarimizni milliy tarbiya, axloq-odob, yuksak ma'naviyat asosida voyaga a'tkazishning dolzarbligini ko'rsatadi va oila muhiti, undagi ma'naviyatni barqarorlashtirishning eng ta'sirchan hamda amalda sinovlardan o'tgan usul va yondashuvlarni takomillashtirish yo'llarini o'rganish vazifasini olimlar oldiga qo'yadi. Bugungi kunda bola ongi shakllanishining ilk maskani oila ekanligidan k'alib chiqib, ota-onalikning tarbiyaviy imkoniyatlarini yanada kuchaytirishning moddiy va ma'naviy asoslarini ilmiy-amaliy jihatdan chuqur o'rganish lozim.

Bugungi kunda barcha turdagi ta'lim maskanlarida o'qib, kasb-hunar sirlarini mukammal egallayotgan yoshlarni tarbiyalashda biz avvalo, ularning o'zida hayot falsafasini to'g'ri shakllantirib, ta'ran fikrlaydigan bo'lib kamol topayotganliklariga alohida e'tiborimizni qaratishimiz lozim.

Har bir ota va ona farzand kamolotidan birlamchi manfaatdor shaxslar sifatida, avvalo, oiladagi xotirjamlik, bag'ributunlik va salomatlikni asrash borasidagi o'z imkoniyatlaridan keng va to'la foydalanishga psixologik jihatdan tayyor bo'lishlari lozim. Farzandining mehnatsevar, hunarli, epli va aqlli bo'lishin xohlagan ota-ona esa avvalo o'zi har bir qilgan amalida farosatli, didli, sabr-toqatli, har qanday maqsad-muddao oldida qiyinchiliklardan qo'rqmaydigan, halol va tirishqoq ekanligini ko'rsata olishi zarurdir. Zero, bugunning bolasi uchun aytish, tushuntirish, had'ab pand-nasihat qilaverish kamlik qiladi, uni o'rgatish, unga namuna va ibrat bo'lish, insoniy fazilatlarini amalda ko'rsatish malakasiga ega bo'lish iozim. Bola tarbiyasini ta'minlovchi barcha omillarni ona va ota bilishi shart. Bola ularni psixologik jihatdan idrok etar ekan, undan barcha xatti-harakatda o'rnak oladi. Har bir ota-ona xonadonida o'sib voyaga yetayotgan yoshlar tarbiyasining eng xalqbop, qadriyatlarimizga asoslangan usul va shakllarini o'rinda joriy etib, amalga tadbiiq etishlari lozim. Boshlang'ich sinfda ta'lim olayotgan farzandlarni tarbiyalashda "Bu nima?", "Nega bunday?" degan savollariga o'zi javob berishiga o'rgatish kerak. Bu o'rinda asosiy vazifa unga to'g'ri ko'rsatma b'arish, uni mantiqiy xatolardan qutqarish, to'g'ri mulohaza yuritishga ko'maklashish kerak. Masalan: "5" raqami qanday bo'laklardan tuzilgan? Qushlar, yirtqich hayvonlar, parrandalar qanaqa bo'ladi? Ularga misollar aytishni so'rash kabilar. Bulardan tashqari taqqoslash usuli yordami bilan narsalardagi o'xshash va farqdi tomonlar aniqlanadi. Taqqoslash bolai bilish faoliyatining dastlabki bosqichi hisoblanadi. Natijada bola o'xshash va tafovutli b'algilarni anglab boradi va ular yuzasidan ma'lum xulosaga keladi, unga nimani nima bilan taqqoslash k'arakligini o'rgatish lozim.

Kitob, daftar, qalam-o'quv qurollari; qo'g'irchoq, avtomobil, belkurakcha - o'yinchoqlar; shkaf, javon, stol, stul - uy jihozlari; ayiq, bo'ri, tulki, yo'lbars, arslon yovvoyi hayvonlar; buvi, opa, oyi, uka, aka, singil - oila a'zolari kabi so'zlar, tushunchalar orqali guruhlariga ajratish bola aqliy faoliyatini rivojlantirishda salmoqli turtki bo'la oladi. Shuning uchun ularni tasniflashga o'rgatish muhim ahamiyat kasb etadi. Bolalarni har tomonlama y'atuk, go'zal axloqli, xush odobli inson qilib kamol toptirish hozirgi kunning muhim vazifalaridan biridir. Ota-onalar farzandining shaxsini shakllantirish faoliyatini namunalii yo'lga qo'yishi uchun dastavval ularning xarakter xislatlarini

va shaxs fazilatlarini maqsadga muvofiq tarkib topganligi darajasini aniqlashlari ayni muddaodir. 8-10 yoshli boshlang'ich sinf o'quvchilarining shaxsiy fazilatlarini baqaror, dunyoqarashi sodda, tashqi taassurotlarga tez beriluvchan bo'ladi. Buyuk allomalar ta'kidlaganlaridek, kishining xarakteri barcha davrlardan ko'ra ko'proq uning hayotining dastlabki davrlarida olgan bilimlarida tashkil topadi va mazkur xislatlarida namoyon bo'lgan sifat juda mustahkam o'rnashadi va bolaning ikkinchi tabiatiga aylanadi. Bolaning har tomonlama yetuk bo'lib yetishishiga ota-onalar qulay hamda ijobiy shart-sharoitlarni yaratib berishi lozim.

Yuqorida keltirilgan fikrlardan kelib chiqib xulosa qiladigan bo'lsak, bolalar hayotining ko'p qismini aynan oilada o'tkazadi, shunga asosan, uning barkamol bo'lib rivojlanishi, kamol topishida oilaning ta'siri, o'zni juda yuqori. Yosh avlodlarimizni barkamol shaxslar etib tarbiyalamoqchi bo'lsak, bu ishni bolaning yoshlik chog'laridanoq ota-ona namunasi bilan boshlashimiz lozim. Demak, bugungi kunning ota-onalarining o'zlari albatta yuksak ma'naviyatga ega bo'lishlarini davrning o'zi taqazo etmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Pedagogika va Psixologiya 2008 T
2. Pedagogika tarixi nazariyasi 2007 T
3. Oila Psixologiyasi 2011 T TDPU

INFORMATIKA VA AXBOROT TEXNOLOGIYALARI FANINI O‘QITISHNI INTERFAOL USULLAR BILAN FAOLLASHTIRISH

Qalandarov Orifjon Baxriddin o‘g‘li

Navoiy shahar 12-IDUM

Informatika va axborot texnologiyalari fani o‘qituvchisi

Annotatsiya: Maktablarda “Informatika va axborot texnologiyalari” fanini zamonaviy pedagogik va axborot texnologiyalari asosida o‘qitish muhim ahamiyat kasb etadi. Ta’lim tizimidagi har qanday umum ta’lim fanning xususiyatlaridan kelib chiqqan holda, “Informatika va axborot texnologiyalari” fanidan ham o‘qitishning samaradorligini oshirish uchun kelgusida biz kasbiy faoliyatimizda o‘quv maqsadlarimizni aniq va ravshan qo‘yishimiz, o‘qitishdan ko‘zatiladigan natijani belgilashimiz va o‘quv jarayonida innovatsion ta’lim texnologiyalarini joriy etishimiz lozim.

Kalit so‘zlar: interfaol texnologiyalar, muammoli ta’lim, samaradorlik, o‘qitish texnologiyalari, didaktik o‘yinlar, Informatika va axborot texnologiyalari

Hozirgi davrda olimlar innovatsion ta’lim texnologiyalari tarkibini samarali usul va vositalar asosida tizimlashtirib, ularning tub mohiyatini ochib berishga erishmoqdalar. Ayniqsa, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarning jadal rivojlanishi axborot-ta’lim muhitini shakllantirishga va innovatsion darslarni tashkil etishga keng imkoniyatlarni ochib bermoqda.

Ma’lumki, “Informatika va axborot texnologiyalari” fani o‘z xususiyatiga ko‘ra fanlararo xarakterga ega bo‘lgan kompleksli ilmiy yo‘nalish hisoblanib, boshqa ilmiy yo‘nalishlarni rivojlantirishda muhim ro‘l o‘ynaydi. Shuning uchun u fan-texnika va ta’lim tizimlarida integrativ funksiyani bajaruvchi fan sifatida tan olinadi. O‘zbekiston Respublikasi mustaqillikka erishgan yillaridan buyon mamlakatimizda axborotlashtirish va ta’limda axborot - kommunikatsiya texnologiyalarini qo‘llash muammolariga xukumatimiz tomonidan alohida e’tibor qaratilmoqda.

Ta’lim jarayoniga yangi axborot-kommunikatsiya va pedagogik texnologiyalarni, elektron darsliklar, multimedia vositalarini keng joriy etish orqali mamlakatimiz maktablarida, kasb-hunar kollejlari, litseylari va oliy o‘quv yurtlarida o‘qitish sifatini tubdan yaxshilash, ta’lim muassasalarining o‘quv- laboratoriya bazasini zamonaviy turdagi o‘quv va laboratoriya uskunalari, kompyuter texnikasi bilan mustahkamlash, shuningdek, o‘qituvchilar va murabbiylar mehnatini moddiy hamda ma’naviy rag‘batlantirish bo‘yicha samarali tizimni yanada rivojlantirish hozirgi kun talabi bo‘lib qolmoqda. Hozirgi davr ta’lim taraqqiyoti yangi yo‘nalish innovatsion pedagogikani keltirib chiqardi. *Innovatsion* - (ingliz.) - yangilikni kiritish (tarqatish) ma’nolarini anglatadi.

Yangilik kiritishning ijtimoiy-psixologik aspekti Amerika innovatsiyachisi E. Rodjers tomonidan ishlab chiqilgan. U yangilik kiritish jarayoni qatnashchilarining tasnifi, ularning yangilikka bo‘lgan munosabati va boshqalarni ko‘rsatgan.

Innovatsion o‘qitishning pirovard natijasi quyidagilardan iborat:

- talabada boshqa ko‘pchilik odamlar uchun ko‘rinmaydigan narsani ko‘rish qobiliyatini aniqlash va rivojlantirish;

- talabaning ko‘rganini, yangi narsa yaratish nuqtai nazaridan, taxlil qilish qobiliyatini rivojlantirish. Bunda faqat yangilik emas, balki muammo yoki masalani samarali xal etish maqsadi qo‘yiladi.

Ma’lumki, “Informatika va axborot texnologiyalari” o‘quv predmetining asosiy vazifasi o‘quvchilarni zamonaviy axborot texnologiyalarining ba’zi bir umumiy g‘oyalari bilan tanishtirish, axborot texnologiyalarining amaliyotdagi tatbiqini va kompyuterlarning zamonaviy hayotdagi ro‘lini ochib berishdan iborat. Lekin, didaktik tamoyillarni xisobga olgan holda, o‘quvchilarga nafaqat faktlarning qat’iy ilmiy bayonini berish, balki o‘qitishning turli qiziqarli metodlarini ham qo‘llash lozim.

Darslardagi interfaol faoliyat o‘zaro tushunishga, hamkorlikda faoliyat yuritishga, umumiy, lekin xar bir ishtirokchi uchun ahamiyatli masalalarni birgalikda yechishga olib keladigan dialogli aloqani tashkil etish va rivojlantirishni ko‘zda tutadi. Interfaol usul bitta so‘zga chiquvchining, shuningdek bitta fikrning boshqa fikrlar ustidan dominantlik qilishligini chikarib tashlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. "Ta'lim to'g'risida"gi qonun // Xalq ta'limi. 1997. №5. S.4-16.
 2. O'zbekiston Respublikasining "Axborotlashtirish to'g'risida"gi qonuni. "Xalq so'zi". 11 fevral, 2004 y.
 3. "Axborot texnologiyalari sohasida kadrlar tayyorlash tizimini takomillashtirish to'g'risidagi O'zbekiston Respublikasi Prezidenti qarori. "Xalq so'zi" gazetasi, 2005, 3-iyun.
- Internet manbalar:
1. <http://www.ziyonet.uz> - O'zbekiston Respublikasi axborot-ta'lim tarmog'i.
 2. <http://diamond.stup.ac.ru/ENG/F4/Direct/4.html> - «Ta'limda yangi axborot texnologiyalari» nomli Rossiya ta'lim sayti.
 3. www.search.re.uz - O'zbekiston axborotlarni izlab topish tizimi.

ZAMONAVIY TA'LIMDA O'QITUVCHI INNOVATSION TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISHI

Qaytarov Sag'dulla Qurbonali o'g'li
Karmana tuman 30-sonli umumiy
o'rta ta'lim maktabi o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada innovatsion rivojlanishning umumiy va o'ziga xos jihatlari, ta'lim jarayonida zamonaviy innovatsion usuldan foydalanish haqida ma'lumot berilgan.

Kalit so'zlar: Novatsiya va innovatsiya tushunchasi, texnik-texnologik, konseptual, mahsuli, ijtimoiy, yondashuv, metodlar, prinsipial.

Hozirgi vaqtda «Innovatsiya tushunchasi» juda keng qo'llanilmoqda. Innovatsiya amaliyot va nazariyaning muhim qismi bo'lib, ijtimoiy - madaniy obyekt sifatlarini yaxshilashga yo'naltirilgan ijtimoiy subyektlarning harakat tizimidir. Innovatsiyalar dolzarb, muhim ahamiyatga ega bo'lib, bir tizimda shakllangan yangicha yondashuvlardir. Shuningdek, umuman ta'lim tizimi rivojiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Innovatsiya - ma'lum bir faoliyat maydonidagi yoki ishlab chiqarishdagi texnologiya, shakl va metodlar, muammoni yechish uchun yangicha yondashuv yoki yangi texnologik jarayonni qo'llash, oldingidan ancha muvaffaqiyatga erishishiga olib kelishi ma'lum bo'lgan oxirgi natijadir. "Bugungi kun jamiyati taraqqiyotining ayni bosqichi shunday o'ziga xos xususiyatga egaki, unda harbiy qudrat emas, balki intellektual salohiyat, aql-idrok, ijodiy fikrlash, yangi innovatsion texnologiyalar hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi."¹

Bugun ta'lim tizimidagi innovatsiyalarni quyidagicha tasniflash mumkin:

- faoliyat yo'nalishiga qarab (pedagogik jarayondagi, boshqaruvdagi)
- kiritilgan o'zgarishlarning tavsifiga ko'ra (lokal, modulli, tizimli)
- kelib chiqish manbaiga ko'ra (shu jamoa uchun ichki yoki tashqaridan olingan)

Innovatsiyalar odatda bir necha muammo kesishgan paytda vujudga keladi va umuman yangi masalalarni hal qiladi, pedagogik jarayonning uzluksiz yangilanib borishiga olib keladi.

«Yangiliklarni joriy qilish» tushunchasi bizningcha, yangilik, ham ana shu yangilikni amaliyotga joriy etish jarayonidir. Yangilik - bu alohida olingan shaxs uchun yangi bo'lgan g'oyadir, bu g'oya obyektiv ravishda yangi yoki yangi emasligi ahamiyat kasb etmaydi, biz uni vaqt bo'yicha - yangilik ochilgan payt yoki undan birinchi marta foydalanilgan paytda aniqlaymiz.

Yangilikni joriy qilish predmet mazmuniga ko'ra uchta asosiy guruhga bo'linadi:

- 1) texnik-texnologik;
- 2) mahsuli;
- 3) ijtimoiy.

O'z navbatida bularga quyidagilar kiradi: iqtisodiy, tashkiliy- boshqaruv, xususiy - ijtimoiy, huquqiy. Ta'lim tizimidagi har qanday yangilik innovatsiya bo'la olmaydi. Shu sababli «novatsiya» va «innovatsiya» tushunchalari o'rtasidagi asosiy farqlarni ko'rsatib o'tish zarur. Buning uchun islohot faoliyatining aniq shakli, mazmuni va ko'lami asos bo'lib xizmat qiladi. Agar faoliyat qisqa muddatli bo'lsa va yaxlit tizim xususiyatiga ega bo'lmasa, o'z oldiga muayyan tizimdagi faqat ba'zi elementlarini o'zgartirishni vazifa qilib qo'ygan bo'lsa, u holda biz novatsiya bilan muloqot qilayotgan bo'lamiz. Agar faoliyat ma'lum konseptual yondashuv asosida amalga oshirilayotgan bo'lsa va uning natijasi o'sha tizim rivojlanishiga yoki uning prinsipial o'zgarishiga olib kelsagina innovatsiya deya olamiz. Har ikkala tushuncha mezonlari quyidagicha: novatsiya amaldagi nazariya doirasida amalga oshiriladi, ko'lam va vaqt bo'yicha chegaralanadi, metodlar yangilanadi va natijasi avvalgi tizimni takomillashtiradi.

Innovatsiyaning amaliyotga kiritilishi innovatsion jarayonlarda amalga oshiriladi. Innovatsion faoliyatga tayyorlashdan maqsad — o'qituvchining yangilikka intiluvchanligini, mustaqil o'z ustida ishlash ko'nikmasi va malakasini shakllantirish, yangi pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlardan foydalanib, dars va darsdan tashqari mashg'ulotlarni o'tkazish malakasini

¹ L.R. Gaynutdinova, S.N. Alimxodjaeva, "Uzluksiz kasb-hunarga yo'naltirish usullari"

takomillashtirishdan iborat.

Xulosa qilib aytganda, innovatsion faoliyat - yangi ijtimoiy talablar bilan an'anaviy me'yorlarning mos kelmasligi yoxud amaliyotning yangi shakllanayotgan me'yorining yuzaga kelgan me'yor bilan to'qnashuvchi natijasida vujudga kelgan qator muammolarni yechishga qaratiladi. Innovatsiyalar doimiy ravishda pedagogik faoliyatga yangiliklar olib kirish orqali ta'lim rivojiga hissa qo'shadi, pedagogik faoliyatga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. O'qituvchining innovatsion faoliyati butun pedagogik jamoani harakatga keltiruvchi, olg'a boshlovchi, taraqqiy ettiruvchi kuch vazifasini bajaradi va ta'lim jarayonining sifatini kafolatlaydi. Shuning uchun ham innovatsiyani har bir o'qituvchi tushunib, o'qib va o'rganib, o'zining pedagogik faoliyatiga olib kira olsa, ta'lim standartlarida ko'rsatilgan me'yoriy talablar amalga oshadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Islom Karimov. "Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch", Toshkent "Ma'naviyat" 2010.
2. Ishmuhammedov R., Abduqorirov A., Pardayev A. Tarbiyada innovatsion texnologiyalar (ta'lim muassasalari tarbiyachi-o'qituvchilari va guruh rahbarlari uchun amaliy tavsiyalar) - T.: Iste'dod, 2010.

INTERFAOL METODLARNING TA'LIM VA TARBIYA JARAYONIDAGI O'RNI.

Qo'ldosheva Nigora Ne'matovna

Sirdaryo viloyati Guliston shahar 15-umumiy
o'rta ta'lim maktabi ingliz tili fani o'qituvchisi

Xazratqulova Nasiba Ne'matovna

Sirdaryo viloyati Guliston shahar
2-umumiy o'rta ta'lim maktabi
boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya. Interfaol metod-ta'lim jarayonida o'quvchilar hamda o'qituvchi o'rtasidagi faollikni oshirish orqali o'quvchilarning bilimlarni o'zlashtirishini faollashtirish, shaxsiy sifatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar. B.Blum, emotsional, taksonomiya, pedagogik maqsad, an'anaviy dars, muloqot, munozara, mustaqil fikrlash, tahlil qilish, xulosalar chiqarish, tarbiya, ma'ruza, mezon, dars samaradorligi.

Interfaol metodlarni qo'llash dars samaradorligini oshirishga yordam beradi. Interfaol ta'limning asosiy mezonlari: norasmiy bahs-munozaralar o'tkazish, o'quv materialini erkin bayon etish va ifodalash imkoniyati, ma'ruzalar soni kamligi, lekin seminarlar soni ko'pligi, o'quvchilar tashabbus ko'rsatishlariga imkoniyatlar yaratilgani, kichik guruh, katta guruh, sinf jamoasi bo'lib ishlash uchun topshiriqlar berish, yozma ishlar bajarish va boshqa metodlardan iborat bo'lib, ular ta'lim-tarbiyaviy ishlar samaradorligini oshirishda o'ziga xos ahamiyatga ega. Interfaol mashg'ulot samaradorligi omillari. Hozirda ta'lim metodlarini takomillashtirish sohasidagi asosiy yo'nalishlardan biri interfaol ta'lim va tarbiya usullarini joriy qilishdan iborat. Barcha fan o'qituvchilari dars mashg'ulotlari jarayonida interfaol usullardan borgan sari kengroq foydalanmoqdalar. Interfaol usullarni qo'llash natijasida o'quvchilarning mustaqil fikrlash, tahlil qilish, xulosalar chiqarish, o'z fikrini bayon qilish, uni asoslagan holda himoya qila bilish, muloqot, munozara, bahs olib borish ko'nikmalari shakllanib, rivojlanib boradi. Bu masalada amerikalik psixolog va pedagog B.Blum bilish va emotsional sohalaridagi pedagogik maqsadlarniig taksonomiyasini yaratgan. Uni "Blum taksonomiyasi" deb nomlanadi. (taksonomiya - borliqning murakkab to'zilgan sohalarini tasniflash va sistemalashtirish nazariyasi). U tafakkurni bilish qobiliyatlari rivojlanishiga muvofiq ravishdagi oltita darajaga ajratdi. Unga ko'ra tafakkurning rivojlanishi bilish, tushunish, qo'llash, tahlil, umumlashtirish, baholash darajalarida bo'ladi. Shu har bir daraja quyidagi belgilar hamda har bir darajaga muvofiq fe'llar namunalari bilan ham ifodalanadi, jumladan: Bilish-dastlabki tafakkur darajasi bo'lib, bunda o'quvchi atamalarni ayta oladi, aniq qoidalar, tushunchalar, faktlar va shu kabilarni biladi. Bu tafakkur darajasiga muvofiq fe'llar namunalari: qaytara bilish, mustahkamlay olish, axborotni yetkaza olish, aytib bera olish, yozish, ifodalay olish, farqlash, taniy olish, gapirib berish, takrorlash. Tushunish darajasidagi tafakkurga ega bo'lganda esa, o'quvchi faktlar, qoidalar, sxema, jadvallarni tushunadi. Mavjud ma'lumotlar asosida kelgusi oqibatlarini taxminiy tafsiflay oladi. Bu tafakkur darajasiga muvofiq fe'llar namunalari: asoslash, almashtirish, yaqqollashtirish, belgilash, tushuntirish, tarjima qilish, qayta to'zish, yoritib berish, sharqlash, oydinlashtirish. Qo'llash darajasidagi tafakkurda o'quvchi olgan bilim- laridan faqat an'anaviy emas, no'anaviy holatlarda ham foydalana oladi va ularni to'g'ri qo'llaydi. Bu tafakkur darajasiga muvofiq fe'llar namunalari: joriy qilish, hisoblab chiqish, namoyish qilish, foydalanish, o'rgatish, aniqlash, amalga oshirish, hisob-kitob qilish, tatbiq qilish, hal etish. Tahlil darajasidagi tafakkurda o'quvchi yaxlitning qismlarini va ular o'rtasidagi o'zaro bogliqliklarni ajrata oladi, fikrlash natijasidagi xatolarni ko'radi, faktlar va oqibatlar orasidagi farqlarni ajratadi, ma'lumotlarning ahamiyatini baholaydi. Bu tafakkur darajasiga muvofiq fe'llar namunalari: keltirib chiqarish, ajratish, tabaqalashtirish, tasniflash, taxmin qilish, bashorat qilish, yoyish, taqsimlash, tekshirish, guruhlash. Umumlashtirish darajasidagi tafakkurda o'quvchi ijodiy ish bajaradi, biror tajriba o'tkazish rejasini to'zadi, bir nechta sohalaridagi bilimlardan foydalanadi. Ma'lumotni yangilik yaratish uchun ijodiy qayta ishlaydi. Bu tafakkur darajasiga muvofiq fe'llar namunalari: yangilik yaratish, umumlashtirish, birlashtirish, rejalashtirish, ishlab chiqish, tizimlashtirish, kombinatsiyalashtirish, yaratish, tuzish, loyihalash. Baholash darajasidagi tafakkurda o'quvchi mezonlarni ajrata oladi, ularga rioya qila oladi, mezonlarning xilma-xilligini

ko'radi, xulosalarning mavjud ma'lumotlarga mosligini baholaydi, faktlar va baqolovchi fikrlar orasi- dagi fartsnlarni ajratadi. Bu tafakkur darajasiga muvofiq fe'llar namunalari: tashxislash, isbotlash, o'lchash, nazorat qilish, asoslash, ma'qullash, baholash, tekshirish, solishtirish, qiyoslash. Interfaol usullar turli bo'lib ularning hammasi progressiv usullar kabi eng avvalo, o'qituvchidan mashg'ulot oldidan katta tayyorgarlik ko'rishni talab qiladi. Shu mashgulotlarni tashkil qilishda interfaol dars- ning asosiy xususiyatlarini uning an'anaviy darsga nisbatan ayrim farqlarini ko'rib chiqish orqali yaqqolroq idrok etish mumkin. Shu maqsadda quyidagi jadvalni keltiramiz. Interfaol mashg'ulotning ayrim jihatlarini tahlil qilish asosida quyidagi xulosalarga kelish mumkin: 1. O'quv rejadagi fanlarni o'qitishda qaysi mavzular bo'yicha interfaol darslar tashkil qilish maqsadga muvofiqligini hisobga olish zarur. Bunda har bir mavzu bo'yicha mashg'ulotning maqsadiga to'liq erishishni ta'minlaydigan interfaol yoki an'anaviy mashgulot turlaridan foydalanish ko'zda tutiladi. 2. Interfaol mashg'ulotning samarali bo'lishi uchun o'quvchilar yangi mashg'ulotdan oldin uning mavzusi bo'yicha asosiy tushunchalarni va dastlabki ma'lumotlarni bilishlarini ta'minlash zarur. 3. Interfaol mashg'ulotda o'quvchilarning mustaqil ishlashlari uchun an'anaviy mashg'ulotga nisbatan ko'p vaqt sarflanishini hisobga olish zarur. Shularga o'xshash farqlarning ijtimoiy hayotdagi ta'siri to'g'risida bir necha asr muqaddam A.Navoiy o'zining mashhur "Mahbub ul-qulub" asari muqaddimasida shunday yozgan edi: "umid ulkim, o'qituvchilar diqqat va e'tibor ko'zi bila nazar solarlar va har qaysi o'z fahmu idrokklariga ko'ra bazfa olgaylar...". Bunda shu asarni har kim turlicha, ya'ni o'z fahmu idroki darajasidagina tushunishi, o'zlashtirishi, foyda ola bilishi va amalda qo'llay bilishi ko'rsatib o'tilgan bo'lib, bundan biz interfaol ta'lim usullarining an'anaviy usullardan asosiy farqlari to'g'risida yuqorida aytgan xulosalarimizni yanada qisqa qilib, o'quvchilarning fahmu idrokklarini o'stirishdan iborat, deb ifodalashimiz mumkin. Bunda ta'kidlash lozimki, interfaol ta'lim usullar O'zbekistonda qadim zamonlardan beri ta'lim-tarbiya jarayonida muallim bilan o'quvchilar hamda o'quvchilar bilan talabalar o'rtasidagi muloqotlarda muhokama, munozara, muzokara, mushohada, tahlil, mashvarat, mushoira, mutolaa kabi shakllarda qo'llab kelingan. Bu usullar talabalarning nutq, tafakkur, mulohaza, zehn, iste'dod, zakovatlarini o'stirish orqali ularning mustaqil fikrlaydigan, komil insonlar bo'lib yetishishlariga xizmat qilgan. Hozir interfaol mashg'ulotlarni olib borishda ma'lumki, asosan interfaol usullar qo'llanilmoqda. Kelgusida esa bu usullar ma'lum darajada interfaol texnologiyaga o'sib o'tishi maqsadga muvofiq.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. O'zbek pedagogikasi antologiyasi.(1-jild).-T.: "O'qituvchi", 1995.
2. Ta'limda yangi pedagogik texnologiyalar: muammolar, yechimlar. Ilmiy-amaliy konferensiya materiallari.-T.: O'z PFIT, 1999.
3. www.ziyouz.com

МАКТАБГАЧА ТА'ЛИМ МУАССАСАСИ ТАРБИЯЛАНУВЧИЛАРИНИНГ О'QISHGA QIZIQISHINI AQLIY SHAKILLANTIRISH

Ro'ziyeva Nazira Yodgorovna
ТДУ Termiz filiali o'qituvchisi

Annotatsiya: Maqolada maktabgacha ta'lim muassasasi tarbiyalanuvchilarining o'qishga qiziqishini aqliy shakillantirishda nutq, muloqat o'qish va savodga tayyorgarlik malakalarini shakillantirish bu esa tarbiyalanuvchilardan jiddiy aqliy mehnatni, aqliy qobiliyatni va bilish faoliyatini talab qiluvchi o'quv jarayonida belgilanishi haqida bayon etilgan.

Kalit so'zlar: Maktabgacha ta'lim, tarbiyachi, tarbiyalanuvchi, nutq, muloqat, o'qish, yozish, ko'nikma, malaka, aqliy qobiliyat.

Kirish so'zi: Bolalarni maktab ta'limiga aqliy jihatdan tayyorgarligining ahamiyati o'quv faoliyatining yetakchi turi hisoblanadi. Bu o'quvchilardan jiddiy aqliy mehnatni, aqliy qobiliyatni va bilish faoliyatini talab qiluvchi o'quv jarayonidan kelib chiqib belgilanadi.

Maktabda aqliy tayyorgarlik quyidagi tarkibiy qismlardan tarkib topadi:

1. Bolada atrof-olam haqida yetarlicha keng bilim boyligining mavjudligi. Bilimlarning bu zahirasi o'qituvchi ishini tashkil etishda zaruriy asos xisoblanadi;

2. Bolalar bilimlarining yetarli darajada hisoblashtirilganligi. Bu bola voqelikning nisbatan yirik sohalarini (jonli va jonsiz tabiat, inson faoliyati, narsalar olami va h.k) ayrim tomonlarini farqlay olishi;

3. Bola egallagan bilimlarining sifati. Bunda bilimlarning sifat ko'rsatkichi, ongli ravishda egallanganligi, tasavvurlarning aniq va tabaqalashtirilganligi, oddiy tushunchalar mazmuni va hajmining to'liqligi, muntazamlilik (funktional, makon va zamon munosabatlari, sabab, oqibat, vashukabilarni aksettirabilish qobiliyati).

4. Bolaning bilish faoliyatining muayyan darajada rivojlanganligi. Bunda bilish jarayonlarining o'sib boruvchi ixtiyoriyligi: mavzuni mano jihatidan ixtiyoriy eslab qolish va takror ifodalash, narsa va hodisalarni rejali idrok etish, amaliy masalalarni maqsadga muvofiq xal etish qobiliyati, bilish jarayonining sifatini oshirish, sezgilarning aniqligi, idrokning to'liq va tabaqalashtirilganligi, eslab qolish va takror ifodalashning tez va aniqligi, bolada atrof-olamni bilish munosabatlari, bilimlarni egallash va maktabda o'qishga intilishning mavjudligi muxim axamiyatga ega. Psixolog olimlarning (L.I.Bojovich, L.A.Venger, A.A.Lyublinskaya) fikricha, maktabgacha yoshdagi bolalarda bilim olishga bo'lgan qiziqishni, ishtiyoqni, o'qishga va maktab qoidalarini bajarishga istakni tarbiyalash, maktabga ijobiy munosabatni, kitobga qiziqishni tarkib toptirish, o'quvchilarda barqaror o'quv qiziqishlari va maktabdagi o'quv jarayoniga mas'uliyatli munosabatni hosil qilishning muxim zamini hisoblanadi.

Bo'lajak o'quvchini maktabga aqliy tayyorgarligida tafakkur faoliyatining umumiy darajasi muhimdir. Bunda maktabgacha ta'lim muassasadagi ta'lim-tarbiyaviy va pedagogik sharoitlarda olib boriladigan har tomonlama ishlar asos hisoblanadi. Bolalarning tafakkur faoliyatlarini shakllantirishda tahlil qilish, sintez, oddiy umumlashtirish, qiyoslash qobiliyatlari tarkib toptiriladi.

Aqliy faoliyatning elementar mustaqilligini taminlashda bola o'z amaliy faoliyatini mustaqil rejalashtirish va uni reja asosida amalga oshirish ko'nikmasi, oddiy bilish vazifasini qo'yish va uni hal eta olish ko'nikmalari rivojlantiriladi.

Bolalar muntazam ta'lim olish jarayonida, maktabgacha davrning ohiriga kelib, o'quv faoliyatining asosiy tarkibiy qismlarini:

- Tushunarli o'quv vazifasini qabul qilish;
- Tarbiyachining ko'rsatmalarini tushunish va aniq bajarishni;
- Kattalar tomonidan ko'rsatilgan usullardan foydalangan holda ishni bajarish va natijaga erishish;
- O'z xatti-xarakati, xulq-atvori, faoliyati va topshiriqlarni bajarish sifati ustidan nazorat qilish ko'nikmasi;
- O'zining va boshqalarning ishlariga tanqidiy baho bera olish qobiliyatlarini egallay olishlari;
- Tarbiyachi tomonidan qo'yilgan ma'lum talab va qoidalarga ongli ravishda bo'ysunish ko'nikmasini tarkib toptirish zarurdir.

Aqliy tay yorgarlik quyidagi ko‘nikmalar asosida amalga oshiriladi.

1. Nutq, o‘qish va savodga tayyorgarlik;
2. Bilish jarayoni: atrof-olam to‘g‘risidagi bilimga ega bo‘lish va uni anglash;
 - a) Elementar matematik bilim va ko‘nikmalar;
 - b) Tasviriy faoliyat;
 - c) Musiqa.

Nutqo‘stirishda:

- Nutqning tovush madaniyatini shakllantirish;
- Lug‘at ustida ishlash;
- Nutqning Grammatik tuzilishini shakllantirish;
- Bog‘lanishli nutqni shakllantirish;
- Ijodiy hikoya qilish;
- Badiiy adabiyot bilan tanishtirish ishlari olib boriladi.

Xulosa maktabgacha ta‘lim muassasasi tarbiyalanuvchilarining o‘qishga qiziqishini aqliy shakllantirishda Nutqning qanchalik yuqori darajada rivojlangan bo‘lishi bolaning maktabga aqliy tayyorgarligining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Ona tilidagi hamma tovushlarni aniq talaffuz qilish, lug‘atning boyligi, o‘z fikrini mantiqiy grammatik to‘g‘ri bayon qilabilish, madaniyat muomalasi bularning barchasi maktabgacha ta‘lim muassasasi tarbiyalanuvchilarining maktabda muvaffaqiyatli o‘qishning zaruriy sharti hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. F.R.Qodirova, SH.Q. Toshpo‘latova, N.M. Kayumova, M.N.A’zamjva. “Maktabgacha Pedagogika” “Tafakkur” Nashriyoti Toshkent-2019y.374,376b.

INNOVATSIYON TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA DARSLARNI TASHKIL ETISH

Sayitova Aziza Sayemovna

Navoiy viloyati Nurota tumani

20-sonli umumiy o'rta ta'lim

maktabining ona tili fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada ta'lim jarayonida innovatsion zamonaviy axborot kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish bugungi kunning dolzarb vazifalardan biriga aylanganligi haqida yoritilgan.

Kalit so'zlar: Innovatsion, axborot, kommunikatsiya, intellektual, e'tibor, texnikaviy, qobiliyat, interaktiv, refleksiv, ijtimoiy psixologik, motivatsiya.

Bugungi kunda yurtimizda amalga oshirilayotgan ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishlar ta'lim tizimini modernizatsiya qilinishi hamda innovatsion texnologiyalarni keng o'zlashtirilishi ta'lim muassasasi oldida dolzarb vazifalarni amalga oshirishni taqozo qilmoqda. Ta'lim jarayonida zamonaviy innovatsion axborot kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish muhim vazifalaridan biriga aylanganligi hammamizga ma'lum. Bu esa o'sib kelayotgan yosh avlodni intellektual va texnikaviy qobiliyatlarini rivojlantirib shaxs xususiyatlarini shakllantirishga yordam beradi. "Vatanimiz kelajagi, xalqimizni ertangi kuni mamlakatimizning jahon hamjamiyatidagi obro'-etibori, avvalambor, yoshlarimizning unib-o'sib, ulg'ayib qanday inson bo'lib hayotga kirib borishiga bog'liqdir. Biz bunday o'tkir haqiqatni hech qachon unutmashimiz kerak. I.A.Karimov¹.

Zamonaviy axborot innovatsion texnologiyalaridan ta'lim jarayonida foydalanar ekanmiz, biz uning ijobiy ta'sir yo'llari orqali yondasha olishimiz lozim, ya'ni, birinchidan, axborot kommunikatsiya texnologiyalari zaminida yuz berishi mumkin bo'lgan yangiliklar an'anaviy muloqot sharoitlarida olib boriladi. Dars jarayonida texnika bilan shaxs va shaxs bilan shaxs o'rtasidagi muloqotni muvofiqlashtirib olib borish maqsadga muvofiq.

Ta'lim beruvchilar innovatsion texnologiyalaridan foydalanish va amaliyotga tadbiiq etish jarayonida o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi interaktiv hamda refleksiv ta'sirni unutmashligi kerak. Ta'lim jarayonida innovatsion texnologiyalaridan foydalanish o'quvchilarning kommunikativ va bilish faoliyatini sifat o'zgarishlariga olib boradi hamda ta'lim olish usullarining o'zgarishi asosida shaxs sifatlariga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Masalan, internet bilan ishlaganda, o'quvchilarning faolligi ortadi va ta'lim jarayoni individuallasadi, turli ma'lumot manbalari bilan ishlash imkoniyati paydo bo'ladi. Bu esa o'quvchilarning shaxsini rivojlantiradi. Ularda mustaqil fikr yuritishga, tashabbuskorlikka, mobillikka rag'batlanish paydo bo'ladi. Ammo, shuning bilan bir qatorda salbiy ta'sirlar ham yuzaga kelishi mumkin. Yani, intensiv intellektual va ijodiy rivojlanish o'quvchilarni mavjud ijtimoiy muhitga moslashishini ta'minlay olmaydi.

O'quv faoliyati jarayonida dars maqsadining aniqligi, mantiqiyiligi, ketma-ketliligi hamda o'quvchilarning refleksivligiga e'tibor qaratish lozim. Bu birinchidan, o'quvchining ruhiy muloqotini amalga oshirish uchun muhim bo'lsa, ikkinchidan, teskari aloqani kuchaytirishga asos bo'ladi va ta'lim jarayoni uchun mo'ljallangan dasturiy va texnik vositalarning "insonlashuvi" kuzatiladi. Bu jarayonda zamonaviy kommunikatsiya axborot texnologiyalarining o'quvchilarga ta'siri ortib, u chegaralangan doiradagi ruhiy ta'sirlardan tortib, to shaxsni to'la o'zgartirishgacha (internetga bog'lanib qolish, xakerlik sindromi) olib keladigan jarayondan saqlashi mumkin.

Psixolog olimlar bugungi kunda innovatsion texnologiyalarining ruhiyatga ta'sir ko'rsatishi va undan oqilona foydalanish e'tiborga molik masala ekanligini uqtiradilar. Bu esa o'z navbatida pedagoglar uchun ham o'ta dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Sharq donishmandlari "Qaerga ketayotganingni bilish uchun qaerdan kelayotganingni aniqlash lozim" - deb aytgan hikmatli so'zlaridan hamda yuqorida aytilgan fikrlardan kelib chiqib o'quv muhiti dasturini axborot kommunikatsiya texnologiyalari orqali loyihalayotgan vaqtda o'quvchilarni ongli fikrlashi va o'zaro ta'sir holatiga ham alohida e'tiborni qaratish maqsadga muvofiq buladi.

Bundan tashqari, innovatsion texnologiyalaridan foydalanganda auditoriyada mebellarni joylashtirish, adabiyot tanlash, tajriba, kerakli resurslar, oquvchilar hissiyotlariga ta'sir etish va

¹ Каримов И.А. "Юксак маънавият энгилмас куч".__ Т.: «Маънавият», 2008. __ 16

ularni motivatsiyalash kabi o'quv muhiti usullaridan ham oqilona foydalana olish ham shaxs shakllanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. O'quvchilar o'qituvchi tashkil etgan va slaydda tayyorlangan manbalar asosidagi ijodiy muhit uchun berilgan topshiriqlarni bajarish davomida guruhlariga bo'lingan holda muammolarning yechimini topsalar o'quvchilarda quyidagi sifatlar hosil bolishiga sharoit yaratiladi: motivatsion hatti-harakatni belgilovchi xohish-istak va ehtiyojlar, motivatsiya (tashqi va ichki omillardan tashkil topadi), his-tuyg'ular (insonga ta'sir qiluvchi omillarni baholash, reaksiya qilish) bilan bog'liq holat kechadi, shuningdek, ta'lim jarayonida quvonch, hayratlanish, muhabbat, havas qilish, ayrim hollarda uyalish, nafratlanish, hadiksirash kabi tuyg'ular shaxs shakllanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, biz pedagoglar zamonaviy innovatsiyon texnologiyalari asosida darslarni tashkil etish jarayonida o'quvchilar shaxsini shakllantirishga alohida e'tibor qaratishimiz lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Islom Karimov. "Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch", Toshkent "Ma'naviyat" 2010.
2. Ishmuhammedov R., Abduqorirov A., Pardayev A. Tarbiyada innovatsion texnologiyalar (ta'lim muassasalari tarbiyachi-o'qituvchilari va guruh rahbarlari uchun amaliy tavsiyalar) - T.: Iste'dod, 2010.

ПСИХОЛОГИЯ ТАРИХИ

Toxirova Sabohat Rustamovna

Xorazm viloyati shovot tumani
49-son ixtisoslashtirilgan maktab psixologi.
Email:sabohat49maktab@umail.uz

Raximova Nodira

Xorazm viloyati shovot tumani
49-son ixtisoslashtirilgan maktab psixologi.
Email: nodira49maktab@umail.uz

Annotatsiya: ushbu maqolada psixologiya fani kelib chiqish tarixi va fan sifatida rivojlanish yo‘llari, uning asosiy maqsad va vazifalari va qanday ahamiyatlarga ega ekanligi haqida mulohazalar yuritiladi.

Psixika voqelikning kishi miyasida aksi sifatida har xil darajalar bilan farqlanadi. Psixikaning odamga xos bo‘lgan oliy darajasi ongni tashkil etadi. Ong psixikaning uni yaxlit bir holga keltiruvchi shakli bo‘lib kishining mehnat faoliyatida, boshqalar bilan til yordamida muloqot qilish jarayonida shakllanishini ijtimoiy tarixiy shartsharoitlari natijasi hisoblanadi. SHu ma’noda ong marksizm klassiklarining ta’kidlashicha ijtimoiy mahsul bo‘lib anglagan borliqdan buyuk boshqa narsa emasdir. Ongning strukturasi tuzilishi, uning muhim psixologik ta’rifi qanday.

Uning **birinchi ta’rifi**-nomining o‘zidayoq berilgan bo‘lib, ong deganidir.

Kishining ongi bizning tevarak atrofimizni qurshab turgan olam haqidagi bilimlar majmuasidan tarkib topdi. K.Marks.«**Ongning yashash usuli va ong uchun nimaningdir borligi bilimdir**». deb yozgan edi. Ongning strukturasi muhim bilish jarayonlari kiradi. Ular yordamida odam o‘z bilimlarini doimo boyitib boradi. Bu jarayonlar qatoriga sezgilar va idrokni, xotirani, xayol va tafakkurni qo‘shish mumkin. Sezgilar va idrok yordamida miyaga ta’sir etuvchi kuzatuvchilarning bevosita aks etishi natijasida ongda borliqning o‘sha momentda kishi tasavvurida hosil bo‘lgan hissiy manzarasi gavdalanadi.Xotira ongda o‘tmish obrazlarini qaytadan gavdalandiradi.Xayol ehtiyoj ob’ekti bo‘lgan ammo hozirgi paytda yo‘q narsning obrazli modelini hosil qiladi. Tafakkur umumlashgan bilimlardan fodalangan yo‘li bilan masalaning hal etilishini ta’minlaydi. Aytib o‘tilgan psixik bilish jarayonidan istalgan birining batamom barbod bo‘lishiga olib keladi.

Ongning ikkinchi ta’rifi unda sub’ekt bilan ob’ekt o‘rtasida aniq farqlanishni o‘ziga ifodasini topishi, ya’ni odam «**men**» degan tushunchaga nima tegishli ekanini aniqlaydi. Tirik organizmlar duyosi tarixida birinchi bo‘lib unda ajralib chiqqan va o‘zini atrof-muhitiga qarama qarshi qo‘ygan inson o‘z ongida ushbu arama-qarshilik va tafovutni saqlab kelmoqda. Jonli mavjudotlar ichida uning o‘zigina o‘zini bilishga ya’ni psixik faoliyatini o‘zini tadqiq etishga yo‘naltirishga qodirdir.Odam o‘z hatti harakatlarini va umuman o‘zini o‘zining ongli ravishda baholaydi. «Men»ning «men emas» degan ajratish har bir kishi kishi bolaligida boshdan kechiradigan yo‘l bo‘lib, uni o‘zidan o‘zi anglashi jarayonida yuz beradi.

Ongning uchinchi ta’rifi-odamning maqsadini ko‘zlovchi faoliyatini ta’minlashdir. Faoliyatning maqsadlarini yaratish ongning funktsiyasiga kiradi.

Bunda faoliyat motivlari yuzaga keladi va chamalab chiqiladi. Irodaviy qarorlar qabul qilinadi. Harakatlarni bajarishning qanday borishi hisobga olinadi.Unga tegishli tuzatishlar kiritiladi va hakazo.

K.Marks «**kishi tomonidan berilgan narsaning formasini o‘zgartirish bilangina cheklanmaydi, tabiat tomonidan berilgan narsalar bilan birga o‘zining ongli maqsadini ham amalga oshiradi. Bu maqsad qonun sifatida kishining ish usulini va bu ishning harakterini belgilab beradi va kishi o‘z irodasini ana hu maqsadga bo‘ysundirish lozim**» deb ta’kidlagan edi.

Maqsadni ko‘zlovchi faoliyatni amalga oshirishda va yo‘nalishida kasallik oqibatida yoki bironbir boshqa sabablarga ko‘ra har qanday buzilishning yuz berishini ongning buzilgani deb qaramoq kerak.

Ongning to‘rtinchi ta’rifi-uning tarkibiga muayyan munosabatning kirganligidir. «**Mening o‘z muhitimga bo‘lgan munosabatim mening ongimdir**» deb yozgan K.Marks.

Kishi ongiga muqarrar ravishda his-tuyg‘ular olami kirib keladi, unda murakkab ob’ektiv

eng avvalo o'zi ham jalb etilgan ijtimoiy munosabatlar o'z aksini topadi. Bu o'rinda esa (jalb etilgan) ijtimoiy boshqa ko'pgina hollarda bo'lgani kabi potologiya normal ongning mohiyatini anglab olishga yordam beradi.

Ayrim ruhiy kasalliklarga chalinganda ongning buzilganligi aynan his-tuyg'ular va munosabatlar sohasidagi buzilish bilan belgilanadi:

Bemor bunga qadar behad yaxshi ko'rgan onasini suymaydigan bo'lib qoladi. YA'ni kishilar to'g'risida zarda bilan gapiradi va hakazo.

Ongning yuqorida ko'rsatib o'tilgan barcha o'ziga xos xususiyatlari va shaklanishi namoyon bo'lishining muqarrar sharti til hisoblanadi. Nutq jarayoni faoliyatida odam bilimlar hosil qiladi. Kishi dunyoga kelgunga qadar uning uchun insoniyat yaratib bergan tilda mustahkamlab unga etkazgan inson tafakkuri, boylilari bilan o'z hayotini boyitadi. A.I.Gertsen shunday deb yozgan edi: «Har bir kishi ildizlari sal bo'lsa ham odam ato zamonlariga borib etadigan dahshatli shajaragatayanadi: sohil bo'yidagi to'lqin kabi orqamizda butun boshli okeanbutun bir dunyo tarixining shiddati his etiladi:shu daqiqada bizning miyamizda barcha asrlarning g'oyalari...til, alohida ob'ektiv, sistematik unda ijtimoiy tarixiy tajriba yoki ijtimoiy ong aks etgandir. Kokret odam tomonidan o'zlashtirilgan ekan, til ma'lum bir ma'noda uning real ongi bo'lib qoladi.»

Ulug' mutafakkirlar – «*Til amaliy, haqiqiy ongdir, boshqalar uchun ham mavjud bo'lgan xuddi shu tufayli men uchun ham mavjud bo'lganongdir...*» deb qayd etgan edi. Ong tushunchasi psixologiyada.Psixotriada va boshqa fanlarda uning yuqorida keltirilgan asosiy ta'riflarga mos keladigan ma'noda ishlatiladi.

Psixiadorlarning bemorda ong bor yoo'qligi, yo bo'lmasa buzilganligi masalalari doim qiziqtiradi, shu tufayli ular ong deganda bemorning o'z-o'ziga qaerdaligi, vaqt qachonligi, tevarak-atrofdagi vaziyat qandayligi to'g'risida o'z shaxsiy holati ham harakatlari haqida hisob berish imkoniyatlarini tushunadilar.

Ongsizlik-bu kishining xuddi ong kabi o'ziga xos psixik qiyofasidirki, u kishi miyasida borliqning etarli darajada bir xil bo'lmagan qismiga aksi tarzida inson hayotining ijtimoiy shart-sharoitlari bilan bog'liq holda bo'lgandir.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Kaykovus. Qobusnoma. -T.:O'qituvchi, 1986 y.
2. Zunnunov A. O'zbek pedagogikasi tarixi. -T.: O'qituvchi, 1997 y. -272 b.

ОНА ТИЛИ ФАНИДА ГРАММАТИКАГА ОИД АЙРИМ ТАЯНЧ БИЛИМЛАРНИ ТАҚҚОСЛАБ О'РГАНИШНИНГ АҲАМИЯТИ

Хо'jamova Fazilat Qulmurodovna
Xolova Malika Iskandarovna
Navoiy shahar 6-umumiy o'rta
ta'lim maktabi o'qituvchilari

Annotatsiya: Ushbu maqolada ona tili faniida grammatikaga oid ayrim tayanch bilimlarni qiyosiy o'rganishning ahamiyati haqida fikr yuritilgan. Ona tili grammatikasiga oid ayrim bilimlarni o'qitishda rus va ingliz tillari bilan taqqoslash usullari borasida aniq tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: uzluksiz ta'lim, ona tili, grammatika, rus tili, ingliz tili, qiyoslash usuli, o'qituvchi, o'quvchi, nutq, kommunikativlik, mumtoz adabiyot, gap tarkibi.

Yosh avlod ma'naviyatini rivojlantirish o'zbek xalqining boy tarixi, milliy qadriyatlari, urf-odatlar va ularni o'zida aks ettirgan adabiy-badiiy meros bilan yaqindan tanishtirish, milliy an'ana, bayram, urf-odatlar asosida shakllangan milliy va umuminsoniy qadriyatlarni singdirishni taqozo etadi. Bunda, jumladan, o'zbek adabiyotining ixcham va go'zal namunalari, xalqning tarixiy, madaniy hayotiga xos muhim lavhalar, jahon milliy madaniyatiga hissa qo'shgan o'zbek xalqi vakillarining ijodiy merosini o'rganish ham ko'zda tutiladi.

Bu jarayonda o'rganilayotgan so'z va so'z shakllarini to'g'ri talaffuz qilish hamda yozish, so'zni grammatik jihatdan to'g'ri shakllantirish, so'zlarni o'rinli tanlash va sintaktik-uslubiy jihatdan to'g'ri baholay olish, jumla tuzish va nutq ohangini belgilashda adabiy til imkoniyatlaridan o'rinli foydalanish talab etiladi. Til o'rganishda uzluksiz ta'limning boshlang'ich va umumiy o'rta bosqichlarida til ta'limining lisoniy, lingvopsixologik, sotsiopsixologik va paralingvistik va, muhimi, umumdidaktik va o'ziga xos metodik xususiyatlardan kelib chiqqan holda hosil qilinadigan nutqiy-kommunikativ, grammatik va umumtarbiyaviy vazifalar belgilanadi.

Shuningdek, ona tili ta'limini uzluksiz o'rganishda o'zga til xususiyatlari tadrijiy o'rni bilan taqqoslanganda, o'quvchi ongida grammatikaga oid keng qamrovli tushuncha orta boradi.

O'zbek tilining tayanch grammatik xususiyatlaridan deb ekaning jumla boshida, kesim va unga bog'liq bo'laklar oxirida, to'ldiruvchi kesimdan oldin, hol va uning turlari ish-harakatni bildiruvchi so'zga bog'lanishini e'tirof etish mumkin. Gap bo'laklarining o'zgargan tartibi, ya'ni inversiya hodisasi ham borki, bular ko'pincha she'riyatda uchraydi. Lekin mumtoz adabiyotda inversiyaning arab va fors tillariga xos bo'lgan izofa shakli ham mavjud. Izofada, asosan, aniqlovchi va aniqlanmishning o'rin almashinuvi kuzatiladi. -i tutashtiruvchi unli bilan bog'lanadi. So'zlashuv nutqida ham ba'zan izofali birikmalardan foydalaniladi. O'quvchilarga tushunilishi oson bo'lishi uchun tanish birikmalarni izohlashdan boshlash kerak бўлади. Masalan, oyinayi jahon, ovorayi jahon, ahli Andijon kabi. Bunday birikma va jumlar ma'nosini oydinlashtirish va tushunishni yengillashtirish uchun izofadagi aniqlovchi va aniqlanmishning o'rnini almashtirib, o'zbekcha gap bo'laklari tartibiga keltirib olish kerak. Ularning o'rnini almashtirilganda o'zbekcha tartibda egalik qo'shimchasini qo'yib olishga to'g'ri keladi: jahon oyinasi, jahon ovorasi, Andijon ahli kabi.

Rus tilida gap bo'laklari tartibi erkinidir. Masalan, Дуэт сильный ветер (Kuchli shamol esyapti) gapida дуэт so'zi gapda kesim, ветер ega vazifasida keladi. Bunday o'zgargan tartib o'zbek tilida ham kuzatiladi. (Shovullaydi tun bo'yi shamol). Gap bo'laklari tartibi ingliz tilida quyidagicha bo'ladi: 1)ega; 2)kesim; 3)to'ldiruvchi(vositali); 4)to'ldiruvchi(vositasiz); 5)hol(o'rin); 6) hol(payt); aniqlovchi esa gapda qaysi bo'lakni aniqlab kelsa shundan oldin keladi. Masalan, My brother's friend invited me to the party yesterday (Akamning do'sti kecha meni bazmga taklif qildi). Ushbu gapda friend-ega, invited-kesim, me-to'ldiruvchi, to the party-o'rin holi, yesterday-payt holi, my-kishilik olmoshi, aniqlovchi vazifasida, brother's-qaratqich kelishigidagi aniqlovchi vazifasida.

O'zbek tilida tub so'z yangi so'z yasovchi qo'shimchalarni oladi. Qo'shimcha ma'no beruvchi, kichraytirish-erkalash, so'z shaklini o'zgartiruvchi va boshqa morfemalar ham tub so'zga qo'shila boradi. Asli so'z yasovchi qo'shimchalar so'z boshida yoki so'z ichki tarkibida qo'llanilmaydi. So'zning asos qismiga qo'shilish, asosga ketma-ket bir necha xil vazifa bajaruvchi affiks tirkala borishi ona tilimizga xos xususiyatdir. Rus tilida esa qo'shimchalar asosning oldidan (приставка)

yoki asosdan keyin (суффикс) qo'shilishi mumkin. Masalan, читат-прочитат-прочитающей (o'qimoq-o'qib tugatmoq-o'qiyotgan).

Bilamizki, unli va undoshlarning yonma-yon kelishi o'zbek tiliga xos emas. Rus tilida esa unli va undoshlarning qator kelishi kuzatiladi. Masalan, благоухание (xushbo'ylik), солнце (talaffuzda сонце), счастье (talaffuzda щастье). O'zbek tilida ko'plik, asosan, -lar qo'shimchasi yordamida hosil bo'ladi. Rus tilida esa ko'plik shakli har xil tartibda hosil qilinadi. Masalan, парта-парты(parta-partalar) книга-книги (kitob-kitoblar), окно-окна (deraza-derazalar), дерево-деревья (daraxt-daraxtlar). Ingliz tilida ham ko'plik asosdan keyin qo'shimcha qo'shish bilan hosil qilinadi. A boy-boys (bola-bolalar), a book-books (kitob-kitoblar).

Pedagogika fanlari doktori Valijon Qodirovning "Mumtoz adabiyot: o'qitish muammolari va yechimlar" kitobida keltirilishicha, a bilan boshlangan arab tilidan o'tgan so'zlarda u old qo'shimcha bo'lib, ko'plikni bildiradi. Masalan, atrof so'zida a-old qo'shimchasini olsak, o'zagi trf harflaridan iborat ekanligini ko'ramiz. Ularning orasida a unlisining borligini sezish qiyin emas: t harfidan keyin a ni qo'yamiz: ta, r va f harflari orasiga ham a ni qo'ysak, raf bo'g ini hosil bo'ladi va ikkisini qo'shamiz: ta+raf-taraf.a-old qo'shimchasining -lar qo'shimchasiga tengligidan kelib chiqib, uni ham qo'shamiz:taf+lar. Demak, atrof bu taraflar degani. Xuddi shunday altof so'zi lutflar, ash'or-she'rlar, af'ol-fe'llar degan ma'noni anglatishini bu ko'nikmalarni egallagach, bilib olish qiyin emas.

Xulosa o'rnida aytish mumkinki, agar o'quvchilarga grammatik tayanch bilimlar boshqa tillar bilan qiyosiy tarzda o'rgatilsa, birinchidan, o'quvchilar berilgan bilimlarni eslab qolinishi oson bo'ladi. Ikkinchidan, ona tili bilan birga yana bir necha tillarning grammatikasi haqida tushunchaga ega bo'ladi. Uchinchidan, bu jarayon rus va ingliz tillarini ham tez o'rganishiga asos bo'lib xizmat qiladi. O'quvchilar boshqa tillarni o'rganayotganda yoki so'zlashuvda foydalanayotganda albatta grammatika qoidalariga amal qiladi. To'rtinchidan, taqqoslash usulidan faqat ona tili darslarida emas, balki boshqa xorijiy tillarni o'rgatishda ham muntazam foydalanilsa (ona tili-rus tili-ingliz tili), o'quvchilarning boshqa tillarni o'rganishidagi qiyinchiliklari bartaraf qilinadi.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Qodirov V. Mumtoz adabiyot: o'qitish muammolari va yechimlar.-Toshkent. 2009.
2. «Ta'lim sifatini oshirish: muammo, yechim va istiqbol» mavzusidagi respublika ilmiy-amaliy konferensiya materiallari. Buxoro, 2020.
3. Ona tili fani bo'yicha milliy dastur. Toshkent, 2020.

СОВМЕСТНАЯ РАБОТА УЧИТЕЛЯ С РОДИТЕЛЯМИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

Галияхметова Зульфия Фаритовна,
Г.Навой, Специализированная школа №1
с углубленным изучением отдельных предметов
учитель начальных классов

Аннотация: в данной статье рассматривается вопрос совместной работы учителя с родителями младших школьников и о ее положительном влиянии.

Ключевые слова: родитель, учитель, ребенок, школа, индивидуальные беседы, родительские собрания.

Успешная работа с семьями учащихся обязательно предполагает личные контакты родителей с учителем, большую индивидуальную работу педагога с семьями. Не все можно и нужно широко обсуждать на родительском собрании, но о многом можно поговорить в беседе с глазу на глаз. Между учителем и родителями должны установиться добрые, доверительные отношения. Хорошо, когда каждый из родителей чувствует в учителе человека, который так же, как и он, заинтересован в том, чтобы ребенок вырос добрым, умным, знающим, чтобы раскрылись все его возможности. Индивидуальные беседы учителя с родителями, консультации помогают установить непосредственный контакт с каждым членом семьи учащегося, добиться большего взаимопонимания в поиске путей совместного влияния на ребенка. Индивидуальные беседы позволяют устранять отрицательные и укреплять положительные факторы в семейном воспитании школьника. Обычно родителей приглашают для беседы после того, как ученик нарушил дисциплину или снизил успеваемость. Это неверно. Беседы не должны сводиться к назиданиям, выговорам, им не должно предшествовать ожидание неприятной встречи с учителем чтобы беседы учителя достигали цели, а его слово воспринималось бы как руководство в воспитании детей, надо не только вовремя дать нужный совет родителям и подсказать, как его выполнить, не только найти правильную форму общения во время беседы, но и заранее продумать ее проведение, предусмотреть для беседы время и место.

Практика показывает, что беседовать с родителями надо не торопясь. Лучше это делать после уроков, когда в классе нет детей, когда вся обстановка располагает к беседе. И разговор начинать с положительных моментов. Рассказывая родителям о ситуации, послужившей причиной их вызова в школу, попросить родителей посоветовать, что, по их мнению, должен сделать учитель, как лучше поступить, а затем дать совет родителям. В такой беседе естественно возникает вопрос о повторной встрече для того, чтобы выяснить, как помогают принятые совместно меры, снова наметить пути дальнейшей работы. Так постепенно, действуя все время вместе с родителями, следует снимать отрицательные моменты в поведении или учебе ребенка. Кроме бесед с родителями в школе, большое значение имеют беседы с ними на дому. Последние могут проходить либо в присутствии ребенка, либо без него. Чаще всего учитель приходит в семью ребенка, чтобы выяснить какие — либо вопросы, возникшие при первом знакомстве с семьей или при изучении ребенка в школе. Но иногда посещение связано с потребностью воспитательного воздействия на родителей. В индивидуальной работе с родителями учителю большую помощь может оказать дневник, в котором записываются краткое содержание беседы, наблюдения, выводы. Материал этого дневника используется в повседневной работе с учащимися. ребенка.

Таким образом, индивидуальная работа с родителями, оказывает положительное влияние на родителей, способствует установлению откровенных, доверительных отношений с ними. И учителю уже трудно представить свою работу без ежедневной доброжелательной помощи родителей.

Литература:

1. Акутина С. П. Воспитание — семья и школа // Классный руководитель. — 2014. — № 7. — С. 26–43.
2. Горлова Е. В. Настольная книга классного руководителя начальной школы. — М.: Феникс, 2010. — 286 с.

АМАЛИЙ ДАРСЛАРДА “ҲАРАКАТ” ТЕХНОЛОГИЯСИНИ ҚЎЛЛАШ

Маткаримова Дилноза

Хўжайли Абу Али ибн Сино номидаги
Жамоат саломатлиги техникуми
махсус фан ўқитувчиси

Аннотация: ушбу мақола амалий дарсларда “ҳаракат” технологиясини қўллашнинг мақсади ҳақида бўлиб, унда ҳаракат” технологиясини қўллашнинг аҳамияти тахлил этилган.

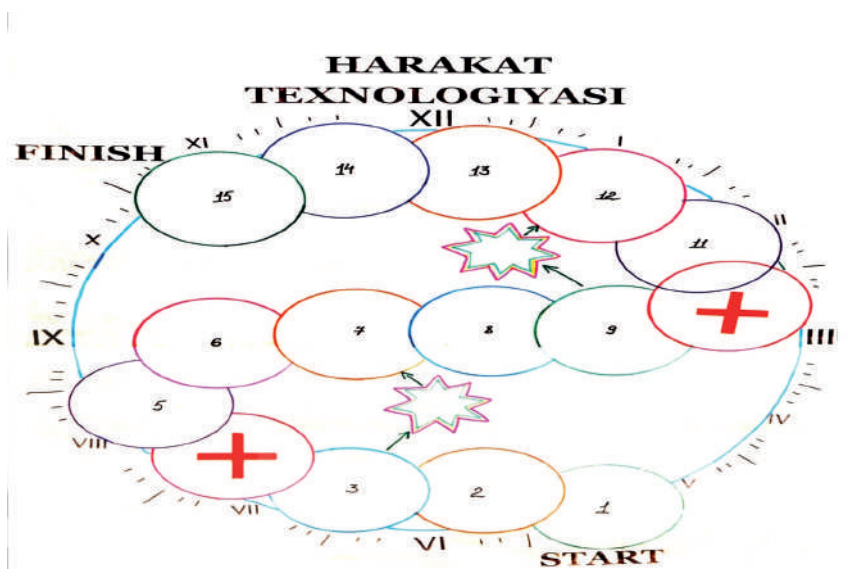
Калит сузлар: ҳаракат, технология, қоида, амалий билим, кўникмалар, тажриба.

Мақсади: Бу технология ёрдамида ўқувчиларда амалий билим ва кўникмаларни мустаҳкамлаш билан бирга, уларга гуруҳларда жамоа бўлиб ишлаш, тажриба алмашиниш, ўз устида ва мустақил равишда ишлаш имконини яратиш.

ҲАРАКАТ ТЕХНОЛОГИЯСИ ҚОИДАСИ:

- Ўқувчилар кичик гуруҳларга тақсимланади. (1,2,3 сонлари билан)
- Гуруҳлар ўзларига рангли белги танлайдилар ва шу рангли белгилар СТАРТ ёнида тўғриланади.
- Ўқитувчи томонидан рақамлар ёзилган карточкалар столга қўйилади ва гуруҳлар биттадан карточкалардан оладилар.
- Танланган карточкадаги сонга қарай ҳаракатланади ва шу рақам остида яширинган саволга жавоб беради, агар жавоб бера олса танланган карточкадаги рақам уларнинг гуруҳига балл (очко) этиб берилади.
- Иштирокчиларда якка тартибда ёки гуруҳ билан ўйлашган ҳолда жавоб бериш имкони мавжуд.
- (1) Юлдузча кўрсатма ишораси(стрелкалар) билан белгиланган, бунда гуруҳлар махсус тайёрланган алгоритмларни бажаришлари ёки айтиб беришлари керак.
- (2) Юлдузчада кичик гуруҳларга алгоритмлар конвертларда тақдим этилади ва улардан алгоритмнинг кетма-кет ҳаракатини жой-жойига қўйиш талаб этилади.
- «+» белгисида «БОНУС»лар белгиланган-бунда гуруҳларга савол ва балл (очко) солинган қутичалар тақдим этилади ва уларга танлаш имкони берилади танланган қутичадаги саволга жавоб берса ёки қутичада яширинган сон орқали махсус баллга эга бўлишлари мумкин, шу тарзда ФИНИШгача давом этади ва гуруҳлар тўплаган баллар ҳисобланиб, гуруҳлар баҳолаш мезони бўйича баҳоланадилар.

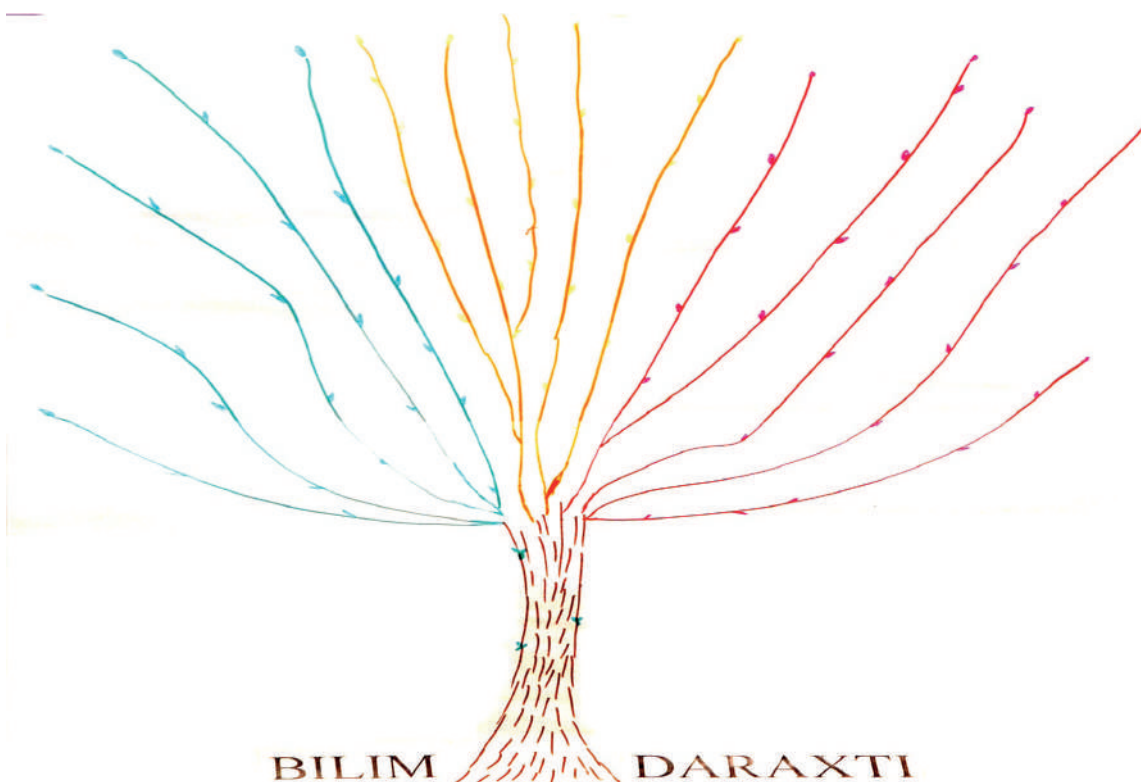
ҲАРАКАТ ТЕХНОЛОГИЯСИНИНГ ТУЗИЛИШИ

БАХОЛАШ. «БИЛИМ ДАРАХТИ»

- Баҳолаш «Билим дарахти» билан олиб борилади яъни ўқувчилар томонидан танланган карточкалардаги саволларга берган жавобларига балл(очко) берилиб, «Билим дарахти»даги рангли шохчаларига кистирилади.
 - Агар ўқувчи 3 ракамли карточка танласа унинг рангли белгиси 3 ракамга олиб борилади ва саволга жавоб бера олса Билим дарахтидаги шохчасига 3 балл(очко) кистирилади.
 - Агар 3 ракамли карточкани танласа ва саволга жавоб бера олишмаса рангли белгиси 3 ракамга олиб борилади, аммо балл(очко) берилмайди.
 - Бошқа гуруҳларга саволга жавоб бериш имкони берилади ва саволга жавоб бера олса рағбат балл берилади, жавоб бера олишмаса барча гуруҳларга жарима балл берилади. «Билим дарахти» шу тарзда жавоблар билан безатилади ва финишгача давом этади ва дарс якунида балл(очко)лар йигилиб ўқувчиларга ўқиб эшиттирилади.

КУТИЛАДИГАН НАТИЖА

- Ўқувчиларда эркин фикрлаш;
- Ўзаро тажриба алмашиш;
- Берилган хом-ашёлардан фойдаланган ҳолда амалий топшириқларни мустақил бажариб, ўзида кўникма ҳосил қилади.
- Шу билан бирга фанга қизиқиши ва ўзига бўлган ишончини шакллантириш мумкин.

Адабиётлар:

1. w.w.w.pedagog.uz
2. w.w.w.ziyo.net.uz

ТИПЫ УРОКОВ РУССКОГО ЯЗЫКА

Насырова Аксынгуль Макаровна
преподаватель русского языка и литературы
академического лицея Нукусского филиала
ГУИТ имени Мухаммеда аль-Хорезмий

Аннотация: в данной статье анализируются виды курсов русского языка и их значение в обучении.

Ключевые слова: урок, русский язык, обучение, студент, тип

Урок усвоения новых знаний, умений, навыков. Название данного типа урока отражает его цели с позиции учащихся. С позиции учителя такой урок является уроком объяснения нового материала. Примерная структурная схема:

- 1) сообщение темы, постановка целей и задач урока;
- 2) проверка домашнего задания;
- 3) актуализация опорных ЗУН;
- 4) изучение нового материала (усвоение новых знаний и способов действия);
- 5) первичное закрепление материала;
- 6) задание на дом;
- 7) подведение итогов урока

Основная дидактическая цель этого типа урока – изучение нового материала, поэтому соответствующий элемент в его структуре является центральным. В уроке этого типа отсутствует опрос, т. к. он не способствует решению главной задачи урока. Данный тип урока учитель выбирает тогда, когда новый материал сложен, велик по объему или его предполагается усваивать исследовательским методом, на который нужно затратить много времени. Проверка домашнего задания представляется факультативной. Она может отсутствовать, если характер домашнего задания не связан с темой урока. В противном случае проверка домашнего задания лишь утомляет учащихся перед предстоящим трудным и объемным объяснением, ничего не внося в реализацию целей урока. Ее введение в урок справедливо лишь в том случае, если проверка домашнего задания выполнит одновременно и собственную функцию, и функцию актуализации опорных знаний и навыков, т. е. поможет учащимся мобилизовать те знания, умения и навыки, которые понадобятся для овладения новым материалом.

Иногда из урока исключается элемент «актуализация опорных ЗУН»: это определяется характером учебного материала и методом объяснения. Если материал новый, не имеет опоры на ранее изученный, этот элемент отсутствует. В случае исключения проверки домашнего задания и актуализации опорных ЗУН объяснение или усвоение новых знаний необходимо начинать на 5–10 минуте урока. Если в уроке присутствует актуализация, то к усвоению нового материала необходимо переходить через 8–10 минут после начала урока. Объяснение нового материала может быть локализовано в одном месте или рассредоточено по ходу урока. В соответствии с этим первичное закрепление следует либо за каждой частью в отдельности, ибо в конце, после всего объяснения. Традиционная форма урока построена на фронтальной форме работы, когда весь класс работает на одном дидактическом материале. Возможна также групповая форма работы. Урок совершенствования знаний, умений, навыков. В методической литературе этот тип урока встречается также под названием «урок формирования умений и навыков». В традиционной методике он именуется уроком закрепления ЗУН. Примерная структурная схема:

- 1) сообщение темы, постановка целей и задач урока;
- 2) актуализация опорных знаний и опорных действий;
- 3) проверка домашнего задания;
- 4) опрос;
- 5) вторичное закрепление материала;
- 6) сопутствующее повторение;
- 7) задание на дом; 8) подведение итогов урока;
- 9) самостоятельная проверочная работа.

Главные цели уроков этого типа – углубить знания, упрочить умения, создать автоматизированные навыки. На таком уроке продолжается закрепление, начатое ранее, поэтому в подходе к его построению необходимо осуществить принцип преемственности. Именно предшествующий урок, на котором школьники уже приступили к закреплению, подскажет, с чего начать и чем закончить формирование умения и навыков на данном уроке. Урок данного типа предполагает, что на предшествующем уроке и в ходе домашней подготовки произошло усвоение учащимися теории и овладение способом действия при помощи правил. Урок целесообразно начинать с актуализации опорных знаний и опорных действий. Новые знания проверяются путем применения различных методов и организационных форм опроса, а владение способом действия – путем разбора примеров, содержащихся в домашнем упражнении или данных учителем.

Этот структурный элемент сливается с опросом и проверкой домашнего задания (до 15 минут урока). Домашнее задание или задание для опроса на уроках данного типа может содержать любые элементы сопутствующего повторения: грамматический разбор, словарные слова, орфограммы и пунктограммы на ранее изученные правила и прочий пройденный материал.

Литература:

1. Киселева, О. Н. Методика преподавания русского языка :учеб. пособие / О. Н. Киселева. – Томск : Изд-во ТГУ, 2005.
2. Лернер, И. Я. Дидактические основы методов обучения / И. Я. Лернер. – М. : Педагогика, 1981

СИСТЕМА ПОДГОТОВКИ ПЕДАГОГА К ПЛАНИРОВАНИЮ И РЕАЛИЗАЦИИ ПРОЦЕССА ОБУЧЕНИЯ РУССКОМУ ЯЗЫКУ

Пиржанова Гулсанем Аяпбергеновна
преподаватель русского языка и литературы
академического лицея Нукусского филиала
ТУИТ имени Мухаммеда аль-Хорезмий

Аннотация: данная статья анализирует требования к учителю для обучения русскому языку и документы учителя, необходимые для урока.

Ключевые слова: процесс урока, цели урока, учитель, образование.

Учебный процесс – это совместная деятельность учителя и учащихся по передаче и усвоению новых знаний и овладению умениями в течение определенного времени. Наибольшей единицей учебного процесса является учебный год, который делится на учебные полугодия и учебные четверти. Наименьшая единица учебного процесса – урок. В организации учебного процесса важнейшими проблемами являются планирование учебного материала, создание условий для его восприятия и обучения на уроке, обеспечение развития школьников средствами русского языка. Планирование работы в учебном процессе необходимо, во-первых, для организации равномерной работы, во-вторых, для видения перспективы в изучении предмета.

В зависимости от единиц учебного процесса выделяются три вида учебных планов: календарный, тематический и план урока. Календарный план. Этот вид плана представляет собой перечень программных тем, распределенных по неделям учебного года. При составлении календарного плана необходимо учитывать следующие факторы: школьные каникулы; количество недельных часов в данном классе; особенности календаря данного года (в одни годы учебных дней может быть больше, в другие меньше в связи с совпадением или несовпадением праздничных дней с выходными днями); наличие специальных часов на развитие связной речи, которые в программе даются отдельно в конце курса каждого класса. Чтобы учесть последний фактор, необходимо высчитать, сколько часов на развитие связной речи приходится на каждую из грамматико-правописных тем, т. к. уроки развития речи проводятся параллельно с ними.

Тематический план. На каждую программную тему в целом отводится то или иное количество времени; это время необходимо распределить по частным вопросам данной темы. При этом следует учитывать наличие тем, связанных с формированием умений и навыков, на которые нужно отводить не менее двух уроков. Так, частный вопрос о роде несклоняемых имен существительных включает в себя сведения о литературной норме – согласование с ними прилагательных и глаголов в прошедшем времени. Следовательно, на изучение рода несклоняемых имен существительных целесообразно отвести не один, а по крайней мере два урока.

План урока. Этот вид плана составляется на каждый урок; иногда уточняется ранее использованный план. План урока служит учителю руководством для организации как своей деятельности, так и деятельности учащихся. Конкретный вид плана зависит от типа урока, но во всех случаях в нем должны быть обозначены тема, цели урока, структурные элементы, виды и формы работы, средства обучения. Тема урока обычно берется из программы или повторяет название параграфа учебника.

Условия эффективного проведения уроков. На результативность урока влияет множество факторов, в том числе личностные качества самого учителя, его знания, эрудиция, владение профессионально-методическими умениями. Вследствие этого успех любого урока зависит от обдуманной учителем на основе учета научно-методических положений режиссуры урока (она отражается в плане) и личностного исполнения учителем этой режиссуры, т. е. своего плана. Есть ряд задач, решение которых создает условия (предпосылки) повышения эффективности урока. Наибольшее значение среди них имеют следующие: 1) развитие у школьников интереса к предмету, 2) использование межпредметного материала на уроках русского языка; 3) перспективность в учении.

Межпредметные связи – это, во-первых, целевые и содержательные совпадения,

объективно существующие между учебными дисциплинами, во-вторых, организационные формы использования данного материала в процессе изучения тех или иных явлений. Межпредметные связи в первом значении – это межпредметный материал, который вычленяется при наложении друг на друга соответствующих школьных программ. Величина межпредметного материала различна между разными школьными предметами. Содержание предмета «русский язык» складывается из системы лингвистических понятий, фактов и из правописных и коммуникативных умений. Лингвистические понятия, связанные с функциями языка, с его строением, изучаются в других языковых предметах, а связанные с художественной (эстетической) функцией языка – на уроках литературы.

Все учебные предметы учат языковой норме (правильному произношению, употреблению и правописанию своих терминов), формируют умение связно излагать полученные знания (т. е. создавать тексты соответствующего стиля речи – научного, официально-делового, публицистического). Эти задачи в одних предметах специально сформулированы, в других – не сформулированы, но реализуются в учебном процессе.

Литература:

1. Киселева, О. Н. Методика преподавания русского языка : учеб. пособие / О. Н. Киселева. – Томск : Изд-во ТГУ, 2005.
2. Максимова, В.Н. Межпредметные связи в процессе обучения / В.Н. Максимова. – М. : Просвещение, 1988.

MEANS OF IMPLEMENTING REMOTE CONTROL PROGRAMS IN METHODS OF TEACHING ENGLISH IN UZBEKISTAN

Z.K. Yusupova researcher
Samarkand State Institute of Foreign Languages

Abstract: Today the world is changing its face, and textbooks and manuals are being replaced by educational Internet resources and online courses. In order not to get lost in the flow of information, it is better to use specialized services in which the data array is divided into consecutive lessons. This simple and convenient form is beginning to develop in Uzbekistan.

Keywords: Distance learning, computer technology, students, lectures, service, knowledge.

The President of the Republic of Uzbekistan by his decree granted all universities, institutions of postgraduate education, retraining and advanced training of personnel, regardless of their forms of ownership and jurisdiction, the right to organize distance learning. According to experts, the introduction of distance learning in the higher education system will reduce costs for both students and the state. In addition, it will make it possible to increase the quotas for the admission of students to universities, to attract those citizens who previously could not afford it due to lack of time.

Today, all the necessary elements have already been created on the platform designed for organizing online courses. In particular, there are lectures, video tutorials, tests, tasks, chats, forums, a glossary, a feedback mechanism, and a webinar. In addition, the platform was integrated with social networks to create user convenience. Distance learning is the creation of a learning environment that includes computer and information tools, where communication between students and the teacher occurs through telecommunications channels.

There are a number of technological tools for conducting distance learning: for example, computer-based learning technologies. This technology is already firmly established in the educational process, usually the educational material in this technology is presented in the form of computer programs or systems. The main component of this training material is "hypertext", the difference between hypertext and regular text in a clear structure and the ability to instantly move to any part of the material. (6) For example, in the branch of the Gubkin Russian State University of Oil and Gas in Tashkent, the method of distance learning through online video conferencing is widely used. First of all, of course, it should be noted that this type of training allows students to gain knowledge from well-known professors who teach at the main university and therefore do not always have the opportunity to come to Tashkent and give lectures. It would also be worth noting the attitude of students to this type of training: since this is a new system, the student takes it more seriously and with very great interest they sit at such lectures. It also provides an opportunity for teachers to share their experiences with each other. Distance learning also allows a single teacher to teach a huge number of students and to control knowledge through tests and control papers. Here is an overview of the most popular distance learning systems:

- eLearning Server-a boxed product of eLearning Server allows you to create your own training center on the Internet and organize a full cycle of distance learning. With its modular architecture, open source, and built-in configuration and integration tools, the functionality of eLearning Server is easily extensible.

- Moodle is a distance learning environment designed to create quality distance learning courses. This software product is used in more than 100 countries around the world by universities, schools, companies and independent teachers. In terms of its capabilities, Moodle stands up to comparison with well-known commercial educational process management systems, while at the same time it compares favorably with them in that it is distributed in open source - this makes it possible to "sharpen" it to the specifics of each educational project, to supplement it with new services.

- Adobe Connect is specialized software based on Adobe Flash technology, designed for distance learning, interactive conferences, meetings, online customer support, information exchange, and other equally useful functions.

Summing up, I would like to say that information technology has a huge impact on a person's life and their introduction into the educational system is caused by everyday necessity. Computers,

high-speed access to the World Wide Web, and technical multimedia capabilities have easily entered our everyday life. Clearly, learning by this method has the right to life.

Bibliography:

1. The Law “On Education”. - T., 1997.
2. The national program for training personnel // Harmoniously developed generation-the basis of progress // Collected works- in 10 vols. - T.: Uzbekistan, 1998.
3. Mirziyoyev Sh. M. Program of integrated development of the higher education system for the period 2017-2021. April 20, 2017.
4. Resolution of the First President of the Republic of Uzbekistan “On measures for further improvement of the system of learning foreign languages” of December 10, 2012 [Electronic resource] /<http://uza.uz/ru/documents/21669/>
5. Andreev A. A. Remote form of obtaining education of the XXI century //Computers in the educational process. - M: LLC “INTERSOCIOINFORM”, No. 2, 2018.
6. Andreev A. A. Distance learning history and modernity. Proceedings of the 4th International Conference on DO-M: MESI, 2017.

BOLA DUNYOQARASHI SHAKLLANISHIDA TASVIRIY SAN'ATNING ROLI

Jumaboyev Nabi Pardaboyevich

Guliston davlat universiteti doktoranti,
nabijumaboyev@gmail.com, +998996421785

Mirzayeva Durdona Akbar qizi

Guliston davlat universiteti talabasi

Annotatsiya: bolalar tasavvuri va dunyoqarashi shakllanishida tasviriy san'at (rang va shakllar) ning tutgan o'rnini haqida so'z yuritilgan.

Kalit so'zlar: tasviriy san'at, rasm, rang, tasavvur, dunyoqarash.

Bola dunyoga kelgan chog'idayoq uning ko'zlari rangli jismlarni taniy boshlaydi. Ilk bola chog'idayoq turli ranglarga, rangli rasmlar, rangli detallarga oshiq boshlaydi. Ularning ranglarini bir biridan ajratish tuyg'usi uyg'onoshi, rasmlarga e'tibori ortishi, shu bolada san'atning dunyoga kelishi boshlanadi. Tasviriy san'at shunday fanlardan biriki, u inson tasavvurini beqiyos tarzda kengaytiradi. Bola ilk bor qog'ozga emas balki uy devorlariga chiza boshlaydi. Bundan ko'rinib turibdiki, bolaning dunyoqarashi bir qog'ozdek cheklanmagan aksincha devorlar kabi keng hisoblanadi. Bolaning dunyoqarashi, tasviriy san'atni chuqur his qilishi uchun avvalo unga ota onaning yordami, turtkisi juda muhim. Devorga sur'at chizgan bolaga tanbeh berish, "Sendan rassom chiqmaydi" degan so'zlar bolaning dunyoqarashini, tasviriy san'atga bo'lgan mehrini butkul o'zgartirib yuboradi. Bog'cha yoshidagi jajji bolalarga nazar tashlasak, ularning 80-90% rasm chizishga, tabiatni, borliqni tasvirlashga harakat qilishadi. Bu bilan tabiat va bizni o'rab turgan jismlar haqida tasavvurga ega bo'lishadi. Hattoki qo'l panjasini rangli bo'yoqqa botirib varaq yuzasiga qo'yib undan daraxt ko'rinishini tasvirlashganini guvohi bolganmiz. Yillar davomida esa birgina ota onaning ta'siri oqibatida yuqoridagi foizlar juda pastga tushib ketadi. Ko'pgina oilalarda bolaning istedodi, qiziqishi emas, ularning kim bo'lishi e'tiborga olinadi. Shuning uchun ham bolalar keyinchalik tor doirali fikr egasiga aylanib qolishadi. Tasviriy san'at fani bolalarga sodda qilib aytganda erkinlikni, erkin fikrlashni o'rgatadi. Tabiatdagi ranglarni farqlash, oqni qoradan, qorani oqdan ajratishda juda katta yordam beradi.

Rus rassomi va pedagogi D.N.Kardovskiy aytib o'tganidek: "San'atni o'rganayotganlar tasvirlashning yo'llari va usullari, ya'ni narsalarning shakli, nisbatlari, yorug'ligi, xususiyati va harakat qonunyatlariga bo'ysunishga majburdirlar". Bunda rassom o'z fikrida narsa shakli nisbatlari, rangi, yorug'ligi inson taffakurini kengaytiradi. Shu jism tabiat borlig'ini yorug'liklaridan foydalanib bola dunyoqarashini o'stirishga yordam beradi. Albatta bunday qiziqqon, intiluvchan kelajaklarimizni o'z kasbi, o'z maqsadlariga erishishlarida malakaviy pedagoglarning o'rnini beqiyosdir. Yosh rassom Odoardo Fioletti Venetsiyaga o'qishga kelganda rang tasvirni, rassomchilikni mukkamal egallash uchun nima qilish kerak degan savoliga Tintoretto shunday javob bergan: "Rasm chizish". Rassom bo'lish uchun yana qo'shimcha nimalarni maslahat berar edingiz degan Fioletting qayta savoliga Tintoretto "Rasm chizish va yana rasm chizish" – deb javob bergan.

Xulosa qilib aytganda bundan ko'rinib turibdiki, kimdir bo'lish uchun yoki qaysi kasb egasi bo'lmaylik biz uchun pedagoglardan bilim, yo'nalish, bolaning o'zidan esa mehnatva iroda talab qilinadi. Eng muhimi esa bolaning dunyoqarashida tasviriy san'atning o'rnini biz yo'qotib qo'ymasligimiz, uni bu rangli dunyodagi o'rnini ko'ra bilishimiz zarur. Go'zallikni his qila olishni rivojlantirish, yuqori estetik didni shakllantirish, san'at asarlarini, tarixiy va me'morlik yodgorliklarini, ona tabiat go'zalliklarini, boyligini tushunish va kadrlarni shakllantirish maqsadida har bir o'quv fani, ayniqsa shaxsning bilim doirasini kengaytirishga xizmat qiladigan va katta tarbiyaviy kuchga ega bo'lgan adabiyot, musiqa, tasviriy san'at, estetika kabi fanlar imkoniyatlaridan unumli foydalanish kerak. Bular insonning his-tuyg'ulari, xilma-xil kechinmalarini qo'zg'ab, uning diliga, ruhiga ta'sir o'tkazib, san'at va inson uyg'unligi va hamkorligini ta'minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Sh.Qobilov. Tasviriy san'at o'qitish metodikasi. T.: Fan va texnologiya. 2014 y.
2. S.Abdirasilov, N.Tolipov, N. Oripov. Rangtasvir. 2006 y.
3. Qodirxo'jayev. Badiiy bezak san'ati. -T.: "Iqtisod-moliya", 2008.

GEOGRAFIYA VA BIOLOGIYA FANLARINI O'QITISHDA NOAN'ANAVIY METODLARNING O'RNI VA AHAMIYATI

Umrzoqov Islom Abduqayum o'g'li

Sardoba tumani 14-maktabning Geografiya o'qituvchisi,
islomumrzoqov09@gmail.com, +99899-477-18-65

Berdibekova Dilnoza Baxromovna

Sardoba tumani 14-maktabning Biologiya o'qituvchisi
+99897-494-10-88

Annotatsiya: geografiya va biologiya fanlarini o'qishda noan'anaviy metodlaridan foydalanish zaruligi, hamda bu fanlarni qanday vositalar bilan bog'lash kerakligi to'g'risida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: geografiya, biologiya, fan, ta'lim berish mahorati, tarbiyalay olish mahorati, innovatsion pedagogik texnologiyalar.

Geografiya va biologiya fanlarini o'qitish metodikasida o'qishdan maqsad ya'niy geografiya va biologiyani nima uchun o'qish, nimalarni o'rganishi, o'qishning qanday turlari va metodlaridan foydalanish zaruligi hamda geografiya va biologiya fanlarini qanday vositalar bilan o'qitish kerak zarur degan muammolar mavjud. Shu nuqtai nazardan ushbu mavzu bugungi kunda dolzarb masalalardan hisoblanadi.

Umuman olganda geografiya va biologiya fanlarini o'qitish metodikasi va pedagogik texnologiyalar bo'yicha rossiyalik olimlar Yu.A.Ivanov, I.P.Galay, I.V.Dushina, G.A.Ponurova va boshqalar ilmiy ishlarida o'rganilgan.

Rossiyalik olim Yu.A.Ivanov o'z ilmiy tadqiqotlarida umumiy va o'rta ta'lim muassasalarida geografiya va biologiyani o'qitishning nazariy va amaliy masalalarini o'rgangan. Jumladan, zamonaviy didaktika va psixologiya nuqtai nazaridan geografik va biologik ta'limning mazmuni, o'qitish usullari, pedagogik texnologiyalar, o'quv faoliyatini tashkil etish shakllarini o'rgangan. Binobarin, innovatsion pedagogik texnologiyalar raqobatbardosh kadrlar tayyorlovchi oliy va o'rta maxsus o'quv yurtlari hamda pedagog-o'qituvchiga qo'yiladigan zamon talablari, pedagog o'qituvchining kasbiy mahorati, o'quvchilarning ongi, bilimi, dunyoqarashini o'stirish, faolliklarini oshirish orqali ta'lim samaradorligiga erishish bilan bog'liq masalalar majmuini ifodalaydi. Bir-biriga bog'liq bo'lgan talablarning bu majmui o'qituvchining umumlashtirilgan modeli va unga asosan quyidagi asosiy talablarni ifodalaydi:

- ta'lim berish mahorati;
- tarbiyalay olish mahorati;
- ta'lim oluvchilarning bilimlarini xolisona baholay olish va nazorat qila olish mahorati.

Demak, pedagog o'z oldiga qo'yilgan mas'uliyatli va dolzarb vazifalarni bajarish hamda ta'lim-tarbiya jarayoniga bo'lgan yangi cha qarashlarni shakllantirish uchun qator xislatlarga ega bo'lishi kerak.

Innovatsion pedagogik texnologiyalarni amalga oshirishda ta'lim mazmunidan kelib chiqib o'ziga xos usul va vositalardan foydalaniladi. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar metodlariga quyidagilar kiradi:

- o'qitishning faol metodlari;
- pedagogik texnika;
- ta'lim jarayonini individuallashtirish;
- ilg'or pedagogik tizimlarni loyihalash;
- ta'lim jarayonining samaradorligini oshirish;
- modulli ta'lim texnologiyalari;
- pedagogikada innovatsion jarayonlar.

Innovatsion pedagogik texnologiyalarni faoliyatli tashkil etish ta'limning zamonaviy vositalari, o'qitish vositalari, ta'lim turlarining ta'lim vositalariga muvofiqligini ta'minlashga bog'liq. Bugungi kunda bir qator rivojlangan mamlakatlarda ta'lim-tarbiya jarayonining samaradorligini kafolatlovchi innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo'llash borasida katta tajriba asoslarini tashkil etuvchi metodlar interfaol metodlar nomi bilan yuritilmoqda. O'qitishning interaktiv usullarini tanlashda ta'lim maqsadi, ta'lim oluvchilarning soni va imkoniyatlari, o'quv muassasasining o'quv-moddiy sharoiti, ta'limning davomiyligi, o'qituvchining pedagogik mahorati va boshqalar

e'tiborga olinadi. Darslarda foydalanadigan har qanday interfaol metodlar ta'lim xarakteriga ega bo'lib, o'quvchilar bilimining mustahkamlanishiga, aniqlashtirishga va kengayishiga, ularni umumlashtirishga va tizimga solishga yordam beradi, jamiyat va tabiat xodisalariga qiziqishni oshiradi, o'quv mazmuni manbalarni yanada mustahkam tushinib, o'quvchilar o'zaro muxakoma asosida mustaqil fikrlash imkoniyatlari rivojlanadi. O'qituvchi interfaol usullarni hamda didaktik o'ynlarni o'quvchilarning yoshini va mashg'ulotlarning maqsadini hisobga olgan holda tanlaydi. Innovatsion pedagogik texnologiyalarni faoliyatli tashkil etish ta'limning zamonaviy vositalari, o'qitish vositalari, ta'lim turlarining ta'lim vositalariga muvofiqligini ta'minlashga bog'liq. Bugungi kunda bir qator rivojlangan mamlakatlarda ta'lim-tarbiya jarayonining samaradorligini kafolatlovchi innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo'llash borasida katta tajriba asoslarini tashkil etuvchi metodlar interfaol metodlar nomi bilan yuritilmoqda.

Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki, umumlashtirish, taqqoslash muhimini nomuhimdan ajratish, bog'lanish va munosabatlar o'rnatish, kuchi etganicha xulosalar chiqarish talab etilgan o'yinlar eng samarali hisoblanadi. Geografiya va biologiya darslarida o'quvchilarga ijodiy topshiriqlar berish orqaligina tabiat va jamiyat haqidagi bilim va tasavvurlari ortadi, o'quvchilarning dunyoqarashi kengayadi, ularda mashg'ulotlarga qiziqish, aqliy qobiliyati rivojlandi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Sh.I.Nizomova. Geografiya fanini o'qitishda noan'anaviy dars usullaridan foydalanish imkoniyatlari // Современное образование (Узбекистан). 2018.
2. <https://cyberleninka.ru/article/n/geografiya-fanini-itishda-noananaviy-dars-usullaridan-foydalanish-imkoniyatlari> (дата обращения: 20.05.2020).
3. M.Kuychieva. Biologiya fanini o'qitishda farlararo bog'lanishlarning o'rnini va ahamiyati. Zamonaviy ta'lim jurnali. 5-son (78), 2019 y.
4. J.Yo'ldoshev, S.Hasanov. Pedagogik texnologiyalar. O'quv qo'llanma. T.: "Iqtisod-moliya", 2009 y.

**"ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ТАДҚИҚОТЛАР"
МАВЗУСИДАГИ РЕСПУБЛИКА 26-КЎП ТАРМОҚЛИ
ИЛМИЙ МАСОФАВИЙ ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛЛАРИ**

(10-қисм)

Масъул мухаррир: Файзиев Шохруд Фармонович
Мусаҳҳиҳ: Файзиев Фаррух Фармонович
Саҳифаловчи: Шахрам Файзиев

Эълон қилиш муддати: 31.03.2021

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000